

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

ŞEHZADE ABDÜSSELAM İLE ŞEMSÜNNİSA HİKÂYESİ
(İNCELEME- METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Figen DİLBER

Danışman
Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA

HAZİRAN 2025, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Şehzade Abdüsselam İle Şemsünnisa Hikâyesi (İnceleme- Metin) “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Figen DİLBER

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı :Türk Dili ve Edebiyatı
Program Adı :Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı :Şehzade Abdüsselam İle Şemsünnisa Hikâyesi (İnceleme-Metin)

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 187 sayfalık kısmına ilişkin 18/06/2025 tarihinde Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %3'tür.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman: Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA

Öğrenci: Figen DİLBER

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
KILAVUZA UYGUNLUK

“Şehzade Abdüsselam İle Şemsünnisa Hikâyesi (İnceleme- Metin)” başlıklı
Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım
Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan
Figen DİLBER

Danışman
Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA danışmanlığında Figen DİLBER tarafından hazırlanan “Şehzade Abdüsselam İle Şemsünnisa Hikâyesi (İnceleme- Metin)” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans olarak oy birliği/oy çokluğu kabul edilmiştir.

18/06/2025

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA (İmza)
Üye : Prof. Dr. Özkan DAŞDEMİR (İmza)
Üye : Doç. Dr. Muhammet Emin ALTINIŞIK (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2023 tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

.../.../2025

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Anadolu coğrafyasında Bursa’da 16. yy’da yaşamış, asıl ismi Mustafa Hevâyi olan, adı ve eserleri hakkında tezkirelerde yer almayan bir eseri Fransa Milli Kütüphanesi Cordonne Arsenal bölümünde bulunmuştur. Başka bir nüshası ise Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda yer almaktadır. Müellifine dair bilgi olmamakla birlikte Türk Dil Kurumu Kütüphanesi yazmasında “Şâh-zâde 'Abdes-Selâm'un Şemsün'n-Nisâ' ile Olan Hikâyât-ı Garibeleri”adlı bölümün Bursalı Hevâyî Efendiye ait olduğunu düşünülmektedir. Nesir bölümlerinin içindeki şiirlerde Hevâyî mahlasının oluşu bunu kanıtlamaktadır. Eserin çeviri mi uyarlama mı olduğuna dair kanıt yoktur. Arap kaynaklı bu hikâye tercümeyle biraz daha sadeleştirilmiştir ve Türk hikâye unsurlarına yaklaştırılmıştır. İslamiyetin kabulüyle birlikte edebiyatımızda yazılı ve sözlü ürünlerde Arap- Fars edebiyatı etkisi görülmektedir. Özellikle Arap-Fars edebiyatında iz bırakmış güçlü ediplerin eserleri telif ve tercüme yoluyla Türk edebiyatına geçmiş; bazı efsaneler, masallar ve motifler bazen birebir aktarılırken bazıları uyarlama yoluyla kültür ve edebiyat dünyamıza dâhil olmuştur.

Çalışma ön söz, özet, giriş, iki ana bölüm, transkripsiyonlu metin, sonuç, kaynakça ve sözlük bölümlerinden oluşmaktadır. Bölümler kendi aralarında alt başlıklara ayrılmıştır. Giriş bölümünde hikâye, halk hikâyesi kavramlarına yer verilmiştir. Birinci bölüm üç alt başlığa ayrılmıştır: Birinci kısım, hikâyenin nüshaları ve incelemeye esas olan nüshanın tavsifi, musannifin hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili inceleme bölümüdür. İkinci kısımda musannifin hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Üçüncü kısımda ise hikâye; şekil, dil ve üslup özelliklerine göre incelenmiş ayrıca muhteva, tahkiye ve motif tespiti yapılmıştır. İkinci bölümde ise eserin transkripsiyonlu metnine ayrılmıştır. Yazmada eksik ya da kopan bölümler olmadığı için numaralandırma sırayla gidilmiştir. Nüshada okunamayan kelimeler yoktur; fakat yanlış yazılan kelimeler metnin bağlamından yola çıkılarak düzeltilmiştir. Yanlış yazıldığı düşünülen kısımlara ve tamlamaların eksik olduğu yerler [] işaretiyle gösterilip bazı eklemeler yapılmıştır. Sonuç bölümünde, incelediğimiz bu hikâyenin genel değerlendirilmesi yapılmıştır. Okuyucunun metni daha kolay anlayabilmesi için sözlük çalışması da eklemiştir.

Figen DİLBER, Erzincan, 2025

TEŞEKKÜR

Gerek lisans gerekse yüksek lisans eğitimim boyunca tecrübeleriyle yol gösteren sabrını ve yardımlarını her zaman hissettiğim tez danışmanım, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA'ya teşekkür ederim.

Tez konusunun belirlenmesinden tezin son aşamasına gelene kadar kaynak temini başta olup engin bilgi ve yönlendirmelerinden yararlandığım değerli hocam Prof. Dr. Özkan DAŞDEMİR'e teşekkür ederim.

Tezimin yazım sürecinde bana gülüyüzle ve içtenlikle desteklerini sunan Zafer KÖKNAR ve Ebru ÖZSOY'a teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında yanımda olan, en büyük destekçim, varlığıyla bana güç katan iyi ki dediğim annem, babam ve kardeşim olmak üzere sevgili canım aileme teşekkürlerimle...

Figen DİLBER

ŞEHZADE ABDÜSSELAM İLE ŞEMSÜNNİSA HİKÂYESİ (İNCELEME- METİN)

Figen DİLBER

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2025

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA

ÖZET

Mustafa Hevâyî Efendi, XVI. yüzyılda Osmanlı sahasında, Bursa’da hatiplik yapan bir şairdir. Kendisiyle ilgili bilgiler yok denecek kadar azdır. Musannifi olduğu düşünülen nüsha ise Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda bulunmaktadır. Nüshanın adı, “Şâh-zâde 'Abd es-Selâm'un Şemsün'n-Nisâ' ile Olan Hikâyât-ı Garibeleri” şeklinde geçmektedir. Yazarının adı, müstensihi, telif ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Çalışmada eserin “124b-165a” varaklarının transkripsiyonlu şekilde Latin alfabesine aktarımı yapılarak incelenmiştir. Giriş bölümünde hikâyenin tanımı ile başlanarak halk hikâyesinin terimsel anlamı, izahı yapılmıştır. Destandan halk hikâyeciliğine geçişin merhaleleri, halk hikâyelerinin diğer anlatı türleriyle benzerlikleri ve farklılıkları açıklanmıştır. Birinci bölümde, hikâyenin nüshalarının tavsifi yapılarak, musannifinin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra hikâyenin manzum-mensur kısımları şekil, dil ve üslup bakımından incelenmiş; hikâye özetlenerek olay halkaları belirlenmiştir. Anlatmaya bağlı metinleri oluşturan tahkiye unsurları detaylandırılarak açıklanmıştır. Tüm bunlardan hareketle hikâyenin motifleri tespit edilip incelenmiştir. İkinci bölümü ise metin oluşturmaktadır. Çalışma; sonuç, kaynakça ve sözlük kısımlarıyla tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hevâyî, Şehzade Abdüsselam ile Şemsünnisa, Halk Hikâyesi, Motif

**THE WONDERS OF STORIES OF SHAH-ZADE ‘ABD ES-SELAM AND
SEMSÜN’N-NİSA (RESEARCH TEXT)**

Figen DİLBER

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences

Master’s thesis, June 2025

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA

ABSTRACT

Mustafa Hevayi Efendi was a 16th-century Ottomoan poet and preacher in Bursa. Information concerning his life is virtually nonexistent, except for a few biographical sources. Another copy of his work is registered in the reference number (Yz. A 142/7) in the Turkish Language Association Library. The title of work is known as The Wonders of Stories of Shah-zade ‘Abd es-Selam and Semsün’n-Nisa” The name of the author, the copyist, the date of writing and copying are unknown. In the study, the “124b-165a” pages of the work were transcribed and examined by transferring them to the Latin alphabet. The introduction begins with the definition of the story and the terminological meaning and explanation of the folk story are given. The stages of the transition from the epic tradition to folk storytelling, the similarities and differences of folk stories with other narrative types are explained. In the first chapter, the copies of the story are described and information is given about the author's life and literary personality. Then, the verse and prose parts of the story are examined in terms of form, language and style; the story is summarized and the event rings are determined. The elements of the narrative that constitute the texts related to the narration are explained in detail. Based on all these, the motifs of the story are determined and examined. The second chapter consists of the text. The study is completed with the conclusion, bibliography and glossary sections.

Keywords: Hevayi, Prince Abdüsselam and Semsünnisa, Folk Tale, Motif

İÇİNDEKİLER
ŞEHZADE ABDÜSSELAM İLE ŞEMSÜNNİSA HİKÂYESİ
(İNCELEME- METİN)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR	xi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1. Hikâyenin Nüshaları	6
1.2. Hikâyenin Musannifi	10
1.2.1. Hayatı.....	10
1.2.2. Edebî Kişiliği	12
1.3. Hikâyenin Özellikleri	13
1.3.1. Şekil Özellikleri	13
1.3.2. Dil ve Üslup Özellikleri	20
1.3.3. Muhteva Özellikleri	23
1.3.4. Tahkiye Unsurları	26

1.3.4.1. Olay Halkası.....	27
1.3.4.2. Şahıs Kadrosu.....	29
1.3.4.3. Mekân	39
1.3.4.4. Zaman	43
1.3.4.5. Anlatıcı Ve Bakış Açısı	45
1.3.4.5.6. Anlatım Teknikleri.....	47
1.3.5. Hikâyenin Motifleri.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

SONUÇ	105
KAYNAKÇA.....	108
EKLER.....	1
EK-1.: Sözlük.....	1
EK-2.: Tıpkıbasım	22
ÖZ GEÇMİŞ	43

KISALTMALAR

a.	: Arapça
a.s.	: Aleyhi's-selâm
b.	: Birleşik
bağ.	: Bağlaç
bs.	: Baskı, basım
C.	: Cilt
Ens.	: Enstitü
çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
e.	: Edat
EAT.	: Eski Anadolu Türkçesi
ET.	: Eski Türkçe
f.	: Farsça
fi.	: Fiil
haz.	: Hazırlayan
i.	: İsim
İtal.	: İtalyanca
Ktp.	: Kütüphânesi
M	: Milli Kütüphane Nüshası
M.Ö.	: Mîlâttan önce
mm.	: Milimetre

nr.	: Numara
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Salla'l-lâhu Aleyhi ve Sellem
S.	: Sayı
sf.	: Sıfat
T	: TDK Kütüphanesi Nüshası
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ünl.	: Ünlem
vs.	: Ve saire
Yay.	: Yayını, yayınları
zf.	: Zarf
zm.	: Zamir

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, a, E, e
آ	Ā, ā
ء	ó
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ŝ, ŝ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	Ĥ, ĥ
خ	H, h
د	D, d
ذ	Ž, ž
ر	R, r
ز	Z, z
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ś, ś
ض	Đ, đ, Ž, ž
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Ž, ž
ع	>
غ	Ġ, ġ
ف	F, f

ق	Z, ɣ
ك	K, k, G, g
ڭ	ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, u, ü, ū
ه	H, h, a, e
ى	Y, y, i, î, ĭ

GİRİŞ

Türk halk anlatılarında en önemli türlerden biri halk hikâyeleridir. Anlatmaya bağlı türler içinde yer alan halk hikâyelerinin özelliklerine geçmeden önce hikâyenin ne tanımına değinecek olursak:

Arapça bir kelime olan hikâye, *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*’nde “bir olayın yazılı veya sözlü olarak anlatılması; gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü; öykü, aslı olmayan söz, olay”¹, *Kâmûs-ı Türkî*’de “nakl itme, bir vak’a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma, rivâyet”² olarak tanımlanmaktadır. Ferit Devellioğlu da “1-Anlatma, 2-roman, 3-masal, 4-olmuş bir hadise”³ diye tarif etmektedir.

Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* adlı kitabında hikâye tanımı için şunları söyler:

“ ‘kıssa’, ‘rivâyet’olarak düşünülen, sonraları eğlendirmek maksadı ile ‘taklid’ mânâsında kullanılan hikâye deyimi, gerçek veya hayalî birtakım vak’aların, mâceraların hususî bir üslupla, sözle nakil ve tekrarı demektir. Bu târif, az bir farkla bugün anladığımız halk ve modern hikâye türü için de kabul edilebilir.”⁴

Yukarıda verilen tanımlardan yola çıkarak hikâye için bir olayın nakledilmesi veya olmuş, olması mümkün ya da olması hayâl edilen olayların, konuların, durumların tahkiyeli ve edebî bir üslupla kalem alınmasıdır diyebiliriz. Anlatmaya bağlı türlerde, tahkiye unsurları kurmaca bir yapıya bürünür.

Hikâyenin esasını insanoğlunun bir olayı anlatma ve olayı okuma/dinleme ihtiyacı oluşturur. İlk çağlardan bu yana, anlatılan ya da yazılan hikâyelerin olağanüstülükler içerdiğini özellikle mitolojilerde görmekteyiz. Evrenin yaratılışını, tanrıların, kahramanların, olağanüstü varlıkların serüvenlerini mitolojilerde görmekteyiz. Destanlar ise bir milletin en eski tarihini anlatan tür kabul edildiği için anlatı geleneğinin en eski metinleri olarak kabul edilmekle birlikte pek çok milletin edebiyatı, destanlarla başlatılmaktadır.

¹ Şükrü Haluk Akalın, Recep Toparlı, *Türkçe Sözlük* (Ankara: TDK, 2005), 891.

² Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: Dersaadet Matbaası 1317), 554.

³ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ankara, 1970), 440.

⁴ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2004), 444.

Zaman ilerledikçe insan muhayelesindeki değişimler sebebiyle hikâyeler daha gerçekçi unsurları barındırmaya başlamıştır. Kişi ve vaka unsurları azalmış, bugün modern hikâye dediğimiz türü ortaya çıkarmıştır. Modern hikâye; klâsik hikâyeden ayrılarak kendine has, yeni anlatım teknikleriyle gelişimini sürdürmeye devam etmektedir.

Türk edebiyatında hikâye geleneği İslâmiyet öncesi dönemlere dek uzanmaktadır. Göktürklerde, Uygur ve Karahanlılarda hikâye yerine ‘sav’ kelimesi kullanılmaktaydı. ‘Sav’ kelimesi atasözü anlamı dışında mektup, mesaj, tarihî olaylar için de kullanıldığı Divanü Lügati’t-Türk⁵ adlı eserden anlamaktayız. Dede Korkut Hikâyelerinde⁶ de ‘sav’ kelimesi geçmektedir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatı 8. yüzyıla kadar sözlü gelenekle devam etmiştir. Bu yüzyıldan sonra yazılı metinlere ulaşılmaktadır. İlk yazılı belgelerimiz olan Göktürk kitabeleri ise anı türüne ait özellikler göstermektedir. Hikâye türüne benzeyen metinlere ait izler Uygurlarda görülmektedir. Uygurların Budizm’i kabul etmesiyle birlikte değişik dillerden telif ve tercüme hikâyeler manzum ve mensur şekilde kaleme alınmıştır. Hikâyeler dinî, ahlakî mesajlar içeren, kahramanın başından geçen olağanüstü maceralarla doludur. “Bunlardan en önemlisi 10. yüzyılda Toharcadan çevrilen Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesidir.”⁷ Uygurların “çatık” dediği jâkata türü uzun masalların da yerini tutmaktadır.

Türk Halk hikâyeleri üzerine yaptığı değerli çalışmalarıyla bilinen Pertev Naili Boratav, Oğuzlar’ın destanî menkabeleri ilk anlatıcısının Dede Korkut olduğunu söyler ve ondan sonra gelen alp ozanların bunları kalabalık meclislerde söylemekle mükellef olduklarını da ekler.

“Zira bizim halk hikâyelerimizi destandan romana geçen edebî nev’in ilk merhalesini teşkil ediyorsa, Dede Korkut Kitabı da bu merhalenin ilk basamağı olarak karşımıza çıkmaktadır.”⁸ der. Dede Korkut Kitabı’nda destan konularının olduğu ve destansı öğelerin hikâye şekline bürünmesinden dolayı “Dede Korkut Kitabı ara

⁵ Besim Atalay, *Divanü Lügati’t-Türk Tercümesi Cilt:II* (Ankara: TDK Yayınları, 1941), 154.

⁶ Doç Dr. Semih Tezcan, *Dede Korkut Kitabında Boy Boylamak, Soy Soylamak, Ömer Asım Aksoy Armağanı* (Ankara: TDK Yayınları, 1978), 231-35.

⁷ Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler* (Ankara: Milî Eğitim Basımevi, 1998), 5.

⁸ Pertev Naili Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2002), 43.

merhalede bir eserdir.”⁹ tespitini yapar. Dede Korkut kitabındaki destanî geleneğin zamanla gevşeyerek yerini halk hikâyelerine bıraktığını söyler. Otto Spies¹⁰ ise halk hikâyelerinin nazım-nesir karışık olmasını destanla lirik şiirin kaynaşması benzetmesi yapar. Boratav ise halk hikâyeleri ile destanları “temsilî karakteri ve menkabe daireleri”¹¹ başlığında benzerliklerini açıklar ve bu iki türü keskin bir çizgiyle ayırmayarak halk hikâyelerinin, destanların birçok özelliğini taşıdığını fakat muhteva bakımından Türk destanlarına bağlayan unsurların artık olmadığını vurgular. Bunun sebebini destanî geleneğin zayıflayarak destan geleneğini ortaya çıkaran sosyal şartların değişmesi “yeni bir nev’e gidiş vakıası” olarak açıklar.

Halk hikâyesinin, Anadolu’ya yerleşen halkın yeni geldikleri vatanın tarihi, kültürel ve beşerî özelliklerine göre destan türünün motiflerini de içine alan yeni bir anlatı türü olduğunu söylemek mümkündür. Olayların aktarımında nazım-nesir birlikteliği olması ve anlatıcının hikâyenin nazım-nesir bölümlerine eklemeler, çıkarmalar yapabilmesi, anlatıya müdahale edebilmesi de halk hikâyesini diğer anlatılardan ayıran bir hususiyet kazandırmıştır.

Destanlarda toplumu temsil eden, olağanüstü varlıklarla mücadele eden idealize edilmiş kahraman tipi, halk hikâyelerinde âşık-kahraman tipine bırakır. Kahramanların bazıları kurgusaldır bazıları ise halk şairlerinin kendisidir ve kendi yaşamından, tarihsel, sosyolojik olaylardan izler taşımaktadır. Kahraman, mücadelesini aşk uğruna, kahramanlık veya hem aşk hem de kahramanlık uğruna yapar. Destandaki doğaüstü varlıklarla mücadele ve çatışma; halk hikâyelerinde bireylere, sosyal tabakaya, haksızlığa yönelmiştir. Kahramanların bazıları kadın ve erkek öldükten sonra hakkında söylenceler oluşturulan “hak âşığı” ya da “efsanevî kahraman” olarak anılıp saygı duyulan şahsiyetlerdir.

Halk hikâyeleri ile masallar arasında da yakın bir ilişki söz konusudur. Fantastik unsurlar, olağanüstülükler, mekânların aynı olması bakımından birçok halk hikâyesi masal karakteri göstermektedir. Bazı motifler, halk hikâyelerinde ve masallarda benzerdir. “Halk hikâyelerini masaldan ayıran vasıfların başında, onları destanla

⁹ Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 40.

¹⁰ Otto Spies, *Türkische Volksbücher*, çev. Behçet Gönül, (İstanbul: Eminönü Halkevi Neşriyatı 1941), 13.

¹¹ Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 45.

birleştiren vasıflar gelir: Yani hikâyecinin vakaları olmuş gibi kabul etmesi ve temsili bir inşat ile nakletmesi. Şekil farkını temin eden de bu inşat karakteridir.”¹² Nesir şeklinde olması ve vakanın “bir varmış bir yokmuş” başlangıcıyla anlatılanların olup bittiğini hatırlatması, tekerlemelerin ve bazı formellerin tekrarı bakımından masal, halk hikâyelerinden ayrılır.

Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* adlı kitabında halk hikâyelerini şöyle tanımlamaktadır: “Halk hikâyeleri göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup aşk, kahramanlık vb. gibi konuları işleyen, kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım-nesir karışımı anlatmalardır.”¹³ tespitinde bulunarak halk hikâyelerinde İslamiyet ve doğu kültürünün etkisini vurgular.

İslamiyetin Türkler arasında XI. yüzyıldan sonra benimsenip yayılmasından sonra eski kültür, yerini İslâm kültürüne bırakmış, İslamî eserlere ihtiyaç duyulmuştur. İlk zamanlarda tercüme yoluyla pek çok eser Arapçadan Farsçadan dilimize çevrilmiştir. “Kısas-ı enbiya, menâkıb-ı evliya kitapları, cenk hikâyeleri, ‘kıssadan hisse’ niteliği taşıyan didaktik, dinî, ahlakî hikâyeler yoluyla halkın okuduğundan zevk almasını, okurken de bir şeyler öğrenmesini gaye edinmişlerdir.”¹⁴ Özellikle İslamiyetle ilgili kültürün aktarımı bizde İran edebiyatı kanalıyla olmuştur. Aşk mevzuları işleyen halk hikâyelerimizin bir kısmı Arap ve Fars edebiyatından bize geçmiş hikâyeler olduğunu bilmekteyiz.¹⁵ Klâsik edebiyatta bu hikâyeler mensur hikâye ve mesnevi şeklinde edipler tarafından kaleme alınmıştır.

Türk kültüründe, göçebe hayat tarzına bağlı destan döneminin son bulması ardından yerleşik hayatla beraber, zaman-mekân-coğrafya gibi faktörlerin değişimi edebiyata da yansımıştır. İslam ve Doğu medeniyetinin tesiri de eklenmiş, Türk edebiyatında hem sözlü gelenekte hem yazılı kültürde değişiklikler olmuştur. Yeni muhteva, şekil, üslup gibi unsurlar edebî ürünlere dahil olmuştur. Halk hikâyeleri, geleneksel Türk anlatı kültürünü özünde barındıran aynı zamanda yabancı edebiyat ve

¹² Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 48.

¹³ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2016), 9.

¹⁴ Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, 21.

¹⁵ Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 72.

kültürlerin etkisi neticesinde mitoloji, destan, masal, menkabe, efsane, mesnevi gibi farklı anlatı türlerini de ihtiva eden, halkın roman ihtiyacını karşılayan anlatılardır.

Halk hikâyelerinin muhtevası aşk ve kahramanlıktır. Destanlarda kahramanlık konusu hakîmken destan geleneğinin devamı niteliğinde olan halk hikâyelerinde konu hem kahramanlık hem aşktır.

Türklerin İslamiyeti kabulüyle beraber, aşk ve kahramanlık temalarına dinî konular eklenmiş dinî kaynaklı hikâyeler Türk edebiyatında görülmeye başlanmıştır. Kur'an ve hadisler, peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri başta olmak üzere Arap-Fars-Hint edebiyatından çevrilip nakledilen eserlerle Türk edebiyatı muhteva yönünden zengin ve kendine özgü bir nitelik kazanmıştır.

Halk hikâyeleri içinde tarihsel olayları da barındıran fakat gerçekçi öğeleri azınlıkta olan, çoğunlukla olağanüstü kişiler, varlıklar, olaylar barındıran bir türdür. Şekil kısmında olayların anlatıldığı bölümler mensur, duyguların ifade edildiği kısımlar manzum şekildedir. Kalıplaşmış ifadeler, tasvirler ve bölümler barındırır. Hikâyenin motifleri masal, efsane, destan gibi anlatılarla benzer özellikler taşısa da Türk edebiyatında özgün bir yere sahip anlatı türüdür.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1. Hikâyenin Nüshaları

Fransa Millî Kütüphanesinde mensur iki hikâyeden oluşan Hevâyî'ye ait bir yazma bulunmuştur. Eserin aynı kütüphanede Turc. 713 numaraya kayıtlı bir başka nüshası da bulunmuştur. “*Histoire du Prince de Roum*” adıyla kayıtlıdır. “Fakat bu başlıklandırma, eserin bütününe kapsayıcı nitelikte değildir. Zira yazmada iki ayrı hikâye bulunmaktadır. Söz konusu başlık ise ilk hikâyeyi kapsamaktadır. Müellifin hikâyeleri müstakil olarak başlıklandırmamasından dolayı eserin tam bir isminden söz edemiyoruz.”¹⁶ denilmiştir. Bu nüshalar “Hevâyî'nin Bilinmeyen Bir Eseri” adlı makaleye konu olmuş burada eserin manzum parçalarında yer alan mahlastan ve yazarın doğrudan ismini kullanmasından hareketle eserin Bursalı Hevâyî (Mustafa) adlı musannife ait olduğu kanısına varılmıştır. Eser 99 varaktan oluşup Osmanlıca yazılmıştır. XVI. yüzyılda Anadolu sahasında yaşayan ve asıl ismi Mustafa olan Hevâyî'nin kaynaklarda ismi zikredilmeyen iki hikâyeden oluşan mensur bu hikâye bu çalışma sayesinde gün yüzüne çıkarılmıştır. Buradaki iki hikâye şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. İncelenen iki hikâyeden biri çalışmamıza konu olan Şehzade Abdusselâm'ın hikâyesidir.

Fransa nüshası Fransa Millî Kütüphanesi Cordonne Arsenal bölümünde Turc. 454 numaraya kayıtlı olan ve mensur iki hikâyeden oluşan nüsha ise yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Çalışmada aynı kütüphaneki diğer nüsha ile karşılaştırılması yapılmış, anlatım teknikleri, dil ve imlâ özellikleri, manzum kısımları incelenerek metnin tahlili yapılmıştır.

¹⁶ Oğuzhan Gündüz, “Mustafa Hevâyî'nin Bilinmeyen Mensur İki Hikâyesi” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023), 11.

Hikâyenin kaynağı Arap edebiyatı menşeli olduğunu düşündürmektedir. Hevâyî bu eseri Arapça kaynağından mı okuyup çevirmiş ya da dinlediği şekilde mi uyarlamıştır bilmemekteyiz. Fakat hikâyenin Arap kaynaklı olması muhtemeldir. kahramanların isimler, olayların geçtiği yerler, masalsı unsurlardan bunu desteklemektedir.

“Şehzade Abdüsselam ile Şemsünnisa” adlı hikâyeyi tasniflendirmeye çalışacak olursak hikâye konusu bakımından aşk, yolculuk ve olağanüstülükler içeren bir macera hikâyesi olarak değerlendirilebilir. Şekline göre mensur; kaynağı bakımından ise telif bir hikâyedir.

İncelenen hikâyenin nüshası, çalışmamıza konu olan Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda bulduğumuz nüshadan farklıdır. Zira incelediğimiz nüsha Fransa Millî Kütüphanesinde bulunan nüshadan dil ve üslup olarak biraz daha sadedir. Bazı Arapça- Farsça kelimeler musannif tarafından metinden çıkarılmıştır. Örneğin:

“[2a] ... Bir gün melik-zâde-i âzâde padişâh-ı nîk ü nihâd ile eşnâ-yı müşâhabetde eyitdi: “Ey server-i pür-‘adâlet ve ey peder-i bâ-sa‘âdet hazretüñden temennâ iderem ki bu sa‘ât kerem ü ‘inâyet ve lutf-ı mürüvvat idüp baña icâzet viresin ki bir-‘âlî ‘imâret ve bir hammâm-ı pür-letâfet bünyâd idem. Hasbetenillâhi te‘âlâ eyü ad idem. Her memleketden seferden ve diyâr-ı ğurbetden seyâhatden gelenler emîr ü vezîr ve şaġîr ü kebîr ve fakîr ü hakîr ol makâmda ârâm idüp ve anlara ri‘âyet-i [3a] tammıola ve her günde ni‘met bisyârı ihzâr idüp önlerine koyalar, yiyeler, toylar, şükrin diyeler. Çünkü ziyâfet üç günde nihâyet bula, mihmân-hânedan turup ol hammâm-ı dil-sitâna girüp yunup arınup pāk ü şâhâne olalar. Andan kirâ-yı dendân ellerine üçer dâne dînâr virilüp yollarına revân olalar.” diyicek bu kelimât hazret-i sultâna be-ġâyet ‘âkıllâne ü ‘ârifâne geldi.” Şeklinde olan metin, incelediğimiz nüshada:

“Bir gün Şehzâde ‘Abdüsselâm pâdişâha esnâ-yı musâhabetde eyitdi ki: “Ey server-i pür- ‘adâlet ve ey peder-i bâ-sa‘âdet, hazretüñden recâ ve temennâ iderem ki bu sa‘ât kerem-i ‘inâyet ve lutf-ı mürüvvat idüp baña icâzet viresin ki bir ‘âlî ‘imâret ve bir hammâm-ı pür-letâfet bünyâd idem. Cümle memleketlerden [125b] diyâr-ı âhardan gelenler emîr ü vezîr ve şaġîr ü kebîr ol makâmda ârâm idüp ve anlara ri‘âyet olunup her günde ni‘met-i bisyâr hâzır idüp önlerine koyup yiyeler ve dahî şükrin diyeler.

Çünkü ziyâfet üç günde nihâyet bula. Ol makâmdan kalkup hammâm-ı dil-sitâna girüp yunup, arınup, pāk ü şehâne olalar. Andan kirâ-yı dendân ellerine üçer dâne dînâr virilüp yollarına revâne olalar” diyicek bu kelimât padişâha be-gâyet ‘âkilâne vü ‘ârifâne geldi.”¹⁷ Şeklinde bazı tasvirler ve betimlemelerin cümleden çıkarılarak “Şehzade Abdusselam” denildiği, yine cümlelerin bazıları: “Hâsbetenlillâhi te‘âlâ eyü ad idem. Her memleketden seferden ve diyâr-ı ğurbetden seyâhatden gelenler emîr ü vezîr ve şaġîr ü kebîr ve fakîr ü hâkîr ol maķâmda ârâm idüp” cümlesi metinden çıkarılarak kendi içinde özetlenip kısaltılmış gibidir.

Nüşhaların manzum kısımlarında da farklılıklar vardır. Fransadaki nüshada beş beyitten oluşan şiir, Ankara’daki nüshada dört beyitle yazılmış ve yine bazı kelimelerin yerine başka kelimeler kullanılmıştır. Fransa Millî Kütüphanesinde:

“Çekmeyince belâ cevır bitmez bal

Telh-i ğam ‘ârife şeker gibidir”

Böyle iken incelediğimiz nüshada:

“Çekmeyince belâ çü yenmez bal

Telh-i ğam ‘ârife şeker gibidir”

Beyitte “Cevr” yerine “çü” yazılmış. Yine

“ Oldı çün murġ-ı dile dâne-i dām erzen-i ‘aşķ

Bend-i ğamla kafes-i derde bıraķdı anı ‘aşķ”

Olan şiir, incelediğimiz metinde:

“ Oldı çün murġ-ı dile dâne-i dām üzere ‘aşķ

Pend-i ğamla kafes-i derde koydı beni ‘aşķ”

Şeklinde yazılıp “bend” yerine “pend” kelimesi tercih edilerek anlamını değiştirecek şekilde kullanılmıştır. Burada müstensih’in yanlışlıkla mı böyle yazdığını yoksa kendi tercihin’e göre anlamını değiştirerek istediği şekilde kaleme aldığını bilmemekteyiz. Fakat iki nüshada ortak olan kısım şiirlerin vezne uygun olarak

¹⁷ Gündüz, “Mustafa Hevâî’nin Bilinmeyen Mensur İki Hikâyesi”, 9-50.

yazılmadığıdır zira manzum bölümlerin bazı kelimelerinde vezinler uymamakta, aruz kusurları görülmektedir.

Fransadaki nüshaya söz konusu olan tezde, hikâye Klasik Türk edebiyatındaki mensur hikâyeyeler bağlamında ele alınıp tasnif edilmiş, yazarın hayatı, eserlerinden söz edilip metnin yapısı, anlatım teknikleri vb. tahlil edilmiştir. Bizim çalışmamız ise metni halk hikâyesi ışığında ele alıp epizotlarını, motiflerini incelemek, hikâyeyi bu minvalde tahlil edilmiştir.

Hikâyenin katalog bilgileri şu şekildedir:

Metin, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda (Yz. A 142/7) demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Eserin adı: Şâh-zâde 'Abd es-Selâm'un Şemsün'n-Nisâ' ile Olan Hikâyât-ı Garibeleri şeklinde geçmektedir. Yazarının adı, müstensihî, telif ve istinsah tarihi bilinmemektedir.

Türkçe, nestalik hatla, 235x165-166x102 mm. ölçüsünde, 17 satırlı, 123b-164b yapraklarında, aslan filigranlı, renkli kâğıda yazılmıştır. Eksik ya da yıpranmış sayfası yoktur. Söz başları, duracaklar ve cedveller kırmızıdır. Sağdan, soldan, aşağıdan ve yukarıdan boşluk bırakılarak yazılmıştır. Metin harekesiz şekildedir, noktalama işaretlerinden virgöl ve nokta kullanılmıştır. Zencirekli, köşebentli, şemseli, mıklepli, koyu vişnerengi meşin bir cilt içerisindedir.

Hikâyemizin bulunduğu nüshada kütüphane kaydında otuz bir âdet metin bulunmaktadır .Bunların katalog bilgisi şu şekildedir:

1.Hikâye-i Behzâd isminde bir bâzergânın 'avreti 2. Hikâye-i Üç Memeli Fâhişe 3. Hikâye-i bir pâdişâhın kızı 4. Hikâye-i 'İsa (A.S.) 5. Hikâye-i bir hîlekâr 'avret 6. Hikâye-i bir bâzergânî 7. Hikâye-i bir oduncu 'avreti 8. Hikâye-i tüccârdan bir yiğit ve kırk harâmîler 9. Hikâye-i bir Şeh-zâde 10. Hikâye-i bir şeh-zâdenin bir h'acenin malın bulması 11. Merhûm Mahmûd Pâşâ-yı Vefî'nin sahavetinden vefatına gelince vâki' olan ahvâli beyânında müstensih: Seyyidi Osman 12. Hikâye-i bir adamın hazîne bulması 13. Hikâye-i bir h'âce-zâde ve Pâdişâh kızı, 14. Hikâye-i bir hîlekâr 'avret 15. Hikâye-i bir âsılsız-nesilsiz avret 16. Hikâye-i bir bahâdır âdem 17. Hikâye-i bir bahâdır âdem 18. Hikâye-i bir hîlekâr 'avret, 19. Hikâye-i bir kaç 'avret 20. Hikâye-i bir kuyumcu 21. Hikâye-i fâhişe 'avret, 22. Hikâye-i Ebû'l-Kâsım hanedanlığı sebebi ile... 23. Şâh-zâde 'Abd es-Selâm'un Şemsün'n-Nisâ' ile olan hikâyât-ı garibeleri 24. Hikâye-i Mercan

Balığı 25. Hikâye-i Süleymân b. 'Abdî'l-Melik ve Cafer Bermekî 26. Müzekkiyyü'n-nûfus 27. Gülşen-i sîmurg 28. Kısâs-ı enbiyâ' tercemesi 29. Tebyinü'l-merâm, 30. Terceme-i hamse-i Nizâmî, 31. Mektûbât, (adı yok)

1.2. Hikâyenin Musannifi

1.2.1. Hayatı

Hikâyenin yazarı Mustafa Hevâyî Efendi ile ilgili bilgilerimiz sınırlıdır. Yapılan literatür incelemeleri sonucunda mahlası Hevâyî olan Mustafa Hevâyî (ö.1608-1609) dışında bu mahlası kullananlar çeşitli şairlerle karşılaşmıştır. Bunlar:

Rahmî mahlasını da kullanan Kubûrîzâde Abdurrahman Rahmi Efendi (ö.1715), İshak Efendi (ö.1773-1774), Sürûrî ve Hüznî mahlaslarını da kullanan müverrih Seyyid Osman Efendi (ö.1814) ve İbrahim (ö.1913) adlı ediplerdir.

Hikâyemizin musannifi Hevâyî'nin asıl ismi Mustafa Hevâyî Efendi'dir. 16.yüzyılda yaşamıştır ona ait bilgilere Kınâlızâde, Beyânî, Riyâzî ve Rıza tezkirelerinde, Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri ve Mehmed Süreyyâ'nın Sicill-i Osmanî adlı eserinde rastlanılmıştır.

Kınâlızâde Hasan Çelebi'nin tezkiresinde Hevayî hakkında daha fazla bilgi yer almaktadır. Fakat hayatını nerelerde geçirdiği, eğitimi, hayatındaki önemli olaylar, yolculukları hakkında bilgi verilmemiştir. Kendisiyle ilgili en çok bilgi Kınâlızâde'nin tezkiresinde yer alır. Hevâyî için şair, şunu yazar:

“Hevâ-yı hûbı likâ-yı mahbûb gibi hayât-efzây kılup ve âb-ı pür-safâ vecûybâr-ı musaffâsı müzeyyel-i küdürât-ı gumûm u kürûb olan şehir-i letâfet-mashûbmahmiye-i Burusadandır. Hâliyen şehir-i mezbûrda ‘Abdû'l- mü'min câmi'inde hatîb-i edîb ü erîb fatîn ü lebîb fezâ'il ü ma'ârifden hâ'iz-i nasîb emsâl ü akrânına göre hatîb-i minber-i letâ'if ü kemâlât dinilse garîb ü ‘acîb degüldür. Gülistân u Bûstânı gereği gibi şerh idüp şerâhiden Sürûrî ve Şem'inün kelâmını şâhid-i rûz gibi cerh idüp Gülistân-ı ma'ârif ve Bûstân-ı letâ'ifde envâ'-ı elvânla müzeyyen ü munakkaş bir çarh-ı felek tarh binâ eylemişdür.”¹⁸ Bu tezkirelerden öğrendiğimiz kadarıyla, Bursalı olan Hevâyî'nin asıl adı

¹⁸ Aysun Sungurhan, *Kınâlızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 922-923.

Mustafa'dır. Bursa'daki Abdülmü'min Camii'nde hatiptir. Akranlarına göre hatiplikte manevi olgunluğa sahiptir. Sa'dî'nin Bostan ve Gülistan'ını gereği gibi şerh etmiştir. (Sungurhan 2009: 435). Bu şerhleri yaparken gerekli yerlerde Şem'î ve Sürûrî'nin yaptığı şerhleri tenkit etmiştir.

Tezkirenin devamında:

‘Acebdür ki mahlası gibi hevâyî olmayup tarîk-i sevâyı elden komamışdur. Ve tahsîl-i ‘ilm ü kemâle iştigâlden gayrı hâla kuvâyı sarf kılmamışdur. Sadrü’ş-şerî’aya hâşiye tahrîr eylemişdur. Bu denlü ma’ârif ü fezâ’il-i mevfûrî var iken ashâb-ı himem ve erbâb-ı keremün manzûrî olmayup kesîfü’l-hatîb garîb ü mehcûr ve mânend-i sehâ mahfî vü mestûr kalmışdur. Bu bir iki eş’âr anundur.”¹⁹

Diyerek şiirlerinden bazı mısralar örnek vermiş, beğenisini “Sad-hezârân âferîn üstâdına” diyerek belirtmiştir. İsminin Hevayî (arzu, heves) anlamına gelmesine rağmen aşk yolundan vazgeçmeyen biri olduğundan, bu kadar faziletli bir şair olmasına, yoğun hitap ve akıl gücüne rağmen yeteneğinin gizli kaldığını söylemiş ve buna şaşırmıştır.

Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri adlı 3 ciltlik eserinde Hevâî Mustafa Efendi (Bursavî) adı geçmektedir. Hevâyî'nin mürettep divanının yanında *Vâmık u Azrâ*, *Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri*, *Telhis-i Ma'de'l-Salavât* isminde bir eseri ve *Sadrü'ş-Şer'iyye*'ye bir hâşiyesi olduğundan bahseder. (1017/1606) yılında vefat eden Hevâyî'nin mezarı Bursa'da Pınarbaşı mezarlığındadır.”²⁰ der.

Beyânî de Tezkiretü'ş-şu'arâ adlı tezkiresinde Hevayî'nin Bursalı olduğundan bahsederek “Hevâ mahabbet ma'nâsına olmagla bu mahlası ihtiyâr itmişdür.”²¹ der.

Rızâ tezkiresinde Hevâyî için” Burûsevî Mustafa Çelebi'dür. Mutasarrıf-ı cihet-i hitabet idi.”²² der.

¹⁹ Aysun Sungurhan, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 922-923.

²⁰ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (Ankara: TÜBA, 2016), 918-919.

²¹ Aysun Sungurhan, *Beyânî Tezkiretü'ş-şu'arâ* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 236.

²² Gencay Zavotçu, *Rızâ Tezkiresi* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017), 229-230.

1.2.2. Edebî Kişiliği

Yukarıda zikredilen tezkirelerden hareketle Hevâyî ile ilgili bilgilerimizin sınırlı olduğunu görmekteyiz. Sa'dî'nin Bostan ve Gülistan'ını gereği gibi şerh ettiğini divanının yanında *Vâmık u Azrâ*, *Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri*, *Telhis-i Ma'de'l-Salavât* isminde bir eseri ve *Sadrü's-Şer'iyye*'ye bir hâşiyesi olduğunu bilmekteyiz fakat bunların hiçbiri günümüze ulaşamamıştır.

Mustafa Hevâyî Efendi ile bilgiler sınırlıdır çünkü adı çok az tezkirede geçmektedir ve bu tezkirelerdeki bilgiler ise çok azdır. Dolayısıyla edebî kişiliğiyle ilgili bilgilerimiz sınırlıdır çünkü bir şairin edebî gücünü anlamak ve o şairi tanımak için gerekli olan eserleridir ne yazık ki bu eserler günümüze ulaşamamıştır.

Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri adlı eserinde, Beyânî tezkiresinde ve Rızâ tezkirelerinde bahsettiğimiz gibi Hevayinin doğum ve ölüm yılları, mesleği ve eserlerinden kısaca bahsedilmiştir. En fazla bilgiyi ise Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-şu'arâ adlı eserinde ulaşabilmekteyiz. Kınalızâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-Şuarâ adlı eserinde bahsettiği “Sa'dî'nin Bostan ve Gülistan'ını gereği gibi şerh etmiştir.” dediği ve “Sad-hezârân âferîn üstâdına” şeklinde beğenisini sunduğu bu eser günümüze ulaşamamıştır. Hevâyî için edebî gücünün yüksek olduğunu fakat akranlarından geri kaldığını ifade etmiştir.

“Hevâyî Mustafa Efendi'nin Sadî-i Şîrâzî'nin (ö.1292) *Gülistân* adlı eserine yazdığı şerh. Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi 07 El 50 numarada kayıtlı *Gülistân Tercümesi* başlıklı yazma eser, kütüphane kataloğunda Hevâyî'ye nispet edilmiştir. Ancak söz konusu nüshada Hevâyî veya başka bir mütercim/şârih ile ilgili bir kayıt bulunmadığı gibi eser bir *Gülistân Şerhi* değil *Gülistân*'ın eksik bir tercümesidir. Diğer yandan söz konusu nüshanın 6a varlığında eserin 833/1430 yılının Şaban ayında tercüme edildiği bilgisi kayıtlıdır ki bu tarih Hevâyî'nin hayatta olduğu dönemden yaklaşık yüz elli yıl öncesidir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda eserin Hevâyî'ye ait olma ihtimali yoktur.”²³ denilmiştir.

²³ Bilal Güzel, “Gülistan Şerhi (Hevâyî)”, TEES, (Erişim Tarihi 20.08.2022), <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulistan-serhi-hevayi>

Tezimize konu olan hikâyeyi ve Fransa Milli Kütüphanesi Cordonne Arsenal bölümünde Turc. 454 numaraya kayıtlı olan ve mensur iki hikâyeden oluşan nüshayı incelediğimizde yazarın edebî gücünün yüksek olduğunu, Arapça ve Farsçaya iyi düzeyde hakim olduğunu kurmuş olduğu terkipler ve tamlamalardan anlamaktayız. Sanatlı bir dil tercih eden şair, nesir bölümlerinde sık sık secilere yer vermiştir. Bu da onun şairâne bir uslûba sahip olduğunu göstermektedir.

1.3. Hikâyenin Özellikleri

1.3.1. Şekil Özellikleri

Şehzade Abdüsselam ve Şemsünnisa hikâyesi, halk hikâyesi formunda manzum-mensur bir yapıdadır. Eserin çoğunluğunu nesir kısımlar oluşturmaktadır. Olaylar mensur şekilde, kahramanların duygularını ifade edildiği yerler ise manzum şekilde anlatılmıştır.

Sözlü edebiyatta aynı fikir ve duygular aynı şekil, kelime ve cümle grubuyla ifade edilir. Söz kalıpları diye adlandırılan bu belirli ifadeler anlatıcının, olay aktarımı sırasında destekleyici unsurlardır. Formellerle anlatıcı; varlığını hissettirir, araya girer, dinleyicinin/ okuyucunun dikkatini metne yöneltir. Metnin dil ve üslubunu sıkıcılıktan kurtarıp eseri zenginleştirmiş olur.

Hikâyede kalıplaşmış bazı formeller üçe ayrılmaktadır. Bunlardan ilki:

Başlangıç Formelleri

Hikâye Hevayî'nin bir gazeliyle başlamaktadır. Şiirden sonra klasik hikâyelerde gördüğümüz,

[124b] “ Rāviyān-ı aḥbār-ı ḥakāyık u kāṣifān-ı esrār-ı dakāyık devr-i rūzgār-ı bî-karār u nā-bekār cefākārīn vākī‘āt-ı ‘acîbinden ve çarḥ-ı ġaddār-ı sitemkār [u] siyehkārūn havādisāt-ı ġarîbinden böyle beyān u ‘ayān kılurlar kim devr-i rūzgārda diyār-ı Rūm’da bir şehriyār-ı kām-kār var idi.” formuna sahip başlangıç formeli anlatıcının birazdan anlatacağı olayın gerçeklik boyutunu haber vererek okuyucuyu veya dinleyiciyi bu gerçeğe hazırlar. Zamanın birinde, birilerinden rivayet kalan bir hikâye vardır yine zamanın birinde Rum diyarında bir padişah yaşamaktadır. Dinleyen

hayâl ve zihin dünyasına böyle bir ufuk açtıktan sonra zamanın birinde yaşayan o padişahı betimlemeye devam eder ve olay örgüsünün akışı sağlanır.

Geçiş Formelleri

Geçiş formelleri; anlatıcı tarafından zamanı belirtmek, olayı özetlemek, bir kahramanın başından geçenlere ara verip başka bir kahramanın başından geçen olayı aktarmak, kahramanlar arasında sözü birbine teslim etmek, bir olaydan diğer olaya sıçramak, aynı zamanda gerçekleşen birden fazla olayı aynı zaman dilimi içinde anlatmak gibi amaçlarla hikâyenin gelişme bölümünde kullanılan formellerdir.

[125b] “Günlerde bir gün”

[125b] “Niçe eyyâm havâss [ü] ‘âmm ol makâmda ekl-i ta‘âm ü dâhil-i hammâm olup...”

[125b] “Gelüp girdiler.”

[128a] “andan yine kalkup yola girdiler.”

[130a] “Sehl müddet içinde”

[130a] “ve dahı bir gün”

[133b] “Yine bir gün”

[135a] “Bir zamândan soñra”

[135a] “görmüş ki hâl böyle oldu.”

[157a] “Nice müddetler.”

[157a] “Ve dahı diñle bir yüzden hikâyet râviyân nakl ‘akldan böyle beyân ü âyân Kılırlar ki...”

[161b] “Biz şehzâde ‘Abdusselâm’ ı bu hâl üzre koyalım..”

[163b] “El-kıssa”

[164a] “Nice müddetden soñra günlerden bir gün”

[163b] “Nâgâh gördi ki”

[164b] “Mâcerâların hikâyet ve cemî‘ ser-güzeştlerin rivâyet ve çarh-ı sitemkârûñ cefâsından şikâyet itdiler”

[165a] “Müddet-i medîd günlerde bir gün”

Bitiş Formelleri

Hikâyenin sonunda bulunur. Hikâyenin bittiğini söyleyen anlatıcı en başından dinleyiciyi hazırladığı anlatı dünyasının kapısını kapatmış olur. Kahramanların sonlarının ne olduğunu özetler, eserin yazarına, müellifine, dinleyene, okuyana dualar ederek hikâyeyi noktalar.

[165a] ‘Âkıbet cümlesi dâr-ı fenâdan intikâl idüp dâr-ı bekâya irtihâl eylediler. Bu hikâyet-i ‘acîbeyi yâdigâr kodılar. Hakk sübhâne te‘âlâ bu kitâbuñ râvîşine vü mü’ellifine vü kâtibine vü dinleyene vü yazana vü okuyana rahmet eyleye. Âmîn. Yâ Mu‘în.

Halk hikâyelerinde duyguların ifade edildiği yerler manzum/şiiir şeklinde dile getirilir. Halk hikâyelerine eklenen bu şiiirler, hikâyeye renk ve etkileyicilik katmaktadır. Kahramanların duygularının şiiirle ifade edilişi metne lirik bir hava katar. Anlatıcı hitap ettiğı dinleyeci/okuyucu kitlesinin duygularına yoğunluk katar. Bazen de düşünceler didaktik şekilde verilir. Nitekim çalışmaya konu olan bu hikâyede 5 tane gazel bir tane rubâi olmak üzere toplam 6 tane manzum bölüm bulunmaktadır. Gazellerin üçü, 5 beyitten, biri 4 beyitten; biri ise 9 beyitten oluşmaktadır.

5 gazelin 2’sinde sadece kafiye kullanılmışken, 3’ünde kafiye ile beraber kelime halinde ve ek halinde redif kullanılmıştır.

Yazmada bazı olayları veya nasihatleri destekler nitelikte manzum kısım bulunmaktadır.

Eserdeki manzum kısımların muhtevasına baktığımızda, ‘cami, Hayy, dua, ehl-i kemal, sufi , tevhîd, ârif, kanaat, nadan, derviş, ehl-i kemâl’ gibi dinî tasavvufî kavramların yer aldığını görmekteyiz.

‘Gül-i lale, nergis, gülşen” gibi çiçek adları yer alır. ‘Mey, mey, işret, mey-i jale, sim-i piyale’ gibi sosyal ve işret hayatına, ‘tuti, murg, bülbül’ gibi kuşlara; bunun yanında ‘zer-kemer, tâc u kaba, derviş-i âba’gibi giyim kuşama dair unsurlar bulunmaktadır.

Hikâyenin girişi, okuyucuya nasihat veren ve okuduğı/dinlediğı bu hikâyeden zevk almasını temenni eden bir gazelle başlamaktadır:

1. **Mef'ûlû / Mefâîlû / Mefâîlû / Feûlûn**

(_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _)

Durma yine ey murğ-ı dil it zârı nâle

Hâmuşluğıla düşmegil efkâr-ı muhâle

Gitdi zulum-ı şiddet irüp subh-ı sa'âdet

Eyyâm-ı bahâra irdi açıldı gül [ü] lâle

Şol sûfî gibi câmi'-i gülşende salup baş

Tevhîd ider süsen o Hayy-ı müte'âle

Mestâne nazar eyledi nergis gözin açup

Gördi kadeh-i lâle pür olmuş mey-i jâle

Almış eline şîm-i piyâle yine leyl-âb

Meşgûl ola tâ 'işret ü nûş-ı mey-i ale

Tûtî gibi güftâre gel âgâz-ı sühan kıl

Bülbül gibi cûş eyle kılup gulğul ü nâle

Söyle bize bir hûb [u] safâ-bahş-ı hikâyet

Kıl gül gibi bir tâze vü rengin risâle

Kim vire okundukça dile zevk [u] safâlar

Her dem sebep-i def' ola endûh [u] melâle

Bî-çâre Hevâyî aña hayr-ı du‘âdan

Şol dem ire bir nîk-hisâl ehl-i kemâle

Şehzade Abdüsselam, dervişlere neden rahatlarını bozup diyar diyar gezdiklerini sorunca, dervişler kişinin sıkıntı çekmeden olgunlaşamayacağını söyledikleri yerde:

2. Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün

(•• — — / • — • — / •• —)

Bu cihân gerçi muhtasar gibidir

Heft-bahr anda bir katar gibidir

Çekmeyince belâ çü yenmez bal

Telh-i ğam ‘ârife şeker gibidir

Cism-i nādānda hil‘at-i devlet

Ten-i ‘uryānda zer-kemer gibidir

Nice olsun semend-i ‘izz-i süvār

Cühelâ ey Hevâyî har gibidir

Abdüsselam, Fağfur Şah’ın kızının istediği kumaşı almak için Bezzaz’a gider. Bezzaz abdâl görünümlü birinin bu kumaşı alacak maddi gücünün olmadığını söyler. Hiçbir şeyin dışardan gördüğü gibi olmadığını dış görünüşün aldatıcı olduğunu, kimseye hakir gözle bakılmaması gerektiğini söylediği bölümde:

3. Rubâ’î

(Ahrem ya da ahreb vezinle her mısradaki farklı vezinde yazılmıştır.)

Derviş-i ‘abâ boş bakma sen hakâretle

Teşhîs ide gör hâlin a‘yân-ı firâsetle

Sultān kişiler vardur iklim-i kanā‘atde

Nādān-ı cihān sanma anı bu zilletle

Büyünün etkisiyle Bezzaz’a âşık olan Fağfur Şah’ın kızı ona karşı hislerini aşkın kendisindeki tesirini anlattığı bölümde:

4. Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün

(• — — / •• — — / •• — — / •• —)

Oldı çün murğ-ı dile dāne-i dām üzere ‘aşk

Pend-i ğamla kafes-i derde koydı beni ‘aşk

Çāk olup cāme-i ten tāk [u] kabādan el yudum

Nāgehān geçdi çü cān-ı cismine fenni ‘aşk

Kalb-i sūzāndan hayālün yer idinse tañ mı

Nice sultāna mekān itdi şehā külhanı ‘aşk

Kande yer bula ‘aceb ‘akl dil ü sabr u karār

Ser-te-ser tutdı girüp kişver-i cān [u] teni ‘aşk

Geçmişem nūş-ı meclis-i devrāndan tā kim

Bir kadehle ideli mest Hevāyi beni ‘aşk²⁴

Abdüsselam’ın Şemsünnisa’ya olan aşkıyla düştüğü durumu ve hislerini anlattığı bölümde:

5. Mef‘ûlü / Fâ‘ilâtü / Mefâ‘ilü / Fâ‘ilün

(— — • / — • — • / • — — • / — • —)

²⁴ Şiirde şu kısımlarda vezin bozuktur: Oldı çün murğ-ı dile dāne-i dām üzere ‘aşk, Çāk olup, Kalb-i sūzāndan.

‘Aşkuñla düşeli dile bu muhabbet zelev²⁵

Oldum cihānda ‘āşık-ı rüsvā-yı mübtezel

Üstād sun‘ı öğredeli ‘aşk pışesin

Oldı baña hemişe bu peykārılık ‘amel

Taksīm olurken illere idrāk-ı ‘akl [u] fıkır

Olmış cünün-ı ‘aşk baña kısmet-i ezel

Göstermedi felek baña vech-i sabîhiñi

İtdi kamu kabāyihi güzel amā güzel

Kaldım cüdā Hevāyî vefāyî kim eylesün

Yok çāre benden olmağa āgāh ü bî-bedel

Abdüsselam’ın köle olarak satıldığı, fiziksel ve ruhsal olarak eziyet gördüğünü, çektiği çileyi anlattığı bölümde:

6. Mefâ‘lün / Mefâ‘lün / Mefâ‘lün / Mefâ‘lün

(• — — — / • — — — / • — — — / • — — —)

Belā-keş derd-mend oldum kalup bu dār-ı hasretde

Pür-āteş müste-mend oldum dirîğā nār-ı mihnetde

Gelüp ahvālim istifsār ider bir āşinā yokdur

Kime hālim diyem yāran ki kaldım işbu hāletde

²⁵ Bu mısranın vezni bozuktur.

Dirîgâ âh [u] zârımdan kaçar oldu benim halk²⁶

Fiğânımdan kime feryâd idem bu künc-i ğurbetde

‘Aceb cevvr̄ [u] cânîdir bu dehr-i dün ü künc-reftâr

Komaz bir şahsı bir sâ‘at huzûr-ı zevk [ü] ‘işretde

Hevâyi çün cüdâyım ol re‘is-i şehri rif‘atde

‘Acebdır keşî-i dil kalsa girdâb-ı felâketde

1.3.2. Dil ve Üslup Özellikleri

Arap kaynaklı bir hikâye olduğu için mensur kısımlarında Arapça-Farsça kelimeler ve tamlamalar oldukça fazladır. Özellikle betimleme kısımlarındaki tamlamaların uzunluğu metnin dilini ağırlaştırmaktadır:

“Râviyân-ı ahbâr-ı hakâyık u kâşifân-ı esrâr-ı dakâyık devr-i rûzgâr-ı bî-karâr u nâ-bekâr cefâkârîñ vâkı‘ât-ı ‘acîbinden ve çarh-ı ğaddâr-ı sitemkâr [u] siyehkârûñ havâdisât-ı ğarîbinden böyle beyân u ‘ayân kılurlar.”

“Ve dahı ben za‘îf-i muhliseyi, bî-iştibâh ahvâl-i perişânına acıyup dîde-i giryânına şîne-i süzânına yanup yakılup ciger tağlamadan tâkatim tak olup râz-ı nihânı huzûrı şerîfûñe âşîkâre eyledim.”

“Anuñ gibi merġûbe vü mahbûbe sanemdir ki kadd ü kâmetde şîretde sûretde tal‘atda behcetde nûzhetde ve tarâvetde, letâfetde zerâfetde, fesâhatde, belâgatde, dirâsetde firâsetde, melâhatde halâvetde devr-i eflâk döneli misli cihâna gelmemişdir.”

“Bir görüş gördi ki mihr-cemâl-i cihân ebrû-yı hilâl âsumân-gîsû, câvidân zülfler, gül-i gülistân hâl, kadd-nihâl, serv-i revân, leb-i zülâl, bâġ-ı cinân bu feşân

²⁶ Bu mısradaki vezin bozuktur.

ğamzeler bî-amân, hüsn-i letâfetle ârâste vü müselsel tarâvetle pîrâste bir cemâl-i bâ-kemâl seyr eyledi ki vâsf itdiklerinden hezâr-hüb mergûb bî-hem-tâdır.”

Metinde secili bir anlatım bulunmaktadır. Nesir dilindeki bu şiirsel üslup hikâyeyeye ritmik bir unsur katmakta ve sıkıcılıktan kurtarmaktadır. İç kafiye diye adlandırılan seci metinde kimi yerlerde:

“Ey mel‘ûn-ı ebleh-ter ve ey hâ’in-i bed-peyker!”

“Mecmû‘-ı erbâb-ı dîvân ekâbir-i a‘yân gelüp istikbâl eylediler.”

“Hicr-i dilber-cân-ı şîrînine eser kılup her şeb-tâ-seher olunca âh [u] figân kılup ol nigârı nâr-ı şevk-ile [] bu şi‘re âğâz idüp okudukça girye vü nâle iderdi.”

“Rengârenk menekşeler müferrah nihâlîler zerrîn şîmîn serîrler cây-gâh-ı bî-nazîrler vaz‘ olunmuş görüp hayrân kaldı.”

“Şehzâde-i dil-figâr, cefâyı ve çarh-ı gaddârı görüp hayli zamân ağladı. Ol deryâ-yı bî-pâyân içinde âvâre vü ser-gerdân vü bî-çâre kalup gözlerinden yaş akar idi.”

“Ol pâdişâh-zâde meh-cebîn vücûd-ı nâzenîn ağır hizmetle cefâ-yı mihnet belâ-[yı] mezelletde pây-mâl olup hayâl ü cemâl-i yâr, hasret-i dil-dâr, endûh rûzgâr ile gözleri yaşın nisâr kılup bu şi‘r-i yadigâr iderdi.”

“Şehzâde iken üftâde olup bir yaña mihnet [ü] iftirâk ve hasret-i iştiyâk cânına kâr eyledi.”

Şeklinde yazılmış hikâyeyi yeknasaklıktan kurtarıp edebî aynı zamanda halk hikâyesi havasına bürümüştür.

Bunun dışında okuyucun/dinleyicinin rahatlıkla anlayabileceği, gündelik hayatta da kullanılan Türkçe isimler, fiiller, tamlamalar, deyimler ve atasözlerine de rastlanmaktadır:

Atasözleri:

“Hatâsına soñ peşîmânlık fâ’ide itmedi.”

“Destûrsuz kimsenüñ bâğına girmezler.”

Deyimler:

“aklın başına cem‘ idüp”, “aklı gideyazdı”, “aklım gitmiş”, “ak sakaldan yok sakala gelmek”, “bel bağlayam”“bağına basup” cān kulağımda gūşvār olsun.” “Cān başına sıçrayup” “cānı acıdı”“cān atup”, “elden çıkardı”, “emānete hıyānet ideler.” , “parmak ısırmaq”, “rāst gelüp”, “tokuz dolanup”, “yüreklenüp”, “yer yarılma yere girer idi.” , “yol azdım”.

Metnin dil özelliklerine bakılacak olursa:

“Abdusselām eyitdi. ”

“Sabāh olunca Şehzāde ve Şemsünnisā kalkup vāfir altun alup bāzāra vardılar.”

“Ol yukarudan bu aşağıdan şol deñlü segirtidim kan derelere ğark oldu. Giderek deryā kenārına vardı. Zeġan pervāz urup karşı tarafda bir ıssuz cezirede bir ağaca kondı.”

“Gemi ile deryāda gezerken şehzādeye rāst gelüp üzerine geldiler.”

“Lutf eyle incinme. Bir dahı incindüġüñ yerde olmayam.” diyü her ne kadar yalvarup ‘özü dilediyse nāfi‘ düşmedi. Hatāsına soñ peşimānlık fā’ide itmedi.”

“Varup atasına ahvāli didi.”

“Girü taşra çıkdı.”

“Ahşām oldu gelüp hücresinde karār eyledi.”

“Abdüsselām’a selām virdi ve eyitdi kim: “Ol bulduguñ matlabı ne itdün? Kanı, temāşā idelim.” didi.”

“Andan pır eyitdi: “Bu üç küp senüñdür. Ne eylerseñ eyle.” didi. “Bu yakınlarda ol tarafa bir gemi gidecekdir. Seni ol gemi ile vatanuñda göndereyim.”

“Elden ne gelür altı ay dahı bunda durmak gereksin.”

“Ol eyitti.”

“eyitmek, altun, bāzār, şol deñlü, ahşam, ur-, karşı, gelüp, girü, taşra” gibi kelimeler, Eski Anadolu Türkçesini yansıtmaktadır. Hevâyi’nin 17.yy.da Bursada yaşamış olduğunu bilmekteyiz.

Metinde kullanılan kelimeler (ahşam), (seğirtmek), (didi), (itmişdür), (senündür), (varup), (diyüp) gibi ikinci hecedeki yuvarlak ünlüler ve artdamaksıl genizsil ünsüz nazal n <ñ> kullanımı (kişinüñ), (kimüñ), (pādişāhınüñ), (buña) gibi kelimeler bunu desteklemektedir.

1.3.3. Muhteva Özellikleri

Şāhzāde ‘Abdusselām’uñ Şemsünnisā İle Olan Hikāyāt-I Ğarībeleri” ismiyle yazılan bu hikāye Arap edebiyatı kaynaklı bir hikāyedir. Halk hikāyelerinde sıklıkla gördüğümüz padişahın çocuğunun olmaması, Allah’a dua etmesi, yakarması sonucunda bir oğlunun olması ve çocuğun büyüüp yetişmesi, asıl kahraman olarak yolculuğa çıkması, bu yolculukta başına gelenler, olağanüstülükler ve en sonunda memleketine dönmesini başlıca temalar olarak tanımlanabilir. Bu hikāyede muhteva aşk ve maceradır Emanete hıyanet etmek, verilen sözü tutmamak bunun bedeli olarak ceza ve uzak düşmek gibi öğeler de hikāyede alt metinde mesaj olarak verilmiştir.

Hikāyenin Özeti

Rum padişahının oğlu olmamaktadır. Bunun üzerine padişah Allah’a yakarışlarda bulunur ve oğlu olur, buna sevinen padişah hediyeler dağıtır sadakalar ve kurbanlar veririr. Oğlunun adını Abdusselām koyar. Beş yaşına geldiğinde onu üstadlara verirler. Ergenlik çağına geldiğinde ilimde, at biniciliğinde uzmanlaşır. Bir gün babasına uzak diyarlardan gelen yolcular için imarethane yaptırmak istediğini söyler babası bu fikri kabul eder ve dönemin üstatlarına imamrethaneyi yaptırırlar. Bir gün imarethaye üç derviş gelir onlara çeşitli izzeti ikramlarda bulunurlar, Abdüsselam bu gezici dervişlerden etkilenir onlara yola çıkmak ister. Babası gönlü razı gelmese de çeşitli nasihatlarde bulunarak oğluna izin verir. Abdüsselam ve dervişler Çin-i Maçin ülkesine giderler. Burada anlaşmazlık yaşayarak dervişlerden ayrılan Abdüsselam kabristanda yatar gözünü açtığında bir adamın bir şey gömdüğünü görür. Adam gittikten sonra kazmaya başlayınca bir sandık görür. Sandığı açtığında ölmek üzere olan bir kadınla karşılaşır. Kadının yaralarını sarıp iyileştirir. Kadının kim olduğunu merak eder fakat kadın kim olduğunu söylemez ve Abdüsselam’a bir kese altın verir ve pazarda bi yer tarif eder oradaki bezzazı bulup kumaş getirmesini ister. Birkaç kez kumaş getirme olayı tekrar eder. Böylelikle Abdüsselam ile bezzaz arasında muhabbet oluşur. Kadının istediği de budur, onların aralarındaki sohbetten emin olduktan sonra Abdusselām’a bezzazı kaldıkları hücreye davet etmesini ister. Bezzaz hücreye gelir.

Kadın bezzazla kendisini hücrede baş başa bırakmasını ister ve kapıyı kitler. Abdüsselam dayanamaz kapıdan içeri girerve bakar ki kadın, bezzazın kafasını kesip öldürmüştür. Bu olay karşısında çok şaşırır ve kadına günahsız birini neden öldüğünü sorar. Kadın Çin fağfurunun kızı olduğunu ve öldürdüğü bezzaz ve annesinin kendisine büyü yaptığını ve bezzazın kendisini yaralayıp sandığa koyduğunu söyler. Olayları anlayan Abdüsselam zamanla Çin fağfurunun kızına gönlünü kaptırır. Fağfurun kızı Abdüsselam'ı kardeşi olarak gördüğünü söyler; fakat tanışmak isterse en az kendisi kadar güzel olan vezirin kızı olduğunu adının da Şemsünnisa olduğunu söyler. Abdüsselam, fağfurun kızının söylediklerinden o kadar etkilenir ki Şemsünnisa'yı görmeden âşık olur kara sevdaya tutulur. Bu yüzden başına gelmeyen kalmaz aç sefil halde kalır külhan köşelerine düşer orda yatıp kalkmaya başlar. Bir gün yattığı külhanın külhancısı gelir adı Mansurdur. Abdüsselam'ın halini görüp ona acır ve yardım etmek ister. Mansur şeytandan sihirler öğrendiği söyler. Abdüsselam'ın bir gözüne tıslımlı bir sürme çeker Abdüsselam o anda yarı görğnmez şekilde halkın içine çıkar halk bundan korkar sonra sürmeyi iki gözüne çekince tamamen görünmez olduğunu anlar ve sürmenin işe yaradığını anlayarak saraya, Şemsünnisa'nın odasına gider ve onunla yakınlaşır. Durumdan korkan Şemsünnisa saraydaki görevlilerden yardım ister. Görevliler bu duruma çare bulamayınca yaşlı bir kadından yardım isterler. Yaşlı kadın tütsü yakıp Abdüsselam'ın olduğu odanın kapısını penceresini sıkı sıkıya kapatır. Dumandan yüzünü gözünü ovalamaya başlayan Abdüsselam'ın sürmesi silinince, sürmenin sihir özelliği kaybolur, Abdüsselam'ın görünmezliği kaybolur. Fağfur'un huzuruna çıkarılan Abdüsselam bunu külhancının yaptığını söyler. Abdüsselam'ı idam etmeye götürürlerken yolda seyahate çıktığı dervişlerle rast gelir. Onlara ivedilikle külhancısı Mansur'a kendisinin asılacağını haber vermeleri ister. Dervişler durumu Mansur'a haber verir. Mansur sihir yaparak vezir kılığına girer, Abdüsselam'ın asılacağı yere gelip Abdüsselam'ın bırakılmasını emreder. Askerler de şaşırır ve serbest bırakılır. Mansur ve Abdüsselam külhana geri dönerler. Askerler saraya gidip veziri görünce şaşırır, durumu anlatınca vezirin öyle bir emir vermediğini, külhancının vezirin kılığına girdiği anlaşılır. Fağfur Şah, külhancının büyü yaptığını tahmin eder bunun üzerine üç vezirini külhancıyı bulmaları için görevlendirir. Vezirler Mansur'u külhanda bulurlar. Vezirlerin geldiğini gören Mansur bir efsun okur, külhan çok gösterişli bir saraya dönüşür. Mansur vezirleri güzelce ağırlar, havanın sıcak olmasından

dolayı vezirler soyunurlar, o sırada deprem olur, gözlerini açan vezirler bir anda kendilerini bezzazistanda köpeklerle beraber yemek yerken bulurlar. Halkın gazabından kurtulup saraya dönerler. Rezil olacaklarını düşündükleri için bu olayı kimseye anlatmazlar. Bu sefer başka bir vezir, külhancıyı aramaya gider. Külhanı bulur burası da ona gösterişli bir saray gibi görünür. İçeride hizmetçiler vardır, vezirleri çeşitli ikramlarla ağırlarlar. Vezir hizmetçilerden biriyle yaklaşır o sırada yıldırım düşer vezir gözünü açıp baktığında kendisini meydanda uyuz bir köpekle yakınlaşmış halde bulur. Bunu gören halk saldırmaya başlar, kendisini zor kurtararak saraya döner ve yaşadıklarını kimseye anlatmaz. Bu sefer külhancıyı bulmaya Şemsünnisa'nın babası gider. O da diğer vezirler gibi külhana varınca burada gösterişli bir saray görür. Mansur veziri güzelce ağırlar, etrafında bağlar bahçeler gören vezir bu durumdan etkilenir havuza girmek ister. Havuza girer ve biraz yüzdükten sonra bir bakar ki ne bahçe var ne havuz var. Kendisini bir pazarda üstünde peştemalla çıplak şekilde görür ve çok utanır. Saraya dönen vezir başından geçenleri olduğu gibi anlatınca diğer vezirler de yaşadıkları olayları anlatır. Fağfur Şah bu duruma gülerek şaşırır. Bu kez kendisi vezirlerle beraber külhana gitmeye karar verir. Askerleriyle beraber külhana vardıklarında Fağfur Şah kılıcını Mansur'a doğru çekecekken, Mansur bir efsun okur fağfurun eli havada kalır. Diğer vezir, fağfurun elini indirmeye çalışınca onun eli de yapışıp kalır. Diğer vezirlerin başına da aynısı gelir. Fağfur böyle kalırlarsa rezil olacaklarını düşünür bu yüzden Mansur'a ne istese yapacağını söyler. Mansur, vezirin kızı Şemsünnisa ile Abdüsselam'ın evlendirilmesini, sarayda kendisinden bahseden yaşlı kadının öldürülmesini ister. Fağfur Şah bunları kabul eder, Mansur efsun okuyup hepsini çözer.

Şemsünnisa ile Abdüsselam evlenirler. Bir süre sonra Şemsünnisa ailesini çok özler. Eşi Abdüsselam ile çeşitli hazırlıklar yaparak yanlarına da hizmetçilerini, cariyeleri de alarak Rum diyarına giden bir gemiye binerler. Yolda fırtına çıkar, gemi batar. Hizmetkârlar ve cariyelerin çoğu denize düşer ölür. Abdüsselam ve Şemsünnisa ve birkaç hizmetçisi fırtınadan kurtulmayı başarır. Bir adaya varırlar. Bir gece uyurken Abdüsselam elini Şemsünnisa'nın koynuna koyar ve kıymetli bir cevahir bulur. O anda devlengeç kuşu uçmaktadır; cevahiri görür, alıp kaçar. Kuşun arkasından koşan Abdüsselam, Şemsünnisa'yı kaybeder. Yabancı korsanlar ordan geçerken Abdüsselam'ı görürler köle olarak onu yanına alırlar. Bir süre onların yanında hizmet eder sonra onu

bir pire satarlar. Pir Abdüsselam'a görev verir kızının hizmetinde bulunmasını ister ama katiyen kızına yan gözle bakmamasını öğütler. Bir süre hizmette bulunduktan sonra verdiği sözü unuttur ve kıza yan gözle bakar. Kız durumu babasına anlatır bu duruma çok kıza Pir, Abdüsselam'a ceza olarak eski bir duvarı yıkma cezası verir. Duvarı yıkan Abdüsselam gömü bulur. Bu gömüden kimseye bahsetmemesine rağmen Pir, Abdüsselam'ın gömü bulduğunu anlar bunu da kendisine Hz. Hızır'ın bildirdiğini söyler. Pir ve Abdüsselam gömüyü yarı yarıya bölüşürler. Üç küp altını bir çömleğe koyar kimse anlamasın diye de üzerini de tuzla doldurup gemiye yükleyen Abdüsselam gemiyi kaçıtır ve bir sene sonra Rum'a giden gemiye biner.

Bunlar yaşanırken Şemsünnisa da uykusunda uyanmış cevahiri ve Abdüsselam'ı yanında göremeyince üzüntüye boğulur Abdüsselam'ı bulmak için şehir şehir gezer. Bir gün erkek kılığına girip bir aşçı bir Pir'in yanında çalışmaya başlar. Pir oğlu gibi onu sever. Aşçının dükkânına hiç müşteri gelmezken Şemsünnisa'nın gelmesiyle dükkân dolup taşar. Bir gün bir gemi iskeleye yanaşır. Gemiden inen tacirlerin karnı acıkır, Şemsünnisa'nın olduğu dükkâna girerler. Yemeklerin lezzetinden ve hizmetten memnun olan tacirler gemide üç küp tuz bulduklarını sahibinin çıkmadığını, isterlerse onlara satacaklarını söyler. Küpü satın alan Şemsünnisa küpü boşaltınca içinin altınlarla dolu olduğunu görür, çok şaşırır ve gizler. Abdüsselam da Rum diyarına giden bir gemiye bir sene sonra binmiştir. Gemi bir yerde mola verir, orda devlengeç kuşunun yuvasını görür gidip bakar ve Şemsünnisa'nın boynundaki cevahirin orda olduğunu görür, sevinerek alır ve gemiye tekrar biner. Gemi Umman denilen bir şehre varır. Şemsünnisa da bu şehirdedir. Şehir içinde gezerken aşçı dükkânında güzel bir delikanlı görür merak edip içeri girer. Bu aşçı aslında Şemsünnisadir. Birkaç kez sohbet ederler, başından geçen olayları anlatırlar. Sonunda ikisi de birbirlerini tanır, sevgililer kavuşurlar. Cevahir ve üç küp altınla memleketlerine dönerler. Abdüsselam'ın babası hasta yatağındadır, Abdüsselam'ın geldiğini haber verirler çok mutlu olur. Başından geçen olayları anlatırlar, babası vefat eder. Yedi gün yas tutarlar tahtın başına Abdüsselam geçer çocukları olur. Saltanat sürüp mutlu mesut yaşarlar ve ölürler. Bu acayip hikâyeye de bize yadigâr olarak kalır.

1.3.4. Tahkiye Unsurları

Çeşitli edebî türlerin kendi yapılarına uygun biçimler içerisinde kullanmakta olduğu, kişi temeline dayalı anlatım tekniklerinden birisi.²⁷ demek olan tahkiye, *Narrative* terimine karşılık gelir, zihinde tasarlanan bir durumun, olayın öyküleme yoluyla anlatılmasıdır. Hikâye, roman, tiyatro, destan türlerinin anlatma biçimi; bu türlerin hepsinin genel adı olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Anlatmaya bağlı metinler destan, masal, fabl, mesnevi, halk hikâyesi gibi hem geleneksel hem de modern anlamda hikâye ve romanları da kapsayan genel bir isimlendirmedir. Bu türlerin hepsi tahkiyeye dayanır. Metni oluşturan kurgusal yapı tahkiye unsurları içinde eritilir. Anlatmaya bağlı metinlerde tahkiye unsurları; olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekan, anlatıcı ve anlatım tekniklerinden oluşmaktadır:

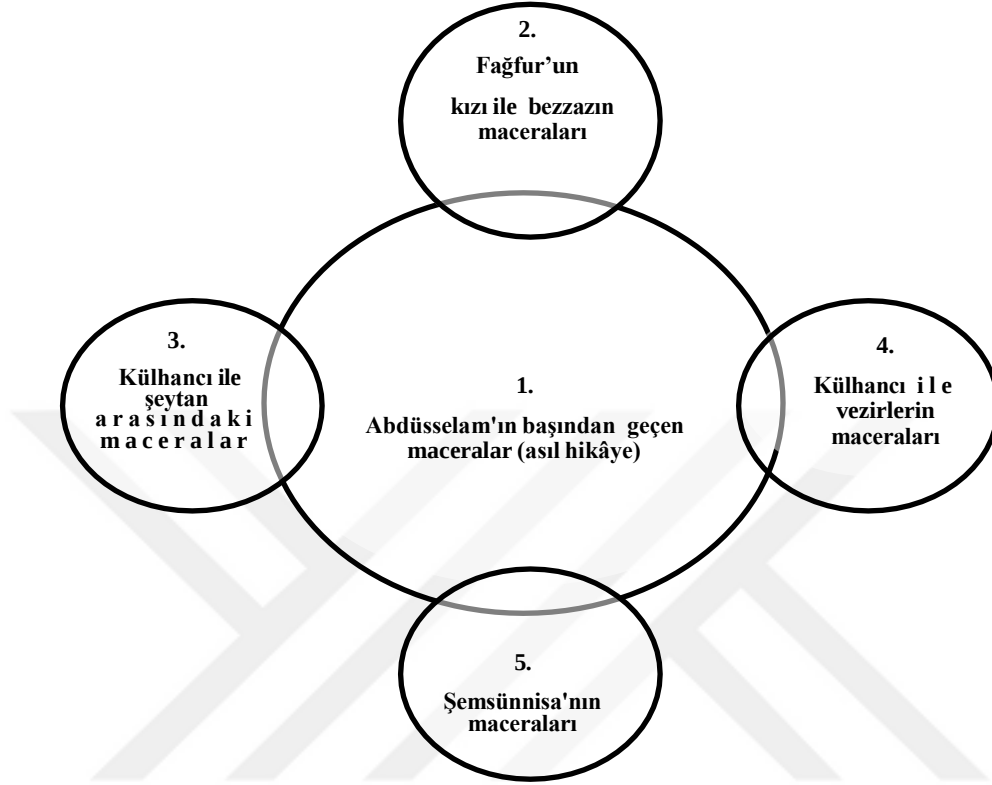
1.3.4.1. Olay Halkası

Anlatmaya bağlı metinlerin iskeletini olay oluşturur. Vaka ya da olay örgüsü de adı verilir. Sözlükte vaka “olup geçen şey, hadise”²⁸ anlamına gelmektedir. Olay yoksa edebî metinden de söz edilemez. Bu sebeple, anlatıda asıl unsur olaydır, olay eylemlerle örülü halkalardan oluşur. Bunlar ‘olay halkası’²⁸ oluştur. Yani iç içe geçmiş olaylarla beraber; şahıs kadrosu, mekân ve zaman unsurları anlatmaya bağlı metinler için zorunlu unsurlardır.

²⁷ Türkçe Sözlük, “tahkiye” maddesi

²⁸Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansikolpedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 2013), 1321.

Tablo.1 Şematik Olarak Hikâyenin Olay Halkaları

Büyük halka (1) Abdüsselim'in başından geçenler ana olayı oluşturur. Fağfurun kızıyla Bezzazın yaşadığı olaylar 2. halkayı, Mansur ve şeytan arasında yaşananlar 3. halkayı, Mansur ve vezirler ile yaşadığı olaylar 4. halkayı, Şemsünnisa'nın Abdüsselim'i ararken başından geçenler 5. halkayı oluşturmaktadır.

Hikâyedeki olay halkaları: Rum padişahının uzun bir süre çocuğu olmaması, dua, kurban ve sadakalarla çocuk sahibi olması. Adının Abdüsselim konulması. Abdüsselim'in üstamlara verilip iyi bir eğitmden geçmesi. Büyüyünce imarethaneler yaptırması. İmarethanete gelen dervişlerle yola çıkması. Dervişlerle anlaşmazlığa düşmesi. İki adamın sandık getirdiğini görmesi. Sandığa açan Abdüsselim'in yaralı kadını görüp iyileştirmesi. Kadının istediklerini yapan Abdüsselim'in bu kişinin Fağfur şahın kızı olduğunu öğrenmesi. Abdüsselim'in Fağfur Şah'ın kızına âşık olması. Kızın kendisi yerine veziri azamın kızıyla beraber olacaklarını söylemesi. Abdüsselim'in vezirin kızı Şemsünnisa'ya âşık olması. Aşkından külhan köşelerinde perişan olması. Külhancıyla Abdüsselim'in tanışması. Adı Mansur olan külhancının Abdüsselim'a

kalacak yer ve görünmez yapan bir sürme vermesi. Abdüselam'ın bu sürmeyle Şemsünnis'nin odasına girmesi. Abdüselam'ın saraydaki kadın tarafından planlanarak yakalanması. İdam edilmek üzereyken Mansur tarafından kurtarılması. Vezirlerin Mansur'u yakalamaya çalışması. Külhana giden vezirlerin Mansur'un tılsımlarının etkisiyle rezil olması. Vezirlerin başlarında geçenleri dinleyen Fağfur Şah'ın askerleriyle kendisi gitmesi. Padişahın da vezirlerle beraber rezil olması. Fağfurun, kızını Abdüselam'a vermeyi kabul etmesi. Abdüselam ile Şemsünnisa'nın evlenmesi. Memleketini özleyen Şemsünnisa'nın hizmetkârlarıyla yurduna dönmek istemesi. Denizde geminin batması. Pek çok kişinin ölmesi. Abdüselam ile Şemsünnisa'nın adaya sığınması. Birbirlerini kaybetmeleri. Abdüselam'ın yaşlı bir adama köle olarak satılması. Çalışırken Abdüselam'ın altın bulması. Şemsünnisa'nın, Abdüselam'ı ararken erkek kılığında aşçının çırağı olması. Altınların Şemsünnisa'ya tesadüfen ulaşması. Abdüselam'ın uzun süre bekledikten gemiye binmesi. Şemsünnisanın bulunduğu yere gelmesi. Birbirlerini tanımaları. Abdüselam ile Şemsünnisa'nın kavuşmaları. Memleketlerine geri dönmeleri.

1.3.4.2. Şahıs Kadrosu

Halk hikâyelerinde asıl olay, başkahramanın yaşam öyküsü ve maceralarıdır. Hikâye buna göre kurgulanır. Fakat metnin kurgusu için elbette ki tek bir kişi yeterli değildir. Asıl kahraman/kahramanlardan başka, olay halkasına dahil olan ya da asıl olay dışında daha küçük olay halkaları içinde başka kahramanlar bulunabilir. Şahıs kadrosu gerçek ya da olağanüstü varlıklardan, şahıslardan oluşabilir. Anlatıcı iletmek istediği mesaja göre, olayın kurgusuna ve aksiyonuna yardımcı , engelleyici kişileri, varlıkları dahil eder. Bunların hepsi başkahraman ile uyumu, vakanın gidişatına göre olumlu veya olumsuz olarak adlandırılır, hikâyede anahtar görevi görür.

İncelediğimiz hikâyenin şahıs kadrosunu İsmet Çetin'in Türk Halk Hikâyeciliği adlı eserindeki tasnife göre değerlendireceğiz. Buna göre halk hikâyelerinin şahıs kadrosu:

1. Erkek şahıs kadrosu

- a. Hikâye kahramanı/âşık
- b. Yardımcı erkek

- c. Rakip, düşman ve diğer olumsuz tipler
- d. Figüratif erkekler

2. Kadın şahıs kadrosu

- a. Maşuk/sevgili
- b. Yardımcı kadınlar
- c. Rakip, diğer olumsuz kadınlar
- d. Figüratif kadınlar

3. Diğer varlıklar

- a. Olağanüstü yardımcıları- Hızır/Pîr/Evliyâ
- b. Hayvanlar
- c. Yardımcı hayvanlar
- d. Figüratif hayvanlar”

olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırmıştır.²⁹

İncelediğimiz hikâyede ‘yardımcı hayvanlar, ‘figüratif hayvanlar’ a örnek yoktur. Bunun dışında tüm başlıklara uygun şahıs kadrosu bulunmaktadır. “Şāhzāde ‘Abdusselām’uñ Şemsünnisā İle Olan Hikāyāt-I Ğarībeleri” adlı incelediğimiz bu hikâyenin asıl kahramanları Abdüsselam ve Şemsünnisadır. Bu iki kahraman dışında Padişahın kızı ve onu büyü ile kendisine âşık etmek isteyen bezzaz ve başkahramana yardım eden Ateş-tâb gibi kişiler, kahramanlardan sonra ikincil öneme sahiptir. Bunların dışında kalanların net bir profil özelliği yoktur.

Erkek şahıs kadrosu

a. Hikâye kahramanı/ Âşık

Türkçe Sözlük’te kahraman: “*Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi.*”³⁰ olarak tanımlanmaktadır. Anlatmaya bağlı metinlerde, olay örgüsünde aldıkları role göre şahıs kadrosunu başkahraman, karşıt kahraman(engelleyici), kadın kahraman, hayvan kahraman vb. oluşturmaktadır.

Şerif Aktaş “Anlatma esasına bağlı edebi metinlerde şahıs kadrosunu teşkil eden varlıklar ya vaka içinde bir fonksiyon sahibi ya da anlatma problemiyle ilgili olarak

²⁹ İsmet Çetin, *Türk Halk Hikâyeciliği* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020), 141-208.

³⁰ Türkçe Sözlük, “kahraman” maddesi

karşımıza çıkar. Her ikisinde de şahıs kadrosunu teşkil eden varlıkların yüklendikleri fonksiyonlar esas alınmıştır” der.³¹ Buna göre başkahraman anlatının yani vakanın anlatımında en önemli fonksiyonu üstlenir. Genellikle başkahraman bir kişi ya da varlıktır. Yazar anlatıcı bakış açısının olduğu anlatılarda, yazar başkahramanın kimliğine bürünüp olayları onun gözleriyle, kulaklarıyla, bakış açısı ve penceresiyle aktarır.

Abdüsselam: Halk hikâyelerinde olaylar genellikle erkek kahraman etrafında şekillenir. Türk halk hikâyelerinde esas kahraman erkektir ve destandan halk hikâyeciliğine geçişin özellikleri görülür: Destanlarda olumlu, güçlü, yiğit, zor durumda kalan halkını kurtaran, düşmanı yenen, iyi at binen ve savaşçı özelliğine sahip destan başkahraman tipi, halk hikâyelerine geçişle beraber bazı özellikleri törpülenmiş halde görülür. Örneğin idealize bir tip değildir veya olağanüstü özelliklere sahip değildir. Daha insanî zaafı olan savaşçı özelliği ya da toplumsal görevi geri planda kalmış bir başkahraman tipi ortaya çıkar. Kahramanın soylu sınıfa mensup olması hem lider hem de yönetici özelliği göstermesi, yerleşik hayata geçiş kültürüyle beraber halkın idealize ettiği kişiler olması; pir ya da dervişin duası ile ya da mucizevi bir şekilde dünyaya gelmesi, tek erkek çocuk olması, çocukluğu ve eğitiminde özel hocaların, cariyeler, lalaların katkıları ve kahramanın her yönden ilim, liderlik, binicilik, avcılık vs. gibi her açıdan üst düzeye çıkarılması gibi neredeyse tüm hikâyeler benzer yapıdadır. Ayrıca mühim bir özellik ise bazı kahramanların sadece kahramanlık kimliği gösterirken, bazı kahramanların ilahi bir şekilde ‘bade içerek âşıklık’ kimliği kazanması böylelikle sevgiliyi bulma yolundaki mücadeleleri anlatılır.

İncelediğimiz hikâye Arap menşeli bir halk hikâyesidir fakat esas kahramanının bazı özellikleri Türk halk hikâyelerine benzerdir. Padişahın (liderin) oğlunun olmaması, dualar yakarışlar sonucunda bir oğlunun olması adının Abdusselâm olması, dünyaya geldiği gün kurbanlar sadakalar verilmesi, özel hocalarla büyütülmesi, avcılık yeteneğinin gelişmesi ve olgunluğa ulaştıktan sonra yolculuğa çıkmak istemesi bu yolculukta çeşitli maceralar yaşaması en sonunda yurduna dönmesi ve tahtın kendisine geçip ailesi ile mutlu mesut yaşamaları benzerdir. Örneğin “Padişâh ol ferzendün ismini

³¹ Şerif Aktaş, *Roman İncelemesine Giriş* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2005), 140.

‘Abdüsselâm kodı. Çün beş yaşına girüp kadem basdı. Ehl-i kemâl olan mu‘allimlere ve üstâdlara virdiler. Ve’l-hâsıl-ı kelâm şehzâde on beş yaşına varınca fûnûn-ı dirâset ve hey’etde bî-noksân ve ‘ulûm-ı firâsetde bî-misl ü akrân bir ‘allâme-i zamân oldu. Çün bulûgiyyet ‘âlemine kadem basdı. Be-ğâyet ‘âkil ü ‘âdil ve cemî‘-i ‘ulûmda fâzıl u kâmil ve hayrât ü hasenâta mâ’il idi.” İfadelerinden anlıyoruz.

Halk hikâyeleri çoğunlukla biyografik anlatı özelliği gösterir. Bilhassa “Âşıklık” kimliğiyle ön plana çıkan kahraman kimi zaman âşıklık geleneği içerisinde doğaçlama söyleyen kimi zaman bağlama çalan bir kimlik gösterir; kimi zaman da bâde içerek âşıklık istidadı kazanır ve rüyasında gösterilen bir suretle birlikte o sevgiliye kavuşma yolunda zorluklar, mücadeleler ve engellerle karşılaşır. Kahramanın yolculuklarla başlayan bu serüveni çoğunlukla mutlu sona biter. Bu kahramanlar toplum tarafından idealize edilmiş kişilerdir. Bazıları gerçekte yaşamış ve öldükten sonra da ‘Hâk Âşığı’ olarak anılan saygı duyulmaya devam ederler.

İncelediğimiz hikâyede kahraman Abdüsselam’ı idealize bir tip olarak görmemekteyiz çünkü verdiği sözleri tutmayan, büyü ile çeşitli hilelere başvuran çapkınlığı ve merakı başına bela olan bir kahramandır. Âşık olması rüya veya ruhsal birtakım olağanüstü olaylarla gerçekleşmemiştir. Hayatını kurtardığı padişahın kızıyla evlenmek istemiş fakat kız kendisini kardeş olarak gördüğünü, isterse vezirin kızı Şemsünnisa ile evlenebileceğini bunun için yardımcı olacağına söz vermiştir. Padişahın kızının Şemsünnisa’nın güzelliğinden bahsetmesi ile Abdüsselam’ın Şemsünnisa’yı hayalinde canlandırarak ve anlatılanlardan etkilenerek kıza âşık olduğunu görmekteyiz. Ayrıca Şemsünnisa dışında metinde Abdüsselam’ın fiziksel ve kişisel özelliklerine dair betimlemeler de bulunmamaktadır.

b. Yardımcı erkek

Abdüsselam: Abdüsselam hikâyenin asıl kahramanı, aynı zamanda Fağfur’un kızı ile bezzazın maceralarında yardımcı kişi rolünü üstlenmektedir. Hikâyenin başlangıcında Abdüsselam, mezarlıkta bulunduğu sandığı açar ve genç bir kadının ölmek üzere olduğunu görür, yaralarını sarar. Sonra onun dediklerini yapar, bezzazı bulur, ona altın verir birkaç kez gider kumaş almaya gider ve sonunda onu padişahın kızının isteğiyle hücreye getirir. Kurtardığı kızın Fağfur Şah’ın kızı olduğunu öğrenir. Fağfur

Şah'ın kızı bezzazdan başına getirdiği türlü şeylerden dolayı öcünü alır. Bu nedenle Abdüsselam bu olay halkası için yardımcı erkek durumundadır.

Mansur: Adı Ateş-tab yani külhancı olarak da geçen Mansur, Abdüsselam'ın aşk derdine yardımcı olan kişilerden biridir. Şeytanı kandırarak ondan büyü öğrendiğini söyler. Hikâyenin ilk halkası olan padişahın kızının başına gelen olaylarda yine Mansur'un payı vardır. Bezzazın annesine tılsım vererek Fağfur'un kızını bezzaza âşık eder. Hikâyenin ikinci halkasında Mansur, Abdüsselam'ı sefil halde görünce külhanda kalmasına izin verir onu yedirir, içirir. Başına gelenleri anlatan Abdüsselam'ı, vezirin kızı Şemsünnisa'ya kavuşturmak için ona tılsımlı sürme verir. Daha sonra yine tılsım yaparak Abdüsselam'ı son dakika darağacından kurtarmayı başarır Kendisini yakalamaya gelen vezirlerin başlarına büyü ile çeşitli felaketler getirir, Abdüsselam ile Şemsünnisa'nın evlenmesi şartıyla padişahı vezirleri kurtarır. Kendisi de padişahın kızıyla evlenir. Tüm bunlardan hareketle Mansur, birleştirici yardımcı güç olarak metinde öne çıkmaktadır.

Pirler: Hikâyede hem kadın hem de erkek başkahramana yardım eden iki tane Pir vardır:

Birincisi Abdüsselam'ın memlekete dönmek için geminin tekrar gelmesini beklediği süre zarfında yanında çalıştığı Pir'dir. Kızına hizmet etmesi için Abdüsselam'ı yanına alır fakat Abdüsselam sözünü tutmaz ve kızına yan gözle bakar. Bundan dolayı Pir tarafından eski bir duvar yıkma işiyle cezalandırılır; fakat bu cezanın içinde ödül gibi de bir durum söz konusudur. Yıkıldığı duvarın içinde bir hazine bulur. Pir tarafından kendisine üç küp altın pay edilir, bu altınlarla yolculuğa çıkar.

İkinci Pir, Şemsünnisa'nın Abdüsselam ile ayrı düştükleri memlekette umudu kesilince erkek kılığında lokantaya gidip iş istediği kişidir. Aşçı olan Pir, Şemsünnisa'yı oğlu gibi görüp koruyup kollar; ona kalacağı bir yer verir. Şemsünnisa ise işleri iyi gitmeyen bu Pir'e yaptığı enfes yemeklerle destek olur lokantaya hiç olmadığı kadar müşteri gelir, Pir'in işleri açılır.

c. Rakip, düşman ve diğer olumsuz tipler

Bezzaz: Kumaş satıcısı yani bez satan anlamına gelen Bezzaz hikâyede: “Hele şol kşeyi al şehr içinde bezzâz-sitânda filân câ nibde oturur bir şahs vardır. Orta boylu, kara yağız boynı kısa, ağzı ve yüzi büyük ve başı küçük.” şeklinde tasvir edilir, Fağfur

Şah'ın kızını kendisine âşık etmek için aldığı sihirli nesneyi bir ocağa gömer o anda padişahın kızı, Bezzaz'ın aşkıyla yanıp tutuşur ve acûze kadını hemen çağırıp bezzazı görmek istediğini söyler. Üç kere sarayda buluşmak için hücreye gelen bezzaz, üç kere talihsiz olaylar yaşar ve padişahın kızının gözünde kirli, sefil, yaralı ve perişan bi halde çıkar. Kim olduğunu çok sonradan anlayan Padişahın kızı bezzazı def eder onu dövdürüp dışarı attırır. Buna çok içerleyen ve öç almak isteyen Bezzaz, tekrar “sehhâre-i mezkûre” denilen yani Mansur'a gidip sihirli tütsü ister bu tütsüyle gece saraya gider. Padişahın kızının odasına bir gulamla girer. Hançeri çekip kızı öldürmeye çalışırlar.

Fağfur Şah:

Fağfur Farsça “Çin imparatorlarına verilen bir ad.”³² “ Çin hükümdarı, Çin Çin ülkesi ya da Çin ü Maçin ülkesi edebiyatımızda ve Arap-Fars-Doğu kaynaklı klâsik hikâyelerde “yolculuk”, “çocuksuzluk”, “başkahramanın kızı ya da oğlu olma” gibi öğelerle karşımıza çıkar. Örneğin Süheyl ü Nevbahar mesnevisinde Süheyl, Nevbahar'ın resmini görüp âşık olur, Çin padişahının kızı olduğunu öğrencince Çin'e gider daha sonra Fağfur Şahla tanışır.

*“Üçünci dedüğüñ ki Fağfûr-ı Çin / kabûl éde séni vü vére kızın”*³³

gibi adı mesnevinin kahramanlarından biridir. Yine kütüphanede “Hazâ Kitâbu Fağfûr-nâme Ma'sûk-ı Mâhperrî olanmFağfûr-nâme” adıyla Çin hakanının Fağfurşâh adlı bir çocuğu dünyaya gelmesi ve bu çocuğun o üç yaşlarında, Mâhperî'ye âşık olması ve başından geçen olayların eserde akıcı bir şekilde anlatıldığı “Fağfurşâh ile Mâhperî hikâyesini konu alan bir nüsha bulunmaktadır.”³⁴

Ayrıca Fağfurname Abdüsselam Burda da üç dervişle Çin'e yolculuk eden Abdüsselam Çin şehrine varınca dervişlerden ayrılır ve Fağfur'un kızının hayatını kurtaracak gelişmeler yaşar.

İkinci olay halkasında, Vezir-i âzam, kızı Şemsünnisa'nın başına gelenleri padişaha anlatır ve ondan yardım diler. Padişah da bir acuze kadın getirip

³² Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat, “fağfur” maddesi

³³ Nişanyan Sözlük, “Fağfur”, (Erişim Tarihi 15.11.2019), <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/fa%C4%9Ffur>

³⁴ Mehmet YASTI, Hidayet DUYAR “Fağfur-Nâme” Adlı Eserde Geçen Kültürel Motifler Ve Olağanüstü Unsurlar”, *Selçuk Türkiyat*, Nisan /54 (2022): 235-263.

Abdüsselim'in sihrini etkisiz hale getirir. Abdüsselim'in asılmasını emreder. Mansur sihirle padişahın kılığına girer ve Abdüsselim'i darağacından kurtarır. Bunu duyan padişah çok sinirlenir ve Mansur'u buldurmak için vezirlerine emir verir. Vezirleri külhanı her bulduklarında başlarına kötü şeyler gelir ve padişah vezirlerin başından geçenleri duyunca meraklanır bu durumu açığa kavuşturmak için külhana kendisi gider. Külhanı bulur, Mansur'u öldürmek için kılıç çekince Mansur ona sihir yapar; eli havada kalır. Bu durumdan kurtulmak için Mansur'a yalvarır ve onun iki şartını kabul ederek aciz durumundan kurtulmuş olur.

Vezirler: Mansur'un büyü yaptığını öğrenen Fağfur Şah tarafından külhanın nerde olduğunun bulunması ve külhancının idam edilmesi için gönderilen üç vezirdir. Külhanı bulmak için padişah tarafından gönderilir. Üçü de teker teker gider. Külhana her gittiklerinde sihirlerle başka şeyler görür, felakete benzer şeyler yaşarlar ve sihir etkisini kaybedip kendilerine geldiklerinde utanç içinde saraya geri dönerler. Üçü de birbirinden yaşadıklarını saklar.

d. Figüratif erkekler:

Hikâyede ya da bir aksiyonda bulunmayan ve isimleri geçmeyen bazı kişiler: Saraydaki asker, gulamlar, kapıcılar, korsanlar, tacirler, pazardaki halk vb.

Kadın şahıs kadrosu

a. Maşuk/sevgili

Şemsünnisâ: Hikâyenin ana kadın kahramanı olan Şemsünnisa, Fağfur Şah'ın veziri âzamının kızıdır. Kendisinin güzelliğiyle ilgili metinde şu ifadeler yer alır:

“Anuñ gibi mergübe vü mahbûbe sanemdir ki [139a] kadd ü kâmetde şîretde sûretde tal'atda behcetde nûzhetde ve tarâvetde, letâfetde zerâfetde, fesâhatde, belâgatde, dirâsetde firâsetde, melâhatde halâvetde devr-i eflâk döneli misli cihâna gelmemişdir. Ve dahı hüblukda, mahbûblukda bî-'uyûblukda etrâf-ı 'âlemde mânendi nazîri görülmüş ve işidilmiş degildir. Hüblukda hezâr derece benden a'lâdır ve ismi dahı Şemsü'n-nisâ'dır. Bî-misl [ü] bî-hemtâdır.

Abdüsselim'in sarayda ilk kez Şemsünnisa'nın onu görmeye geldiğinde:

“bir dil-rübâ-yı serv-i kâmet u nâzik-miyân kıyâmet bir şîve-i âfet yâr-ı nâzenin ve nigâr-ı meh-cebîn yer teklîf itdiler. Serv-i hırâmân ve tâvus-ı ra'nâlar gibi cevelânla

gelüp geçüp oturdu ve yüzinden nikābın götürdü. ‘Abdüsselām nazar idüp seyrān kıldı. Hemān ‘Abdusselām vālih [ü] hayrān olup ‘aklın perişān kıldı.” şeklinde Abdüsselam’ın hayranlığı ve aklının başından gidişi böyle ifade edilir. Karşısına geçip ona dikkatle baktığında:

“Bir görüş gördi ki mihr-cemāl-i cihān ebrū-yı hilāl āsumān-gīsū, cāvidān zülfler, gül-i gülistān hāl, kadd-nihāl, serv-i revān, leb-i zülāl, bāğ-ı cinān bu feşān ğamzeler bî-amān, hüsn-i letāfetle ārāste vü müselsel tarāvetle pîrāste bir cemāl-i bā-kemāl seyr eyledi ki vasf itdiklerinden hezār-hüb mergüb bî-hem-tādır.”

Bu betimlemelerden Şemsünnisa’nın dünyada eşi benzeri olmayacak düzeyde fiziksel güzelliğinin yanında kişilik özelliklerinin de güzel olduğu tasvir edilmektedir. Şemsünnisa’nın kelime anlamı da “kadınların güneşi” olması bu betimlemeyi anlamlı kılmaktadır.

Padişahın kızı sayesinde Abdüsselam ile evlenen Şemsünnisa, hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Abdüsselam ile ayrı düşen, Abdüsselam’ı arayan, tebdili kıyafetle erkek kılığında aşçı olarak çalışan mücadele eden en nihayetinde Abdüsselam ile kavuşan bir karakter olarak karşımıza çıkar.

b. Yardımcı kadınlar

Fağfur Şah’ın kızı: Çin hükümdarının kızıdır. Klâsik edebiyatta aşk mesnevilerinde ya kahraman ya da kahramanın âşık olduğu kız Çin hükümdarının kızıdır. Nitekim *Vamık u Azra*³⁵, *Süheyl ü Nevbahar*³⁶ gibi mesnevileri buna örnek verebiliriz. Hikâyede şahın kızının adı yoktur ve ilk olay halkasında başından geçen maceraları anlatılır. İkinci olay halkasında ise Abdüsselam Fağfur Şah’ın kızın ölmekten kurtarıp iyileştirdiği, onun istediklerini yapıp öcünü almasını sağladığı için ve sonunda da yardımcılarından dolayı Abdüsselam’ı vezirin kızıyla evlendireceğine dair söz verir ve onların evlenmesine vesile olur. Dolayısıyla ikinci olay halkasında Fağfur Şah’ın kızı Abdüsselam’la Şemsünnisa’nın bir araya gelmesini sağlaması ve asıl hikâyenin başlatıcısı yani metnin temasını oluşturması bakımından önemlidir. Bu nedenlerle Çin hükümdarının kızı yardımcı durumdadır.

³⁵ Gönül Ayan, *Lâmi’î Vâmık u Azrâ: İnceleme-Metin* (Ankara: AKMB Yayınları, 1998)

³⁶ Dilçin, *Mes’ud Bin Ahmed Süheyl ü Nev-bahâr: İnceleme - Metin – Sözlük*

c. Rakip, diğer olumsuz kadınlar

Acûze Kadın (Pîrezen): Hikâyedeki ilk olay halkasında Fağfur Şah'ın kızının sarayına gidip ona oğluyla (Bezzaz) tanıştırmak isteğini padişahın kızına söyleyince ondan azar işitir. Padişah kızına büyü yaptırmak için külhana gider. Büyüyü yapan kişi ise Mansur'dur.(Bunu daha sonra söyleyecektir.) Sihirli nesneyi alır ve oğlu yani bezzaza verir.

d. Figüratif kadınlar

Hikâyede ya da bir aksiyonda bulunmayan ve isimleri geçmeyen bazı kişiler: Sarayda yaşayan kadınlar, cariyeler, kenizekler, duhter, taye kadın.

Diğer varlıklar

a. Olağanüstü yardımcıları- Hızır/Pîr/Evliyâ

Üç derviş: Hikâyenin başlangıç kısmında başkahramanın memleketten ayrılma/gurbet temasının ortaya çıkmasını sağlayan yardımcı unsurlardır. Üç sayısı kutsal formülistik sayılardan biridir. Hem sayının kutsal oluşu hem kişilerin evliya/derviş özelliği göstermesi önemlidir. Abdüselam'ın yaşadığı memlekete gelirler, Abdüselam onlarla gitmeye karar verir, babasından razı olmasa da izin alır, tebdil-i kıyafetle dervişlerle başka bir diyara gitmek üzere yola çıkarlar. Vardıkları yerde babasının öğüdünü tutar bu yüzden dervişlerle fikir ayrılığına düşer ve onlardan ayrılır. Dervişler burda gurbete çıkma konusunda yardımcıdır aynı zamanda hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Abdüselam'ın asılmak üzere olduğu bölümde ortaya çıkıp Mansur'a haber verirler, burda da kurtarıcı rol üstlenirler.

Pîr: Hikâyede hem kadın hem de erkek başkahramana yardım eden iki tane Pir vardır:

Birincisi Abdüselam'ın memlekete dönmek için geminin tekrar gelmesini beklediği süre zarfında yanında çalıştığı Pir'dir. Kızına hizmet etmesi için Abdüselam'ı yanına alır fakat Abdüselam sözünü tutmaz ve kızına yan gözle bakar. Bundan dolayı Pir tarafından eski bir duvar yıkma işiyle cezalandırılır; fakat bu cezanın içinde ödül gibi de bir durum söz konusudur. Yıkıldığı duvarın içinde bir hazine bulur. Pir tarafından kendisine üç küp altın pay edilir, bu altınlarla yolculuğa çıkar.

İkinci Pir, Şemsünnisa'nın Abdüsselam ile ayrı düştükleri memlekette umudu kesilince erkek kılığında lokantaya gidip iş istediği kişidir. Aşçı olan Pir, Şemsünnisa'yı oğlu gibi görüp koruyup kollar; ona kalacağı bir yer verir. Şemsünnisa ise işleri iyi gitmeyen bu Pir'e yaptığı enfes yemeklerle destek olur lokantaya hiç olmadığı kadar müşteri gelir, Pir'in işleri açılır.

b. Hayvanlar

Devlengeç (çaylak) kuşu: Türk Dil Kurumu sözlüğünde çaylak: isim, hayvan bilimi Yırtıcılardan, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlı hayvanları avlayan, tavuk büyüklüğünde bir kuş (Milvus migrans)³⁷ tanımlanmıştır.

Yunus Emre'nin şu dörtlüğünde adı geçmektedir:

“bir devlengiç yuva yapar yürür ilden yavru kapar

togan ileyinden sapar zire elinde murdarı var ” (14–22/3)³⁸

“Boz yapalak devlengice emek yime erte gice

Anun işi gözsepektür salup ördek alur degül” (85–121/2)³⁹

“Önemli ve değerli bir hayvan değildir. Buna rağmen yuva yapar ve yavrularına getirmek için çevreden diğer canlıların yavrularını kapar. ⁴⁰Elinde leşi, murdarı olunca da kıymetli bir hayvan olan doğan onun etrafında döner.”

Yüksek ağaçlarda ve geniş açık alanlarda yaşayan avcı bir kuş türü olan devlengeç masallarda, efsanelerde ya mitolojik hikâyelerde geçmemektedir. dolayısıyla önemli bir hayvan değildir. İncelediğimiz hikâyede devlengeç kuşunun önemi, engelleyici olarak karşımıza çıkmasıdır. Çünkü Abdüsselam'ın elindeki cevahiri görüp kapalı devlengeç kuşu hikâyenin ilerleyen bölümünde Abdüsselam tarafından tekrar görülür. Devlengeç kuşunun yuvasını görüp yuvaya tırmanan Abdüsselam cevahiri bulur. Burda Abdüsselam yasak olan, almaması gerek bir bir emaneti Şemsünnisa'dan

³⁷ Tükçe Sözlük, “çaylak” maddesi

³⁸ Faruk Kadri Timurtaş, *Yunus Emre Divanı* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989)

³⁹ Timurtaş, *Yunus Emre Divanı*.

⁴⁰ Ahmet Buran, “Yunus'ta Hayvan Adları Ve Fonksiyonları”, *Fırat Üniversitesi Dergisi* (Sosyal Bilimleri), 5/2(1991): 117-131.

gizlice olarak hem cezalandırılmıştır; başından geçen olaylardan sonra emaneti tekrar bularak ödüllendirilmiştir.

1.3.4.3. Mekân

Olay çevresinde gelişen edebî metinlerde olayların geçtiği sahneye yer/mekân demektedir. Mekân vakanın bir ögesi olarak karşımıza çıkar ve o mekânda yaşayan insanların kişiliği, kültürü, sosyal kimliği ile ilgili bilgi içerir. İnsan ve mekân ilişkisi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanın ruh haline göre mekân şekillenmekte ya da tam tersi mekân insan psikolojisini şekillendirmektedir. Anlatmaya bağlı türlerde mekân bazen “engelleyen” bazen de “yardım eden” bir görev alabilir. Mekânın açık (ülke, tabiat, deniz vs.) ya da kapalı (ev, oda, hücre vs.) bile olması vakayı şekillendirme, kahramanların ruh hallerini yansıtmaya ve okuyucuda gerçekçi bir izlenim bırakma noktasında önemli bir husustur dolayısıyla mekânların gerçek ya da kurmaca bu noktada önemli değildir.

Şerif Aktaş, “mekânın panorama, peyzaj, dekor oluşu, yine hem bakış açısı hem de nakledilen vaka zincirinin mahiyeti ile ilgili bir problemidir.”⁴¹ diyerek, mekân ile bakış açısı arasındaki bağa vurgu yapar.

Yazar/ anlatıcı/ müellif, okurda izlenim bırakmak istediği için mekânı, özelliklerine göre, şahısların metinlerdeki rollerine göre yorumlar. Bu yorumları tasvir/betimleme şeklinde anlatır.

Edebi eserde mekân, Türk Edebiyatı’nda şimdiye dek, somut ve soyut mekânlar olmak üzere iki şekilde tasnif edilmiştir. Nurullah Çetin’in tasnifine göre, somut mekânlar başlığı altında, “açık ve kapalı mekânlar”, soyut mekânlar başlığı altında, “ütópik, fantastik, metafizik ve duyuşsal mekânlar”⁴² yer almaktadır.

a. Dış Mekân:

Çîn/Çîn-i Mâçîn: Halk hikâyelerinde, mesnevilerde, masallarda karşımıza sıklıkla çıkan ayrıntı verilmeyen hayalî bir mekânlardan biridir. Mehmet Tekin, şunları aktarmaktadır: “Mekânın illâ ki gerçek (bildik, tanıdık) bir yer olması gerekmez;

⁴¹ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 130.

⁴² Çetin, *Türk Halk Hikâyeciliği*, 136-139.

olayların cereyan edeceği çevre, ‘hayalî’ veya ‘ütopik’ (idealize edilerek tasarlanmış) olabilir. Masallarda geçen ‘Kafdağı’ ile ‘Çîn ü Mâçîn’ yörelerinin nerede bulunduğu belli değildir.⁴³ der. Yani mekânın gerçekçi ya da hayali olmasının önemsiz olduğunu söyler. Çünkü anlatıcı mekânla toplumu da o atmosferi de yansıtıp inşa etmiş olur.

Hikâyemizin geçtiği ana dış mekân Çîn/Çîn-i Mâçîn ülkesidir. Olayların büyük çoğunluğu burda geçer. Hikâyenin ana temalarından biri olan yolculuğun Çîn/Çîn-i Mâçîn ülkesine olması da dikkat çeker. Abdüsselam’ın sarayına gelen dervişler onu gösterişli ve muazzam şehre götürmeye karar verirler:

[127b] “Ve dahı bu dervişler birbiriyle müşâvere kıldılar ki ‘acebâ şehzâdeyi kankı kişvere götürsek ve kankı iklîmi seyr itdirsek. Uluları eyitti ki: Çîn-i Mâçîn vilâyetine götürelim mu‘azzam diyardır. A‘lâ cāy-gāhları ve ra‘nâ teferrüc-gāhları vardır, didi. Bu cevâbı ma‘kûl görüp bunuñ üzerine ‘azm oldılar. Hemân ‘azîmet-i vilâyet-i Çîn idüp piyâde olup musâhabetle şehr-be-şehr kat‘-ı menâzil idüp gitdiler. Bir zemândan soñra leb-i deryâya vardılar. Bir hûb sefîneye dâhil olup muvâfık rûzgâr ile nice müddet deryâ seyrin kılup gitdiler. Günlerde bir gün Çîn bilâdında bir mu‘azzam şehre vâsıl oldılar.”

Rum Diyarı: Diyar- Rum (Rum Ülkesi ya da Rum Bölgesi) tarihte Anadolu’yu tanımlamak için kullanılır.

Hikâyede adı geçen ilk mekandır. Abdüsselam’ın babası Rum padişahıdır ve bu padişahın çocuğu olmamaktadır. Çocuğu olur Abdüsselam Rum diyarının şehzadesi olur:

[124b] “kim devr-i rûzgârda diyâr-ı Rûm’da bir şehriyâr-ı kâmkâr var idi. Selâtîn-i cihân huzûrında nâmdâr māl u menâlî bisyâr ve ‘asâkiri ve emlâki bî-şümâr idi. Bilâd-ı Rûm’uñ ekseri anuñ yedinde pâyidâr ve dest-i tasarrufında ber-karâr idi. Ammâ bir ferzend-i dil-bendi olmadığı eçlden mütehassir, dil-figâr idi.”

Kararsız dünyanın Rum gibi diyarı vardır diyen Abdüsselam aslında Rum diyarını baştan başa gezmek istediği, gittiği her yerden hikmet ve sanat öğrenmenin çok güzel olduğunu dervişlere söyler. Dervişler kendi aralarında konuşup şehzadeyi Çîn ülkesine götürmeye karar verirler:

⁴³ Mehmet Tekin, Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018), 158.

[126b] Bu kâinat-ı bî-sebâtîñ Rûm gibi diyârı vardır. Cihân-geşte olup her memleketde bir ma‘rifet her sohbetde bir hikmet her cem‘iyyetde bir san‘at görüp öğrenmek ‘alâ değil midir, didiler. Çün şehzâde bu kelimât-ı ‘acîbeye müstemi‘ ve muttali‘ oldu. Hemân Rûm hevâsında gönli münkatı‘ oldu.”

Abdüsselam ile Şemsünnisa Çin diyarında evlenirler. Şemsünnisa zaten Çin başvezirinin kızıdır. Evlendikten sonra Abdüsselam annesini babasını, memleketini özler ve ikisi diyar-ı Rum’a gitmek için gemiye binerler ve denizde kasırga çıkar.

[157a] “Gemilere girüp vilâyet-i Rûm’a ‘azîmet ve hücûma ibtidâ kılup revâne oldılar.”

Hikâyenin devamında Abdüsselam ile Şemsünnisa’nın birbirlerini buldukları yerde de: “Aslım Rûm’dandır. Başımdan çok serencâmlar geçmiştir.” der, bu sözü de Şemsünnisa’nın onu tanımasına yardım eder.

Hikâyenin sonunda Abdüsselam memleketi Rum’a geri döner babası vefat eder, Rum şehrinin padişahı olur.

Umman Şehri: : Abdüsselam ve Şemsünnisa Rum diyarına yolculuk yaparken gemi batar, boğulmaktan kurtulurlar bir adaya sığınır. Bu adada birbirlerini kaybederler. Şemsünnisa, Abdüsselam’ı bulmak için yolculuğa çıkar bir şehre ulaşır. Şehirdekilere buranın neresi olduğunu sorunca:

[162a] “Ve bu şehir ne şehrdir ve ne makâmdır.” didi. Sâhib-i hâne ol şeh-i hûbâna eyitdi: “Buña Şehr-i ‘Ummân dirler. Rûm bilâdınıñ iskelesidir. Zîrâ Çîn ü Maçîn Hıtâ vü Hoten'den gelen gemiler bunda gelürler.” didi

Deryâ-yı Kulzüm (Kızıldeniz):

Abdüsselam annesini babasını, memleketini özleyip diyar-ı Rum’a gitmeye karar verirler. İlk olarak eşi ile buraya gelirler:

[156b] “İztırârı yol tedârikin ihzâr idüp māl ü menâl-i bî-şümâr ü bisyâr ‘asker ve bî-hizmetkâr ile ve Şemsünnisâ’ya dahı muvâfık refîkler ve câriyeler ve maslahat-güzâr hâdimler koşup bir seher ‘Abdusselâm ile ikisin kenâr-ı Deryâ-yı Kulzüm’e dek götürüp nice üstüvâr ve müretteb âletlü, şîretde sür‘atlü sefîneler tedârük eylediler.”

Doğa: Dış mekân olarak sahra, iskele,ova, sahil, bahçe, ada(cezire),

Pazar(bazar), bezistan gibi yerler kullanılmıştır. Bu mekânlar dekoratif olarak yer almıştır.

b. İç mekân:

Mezar/mezaristan/: Hem iç hem dış mekân olarak kullanılmıştır. Abdüsselam babasının nasihatını dinleyip akşam vakti şehre girmemiştir. Dervişlerde bu noktada fikir ayrılığı yaşadığı için geceyi mezarlıkta geçirir. Kapalı bir mezar görür. Bu mekan başkahraman için olumsuz bir yerdir; fakat kaderinin de değiştiği yani Fağfurun kızını bulduğu yer de burasıdır:

[128b] “Şehzâde dahı mahzûn ve mağbûn ol mahalde kaldı ve dahı atasınıñ pendin tutup bir kabristâna geldi. Üzeri örtülü bir mezâr gördi. Anı ihtiyâr idüp içerüsine girüp karâr eyledi. Diledi ki bir mikdâr uykuya vara. Endişe, hezâr-efkâr gâlib olup gözine uyku gelmedi.”

Hücre (oda): Abdüsselam, Fağfur Şah’ın kızını iyileştirir, kız iyileşince Abdüsselam’a bir kese altın verir ve şehrin içinde bir hücre(oda) tutmasını ister:

[129b] “Ve dahı şehir içinde bir hâlî gûşe yerde bir hücre tutup beni bu yerden kaldırmak ardınca olasın.” didi.

Abdüsselam ile Şah’ın kızı burda görüşürler. Bezzazı da buraya çağırtan Padişahın kızı bezazın başını burda keser ve öcünü alır.

Külhân: TDK’ye göre külhân, “Hamamları ısıtan, hamamın altında bulunan kapalı ve geniş ocak; cehennemlik. Olarak tanımlanmaktadır.”¹⁷ Hamam ocağını yakan kimseye de “külhâncı” denilmektedir.

Hikâyede her şeyini satmış, dışarda aç ve sefil kalan Abdüsselam’ın çok zor durumdayken sığındığı mekândır. Külhancı(Ateş-tâb) Mansur’la burda tanışır.

Vezirler Mansur’u öldürmeye gelince Mansur’un tılsımları sayesinde külhana gelen ilk vezire saray:

[149a] “Nâgâh Mansûr’uñ külhânına irişdiler. Ğulâmlar taşrada turup vezîr piyâde olup içerü girdi. Mansûr dahı vezîri görüp bildi. Derhâl bir efsûn okudı külhân vasî‘ bir sarây oldu. Dikkat ile nazar kılup gördi ki bir gülşen-i rûşendir ki hergiz nazîri görölmiş degil. Rengârenk menekşeler müferrah nihâlîler zerrîn sîmîn serîrler cây-gâh-ı

bî-nazîrler vaz‘ olunmuş görüp hayrân kaldı.

İkinci vezire de saray:

[150b] “Vezîr-i sâni piyâde olup içeri girdi. Ol külhân aña dahı bir sarây şeklinde göründi. Vezîr nazar kıldı ve gördi ki bu külhân bir müretteb müzeyyen sarâydır ki bağ-ı cinândan nişân virür.”

Veziri âzama ise bahçe olarak görünür:

[152b] “Acabâ bu bağ-ı dil-güşâ kimüñ ola?” dirken nâgâh Mansûr külhândan taşra gelüp vezîre ‘izzet eyledi. Vezîr eyitdi: “Bre Külhancı! Bu bağ kimiñdür?” Mansûr eyitdi: “Bizim külhânımızuñ bağçesidir.”

Hikâyedeki diğer dekoratif mekânlar ise Abdüsselam’ın babasının sarayı; Abdüsselam’ın yetişkinlik çağına gelip yaptırdığı ve pirlerin de gelip burda konakladığı imârethâne.

1.3.4.4. Zaman

Anlatmaya bağlı edebî metinlerin yapı unsurlardan birisi de ‘zaman’dır. Zaman olayların başlaması ile bitmesi arasında geçen süredir. Her anlatıda -net olsun ya da olmasın- zaman unsuru bulunmak zorundadır.

Anlatmaya bağlı edebî metinler, üç ayrı zaman boyutuyla okuyucunun karşısına çıkarlar: "Maceranın kendi zamanı" (anlatılan olayların yaşandığı zaman ve süre), "anlatma zamanı" (yaşanılan olayların ne zaman algılanıp ifade edildiği zaman) "yazıya geçirme zamanı" (yazarın eserini yazdığı tarih ve süre) ve "okuma zamanı"⁴⁴ dır.

Anlatma zamanı vakayı nakleden kişinin ne zaman aktardığıdır. Metinde bu kısım belli değildir. Vaka zamanı ise ve klâsik hikâyelerde olduğu gibi belirsiz/hayalî bir zamanda ‘devr-i rûzgârda’ yani zamanın birinde olmuştur:

[124b] “Râviyân-ı ahhâr-ı hakâyık u kâşifân-ı esrâr-ı dakâyık devr-i rûzgâr-ı bî-karâr u nâ-bekâr cefâkârıñ vâkı‘ât-ı ‘acibinden ve çarh-ı ğaddâr-ı sitemkâr [u] siyehkârıñ havâdisât-ı ğaribinden böyle beyân u ‘ayân kılurlar kim devr-i rûzgârda diyâr-ı Rûm’da bir şehriyâr-ı kâmkâr var idi.” diye başlayan hikâye, anlatıcının:

⁴⁴ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 113- 114.

[165a] “ ‘Ākıbet cümlesi dār-ı fenādan intikāl idüp dār-ı bekāya irtihāl eylediler. Bu hikāyet-i ‘acibeyi yādigār kodılar.” demesiyle biter. Fakat asıl vaka Abdüsselam’ın dervişlerle yolculuğa çıkmasıyla başlar, Şemsünnisa ile memleketine geri dönmesiyle de biter. Olay örgüleri yolculuğa çıkma/yolculuktan geri dönme şeklindeki çerçevede gerçekleşmiştir. Hikâyede bunun dışında, “*günlerde bir gün*”, “*müddet-i medīd günlerde bir gün*”, “*ve dahı bir gün*”, “*bir gün*”, “*bir iki gün içinde*”, “*nice müddetler*”, “*niçe eyyām*”, “*ahşam zamānı*”, “*ahşam vaktine dek*”, “*ahşām irişdi*”, “*ahşam garīb oldukda*”, “*subh-ı sa‘ādet zāhir olıcak*”, “*seher irişdi*” “*birkaç ay mikdārı*”, “*birkaç ay mikdārı kullandıkdan soñra*”, “*yaz irişince*”, “*leyl ü nehār*”, “*öyle zamānına dek*”, “*kış faslı irişüp*”, “*yeddi gün*”, “*bir yıl*”, “*bir müddet*”, “*dahve-i kübrā zamānında*”, “*‘ale’s-seher*”, “*her şeb-tā-seher olunca*”, “*hergün seher vakti*”, “*irtesi seher-gāh*”, “*Şeb ü rüz*”, “*Subh-ı sādık oldukda*” gibi gün, ay, yıl, mevsimleri belirten, zamanı okuyuca hissettiren ifadeler yer verilmiştir. Tekin, geleneksel anlatılardaki bu ifadelerin, vakanın zihinlere taşınması için pek önemsenmeyen bir araç olduğunu ifade eder.⁴⁵ Çünkü halk hikâyeleri, mesneviler, masallar gibi türlerde, kurgulanan olaylar ve kahramanın aksiyonu önemlidir zaman unsuru bu noktada geçiştirilir.

Olaylar çizgisel yani doğrusal zamanda gerçekleşir. Yalnızca iki yerde bu doğrusal zaman bozulur. Birincisi Fağfur Şah’ın kızı ile Abdüsselam arasındaki olay örgüsünde Şah’ın kızının aslında kim olduğunu ve başından geçenleri Abüsselâm’a anlattığı kısım:

[133a] “Ey yigit! Sebeb-i hādiseyi saña hikāyet ideyim. Ve ne kişi olduğım rivāyet ideyim. Andan soñra sen dahı bildüğün işleyesin.” dedi. Şehzādeye bu söz ma‘kūl gelüp hançerin miyānına koyup oturdu. Andan duhter eyitdi: “ Ey yigit! Bil ve āgāh ol kim ben bu şehruñ pādīşāhı Fağfur şāhuñ kızıyım ve atamuñ benden gayrı oğuldan ve kızıdan nesnesi yokdur. Beni gāyet severdi.”

İkinci yer ise Mansur ve şeytan arasındaki olay örgüsünde Mansur, çizgisel zamandan saparak geçmişe döner, başından geçenleri Abdüsselam’a şöyle anlatır:

⁴⁵ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 120.

[143a] “Ol esnâda bir gün bir köye buğday almağa vardım. Hâneme gelürken bir sahrâda ‘azîm yağmura tutuldum.”

[143b] “Ben dahı eytdim: “Sen baña efsûnlaruñdan ta‘lîm idersüñ. Ben dahı saña ögredirem.” didim. Ol dahı râzı oldu. Hemân hâneme gelüp bir hücre ta‘yîn eyledim. Bir kimesne haber-dâr olmayup bir yıl baña efsûnlar ve sihrler ögredüp beni ol ‘alemden âgâh eyledi.”

1.3.4.5. Anlatıcı Ve Bakış Açısı

‘Hikâye etme’ demek olan tahkiye başka bir ifadeyle kurmaca; edebî eserlerin büyük çoğunluğunu oluşturur. Roman, hikâye, halk hikâyesi, destan, masal, efsane, mesnevi gibi türler buna örnektir. Anlatıcı olmadan olayı aktarmak mümkün değildir. Bu sebeple anlatıcı dediğimiz öge, olayları inşa eden ve nakleden kişidir. Anlatıcı ise yanında bakış açısını taşır. Olayları kimin gözünden görüp kimin ağzından dinlediğimiz sorusu ise bakış açısının cevabıdır. Yani hikâyeyi anlatanın kendi bakış açısıdır. Anlatmaya bağlı metinlerde dört tane bakış açısı vardır:

- Hâkim / Tanrısâl/ İlâhi bakış açısı
- Kahraman anlatıcının bakış açısı,
- Gözlemci/müşahit anlatıcının bakış açısı,
- Çoğul / çoklu bakış açısı

Metnin nesir bölümlerinde anlatıcı 3. tekil (o) anlatıcı ve hâkim/ilâhi bakış açısı kullanılmıştır. Bu anlatıcıda yazar, olaylara ve kahramanlara hâkimdir. Olayların nasıl gelişeceğini görür ve bilir. Olayları anlatırken kahramanların aklından, kalbinden geçenleri ve psikolojilerini yansıtır. Üçüncü tekil şahıs ağzıyla konuşur.

Örneğin şehzadenin hücreye girdiği ve kapıyı üstüne kapatılınca içerde ne olduğunu düşünür bunu da anlatıcı:

[133a] “Bezzâz hücreye dâhil olduğu anda duhter-i ‘âkıla kapu ardında imiş. Derhâl kapuyı bend eyledi. İçerüde kaldılar. Şehzâde fikr eyledi ki “Varayım, göreyim bunlar ne işler” diyü kapuya geldi. Kapuyı bağlu gördi ve endişesi dahı ziyâde oldu” şeklinde Abdüsselâm’ın zihninden geçenleri ve duygu durumunu ifade eder.

[162a] Andan fikr itdi ki “Oturmadan nesne hâsıl olmaz.” diyüp boynından altun zencirin, kulaklarından küpelerin çıkarup ol hatun ile bāzāra gönderüp bahā-yı ‘azıme beya’ itdürdi.

Yine kahramanların zihinlerinden geçenleri, gidecekleri yeri bilmediklerini:

[162a] “Likin bilmezler ki ne yerdür. Öyle zamānına dek gitdiler. Hevā güzel olup bir müferrih sahrāya irişdiler. Bir müntehā serv-bülend sāyesinde diñlenmege oturdılar.” aktarır.

Şemsünnisa’nın uykudan uyanıp Abdüsselam’ı görmediği kısımda:

[161b] Kimesne belürmeyicek katı havf u ihtirāz eyledi. ‘Acabā ne vāki’ oldı diyü hayli zamān fikret bahrine taldı. Andan koynuna el saldı. Gördi ki cevāhir yerinde degil. Āh eyledi. Ve dahı öyle tasavvur eyledi ki şehzāde cevāhiri görüp tama’ itmişdir.

Aktarılan paragraflarda görüldüğü üzere kahramanlara ve olaylara hâkim ve her şeyi bilen bir durumdadır. Metinde dikkati çeken diğer özellik bir yerde meddahlık geleneğinde olduğu gibi yazarın araya girmesidir. Günümüzde modern anlatılarda bunun adı ‘üst kurmacadır.’ Yani yazar kendisi de olayların içindeymiş gibi:

[161b] “Biz şehzāde ‘Abdusselām’ı bu hāl üzre koyalım. Ol cānibden duhter Şemsünnisā-i nāzenin ol sahrāda uykudan uyanup kalkup oturdı” diyerek Abdüsselam’ı anlattığı olayın akışını birden keserek Şemsünnisa’nın o esnadaki durumundan bahseder. Bu bir nevi eşzamanlılıktır.

Hikâyenin manzum bölümlerini incelediğimizde ilk üç şiir 3.tekil şahıs; son üç şiir ise 1.tekil şahıs anlatıcıyla yazılmıştır. Dikkati çeken başka bir husus ise anlatım tekniklerinden en çok diyolog tekniği kullanılmıştır. Az da olsa iç monolog tekniğinden yararlanılmıştır.

[131a] “Ammā bezzāza hacālet gālib olup kendü kendüye eyitdi: “Bu kişi bizi gāyet mahcūb itdi. Üzerimize bī-nihāye hukūk düşdi. Bir gün bunu da‘vet ü ziyāfet idüp hizmet itmek lāzım geldi’ diyüp fikr itdi.”

[150b] “Yolda kendü kendüye eyitdi ki: “Şimdi ben bu vāki‘ayı olduğu gibi dirsem lā-büdd baña gülüşürler.”

Bu teknik sayesinde karakterlerin duygularını, düşüncelerini ve çatışmalarını ilk ağızdan öğrenmiş oluruz. Bu teknikte anlatıcı metinle okuyucunun/dinleyicinin arasına girmedeği için okuyucunun ya da dinleyicinin tüm dikkati ve ilgisi hikâyeye yoğunlaşmış olur.

1.3.4.5.6. Anlatım Teknikleri

Anlatmaya bağlı türlerde anlatıcı olay, duygu, düşünce, hayâl, bilgi, öğüt vb. kısaca anlatmak istediklerini okuyuca bazı tekniklerle iletir. Eserin ya da metnin amacına uygun şekilde teknik belirleyen anlatıcı, bazen metinde araya girer bazen de araya girmeden doğrudan kahramanların zihinlerini, iç konuşmalarını, anlık durumları, manzaraları tasvir eder. Böylelikle okuyanın veya dinleyinin dikkati anlatı üzerinde yoğunlaşmış olur.

Hikâyedeki anlatım tekniklerinden bazıları şunlardır:

Tasvir (Betimleme)

[138b] “Anuñ gibi mergübe vü mahbûbe sanemdir ki kadd ü kâmetde sîretde sûretde tal‘atda behcetde nûzhetde ve tarâvetde, letâfetde zerâfetde, fesâhatde, belâgatde, dirâsetde firâsetde, melâhatde halâvetde devr-i eflâk döneli misli cihâna gelmemişdir. Ve dahı hüblukda, mahbûblukda bî-‘uyûblukda etrâf-ı ‘âlemde mânendi nazîri görülmüş ve işidilmiş degildir. Hüblukda hezâr derece benden a‘lâdır ve ismi dahı Şemsü’n-nisâ’dır. Bî-misl [ü] bî-hemtâdır.”

[142b] “Ve dahı cân gözin açup Şemsünnisâ’ya dikkat ile nazar kıldı. Bir görüş gördi ki mihr-cemâl-i cihân ebrû-yı hilâl âsumân-gîsü, câvidân zülfler, gül-i gülîstân hâl, kadd-nihâl, serv-i revân, leb-i zülâl, bâğ-ı cinân bu feşân ğamzeler bî-amân, hüsn-i letâfetle ârâste vü müselsel tarâvetle pîrâste bir cemâl-i bâ-kemâl seyr eyledi ki vasf itdiklerinden hezâr-hüb mergüb bî-hem-tâdır.

[143a] “Nâgâh karşıdan bir ‘acîbü’l-şekl şahs göründi. Kabîh-sûret bir gözi yok. Sakalı yerinde yeddi dâne kıl bitmiş. Yağmurdan ıslanmış, balçığa düşmüş. Cühûd çerçisine dönmiş. Bu şahsı göricek havf itdim. ‘Acabâ ne ola didim.”

[130a] “Hele şol kîseyi al şehir içinde bezzâz-sitânda filân cânibde oturur bir şahs vardır. Orta boylu, kara yağız boynı kısa, ağzı ve yüzi büyük ve başı küçük.”

[142b] “Dikkat ile nazar kılup gördi ki bir gülşen-i rûşendir ki hergiz nazîri

görülmüş degil. Rengārenk menekşeler müferrah nihāliler zerrīn sīmīn serīrlər cāy-gāh-ı bī-nazīrlər vaz‘ olunmuş görüp hayrān kaldı.”

Diyalog

[132a] “Şehzāde ‘Abdüsselām bezzāza eyitti: Bu şevk u zevk ve musāhabete ne gāyet var ve ne siz görmege nihāyet var. Şimden girü icāzetiñüz ile zahmeti götürelim.” didi.

[127b] “Andan şehzāde eyitdi: “ Ey Yārenler! Nefsimizde za‘f var. Gelüñ bir mikdār ta‘ām idelüm. Andan şehre varalum.” didi. Dervişler bu söze muhālefet kılup eyitdiler: “Ne münāsebet uşda müvāsarat bulduk. Müsāferet tarīkiyle bir ‘imāretde konup et‘ime-i şahānesin yiyelüm.” didiler. Şehzāde eyitdi: “Sözüñüz ma‘kūl ‘ale’r-re‘si-ve’l-‘ayn lākin atamuñ baña olan vasiyyeti böyledür ki karnı aç ile şehre girmeyesin diyü buyurdi.”

[127b] “Ve dahı bu dervişler birbiriyle müşāvere kıldılar ki ‘acebā şehzādeyi kankı kişvere götürsek ve kankı iklīmi seyr itdirsek. Uluları eyitti ki: Çīn-i Māçīn vilāyetine götürelim mu‘azzam diyardır. A‘lā cāy-gāhları ve ra‘nā teferrüc-gāhları vardır, didi. Bu cevābı ma‘kūl görüp bunuñ üzerine ‘azm oldılar.”

[143b] “Gerçek sanup eyitdi: “Ben ki şeytānım bu kadar ‘ulūm-ıla kendümi bu yağmurdan korıyamadım. Senüñ okuduğuñ du‘ā nice du‘ādır? Elbetde baña ta‘līm eyle.” didi. Ben dahı eytdim: “Sen baña efsūnlaruñdan ta‘līm idersüñ. Ben dahı saña öğredirem.” didim.”

İç Konuşma Tekniği

[131a] “Ammā bezzāza hacālet gālib olup kendü kendüye eyitdi: “Bu kişi bizi gāyet mahcūb itdi. Üzerimize bī-nihāye hukūk düşdi. Bir gün bunu da‘vet ü ziyāfet idüp hizmet itmek lāzım geldi’ diyüp fikr itdi.”

[135a] “Kendi kendiye eyitmiş ki: “Bugün gāfil bulundum ve ta‘ām itmedim. Bī-mecāl oldum. Duhter gelicek şāyed musāhabete kudretim olmaya.Yarın gice gelem.” diyü çıkup gitmiş.”

[150b] “Pākīze elbiseler geyüp dīvāna revāne oldı. Yolda kendü kendüye eyitdi ki: “Şimdi ben bu vākı‘ayı olduğı gibi dirsem lā-büdd baña gülüşürler.”

İç Çözümleme Tekniği

[161b] “Ve benim saña bu kadar muhabbetim var iken bu fikri ne ‘aklla itdün ” diyüp ve şehzâdenün firākına gāyet melûl olup, bir zamān perîşān kendü hālin fikr idüp zāri zāri ağladı.”

[132a] “Giderken fikr eyleyüp “ ‘Acabā bu duhter kim ola benim ile bezzāzdan bey’ ü şirā āşinā itdürüp şimdi hücreye da‘vet itdirmeden ğarazı ne ola?” diyüp andan bezzāza gelüp selām virdi.”

[136a] “Fikr ider ki hücrenün içine teğāyüz idersem. Ol māh gelicek bed-rāyihā zāhir olup istikrāh ider. Baña nazar kütāh birle baka diyü ta‘akkul eylemiş.”

[161b]“ ‘Acabā ne vāki’ oldı diyü hayli zamān fikret bahrine taldı. Andan koynuna el saldı. Gördi ki cevāhir yerinde degil. Āh eyledi. Ve dahı öyle tasavvur eyledi ki şehzāde cevāhiri görüp tama‘ itmişdir.”

[162a] “Andan fikr itdi ki “Oturmadan nesne hāsıl olmaz.” diyüp boynından altun zencirin, kulaklarından küpelerin çıkarup ol hatun ile bāzāra gönderüp bahā-yı ‘azīme beya’ itdürdi.”

[141b] “ ‘Abdüsselām’uñ bu ahvālden haberi yok. Kalkup taşra çıkdı gitdi. Bāzār içine gelicek kamu ahālî dükkān başına üşdiler. İrağ u yakın, işiden er ü ‘avret gelüp cem’ oldılar. Şehzāde bu ne vāki‘a ola diyüp ğussaya batdı.”

[137b] “Bezzāz biraz tefekkür idüp andan sürünü sürünü sabāha dek hānesine varmış. Cerāhetlerin sardurup tīmār eylemiş. Birkaç gün içinde hoş olmuş.”

[149b] “Vezir gerçek sandı külhāna korku düşdi. Tefekkür idüp düşündi.”

[151b] “Ol dahı tefekküre düşüp “Hiç degil bu iş küçük vezirün başına dahı gelmişdir. Beni dahı kendü ile berāber olsun diyü mukayyed olmamışdır. Zerāfet oldur ki ben dahı zāhire viremem. Vezir-i a‘zamı göndermek ardınca olayım. Tā cümle berāber oluruz.” diyü bu fikr ile Fağfūr Şāh’uñ dīvānına geldi.”

[152a] “Likin küçük vezir firāset ile başına ne geldüğün bildi. Gönlinden tınmadı.”

[140a] “Likin duhter-i pākize ‘Abdüsselām’ı içerü sarāya götürüp kondurdılar tasavvur iderdi. Ahvāle muttali’ olup ğam-nāk ü bî-huzūr oldı.”

[131a] “Bir gün bunu da‘vet ü ziyāfet idüp hizmet itmek lâzım geldi’ diyüp fikr itdi. Ol gice dahı bu vechle geçüp yine rüy-ı zemîn münevver oldukda Şehzāde ‘Abdüsselām ol gül ruhsārdan istihbār kılup eyitdi.”

Geriye Dönüş Tekniği

[133b] “Birgün anda otururdum. Hādımlar gelüp eyitdiler: “Bir pırezen geldi. A‘lā mastakilerim, mısırî hınnālarım, hūb miskim ve tūtyālarım vardur. Eger duhterin raġbeti var ise alup safālansın” diyor. Ne buyurursınız gelsün mi gitsün mi, didiler. Ben dahı gelsün görelim, didim.”

[143a] “Ol esnāda bir gün bir köye buġday almaġa vardım. Hāneme gelürken bir sahrāda ‘azım yağmura tutuldum. Beraberce bir buġday kilesi var idi. Fi‘l-hāl ıslanmazdan evvel soyunup kaftanlarım kilenüñ içine koyup üstine oturdum.”

Özetleme Tekniği

[143b] “Ol dahı rāzı oldı. Hemān hāneme gelüp bir hücre ta‘yın eyledim. Bir kimesne haber-dār olmayup bir yıl baña efsünlar ve sihrler öġredüp beni ol ‘alemden āġāh eyledi.”

[156a] “Andan soñra rüz u şeb, ‘ıyş u ‘işret ve bezm-i sohbet idüp düġün tedārikin görüp yeddi gün düġünler ve şādlıklar kılup [156b] Şemsünnisā’yı rızā-i mübāhla ve ‘akd-ı nikāhla şehzāde ‘Abdüsselām’a virdiler. Ve Mansūr’uñ dahı itdüġi işlere Faġfūr Şāh hayrān olup ve tefekkür itdiġi Ebū ‘Alî Şinā’dan nişān virür. Bundan a‘lā ādem olmaz diyüp kendi kızı Melike’yi dahı Mansūr’a hātūnluga virdi. Ol dahı kabül eyledi. Kūşe-i halvetde ‘ālem-i vuslatda, ‘ıyş u ‘işretde olup dil-şād u ber-murād maksūdları hāsıl oldı ve murādlarına vāsıl oldılar.”

[156b] “Şemsünnisā’nuñ şehzāde ‘Abdüsselām’a bir mertebe muhabbeti ve şefkati düşdi ki bir sa‘āt yüzün görmese karārı kalmazdı. Hāsıl-ı kelām ‘Abdüsselām ber-murād u kām-kār bir yıl mikdārı "ol diyārda karār itdikden soñra bir gün göñlüne ārzū-yı peder ü māder-i mihribān heves sefer-i vatan [ü] hānmān ġālib olup Faġfūr Şāh’dan ve dahı vezîr-i rüşen-zamîrden gitmege destūr diledi.”

[160a] “Şehzāde iken üftāde olup bir yaña mihnet [ü] iftirāk ve hasret-i iştiyāk cānına kār eyledi. Ve‘l-hāsıl bir haftadan ziyāde anda işleyüp dıvārı yıkup yire berāber eyledi. Nāġāh bir cānibden dıvār nihāyet bulıcak ‘Abdüsselām’uñ tışesi bir nesneye

ilişdi.”

1.3.5. Hikâyenin Motifleri

Halk hikâyelerinin incelenmesinde en önemli konulardan biri hikâyenin motiflerinin belirlenip incelenmesidir. Motif kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar mevcuttur. Türk Dili Kurumu Sözlüğüne göre motif Fransızca“ yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri; kendi başına konuya özellik kazandıran öğelerden her biri, örge”⁴⁶ olarak tanımlanmaktadır. Bunun dışında, Stith Thomson motifi “konu içinde süreklilik gösteren en küçük parça” olarak tanımlamıştır. şeklinde de tarif edilmektedir. Sadece halk hikâyelerinde değil; mit, mitoloji, masal, efsane, destan gibi anlatı türlerinde de bulunan en küçük öğedir ve metinde önemli işlevi vardır; anlatıya ivme kazandırır.

Halk hikâyeleri üzerine çalışma yapan araştırmacılardan olan biri olan Ali Berat Alptekin, “*Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*” adlı kitabında motif kavramı hakkında şunları dile getirmiştir: “Nakışta, resimde, mimarideki motif kavramı ile halk nesrindeki motif kavramı arasında epeyce farklılıklar vardır. Halk hikâyelerinde motif olabilmesi için, olağanüstülüğün olması gerekmektedir. Bu olağanüstülük, kahramanda, olayda, zamanda, mekânda, kısacası nesirdeki her türlü olayda karşımıza çıkabilir.”⁴⁷ Halk hikâyelerindeki motiflerle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bilhassa Stith Thompson’un yazmış olduğu “*Motif-Index of Folk-Literature*” isimli 6 ciltlik eser halk hikâyelerinin motif yapısının incelenmesinde başucu kaynaklardan biridir. Eserde “Index’te motiflerin tematik olarak sınıflandırması ve numaralandırılması yapılmıştır. Araştırmacılar motif incelenmesinde adı geçen esere başvurmaktadır.

Şehzade Abdüsselam ile Şemsünnisâ hikâyesinde tespit ettiğimiz ve en önemli motifler şunlardır:

1. Çocuksuzluk Motifi:

Halk hikâyelerinde en fazla rastlanılan motiflerden birisidir: Padişahın ya da vezirin uzun bir süre çocuğu olmaz, dualarda yakarışlarda bulunurlar, kurbanlar adarlar

⁴⁶ Türkçe Sözlük, “motif” maddesi

⁴⁷ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2005), 289.

duaları kabul olur ya da bir Pir/derviş tarafında elma verilir. Elma yenildikten sonra çocukları olur. Örneğin Latifşah hikâyesinde⁴⁸ padişahın ve vezirin çocuksuzluk derdini bilen pir onlara yemeleri için bir elma verir. Elma yenildikten sonra doğacak çocuğa kendisinin gelip isim koyacağını söyler ve kaybolur. Cihân Şah ve Şemsiyye hikâyesinde, Kâbistan padişahı Taymûs'un çocuğu yoktur, öldükten sonra malını ve mülkünü bırakacağı bir evladı olmadığı için üzülür.⁴⁹ Örneğin Cihân Şah hikâyesinde Kabilistan padişahı Tamuz Şâh'ın çocuğu olmamaktadır.⁵⁰ İncelediğimiz hikâyenin girişi de bu motifle başlar. Rum diyarında bir padişah vardır ve çocuğu olmamaktadır. Bundan dolayı üzüntülü ve kalbi yaralıdır:

“Bilād-ı Rûm’uñ ekseri anuñ yedinde pâyidâr ve dest-i tasarrufında ber-karâr idi. Ammâ bir ferzend-i dil-bendi olmadığı eelden mütehassir, dil-figâr idi. Leyl ü nehâr Padişâh-ı Kirdgâr ve Hudâvend-i Perverdigâr’dan hâcet ü du‘â ve ümîd [ü] recâ idüp bir oğul temennâ iderdi.”

2. Kurban (Sadaka) Motifi:

Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'te⁵¹: "1. Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olan şey. 2.eti fıkara parasız olarak dağıtılmak niyetiyle kesilen (koyun, keçi, sığır,deve...gibi) hayvan. 3.bir gaye uğruna feda olma." şeklinde tanımlar. Kurban kesme eylemi çok eski çağlardan beri dinî törenlerde, bayramlarda yer alır. Eski dinlerde kurban denilince en bilinen olay Hz. İbrahim'in oğlunu kurban olarak sunmasıdır. Hikâye-i Cihân Şâh'ta da Tamuz Şâh, oğlu dünyaya gelince kurbanlar keser, sadakalar verir, açları doyurur, hazineler dağıtır.⁵² Selahatin Beki kurbanın ibadet yerine getirilmesini beş maddede açıklar. Metnimizle ilgili motifte “4.Pazarlık(Adak): İnsanlar bazı isteklerinin Tanrı/Tanrılar tarafından kabul edilmesini istemişler/ dilemişlerdir. Dilekleri yerine gelince de Tanrı'ya bu lütfunun karşılığı olarak kurban sunmuşlardır.”⁵³ Şeklinde sıralamıştır. Abdüsselam'ın dünyaya gelmesiyle

⁴⁸ Ensar Arslan, *Çıldırılı Âşık Şenlik: Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları,1992), 499.

⁴⁹ Özkan Daşdemir ve Yusuf Babür, *Cihân Şah ile Şemsiyye Hikâyesi* (Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2015), 21.

⁵⁰ M. Emin Altınışık, *Hikâye-i Cihân Şâh: İnceleme-Metin* (Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2023), 2.

⁵¹ Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, “kurban” maddesi

⁵² Altınışık, *Hikâye-i Cihân Şâh*, 13.

⁵³ Selahaddin Bekki, “Türk Mitolojisi'nde Kurban”, *Akademik Araştırmalar*, I/3 (1996)16-28.

beraber babası, Allah tarafından dualarının kabul olup kendisine erkek çocuk nasip ettiği için dualarının kabul olması isteğinin gerçekleşmesi neticesinde şükür için ihtiyaç sahiplerine sadakalar vermiş ve kurbanlar kesilmiştir:

“Sehl-i intizārdan sonra ol Kerīm-i müste‘ān bir ferzend-i dil-sitān rūzī kıldı ki pīrezen-i cihān mislīn vücūda getürmemiş idi. Ol sebebdan sultān-ı selātin-i zamān şād, hürrem ve handān olup şükrāne aġniyāya hediyeler ihsān ve fukarāya sadakalar ve kurbānlar in‘ām olundu.”

3. Âşık Olma Motifi:

Halk hikâyelerinin muhtevası genellikle aşk ve (Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, vb.) ve kahramanlık (Koroğlu, Kaçak Nebi vb.) tır. Veya hem aşk hem de kahramanlık beraber işlenir. (Şah İsmail, Kirmanşah, vb.).

Kahramanların dünyaya gelmelerinde yaşanan olağanüstülükler, hikâye boyunca da kendisini göstermeye devam eder. Yetişkinlik çağına gelen kahramanın âşık olma biçimi de olağanüstülükler içerir. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı’nda halk hikâyelerindeki âşık olma şekilleri:

- “ a. Rüyâda bade içere âşık olma,
- b. Aynı evde büyüyen kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrenince,
- c. Resme bakarak âşık olma,
- ç. İlk görüşte âşık olma.”⁵⁴

İncelediğimiz hikâyede başkahraman Abdüsselam’ın dört madde halinde sıralanan âşık olma biçimine rastlanmamaktadır. O, Şemsünnisa’ya, Fağfur Şah’ın kızının Şemsünnisa hakkındaki iltifatları ve betimlemeleri neticesinde âşık olmuştur. Bu türlü âşık olma biçimi için “kulaktan âşık olma” tabiri kullanılır. “En basit tabiri ile sadece duydukları ile görmeden birine karşı sevgi duymak”⁵⁵ demektir. Bu deyim sevgiliyi görmeden varlığından haberdar olduktan sonra gerçekleşen bir hâldir. Bu motifin en eski haline Firdevsî’nin Şahnâme eserinde rastlanmaktadır. “Kâvûs’un

⁵⁴ M. Öcal Oğuz vd., *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2010), 183.

⁵⁵ Erdem Can Öztürk, “Divan Şiirinde Kulakla İlgili Deyimler ve Anlam Çerçevesi,” *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 66/37 (2019): 42.

Hamâverân Padişahının KızıSûdâbe’yi İstemesi” başlığı altında, biri gelip Kâvûs’a Hamâverân padişahının kızının vasıflarını anlatır. Bunları duyan Kavûs’un yüreği yerinden oynar. Bu kızla evlenmek ister.⁵⁶ “Anadolu sahasındaki ilk tercüme Hüsrev ü Şîrîn olan, Fahrî’nin (ö.?) Hüsrev ü Şîrîn’inde yine Şâpur’dan Şîrîn’in övgüsünü işiten (404-438) Hüsrev, Şîrîn’e gönlünü kaptırır.”⁵⁷ “Kulaktan âşık olma hâli, Hüsrev ü Şîrîn mesnevilerinin hikâye örgüsü içerisinde önemli bir motiftir. Klasik Türk edebiyatında bu hikâyeyi tercüme eden Kutb, Fahrî, Şeyhî, Âhî, Ahmed-i Rıdvân, Celîlî ve Firâkî kulaktan âşık olma motifini mesnevilerinde işlemişlerdir. Yine Şeyhoğlu Sadrüddîn Mustafa, Hurşîd ü Ferahşâd’ında; Alî Şîr Nevâî, Ferhâd u Şîrîn’inde; Lâmiî, Nevâyî’nin tesiriyle kaleme aldığı Ferhâd u Şîrîn’inde bu motife yer vermiştir.”⁵⁸ Zâtî’nin (ö. 1547) Şem ü Pervâne’sinde:

“O dem şâha kulakdan oldu âşık

Didi olsam kenîzek ana lâyık

Kişî bir dil-ber işitse ırakdan

Olur göz görmeden âşık kulakdan”⁵⁹

Öyle ki yukarıda sıralan mesnevilerde ve bazı divanlarda kulaktan âşık olmakla ilgili meseller (atasözü) söylenegelmiştir. Bir kimsenin, hiç görmediği halde birinin methinden ya da bahsetmesinden etkilenip o kişiyi görmeden onu sevmesi, yoğun duygular hissetmesi hatta âşık olması için “Gözden evvel kulak olur âşık” deyimini kullanılmıştır.

Son olarak görmediği hâlde başkalarının övgüsü sonrası birine âşık olma için kullanılan kulağın gözden önce âşık olması, İskendernâme ve ve Fağfûr-nâme adlı eserlerde geçmektedir:

“Dimişlerdür gelenler bizden öñdin

⁵⁶ Firdevsî, *Şahnâme*, çev. Necati Lugal, (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2009), 323.

⁵⁷ Serna Dağ, “Fahrî’nin Hüsrev ü Şîrîn’i” (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 57-60.

⁵⁸ Leyla Alptekin Sarioğlu, “Çerâğî Görmeden Pervâne Olmak: Klasik Türk Şiirinde “Kulaktan Âşık”lık”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 52 (2024): 224.

⁵⁹ Sadık Armutlu, “Zâtî’nin Şem’ ü Pervâne Mesnevisi’nde Sosyal Hayat ve Motifler”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/22 (2018): 370.

Ki kulak ‘âşık olur gözden öñdin’’⁶⁰

Kulaktan âşık olmak tıpkı diğer âşık olma biçimlerinden, âşığa türlü ızdıraplar çektirmesi bakımından farksızdır. Resmi gösterilmesi sonucu aşk derdine tutuşan âşık ya da rüyasında bade içerek âşık olan âşık gibi, gece gündüz hayalinde sevgilisini görür. Sürekli onu düşünür, malını mülkünü satar, akıl sağlığını kaybeder sefalette sokaklara düşer.

Hikâyemizde Fağfur Şah’ın kızına yardım eden Abdüsselam, kızın hikâyesini dinler ve ona âşık olur; fakat kız, Abdüsselam’ı kardeşi gibi gördüğünü: “Ey peser-i şâh! Sen benüm dünyevî ve uhrevî karındaşım ol ve dahı benden ol ârzüyı itme” diyerek isterse vezirin kızıyla evlenebileceğini, ailesine bu durumu izah edebileceğini söyler. Güzellik hususunda vezirin kızı Şemsünnisa’nın kendisinden daha güzel olduğunu şu sözlerle tasvir eder:

“Ammâ benüm vezîrimüñ bir mu‘allâ vü muntehâ vü meh-likâ ve müstesnâ cemîle kızı vardır. Anuñ gibi mergûbe vü mahbûbe sanemdir ki kadd ü kâmetde sîretde sûretde tal‘atda behcetde nûzhetde ve tarâvetde, letâfetde zerâfetde, fesâhatde, belâgatde, dirâsetde firâsetde, melâhatde halâvetde devr-i eflâk döneli misli cihâna gelmemişdir. Ve dahı hüblukda, mahbûblukda bî-‘uyûblukda etrâf-ı ‘âlemde mânendi nazîri görülmüş ve işidilmiş degildir. Hüblukda hezâr derece benden a‘lâdır ve ismi dahı Şemsü’n-nisâ’dır.” der.

“ Göresin bu fenâ devrânda ne güzeller olur imiş” diyen Fağfur Şah’ın kızı, metinde anlatıcının “Ol kızı ol kadar medh eyledi ki diñler iken şehzâdenüñ ussı gideyazdı. Ve ağzınuñ yarı dizin ıslatdı. Kulakdan ‘âşıkı ve âşuftesi oldı.” şeklinde hâkim bakış açısıyla tepeden aynı zamanda başkahramanla da özdeşleşerek Abdüsselam’ın bu tasvirlerden ne kadar etkilendiğini ve aklı gidecek kadar Şemsünnisa’ya ‘kulakdan aşığı’ olduğunu belirtme ihtiyacı duyar.

Hikâyenin ilerleyen bölümleri aşk derdiyle Abdüsselam’ın her şeyi kaybetmesi, sokaklarda yatması, kendini içkiye vermesi, kalacak yer olarak külhana sığınması ve burda Ateş-tab yani Mansurla karşılaşması şeklinde devam eder.

⁶⁰ Bekir Direkçi, *Tutinâme: Giriş-tenkitli metin-sözlük-tıpkıbasım* (Konya: Palet Yayıncılık, 2019), 147.

4. Sayı Motifi:

TDK'ye göre kültür,“ Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü; hars, ekin: olarak tanımlamıştır.⁶¹ Buna göre somut ve somut olmaya her şey kültür kavramı içerisinde yer alır. Kültürün ifade edilmesi, en nesilden nesile aktarılmasında taşıyıcı unsur ise dildir. Bu açıdan dil ve kültür arasında parçalanamaz bir bağ vardır. Sayılar ve sayılara verilen anlam da kültürün parçasıdır. Şamanizm'den itibaren İslamiyet öncesi ve İslamî dönemlerde Türk kültüründe ve inancında sayıların önemli olduğu görülür. Bir, tekliği ifade eder. Sayıların ilkidir, tüm sayıları bünyesinde birleştirir.

Hikâyemizde tespit ettiğimiz önemli sayılar şunlardır:

a. Bir sayısı: Pek çok inanç, din, kültür, mitolojide yer alan önemli sayılardan biridir. İslamiyet öncesi dönemde Türkler Tanrının bir olduğuna inanırlar. Göktürk yazıtlarında “*Tengri-teg-Tengri*” ifadesinde de Tanrı varlığının tek olmasına bir gönderme yapılmaktadır.”⁶²

İslamiyette de bu “Allah’tan başka ilah yoktur.” olduğu gibi Yaradanın birliği “vahdet-i vücut” kavramıyla açıklanır.

Türk edebiyatı pek çok kültürün etkisinde kalmıştır bunda geniş coğrafyalarda farklı kültürlerle etkileşimde bulunmak ve din değişiklikleri gibi faktörler etkilidir.

Hikâyemizde geçen “bir” sayılarından bazıları:

“Cihân-geşte olup her memleketde bir ma’rifet her sohbetde bir hikmet her cem’iyyetde bir san‘at görüp öğrenmek ‘alâ degil midir?,

“Bir ‘abâyı geyüp ve bir şemle-i bālâyı başña urasın.”

“bir mübârek sâ‘atde, bir üstâd-ı tabîb, bir abdâlsın, bir pîrezen, bir kerre, bir zaman...”

⁶¹ Türkçe Sözlük, “kültür” maddesi

⁶² Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi Cilt:II (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014),189.

b. Üç sayısı: Dinler tarihi açısından en önemli sayılardan biridir. Şamanizmde âlemin ç kısmından meydana geldiğinde inanılır, Hristiyanlıkta teslis yani üçleme inancı vardır. Altay Yaratılış destanında “Bu dünyanın yanına, yaratılmış üç balık”⁶³ ifadesi geçer. Türk mitolojisinde ilahlar üçe ayrılır (Gök-Tanrı, Yer-Sular ve Yağız-Yer), Oğuz Kağan destanında (annesinin üç gece rüya görmesi, üç çocuğunun olması, üç gümüş ok) motif olarak geçer. Dede Korkut kitabında yine sıklıkla üç sayısının geçmektedir. Efsanelerde ve masallarda çokça görülür (üç kardeş, üç elma, üç gün üç gece vb.) Âşıklık geleneğinde bu sayı âşığın rüyasında pir elinden üç kez bade içmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Formilistik 3 sayısını, halk hikâyelerinde örneklendirmek gerekirse: “ Kervancıbaşı, Köroğlu’na 3 gün misafir kalır. Âşık Gürûnî’nin 3 oğlu vardır, Kirmanşah 3 defa bde içer, çocuk 3 yaşına gelince adı konur, Şah İsmail 3 kızla da evlenecektir. Vezir ıssız yerde 3 yıl çile çeker, pirlar Ferhat’ın sırtını defa sıvazlar.”⁶⁴ Ercişli Emrah ve Selvi Han hikâyesinde⁶⁵ Pir-i muhterem Emrah’a 3 bade verir, Yakup Han 3 ay için izin ister, Emrah ile babası Halepte 3 ay kalırlar, Salatın Periye, pir dede üç bade verir.

Hikâyemizde geçen 3 sayıları:

“*üç günde nihâyet bula*”, “*üçer dâne dînâr virilüp yollarına revâne olalar*” , “*Günlerde bir gün üç dervîş gelüp ol ‘imâretde misâfir oldılar.*”, “*Üç günde ziyâfet âhir oldukda ol dervîşleri hammâma götürdiler.*”, “ *‘Abdusselâm iki üç ay bahâr faslı olinca anda karâr eyledi.*”, “ *Üçüncü gün olıcak*”, “*Fağfûr Şâh bu sözi ma’kûl görüp üç vezîri var idi.*”, “*üç vezîri dahı berâber alup*”, “*Bu üç küp senüñdür.*”, “*üç küpde olan altunı ol altı küpe taksîm eyledi.*”, “*İttifâk üçüncü gün bir mu‘azzam şehre yetişdi.*”

c. Beş sayısı: Bu sayı Dede Korkut hikâyelerinde “Bir, iki, üç ve dört sayıları arasındaki yinelemeyi sağlamak ve zaman bildirmek açısından beş sayısının sürekli

⁶³ Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi I.Cilt , 466.

⁶⁴ Alptekin, Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı, 356.

⁶⁵ Muhan Bali, Ercişli Emrah ve Selvi Han Hikâyesi (Varyantların Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi)(Atatürk Üniversitesi: 1973), 91-187.

kullanılmıştır.”⁶⁶ İslam inancında beş sayısı önemli yer tutar. Beş vakit namazın olması, beş demekle Ehl-i beyt kastedilmesi gibi.

Metinde, beş sayısı ve beşin katı on beş sayısı bir yerde kullanılmıştır. Abdüsselam’ın beş yaşına girince eğitim alması ve on beş yaşına gelince ilim ve kavrayışta yaşlılarından üstün noktaya geldiğini anlatmak için kullanılmıştır.

“Padişâh ol ferzendüñ ismini ‘Abdüsselâm kodı. Çün beş yaşına girüp kadem basdı. Ehl-i kemâl olan mu‘allimlere ve üstâdlara virdiler. Ve’l-hâsıl-ı kelâm şehzâde on beş yaşına varınca fûnûn-ı dirâset ve hey’etde bî-noksân ve ‘ulûm-ı firâsetde bî-misl ü akrân bir ‘allâme-i zamân oldu.”

d. Yedi sayısı: Bu sayı, Orta-Asya’daki Türk boylarından günümüze kadar hem Türk halk inançlarında hem de İslamiyet sonrası günlük yaşamda en çok sözü edilen sayılardan biridir. Örneğin Altayların Yaratılış Destanı’nda⁶⁷ Tanrı Ülgen’in altı günde dünyayı yaratıp yedinci gün uyuduğu anlatılır. Bu da sayının yaratılış ile ilgili yönünü ortaya koymaktadır. Kur’an’a göre, Allah cenneti ve dünyayı yedi katlı yaratmıştır, 7 büyük peygamber vardır. Masallarda fazla görülen bu unsurlar, klasik edebiyatta da kullanılmıştır, çok yedi deniz, yedi gök, yedi iklim daha çok yedi deniz, yedi gök, yedi iklim, yedi gezegen gibi, yedi katlı gök...

Halk hikâyelerinden örnek vermek gerekirse, Kirmanşah hikâyesinde⁶⁸ Kirmanşah 3’ler, 7’ler, 40’lar aşkına bade içer. Asuman⁶⁹, Magrip Şahına yedi yıl saz çalar.

Hikâyede Abdüsselam ve Şemsünnisa’nın düğünü yedi gün sürer:

“Andan soñra rûz u şeb, ‘ıyş u ‘işret ve bezm-i sohbet idüp düğün tedârikin görüp yeddi gün düğünler ve şâdlıklar kılup Şemsünnisâ’yı rızâ-i mübâhla ve ‘akd-ı nikâhla şehzâde ‘Abdusselâm’a virdiler.”

Olay örgüsünün son bölümünde Abdüsselâm memleketine döner padişah hasta

⁶⁶ Onur Sömen, “Dede Korkut Boylarında Geçen Formülistik Sayıların İzleri”, Türk Dünyası Araştırmaları, 121/238 (2019): 29-50.

⁶⁷ Ögel, *Türk Mitolojisi I.Cilt*, 467.

⁶⁸ Ali Berat Alptekin, *Hikâye Araştırmaları I: Kirmanşah Hikâyesi* (Ankara:1999), 131-270.

⁶⁹ Pakize Erciş (Aytaç), *Asuman ile Zeycan Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme* (Ankara:1997), 298- 325.

yatağındadır, oğlunu görür, başından geçenleri dinler, vefat eder. Arkasından yedi gün yas tutulur:

“Şāh ‘Abdusselām’uñ yüzün görüp ve hikāyetin işidüp ferahından merhūm oldu. Hakkına koyup yedi gün yas gāzāsın tutdılar”

5. Şans ve Kaderin Değişmesi (Kaderin Ters Dönmesi) Motifi: Hikâyede olay örgüsünün ve kahramanların kaderlerin, şanslarını tayin eden ya da değiştiren olayları sıralayacak olursak:

İmarethane inşa ettiren Abdüselam’ın üç dervişle orda karşılaşması, dervişlerle gurbete çıkması, Mezarlıkta uyurken sandık görmesi, Fağfur Şah’ın kızının hayatını kurtarması, Şemsünnisa’ya âşık olması, Mansurla tanışması, memleketine geri dönmesi, denizde fırtınaya yakalanmaları, Şemsünnisa’nın cevahirini gizlice alması, birbirlerini kaybetmeleri, Abdüselam’ın köle olarak satılması, Şemsünnisa’nın kılık değiştirip erkek olması, Abdüselam’ın hazine bulması, Abdüselam ile Şemsünnisa’nın kavuşmaları.

6. Şekil Değiştirme (Büyü/Sihir/Tılsım) Motifi: TDK büyü “İnsan ve tabiatla ilgili olarak, birtakım gizli güçlerle insan geleceği üzerinde etkiler yapma, yönlendirmede bulunma gibi işlem ve davranışlara verilen genel ad; afsun, efsun, füsun”⁷⁰ olarak tanımlanmaktadır. Sihirde sözle, el çabukluğu ya da çeşitli nesnelerle gerçek dışı algı oluşturulur. Gizli bir yöntem vardır belli bir teknik usul bilinmesi gerekir ki-bu ilim Şeytandan ya da gizli bir güçten-öğrenilir. Dinî açıdan günahtır. Sihir yapılan kişi etki altına alınarak zihni ve duygu durumu istenilen şekilde değiştirilir.

Hikâyede sihirleri yapan Ateş-tab yani külhancı Mansurdur. Bu ilmi şeytanı kandırarak ondan öğrendiğini itiraf eder. Bu yaptığı için pişmanlık sonucunda ihtiyacı olanlara yardım ettiğini söyler. Fakat yardımları da yine ihtiyaç sahiplerine tılsım vererek olmuştur. Simin hokka, altın mendil, sürme; onun sihir yaomak için kullandığı bazı nesnelerdir.

İlkin Bezzaz’a tılsım verip Fağfur Şah’ın kızını Bezzaz’a âşık ettirmiştir. İkinci kez, Abdüselam’a tılsımlı sürme vermiştir. Bu tılsımlı sürmeyi gözüne çeken

⁷⁰ Türkçe Sözlük, “büyü” maddesi

Abdüsselim görünmez olur. Şemsünnisa'nın odasına gidip onu görmeye başlar. Tılsım yani sürme ovuşturulduğunda tılsımın görünmezlik özelliği gider. Üçüncü kez, Abdüsselim'in asılacağı sırada Mansur, sihir yapar vezirin kılığına girer ve onu darağacından kurtarır. Dördüncü kez, kendisini yakalamaya gelen vezirleri ve padişahları geri püskürtmek için yaptığı sihirlerdir. Halüsilasyon, yanılsama etkisi yaratan bu sihrin bir özelliği nesneleri, insanları, çevreyi farklı şekilde göstermesidir. Örneğin külhanı, saray, bahçe, bağ, havuz; külhanın içindeki insanları da gulam, hizmetçi vb. gibi gösterir. Kendisini bulma göreviyle peşine düşen vezirler aldanırlar, çok etkilenip hayran kalırlar. Aynı zamanda sihir o kadar güçlüdür ki bir vezire yapılan sihirde, vezir deprem olur sanır, gözünü açar ve uykudan uyanmış gibi yaşadığı şeyin gerçek olmadığını fark eder. Kendisini utanılır bir vaziyette görür. Utanç ve korkuyla çevredeki insanların hakaretlerine maruz kalır.

7. Yol ve Yolculuk (Gurbete Çıkma) Motifi:

İnsanlık tarihinin en kadim temalarından biri yolculuktur. Bazen zarurî ihtiyaçlarla, göçlerle, beşeri, sosyal, ekonomik faktörlerle başka bir yere gitmek zorunda kalan insanoğlu bazen de kendi manevi arayışları için yola çıkar. Edebî eserlere de konu olan bu temada, kahramanın çıktığı yolculuk sonrası çeşitli merhaleleri olay örgüsünün temelini oluşturmaktadır. Çünkü kahramanın evine/memleketine dönüşü aslında olgunlaşıp kendisinin dönüştüğü bir yolculuktur. Halk hikâyelerinde de gördüğümüz bu motif, ailesinin rızası olmamasına rağmen kahramanın yolculuğa ya da gurbete çıkması, gurbette yaşadığı zorluklar, çileler, mücadeleler, tehlikeli olaylar, sınavlar, aşması gerekenleri aşip en sonunda memleketine dönüşü şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Hikâyede Abdüsselim, imarethaneye gelen dervişler seyyah olup gezmenin başka insanlarla sohbet etmenin insana ilim ve sanat kattığını söyler ve akabinde: “*Ey şehriyâr bir kişi künc-i ferâgatda gerçi fâriğu'l-bâldır ve bu seyâhatüñ halâveti bî-nihâyetdir. Kişi zillet ü mihnet çekmeyince ‘izzet ü rahat bulmaz ve âdem dahı olmaz.*” derler ve şehzade bu sözden etkilenir gönlüne yolculuk arzusu düşer. Babasına: Bir nice müddet seyâhat kılmayınca cânıma râhat yokdur, deyince Rum padişahı, oğlunu bu istekten vazgeçiremeyeceğini anlar, üzülmeye rağmen izin verir. Oğluna bir de nasihat bulur: Karnı açken ve ikindiden sonra bir şehre girmemek... Bu nasihat dinleyen Abdüsselim yolculuğunda, kaderini değiştirecek olaylar yaşayacaktır.

8. Kıyafet/Kılık Değiştirme Motifi (Tebdil-i kıyafet)

Halk hikâyelerinde başkahramanlar genellikle padişah, vezir gibi yöneticilerin çocuklarıdır. Halkın arasında rahatça dolaşmak, tanınmamak, aradığı kişiyi bulabilmek vb. nedenlerle kıyafet değiştirirler. Hikâyede, Şehzade dervişlerle yola çıkmaya karar verir, dervişlerin şartı şehzadenin tebdil-i kıyafet etmesi, padişah çocuğu değil de derviş gibi âbâ (derviş hırkası) giyip başına da şemle (sarık) takmasıdır:

“Lakin bu seyâhat tâc ü raht ve âlâtıyla ve tekellüfâtıyla olmaz. Eger hevesüñ var ise tâc ü kabâyı terk idüp bizcileyin bir ‘abâyı geyüp ve bir şemle-i bālâyı başına urasın. Şâhlık ve ululuk hevesin gönliñden çıkarasın, kalender şekl olup bizim ile yola giresin.” didiler.” Şehzade bunu kabul eder ve dervişlerle yola çıkar.

Şemsünnisa ise hikâyede iki yerde tebdili kıyafet eder. İlki Abdüsselam ile birbirlerini kaybettikleri zaman Şemsünnisa onu bulmak için şehir şehir gezer. Umman şehrine varır. Vezirin kızı statüsü ve görünümünden çıkıp ihtiyar kadın kılığına girer:

“Cevheri tâcın ve müzehheb libâsların çıkarup ğarîbe-i pîrezen şekl olup şehre girdi. Bir hâtûn kişinüñ hânesine müsâfir oldu. Ne kişisin, diyü su’âl itdiler. Ol eyitti: “Bir ğarîb za’îfa ‘avratım. Pür-ğam u mihnetem. Yol azdım bu diyâra düşdüm.”

İkincisi Umman şehrinde gezerken aklına, yerinde oturarak Abdüsselam’ı bulamayacağını gelir, onu bulmak adına erkek kılığına girip başka ülkelerden gelen gemilerin yolcularının uğradığı aşçılar pazarına gider. Burda bir aşçı olan Pir’in yanına çırak olarak işe girer:

“boynından altun zencîrin, kulaklarından küpelerin çıkarup ol hatun ile bāzāra gönderüp bahā-yı ‘azîme beya’ itdürdi. Kulağı delügin kâfûrî mûm ile belürsüz idüp şehzâdenüñ destârını başına sarup bir hûb yigit oldu.”

9. Doğal Afetler Motifi:

Doğal afetlerin (deprem, sel, fırtına, yıldırım düşmesi vb.) hikâyedeki olayların gidişatını değiştirme veyahut olayları yönlendirici gücü bulunmaktadır. Bu doğa olayları aslında kahramanın yaşayacağı zorlukların habercisi gibidir. Her şeyini kaybedebilir, yıllarca mahsur kalabilir, esir düşebilir, yeni engellerle karşılaşabilir vs.

Örneğin Cihân Şah ile Şemsiyye hikâyesinde⁷¹, Cihân Şah önce beş adamıyla; daha sonra kalan üç adamıyla gemiyle açılır denizin ortasında iki kez fırtınaya yakalanır, sonra kalan üç adamıyla bir daha yolculuadamları denizin ortasında fırtınaya yakalanırlar. Fırtına dinince adaya çıkarlar, burada yarı tenli insanlarla karşılaşır. Bu tipler hikâyede çatışma unsuru yaratan olumsuz tiplerdir.

Abdüsselam ile Şemsünnisa evlendikten sonra, Abdüsselam ailesini özler Rum diyarına doğru cariyeler, refiklerle yola çıkarlar. Derya-yı Kulzüm’de gemide seyir halindeyken çok güçlü bir kasırga çıkar, gemidekiler denize düşüp boğulurlar. Abdüsselam ve Şemsünnisa hayatta kalırlar, bir adaya sığınır. Burda Abdüsselam ile Şemsünnisa birbirini kaybeder. Abdüsselam uzaklara açılır, kafir bir toplulukla karşılaşır onlara esir düşer, kötü muamele görür.

10. Evlilik Motifi :

Yardımcı kişi olarak Mansur sihirleriyle iki âşığın kavuşmasını sağlar. Fağfur Şah’ı zor durumda bırakır, padişah bu durumdan kurtulmak için Mansur’un istediklerini kabul eder. Mansur Fağfur Şah’ın kızıyla evlenir; Abdüsselam’ı da Şemsünnisa ile kavuşmuş olur.

11. Yasak (Tabu) Motifi:

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre: “Kutsal sayılan bazı insanlara, hayvanlara, nesnelere dokunulmasını, kullanılmasını yasaklayan, aksi yapıldığında zararı dokunacağı düşünülen dinî inanç. Belli davranış veya sözlerin bir toplumca, bir toplumsal grupça tehlikeli sayılması ve olumsuz yaptırımlara bağlanarak yasaklanması; tekinsiz. Yasaklanarak korunan (nesne, kelime, davranış)”⁷² olarak açıklanmaktadır.

Destan, efsane, masal, memorat, menkıbe vb. anlatılarda motif olarak karşımıza çıkmakta, bu motifler kültürel kodlamada, insanlara yasaklara uyulmadığı takdirde cezayla sonuçlanacağı uyarısı yapar. Gelecek kuşaklara bu yolla aktarım sağlanır.

Hikâyede ilk yasak Abdüsselâm’ın Şemsünnisa’nın koynundaki cevheri izinsiz almasıdır:

⁷¹ Özkan Daşdemir, *Yusuf Babür, Cihân Şah ile Şemsiyye Hikâyesi*, 21.

⁷² Türkçe Sözlük, “tabu” maddesi

“Bakup gördi ki bir kırmızı vāle sarılı bir nesne. ‘Abdusselām āhestelik ile Şemsünnisā duymadan vāleyi çözüp eline aldı. Açup gördi kim içinde on dāne gevheri çepçerāk-ı efrüz-ı bī-nazīrdır. Şu‘lesi şa‘şa‘a-i şemsi hīre kılur. Ve sīretine bakmağa gözler kamaşur. Şehzāde bir zamān bunları teferrüc idüp yine dest-māle sardı.”

Şehzadenin elindeki kırmızı ipeği gören devlengeç kuşu onu et sanır ve şehzadenin elinden kapar. Cevheri geri almak için kuşun peşine düşen Abdüsselam uzaklara gider, Şemsünnisa ile birbirlerini kaybederler.

İlerleyen bölümlerde şehzade türlü çileler çektikten sonra tekrar devlengeç kuşunu görür cevahiri geri alarak memleketine doğru yol almak üzere gemiye biner.

İkinci yasak Abdüsselam’ı köle olarak satın alan Pir’in yasağına uymamasıdır. Şehzadenin başından geçenleri dinler ona şefkatle davranır. Şartı şudur:

“Likin bir cemīle ve mahbūbe kızım vardır. Bir yıl aña hizmet eyle, andan soñra seni āzād ideyim ve pederiñe göndereyim. Ammā şol şart ile ki aña hıyānet nazarın itmeyesin ve sadākatle hizmet idesin.” didi.

Şehzade bir yıla az kala bu yasağı uymaz, Pir’in kızına uygunsuz davranışlarda bulunur. Pir, bu duruma çok sinirlenir, şehzadeye duvarı yıkma cezası verip çalıştırır. Anlatıcı, kahramanın psikolojisini ve durumunu ‘şehzade iken üftade olmak’ olmak diye özetler:

“Şehzāde iken üftāde olup bir yaña mihnet [ü] iftirāk ve hasret-i iştiyāk cānına kār eyledi. Ve’l-hāsıl bir haftadan ziyāde anda işleyüp dīvārı yıkup yire berāber eyledi.”

12. Hazine Motifi:

Masallarda, efsanelerde, halk anlatıları, halk hikâyelerinde ödüllere çekilen bir ceza sonrası gelir. Yani önce sıkıntı sonra ferahlık yaşamak gibi zıtlıklar içeren bir düzen vardır.

Şehzade hazineyi şehzadelikten üftadelige geçtiği evrede bulmuştur. Köle gibi çalışması, çektiği sıkıntılardan bezmiş bir halet-i ruhiyede iken şehzade bir ödülle yani hazineyle karşılaşır.

Pir tarafından duvarı yıkma cezası ile çarptırılır duvarı yıkarken gözü mermer bir nesneye takılır. Mermerin altında bir zemin vardır aşağıya inince hazineyi görür. Olayı

kimseye anlatmaz fakat Pir yanına gidip hazineyi nereye koyduğunu sorar. Şehzade bunu nerden bildiğini sorunca gece Hızır Nebi'nin kendisine bildirdiğini söyleyince şehzade şaşkınlıktan ve utançtan parmağını ısırır. Hazineyi, 3 küp şehzadeye 3 küp Pir'e olacak şekilde bölüşürler. Şehzade üç küp altını altı küpe dağıtıp üstlerine tuz koyarak saklar. Rum diyarına gidecek olan gemiye, bu küpleri koyar fakat kendisi gemiye binemez.

13. Elin Havada Kalması Motifi:

Elin havada kalması motifine Dede Korkut kitabında benzer şekilde rastlamaktayız:

“Karçar, önce Dede Korkut'u hoş karşılamaz, hatta onu kovalar, ona el kaldırır. Ancak Dede Korkut'un sözüyle, Deli Karçar'ın eli havada asılı kalır, çünkü Dede Korkut keramet sahibidir. Bunun üzerine Deli Karçar, Dede Korkut'tan yardım ister, eli iyileşirse kız kardeşini Beyrek'e vereceğini söyler, Dede Korkut'un duasıyla, Deli Karçar'ın eli düzelir.”⁷³

Elin havada kalması, Dede Korkut'un kerametiyle gerçekleşir dua eder ve el düzelir. Elin düzelmesi şartıyla kardeşini Beyrek'e verir.

Hikâyemizde elin havada kalması Mansur'un yaptığı sihirle olur. Vezirlerin Mansur'u bulamayacağını anlayan Fağfur Şah kendisi vezirlerini alıp külhana gider. Abdüsselam'a kılıç çekip vuracakken Mansur sihir okur:

“Ğazab ile ‘Abdüsselâm’uñ üzerine geldi ki kılinc ile çalup iki biçe. Hemân Mansûr bir sihr okıyup Fağfûr’a üf didi. Fağfûr Şâh kılıç ile elin yukarı kaldırmış iken kılıç eline yapışup kaldı. Ve kolını dahı aşağı indiremedi. Sol eliyle yapışdı ki sağ elin çeküp aşağı ala. Ol dahı sağ eline yapışa kaldı.”

Vezirler ve oradakiler yardıma koşup padişahın koludan kılıcı ayırmaya çalışırken onlar da silsile halinde yapışırlar. Birbirlerini itekleyip yaralanırlar, kan revan içinde çabalamaya çalışırken çıplak halde kalırlar iyice rezil olmaktan korkarlar. Mansur'a yalvarıp aman dilerler. Fağfur Şah bu azaptan kurtulmak için Mansur ne

⁷³ Semih Tezcan ve Hendrik Boeschoten, *Dede Korkut Oğuznameleri* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), 68-95.

isterse yapacağını söyler. Mansur eğer bu şartlar yerine gelmezse onları ömür boyu o halde bırakacağını söyleyerek tehdit eder. Mansur'un ilk şartı, kendisinin Fağfur Şah'ın kızıyla evlendirilmesidir. İkinci şartı, Rum padişahının oğlu şehzade Abdusselam ile vezirin kızı Şemsünnisa'nın evlendirilmesidir. Üçüncü şartı ise kendi adını padişaha söyleyen bu nedenle yakalanmasına sebep olan acuze kadının öldürülmesidir. Padişah bu şartların hepsini kabul eder, Mansur efsun okur, tüm bağlar çözülür, Fağfur Şah'ın eli düzelir, hepsi beladan kurtulmuş olur.

14. İslamî motifler:

Hikâyede, “Hakk Te‘ālā”, “*Hakk’a tevekkül idüp*”, “*Hakk sübhāne te‘ālā*”. “*dīn-i Muhammed Mustafā ‘aleyhisselām*”, “*kitāb-ı dīn-i Muhammedî ve şerî‘at-ı āyīn-i Ahmedî*” “*Hakk Te‘ālā’ya tevekkül olup*”, “*Hakk te‘ālāya bî-hadd şükrleri eyledi*”, “*kurban kesme*”, “*sadaka*”, “*pir*”, “*derviş*” “*mü’min müselmân*”, “*kafir*”, “*küffar*”, “*ahd u yemîn*”, “*ahd eylemek*”, “*şeytân-ı racîm*”, “*şeytân ‘aleyhü’l-la‘ne*”, “*E‘üzü Āyete’l-Kürsî mu‘avvizeteyn*”, “*Estağfiru’llāhi’l-‘azîm*”, “*Hızır Nebî ‘aleyhisselām*”, “*dahve-i kübra*”, “*Kudret-i Huda*”, “*inşā’allāh*”, “*tevazzu’kılmak*”.

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

[124b]

ŞÂHZÂDE ‘ABDUSSELÂM’UN ŞEMSÜNNİSÂ İLE OLAN HİKÂYÂT-I
ĞARİBELERİ

Durma yine ey murğ-ı dil it zârı nâle

Hâmuşluğıla düşmegil efkâr-ı muhâle

Gitdi zulum-ı şiddet irüp subh-ı sa‘âdet

Eyyâm-ı bahâra irdi açıldı gül [ü] lâle

Şol sûfî gibi cāmî‘-i gülşende salup baş

Tevhîd ider süsen o Hayy-ı müte‘âle

Mestâne nazar eyledi nergis gözin açup

Gördi kadeh-i lâle pür olmuş mey-i jâle

Almış eline sîm-i piyâle yine leyl-âb

Meşgûl ola tâ ‘işret ü nûş-ı mey-i ale

Tûtî gibi güftâre gel âğâz-ı sühan kıl

Bülbül gibi cüş eyle kılup gülğul ü nâle

Söyle bize bir hûb [u] safâ-bahş-ı hikâyet

Kıl gül gibi bir tâze vü rengîn risâle

Kim vire okundukça dile zevk [u] safâlar

Her dem sebep-i def' ola endüh [u] melâle

Bî-çâre Hevâyî aña hayr-ı du'âdan

Şol dem ire bir nîk-hisâl ehl-i kemâle

Râviyân-ı ahbâr-ı hakâyık u kâşifân-ı esrâr-ı dakâyık devr-i rûzgâr-ı bî-karâr u nâ-bekâr cefâkârîñ vâkı'ât-ı 'acîbinden ve çarh-ı ğaddâr-ı sitemkâr [u] siyehkârûñ havâdisât-ı ğarîbinden böyle beyân u 'ayân kılurlar kim devr-i rûzgârda diyâr-ı Rûm'da bir şehriyâr-ı kâmkâr var idi. Selâtîn-i cihân huzûrında nâmdâr mâl u menâlî bisyâr ve 'asâkiri ve emlâki bî-şûmâr idi. Bilâd-ı Rûm'un ekseri anuñ yedinde pâyidâr ve dest-i tasarrufında ber-karâr idi. Ammâ bir ferzend-i dil-bendi olmadıĝı eclden mütehassir, [125a] dil-figâr idi. Leyl ü nehâr Padişâh-ı Kirdgâr ve Hudâvend-i Perverdigâr'dan hâcet ü du'â ve ümîd [ü] recâ idüp bir oĝul temennâ iderdi. Sehl-i intizârdan sonra ol Kerîm-i müste'an bir ferzend-i dil-sitân rûzî kıldı ki pîrezen-i cihân mislîn vücûda getürmemiş idi. Ol sebebdan sultân-ı selâtîn-i zamân şâd, hürrem ve handân olup şûkrâne aĝniyâya hediyeler ihsân ve fukarâya sadakalar ve kurbânlar in'am olundu. Andan emr eyledi şîrîn-zebân, ğonçe-dehân mihribân-ı meh-cebîn nâzenîn tayalara virdiler. 'İzz ü nâz ü na'imle perverde kıldılar. Padişâh ol ferzendüñ ismini 'Abdüsselâm kodı. Çün beş yaşına girüp kadem basdı. Ehl-i kemâl olan mu'allimlere ve üstâdlara virdiler. Ve'l-hâsıl-ı kelâm şehzâde on beş yaşına varınca fûnûn-ı dirâset ve hey'etde bî-noksân ve 'ulûm-ı firâsetde bî-misl ü akrân bir 'allâme-i zamân oldu. Çün bulûĝiyyet 'âlemine kadem basdı. Be-ĝâyet 'âkil ü 'âdil ve cemî'-i 'ulûmda fâzıl u kâmil ve hayrât ü hasenâta mâ'il idi. Bir ğün Şehzâde 'Abdüsselâm pâdişâha esnâ-yı musâhabetde eyitdi ki: "Ey server-i pür- 'adâlet ve ey peder-i bâ-sa'âdet, hazretüñden recâ ve temennâ

iderem ki bu sa‘āt kerem-i ‘ināyet ve lutf-ı mürüvvat idüp baña icāzet viresin ki bir ‘ālī ‘imāret ve bir hammām-ı pür-letāfet bünyād idem. Cümle memleketlerden [125b] diyār-ı āhardan gelenler emīr ü vezīr ve sağır ü kebīr ol makāmda ārām idüp ve anlara ri‘āyet olunup her günde ni‘met-i bisyār hāzır idüp önlerine koyup yiyeler ve dahı şükürin diyeler. Çünkü ziyāfet üç günde nihāyet bula. Ol makāmıdan kalkup hammām-ı dil-sitāna girüp yunup, arınup, pāk ü şehāne olalar. Andan kirā-yı dendān ellerine üçer dāne dīnār virilüp yollarına revāne olalar” diyicek bu kelimāt padişāha be-ğāyet ‘ākilāne vü ‘arīfāne geldi. Derhāl emr eyledi. Mi‘mār-ı bī-hemtālar ve üstād-ı mühendisler hāzır olup bir ‘ālī ‘imāret bünyād idüp sehl-i müddetde bir hammām-ı cān-fezā bünyād itdiler ki pādīşāh ve şehzāde-i cihānpenāh ve cümle ümerā vü sipāh ol bināya nigāh idüp begendiler. Zikr olan üslūb-ı mergūb üzre hammām-ı şehāneyi işletdiler. Niçe eyyām havāss [ü] ‘āmm ol makāmıda ekl-i ta‘ām ü dāhil-i hammām olup i‘zāz ü in‘ām ve hürmet ü ikrām ile gelüp gıtdiler. Günlerde bir gün üç dervīş gelüp ol ‘imāretde misāfir oldılar. Şehzāde anlara nāzır olup emr itdi. Vāfir ni‘met hāzır kıldılar. Şöyle kim dervīşler şehzādenün ikrāmından hurrem-hātır oldılar. Üç günde ziyāfet āhir oldukda ol dervīşleri hammāma götürdiler. Pāk yuyup tāhir ittiler. Ve önlerine üçer dīnār [126a] kodılar. ‘İzzet ü hizmet idüp icāzet virdiler. Anlar bu vaz‘ u tertibi görüp ta‘accüb itdiler. Gelüp ‘Abdüsselām’uñ sarāyı altında oturup şehzādenün evsāf ü eltāfın dile getirüp zātın ve sıfātın ve harekātın, hayrātın ve hasenātın ve ğarībe iltifātın ve ta‘zīmātın zikr idüp du‘alar itdiler. Biri eyitdi: “Yigirmi yaşımdan berü seyyaham hiç bunuñ gibi şehzāde-i āzāde ve buncılayın ‘imāret görmedim.” Biri dahı eyitdi: “Oğlan yaşımdan berü seyyāham hiç bunuñ gibi tekye-i pür-na‘īm ve melikzāde-i kerīm görmedim.” Biri dahı eyitdi: “Yok sakaldan ak sakala geldim, cihān-geşteyem bī-hadd yerler ve ‘imāretler ve makāmlar ve vilāyetler seyr itdim lākin bir yerde buncılayın resm ü sūret ve ‘imāretde ve bu kesretde ni‘met görmedim.” dedi. Andan kalkdılar kim yollarına gideler. Meger melikzāde sarāyuñ penceresinden bu dervīşlerin makāllerine vākıfu’l-hāl oldu. Bunlaruñ müddet-i medīd şehirleri ve beyābānları gezüp bī-hüde hevālarda ‘ömr telef itmeleri şehzādeye sefāhet geldi. Derhāl dervīşleruñ üçin huzūrına da‘vet idüp suāl itdi ki: “İy dervīşler terk-i hānmān ve māl u menāl kılup rüz [u] şeb bu ğurbet hāksārında pāymāl olmanuñ ne ma‘nisi vardır?” didikde cevāb virdiler ki: “Ey şehriyār bir kişi künc-i ferāğatda gerçi fāriġu’l-bāldır ve bu seyāhatuñ halāveti bī-

niḥāyetdir. Kişi [126b] zillet ü mihnet çekmeyince ‘izzet ü rahat bulmaz ve âdem dahi olmaz. Şi‘r:

Bu cihān gerçi muhtasar gibidir
Heft-bahr anda bir katar gibidir
Çekmeyince belā çü yenmez bal
Telh-i ğam ‘ārife şeker gibidir
Cism-i nādānda hil‘at-i devlet
Ten-i ‘uryānda zer-kemer gibidir
Nice olsun semend-i ‘izz-i süvār
Cühelā ey Hevāyī har gibidir

Nesr: Bu kāinat-ı bī-sebātūñ Rûm gibi diyāri vardır. Cihān-geşte olup her memleketde bir ma‘rifet her sohbetde bir hikmet her cem‘iyyetde bir san‘at görüp öğrenmek ‘alā degil midir, didiler. Çün şehzāde bu kelimāt-ı ‘acībeye müstemi‘ ve muttali‘ oldu. Hemān Rûm hevāsında göñli münkatı‘ oldu. ‘Abdüsselām dervişlere eyitdi: “Şimden girü baña bunda turmak olmaz. ‘Azm-i seyāhat göñlüme müntefi‘ oldu. Bugünden girü ben size yāri vefā-dāram. Bāri birkaç ay mikdārı bu diyārda karar itseñiz ve ben dahi atamdan destūr alup lāzım olan yol yarağın hāzır idüp ve hizmetkār ve ‘asākir cem‘ine mübāşeret idüp andan yola girelim gidelim.” didi. Dervişler eyitdi: “Ey şehzāde sen bu ğurbet zahmetin seyāhat felāketin ihtiyār kıldıktan soñra bizim bir diyeceğimiz yoktur. Lakin bu seyāhat tāt ü raht ve ālātıyla ve tekellüfātıyla olmaz. Eger hevesüñ [127a] var ise tāt ü kabāyı terk idüp bizcileyin bir ‘abāyı geyüp ve bir şemle-i bālāyı başıña urasin. Şāhlık ve ululuk hevesin göñliñden çıkarasin, kalender şekl olup bizim ile yola giresin.” didiler. Pes Şehzāde ‘Abdüsselām bu cevāba muti‘ ve rām olup dervişler ile yerinden kıyām kılup padişāhuñ katına gelüp kadd-i hamīe kılup selām viridi. Andan feth-i kelām idüp ahvālī, şāha i‘lām kıldı. Şāh eyitdi: “Ey püser-i nīk-nām ğurbete gitdügüñe rızām yokdur. Zīrā benim ‘ömrüm tamām olmağa az kalmışdır. Korkum bu ki bir gün rüzigār-ı bī-sebāt baña memāt irgürüp vefāt idem. Bu saltanat, raht ü ālāt bīgāneler eline düşe diyü hayli nasihat eyledi. Şehzāde hiç eslemedi. Çare yokdur. Elbette giderem. Bir nice müddet seyāhat kılmayınca cānıma rāhat yokdur, didi. Pādişāh gördi ki nasihat kabül etmez. Hakikat bildi ki turmaz gider. Göñli ğam-gin gözleri nem-gin ızırarı yol kaydın

görmeğe meşğul oldu. Ve eyitdi: “Ey benim ciger-güşem çünkü bizi terk edüp gidersin. İmdi saña birkaç nasihatim vardır. Kabûl itmek gereksin ki saña lazım olur. Nasihatimüñ biri budur ki karnuñ aç iken ve ikindüden soñra bir şehre girmeyesin. Ve bir dahı yoldaşdan cüdâ düştüğün zamân kabristânda [127b] yatasın.” didi. ‘Abdüsselâm eyitdi: “ Her ne ki buyurup emr iderseñ başım üstüne ve her ne ki buyurduñuz bilmece hem-râh ü cevâhir-i nesâyihüñ cân kulağında güşvâr olsun.” diyüp andan kalkup hazîneye girdi. Bir şemle-i cedîd ve ‘abâ-yı sefid ile mülebbes olup andan soñra ağır bahâ olan kıymetlü envâ’ dürlü la’l ü yâkût ve cevâhir ü mercân bî-hadd [ü] pâyân kendüde pinhân idüp andan bir mübârek sâ’atde peder-i mihribân ile veda’ idüp tarîk-i ğurbete revân oldu. Ve dahı bu dervîşler birbiriyle müşâvere kıldılar ki ‘acebâ şehzâdeyi kankı kışvere götürsek ve kankı iklîmi seyr itdirsek. Uluları eyitti ki: Çîn-i Mâçîn vilâyetine götürelim mu’azzam diyardır. A’lâ cây-gâhları ve ra’nâ teferrüc-gâhları vardır, didi. Bu cevâbı ma’kûl görüp bunuñ üzerine ‘azm oldılar. Hemân ‘azîmet-i vilâyet-i Çîn idüp piyâde olup musâhabetle şehir-be-şehir kat’-ı menâzil idüp gitdiler. Bir zemândan soñra leb-i deryâya vardılar. Bir hûb sefineye dâhil olup muvâfık rûzgâr ile nice müddet deryâ seyrin kılup gitdiler. Günlerde bir gün Çîn bilâdında bir mu’azzam şehre vâsıl oldılar. Sefîneden çıkup şehre yüz tutdılar. Andan şehzâde eyitdi: “ Ey Yârenler! Nefsimizde za’f var. Gelün bir mikdâr ta’âm [128a] idelüm. Andan şehre varalum.” didi. Dervîşler bu söze muhâlefet kılup eyitdiler: “Ne münâsebet uşda müvâsalat bulduk. Müsâferet tarîkiyle bir ‘imâretde konup et’ime-i şahânesin yiyelüm.” didiler. Şehzâde eyitdi: “Sözünüñ ma’kûl ‘ale’r-re’si-ve’l-‘ayn lâkin atamuñ baña olan vasiyyeti böyledür ki karnı aç ile şehre girmeyesin diyü buyurdu. Bu nasîhata ri’âyet idüp ‘itibâr idelüm.” diyicek refîkler oturup biraz ta’âm istediler. Andan yine kalkup yola girdiler. Nâgâh şehre giricek mahalde ikindi ezânı okundu. Şehzâde ezân âvâzın güş idicek eyitdi: “Ey yârenler, gelün bu gice bu mahalde ârâm idelüm. ‘Ale’s-seher şehre girelüm.” Dervîşler eyitdiler: “Ey şehzâde meger ki senün aklun yokdur. Bunda harâmî çokdur. Ve bâ-husûs şimdi ahşâmdur. Şehrün kapuların kaparlar. Bu mahalde kimse kalmaz. Sen ğurbet ahvâlin bilmezsin. Kişi her söze ‘inâd ve kendüzine ‘itimâd itmek olmaz. Bu mahûf yerde yatmadan ğaraz ne şehir içinde ğam ve endîşeden müberrâ olup ârâm itmek ola degil midir?” didiler. Abdüsselâm eyitdi: “Ey refîkler! Siz bilürsüz ki atam sizün yanıñuzda baña ba’de’l-‘asr şehre girme diyü vasiyyet itmişdür. Zîrâ ecel mukadder kande ise bulmak mukarrerdir. Anuñçün ne endîşe gerek. [128b] Başum

giderse atamuñ pend ü nasihatın bozmazam. Giderseñüz siz bilürsüz.” didi. Girü anlar çok söylediler mahûf yerdür kanuña girerler bunda harāmī çokdur. Gel şehre gidelüm diyü gördiler nāfi‘ düşmedi. Ve’l-hāsıl ‘āciz kaldılar. Sözleri makbûle geçmeyicek gücendiler ve eyitdiler ki: “Çün bize her yerde muhālefet idersin. Şāyed senüñ yüzüñden bize bir āfet irişe. İşte biz gitdük yarın ki gün bizi filān mihmān-hānede bulasın didiler ve şehre revāne oldılar. Şehzāde lebīb ve ğarīb ahşām dahı karīb olup şehrüñ kapuların bend itdiler. Ol yerde şehzādeden ğayrı kimse kalmadı ve ahşām dahı oldu. Şehzāde dahı mahzûn ve maġbûn ol mahalde kaldı ve dahı atasınuñ pendin tutup bir kabristāna geldi. Üzeri örtülü bir mezār gördi. Anı ihtiyār idüp içerüsine girüp karār eyledi. Diledi ki bir mikdār uykuya vara. Endişe, hezār-efkār ġālib olup gözine uyku gelmedi. Nısfu’l-leyl karīb olunca nā-çār oturdu. Nāġāh taşra semtinden bir sadā zāhir oldu. Şehzāde derhāl taşra çıkup bī-savt bir mahfī yerden bakup gördi ki hisār burcında iki kişi bir ağır nesneyi kal’a üzerine çıkarmışlar. Ol adamuñ biri yere indi. Ol biri [129a] hisāruñ üzerinden ol ağır nesneyi kemend ile aşağı sarkıtdı. Aşağıdaki adam anı tutdı. Şehzāde olduġı mahale toġrı geldi. Şehzāde Abdüsselām derhāl bir çukuru kendüye penāh kıldı. Harīf gelüp içerü girdi. Elinde bir pūlād-tişe havf, endişe birle ol kabri kazup ol nesneyi anda defn itdi ve gitdi. Ve dahı şehzāde bir zamān pusuda nihān oldu. Gördi ki ğayrı gelür gider yok. Hemān kalkup tıġından çakmak çakdı ve bir mūm yakdı. Ol kabri kazup içinden bir sandık çıkdı ve çıkduġı gibi etrafından kan akmaġa başladı. Hemān-dem kapaġın kaldırup gördi ki bir fahrü’n-nisā bī-misl [ü] müstesnā duhter-i meh-likādır. Bir niçe yerde hançer zahmın urmışlar. Ol güneş sıfat cemālī şafak gibi kana müstaġrak etmişler. Bī-hüş ve hāmüş yatur. Şehzāde bu hālī göricek na’re urdı. ‘Aklı gideyazdı. Ėāyetle acıyup bī-huzūr oldu. Bir zamān ağladı ve dahı dikkat ile nazar idüp görür ki nefes gelür. Hemān-dem Hakk’a tevekkül idüp elin uzadup sandıktan çıkardı. Ve bir tahta üzerine yaturup kanlarını sildi. Andan dülbendin pāreleyüp zahmların baġladı. Sabāha dek yanında turup ağladı. Çünkü sabāh oldu. ‘Anber-şemīm [129b] cān-fezā ol duhter-i hurşīd-likānuñ dimāġına iricek gözin açdı iñleyüp zārī kıldı ve şehzādeye nazar kıldı. Şehzāde anuñ hālın sordı. Duhter savt-ı hazīnle eyitdi: “Ey yigit. Ne kişisin, Hızr mısın, İlyās mısın? Baña bu vaktümde benüm imdāduma irişdüñ diyicek yine şehzāde eyitdi: “Ey civān-ı nāzenīn! Senüñ bu hālüñ nedür ve ne kişisin ve bu işi saña kim itdi?” Ol nazenin eyitdi: Şimdi kıssa-i derd ü ġam vakti degül. Baña bir divit kalem getür, didi. Şehzādede hāzır var idi sunuverdi. Pes ol

civān-ı muhterem yatduğı yirde iki satır rik'a yazup parmağında olan hātemi ile mührleyüp şehzādeye virip eyitdi: “Var bunı şehir içinde sarrāflar bāzārında mehter sarrāfına vir. Saña iki kīse zer-i eşrefi virir, alasin. Ve dahı şehir içinde bir hālī gūşe yerde bir hücre tutup beni bu yerden kaldırmak ardınca olasin.” didi. Şehzāde bu kelimātı işidüp gönlünden eyitdi: “Bu kim ola ki iki satır rik'a ile iki kīse zer vireler.” didi. Hemān rik'ayı alup şehir içine girüp etrāf [u] eknāfi bir zamān temāşā kıldı. Ve gördi ki bir hūb-ı mu'azzam dil-gūşā ve hurrem bir şehrdir. Her gūşede bī-hadd benī ādem. Her biri işine meşgūl. Şehzāde teferrūc iderek bir adama sarrāfların bāzārın suāl itdi. Ol kişi delil olup [130a] şehzādeyi sarrāflar bāzārına götürdi. Mehter sarrāfi bulup selām virdi. Ve rik'ayı eline virdi. Sarrāf dahı alup açdı ve okuyup mefhūmı ma'lūm olıcak fi'l-hāl iki hemyān zeri şehzādeye virdi. Şehzāde ol iki kīse zeri alup ta'cīl ile varup şehrüñ bir gūşesinde bir mekān tutdı. Ve bir hammāl bulup ol anda civāndan yaña revāne oldı. Varup kīseleri 'arz itdi. Andan mahfeye koyup ve hammāla yükledüp ol tutdğı hücreye götürdi. Soranlara, “Kız karındaşumdur, yolda gelür iken harāmī belāsına uğradık.” didi. Andan bir üstād-ı tabīb bulup nice eyyām gelüp gidüp ol nigāra tīmār eyledi. Sehl müddet içinde ol civānuñ cerahatleri a'lā olup ifākat buldı. Hüsni ve hulkı karārını buldı ve şehzāde her ān ol civānuñ hüsnine nazar kılup hayrān kalurdı. Ve dahı bir gün su'āl itdi ki “Ey cān-ı cihān kimüñ nesisin? Bize beyān eyle bilelüm. Aña göre tedārük kılalum.” diyicek duhter-i civān eyitdi: “Hele şol kīseyi al şehir içinde bezzāz-sitānda filān cānibde oturur bir şahs vardur. Orta boylu, kara yağız boynı kısa, ağzı ve yüzi büyük ve başı küçük. Ol şahsı bulıcak hemān bī-teklīf geçüp oturasın. İki pāre latīf kumāşa müşterī olasin. Ol herif [130b] her ne bahā ister ise bī-nizā' akçeyi sayup alup gelesin. Andan kıssanuñ pūr gussasın bilesin.” didi. Hemān şehzāde hemyānı alup bezzāz-sitāna revāne oldı. Ol şahsı bulup hemān dükkāna geçüp oturdı. Eyitdi: “Ey yigit, bize iki pāre latīf kumāş gerekdür.” diyicek bezzāz eyitdi: “Sen bir abdālsın buña yetecek mālī kande bulursın?” Şehzāde eyitdi: “Sen kumāşı getür. Andan bahāsın al, diyüp bu rubā'īyi okudı:

Rubā'ī

Dervīş-i 'abā boşā bakma sen hakāretle

Teşhīs ide gör hālın a'yān-ı firāsetle

Sultān kişiler vardur iklīm-i kanā'atde

Nesir: İhtimāldür ol begenmedüğüñ dervîş anlardan a‘lâ libās ve dībā eskitmiş ola, didi. Bezzāz, şehzādenüñ kelāmın görüp kendünüñ sehvin ve sefāhetin bilüp şerm-sār oldu. Andan kalkup şehzādenüñ önüne bir nice fāhir kumāş hāzır eyledi. Şehzāde dahı ikisin begenüp bahāsın sordı. Bezzāz yüzer dīnār bahā istedi. Şehzāde iki yüz dīnārı sayup kumāşları alup revāne oldu. Lakin bezzāza ‘aceb geldi ki evvel istediğüm bahāyı virüp eksik teklif etmedugine hayretde kaldı. Andan şehzāde duhterüñ huzūrına gelüp kumāşı isāl eyledi. Duhter şehzādeyi görüp i‘zāz ile kumāşı alup [131a] begendi. Şehzādeye tahsīn ü āferīn eyledi. Ol gice zevk-i sürūr ile geçüp yine sabāh oldukda duhter bir hemyān-ı pūr-zer dahı virüp şehzādeyi yine kumāş almağa gönderdi. Şehzāde ol nigārı cān u dil-ile sevmiş idi. Ammā ne kişi idügin bilmediği ecilden şermende idi. Nā-çār yine kīseyi alup ‘azm-i bāzār eyledi. Bezzāza varup selām virdi. Bezzāz ‘aleyke alup kıyām kılup yer teklif eyledi. Feth-i kelām kılup ne buyurdıñuz diyü rāza ikdām kıldı. Şehzāde ‘Abdüsselām dahı maksūdın i‘lām kılup eyitdi: “Ey hāce iki pāre müzehheb harīr isteriz, diyü cevāb takrīr kıldı. Hāce bezzāz şehzādenüñ murādından agāh olıcak iki münakkaş dībā ü zībā ihzār kıldı. Şehzāde dahı begenüp bahāsın sordı. Bezzāz dahı şehzādeyi denemek için iki bahāsın istedi. Ol dahı ne istediye muhālefet etmedi. Akçeyi sayup hemān duhtere getürdi. Ammā bezzāza hacālet gālīb olup kendü kendüye eyitdi: “Bu kişi bizi gāyet mahcūb itdi. Üzerimize bī-nihāye hukūk düşdi. Bir gün buni da‘vet ü ziyāfet idüp hizmet itmek lāzım geldi’ diyüp fikr itdi. Ol gice dahı bu vechle geçüp yine rüy-ı zemīn münevver oldukda Şehzāde ‘Abdüsselām [131b] ol gül ruhsārdan istihbār kılup eyitdi: “Ey nāz u şīve ile perverde olan civān. Sen ne kişisin ve bu diyārda kimüñ nesisin? Bize beyān eyle ki dil ü gām-gīnimizde iştibāh zā’il olsun.” diyü istifsār idicek ol sanem-i dil-nüvāz ‘izz ü nāz ile eyitdi: “Ey yār-ı ‘azīz vefādārım! ‘Ömrüñ dırāz ve ‘ālemde ser-firāz olasın. Benüm hakkımda sa‘y u gayret ve çok zahmet çekdüñ. Hakk sübhāne ve te‘ālā ‘an karīb ‘ivazın vire ammā bu günlük dahı zahmet ise de ol bezzāzuñ katına varup iki parça kumāş getüresin. Ben kemīne karavaş dahı cümle sırrımı saña fāş kılup ve gārīb başımdan ne vākı‘a geçdügin bir bir saña takrīr ü beyān kılām.” didükde şehzāde hemān kalkup yine şehre revān olup bezzāzistāna girüp ol şahsa varup selām virdi. Bezzāz ‘izzet ile şehzādenüñ selāmın alup i‘zāz ile yer teklif eyledi. Şehzāde dahı oturup işāret eyledi. Ol dahı iki parça müzehheb cāme Şehzāde ‘Abdüsselām’a ‘arz eyledi. Şehzāde evvelki tertīb üzre nizā‘ kılmayup bahāsın

virdikden soñra bezzāz eyitdi: “Ey yār-ı sādık! Bey‘ ü şirā münāsebet vāki‘ olup āşinālık şāyi‘ oldı. N’ola bir gün bende-hānemize teşrīf buyursañuz berāberce ta‘āma el sunsak ” diyü ibrām idicek Şehzāde ‘Abdüsselām dahı [132a] bu da‘vete muti‘ olup hoş ola didi. Bezzāz eyitdi: “Bugünden eyü gün olmaz. Buyuruñ, gidelim.” diyüp şehzādenüñ öñine düşüp kendünüñ hānesine götürdi. Bir ‘ālī sohbet ve ziyāfet ve ahşam vaktine dek ‘ıyş u‘işretde oldılar. Ahşam ğarīb oldukda Şehzāde ‘Abdüsselām bezzāza eyitti: Bu şevk u zevk ve musāhabete ne ğāyet var ve ne siz görmege nihāyet var. Şimden girü icāzetiñüz ile zahmeti götürelim.” didi. Andan bezzāz dahı kapuya kadar şehzādeyi gönderdi. Hemān şehzāde hücreye gelüp vāki‘ olan ahvāli duhtere söyliyecek, duhter be-ğāyet şād olup şehzādeye eyitdi: “Ol saña bugün bu deñlü hizmet eylemiş. Saña dahı lāzımdır ki sabāh varup añunla musāhabet idesin. Esnā-yı kelāmda anı bunda da‘vet idesin. Ve bir ‘azīm ziyāfet eyleyesin. Lākin bu husūsda sakunup ğaflet itmeyesin.” didi. Ol gice geçüp seher-ġāh şehzāde kalkup ‘azm-i bāzār eyledi. Giderken fikr eyleyüp “ ‘Acabā bu duhter kim ola benim ile bezzāzdan bey‘ ü şirā āşinā itdürüp şimdi hücreye da‘vet itdirmeden ğarazı ne ola?” diyüp andan bezzāza gelüp selām virdi. Ve eyitdi: “Ey yār-ı kām-kār! Yine sizünle halvet ü ‘işret kılmaġa iştiyākım ġālib ve sohbet-i şerīfñüze tālib olduk. [132b] Ne olur bugün bu bende-i ġam-didenüñ hücreğine kadem rencide kılup dil-i ġam-ġinimizi ma‘mūr u şādān kılsañuz.” diyü ibrām eyledi. Bezzāz, hoş ola diyüp kalkup dükkānın divşirüp şehzāde ile yola revāne oldı. Hücreye gelüp şehzāde içeri girdi. Bezzāzı getürdüm diyü duhtere haber virdi. Duhter eyitti kim: “Berāberince kimesne var mıdır ve anuñ bunda geldüğine kimse vākıf oldı mı?” didi. Şehzāde eyitdi: “Kimsenüñ aslā haberi yokdur. Ben da‘vet itdim ol icābet itdi. Kimsenüñ istimā‘ı yokdur.”didi. Anı içeri koy bir mikdār sen taşrada karār eyle tā ki ahvāl-i nihān izhār olup sen dahı esrāra muttali‘ olasın.” didi. Şehzāde bu sözi işidicek muhakak bu kız bu herīfi sevmişdür. Ben bunca zamāndır ki belāsın çekerim zevk u sefāsı visālinden ve mīve-i bāġ-ı cemālinden mümteni‘ olmadım. Bunı kendü elim ile getürüp gözüme karşu zevk iderler. Ne münāsebeti var?” diyü baş aşıġa saldı. Duhter firāsetle ‘Abdüsselām’uñ melāletiyle taġyiri sebebin bilüp eyitdi: “Zinhār hātıruña efkār ve ġöñlüñe bir yaramaz endişe gelmesün. Hakk rāst getürürse bunda olacak [133a] iş vardır. Sen merāk etme” diyü istimālet virdi. Şehzāde dahı taşra çıkup bezzāzuñ katına gelüp eyitti: “İçerü buyuruñ oturuñ şimdi geldim” didi. Ve bāzāra gider gibi olup hücre ardın dolandı. Bezzāz hücreye dāhil olduġı anda duhter-i ‘ākıla kapu ardında imiş.

Derhâl kapuyı bend eyledi. İçerüde kaldılar. Şehzâde fikr eyledi ki “Varayım, göreyim bunlar ne işler” diyü kapuya geldi. Kapuyı bağlu gördi ve endîşesi dahı ziyâde oldu. Kapuya kulak virdi. İçerüde kız eytdür ki “Ey zâlim-i bî-şefkat! Ey hünî-i bî-merhamet! Ben za‘ife itdüğüñ işleri bilür misin? Şimdi nicesin?” didügi gibi bezzâzuñ feryâdı zâhir oldu. Şehzâde ‘Abdusselâm dahı bu ahvâle muttali‘ olıcak karârı kalmayup kapuya bir depme urdı, kapu açıldı. İçerü girüp gördi ki duhter, bezzâzı bir küşeye sokup gögsi üzerine çıkmış turur. Bu ne hâldür diyince başın kesüp eline aldı. Şehzâde feryâd idüp eyitti: “Hây zâlîme-i fettâne ve bu bî-günâh civâna kıyduñ. Yok yire niçün helâk eyledin? Şimdi ben dahı seni öldüreyim diyüp hançere el urdı. Kasd-ı cân idüp kızuñ üzerine hücum itdi. Duhter beri gelüp eyitdi: “Ey yigit! Sebeb-i hâdiseyi [133b] saña hikâyet ideyim. Ve ne kişi olduğım rivâyet ideyim. Andan soñra sen dahı bildüğüñ işleyesin.” didi. Şehzâdeye bu söz ma‘kûl gelüp hançerin miyânına koyup oturdu. Andan duhter eyitdi: “ Ey yigit! Bil ve âgâh ol kim ben bu şehrüñ pâdişâhı Fağfur şâhuñ kızıyım ve atamuñ benden gayrı oğuldan ve kızdand nesnesi yokdur. Beni gâyet severdi. Ve benüm şehrdan taşra bir hurrem bâğım vardur. Anda bir şehniş[in]im ve birkaç hâdım kenîzek hem-nişinim vardur. Ekser-i evkât anda olurdum. Birgün anda otururdum. Hâdımlar gelüp eyitdiler: “Bir pîrezen geldi. A‘lâ mastakilerim, mısırî hınnâlarım, hûb miskim ve tûtyâlarım vardur. Eger duhterin rağbeti var ise alup safâlansın” diyor. Ne buyurursınız gelsün mi gitsün mi, didiler. Ben dahı gelsün görelim, didim. Ol dahı geldi, gördim. Güyâ delle-i muhtâledir. Çerçilik âlâtıyla mükemmel fiten-sâzlığıyla müşekkel, gözler mükahhel, boynında tesbîh, egninde ‘abâ elinde bir mu‘teber ‘asâ, andan ol ‘acûzeyeye otur, didim. Ol dahı oturdu. Metâ‘ların dökdi. Birkaç akçelik aldım, gitdi. Bir iki günden soñra yine geldi. Andan soñra eksiksiz gelür gider oldu. Yine bir gün ‘âdet üzre gelüp oturdu. Esnâ-yı kelâmda eyitdi: “Ey mahbûbe-i zamân, saña birkaç pinhânî haberim var. Gerek memnû‘ [134a] ve gerek mesmû‘ benim maksûdum bir i‘lâmdır. Eger yemîn idersen ki beni rüsvây etmeyesin. Ol sırrı olan sohbeti saña ifâde ideyim” didi. Ben dahı bu cevâbı işidicek tahayyürde ve dehşetde kaldım. Derhâl serâyı halvet kıldım. Ve ol ‘acûzeyeye havf itme söyle, didim. Hemân koltuğı altından bir müzehheb dîbâ çıkardı. Hergiz mânendi görülmüş öñüme kodı ve andan eyitdi: “Bilgil ki benüm bir bezzâz yigit oğlum vardır. Tâze-civân ve ehl-i kemâl ve māl u menâle mālîk bir civândır. Nâgâh bir gün evsâf-ı hamîdeñüz, esnâf-ı güzîdeñüz a‘tâf-ı pesen-dîdeñüz görüp ‘âşık-ı şûrideñüz olmuş. Ve gönli murğ-ı bâz-ı

‘aşka şikār olmuş. Şimdiki hâlde ol derd-mend-i bî-çâre dil-haste vü dem-beste hayli şikeste düşmüşdür. Ve dahı ben za‘îf-i muhliseyi, bî-iştibâh ahvâl-i perişânına acıyup dîde-i giryânına sîne-i sūzânına yanup yakılup ciger tağlamadan tākātım tak olup rāz-ı nihānı huzūrı şerîfüne âşikāre eyledim. Hazretūñden ümîd ü recā maksūd u temennā budur ki ol üftāde-i dil-dārenūñ dil ü nālânına şefkat idüp bir kerre mübārek yüzüñi aña gösteresin” diyüp hāmūş oldu. Hemān-dem ben bu kelimāta muttali‘ olduğum gibi tarılup ğazaba gelüp eyitdim: “Ey sehḥāre-i mekkāre! Bu nice sözdür ki havf itmeden [134b] gelüp huzūrumda söyledüñ. Eger koca pîrezen olmuşsuñ ve arada ittigimiz yemîn olmasa idi göre idüñ saña neylerdim” diyüp ol ‘acūzeyi katımdan def‘ itdüm. Bundan soñra bu sarāya gelme didim, gitti. Ol dahı varup bezzāza mācerāyı hikāyet eylemiş. Ve fā’ide yok diyü cevāb eylemiş. Ve bu diyārda bir sāhir şahs vardır. Gedā şeklinde yürür bir kimesne hālinden haber-dār degildir. ‘Acūze anı bilür imiş, bezzāza ta’rîf idüp ol dahı anı bir külhānda bulmuş ve baña ‘acūze ile gönderdügi dîbāyı nazarında komış. Keşf-i esrār idüp dermān istemiş. Ol sāhir bir nesne yazup bezzāza virdi ki bunu ocağa göm dimiş. Ol dahı kendü hānesinde bu ‘ameli didügi gibi itmiş. Hemān bu cānibde benim kalbim cūş idüp kaynamağa başladı. Bezzāzuñ ‘aşkı cānıma ve kalbime şöyle düşdi ki māl-i hūlyā ile dīvāne oldum. Aslā hātırımdan gitmez oldu. Şi’r:

Oldı çün murğ-ı dile dāne-i dām üzere ‘aşk

Pend-i ğamla kafes-i derde koydı beni ‘aşk

Çāk olup cāme-i ten tāt [u] kabādan el yudum

Nāgehān geçdi çü cān-ı cismine fenni ‘aşk

Kalb-i sūzāndan hayālūñ yer idinse tañ mı

Nice sultāna mekān itdi şehā külhanı ‘aşk

Kande yer bula ‘aceb ‘akl dil ü sabr u karār

Ser-te-ser tutdı girüp kişver-i cān [u] teni ‘aşk

Geçmişem nüş-ı meclis-i devrândan tâ kim

Bir kadehle ideli mest Hevâyî beni ‘aşk

Nesr: Hemân-dem ‘acûze-i mezkûreyi çağırtdım, geldi. Bir hâlî küşede ahvâlî aña didim. [135a] Bunuñ üzerine mu‘âhede olundı ki gice olıcak bezzâzı getürüp bâbü’s-sırdan içerü koya. Buluşup zevk-i muhabbet idevüz. Böyle karâr virildikde ‘acûze çıkup mekân-ı bezzâza sefer ider. Varup meyl ü vuslatı haber ider. Ammâ gice olunca ‘aşk benüm cânıma eser itdi. Ve bu ahvâlî tâye kadından ğayrıya dimedim. Ahşâm olıcak tâye babü’s-sırda bekçi kodım. İttifāk vâlidemüñ beni görecegi gelmiş. Bir nice hâdimler ile çıkageldi. Gâyet ğam-gîn oldum. Çâresiz musâhabete meşğûl oldum. Bir zamândan soñra tâye gelüp işâret eyledi, taşra çıkdım. Tâye eyitdi: “Ol ‘acûze bezzâzı getürdi. Fülân hücrede oturuyor.” didi. Fıkr itdim ki vâlidemi ve câriyeleri uyudup kimse duymadan varup bezzâza melâki olam . Hele gelüp içerü girüp oturdım. Anlar dahı çok oturup muhâvere muhâdese ziyâde oldı. Fırsat bulamadım eglenüp kaldım. Meger bezzâz ferahından ol gün ağzına aslâ yemek koymamış. Gâyet acıgıp süst olmuş. Gice sovuğdan ve karañulukda oturi oturi cânına geçmiş. Acığından köpük kusayazmış. Görmüş ki hâl böyle oldı. Kendi kendiye eyitmiş ki: “Bugün ğâfil bulundum ve ta‘âm itmedim. Bî-mecâl oldum. Duhter gelicek şâyed musâhabete kudretim olmaya. [135b] Yarın gice gelem.” diyü çıkup gitmiş. Ve dahı vâlidem ve gerek câriyeler cümle uyudılar. Ve ben dahı döşekden kalkup bî-hadd hulviyyât ve nefâyis ve âlât-ı bezm getürüp tâye ile hücreye vardım. Gördüm ki kimse yok. Hâlî yerleri aradım, bulamadım. Ta‘accüb idüp, gelüp yerimde karâr itdim. Sabâh oldı. Nâgâh ‘acûze çıkageldi. Ve bezzâzdan selâm getürdi. Ve eyitdi kim: “Gice ğâfil bulundum ve ziyâde mâni‘am vâki‘ oldı. Fevt-ı fursat ve tenâkus-ı hizmet itdik. Lutf idüp ma‘zûr buyuralar. Bu gice inşâ‘allâh hâk-i pâ-yi sa‘âdetlerine yüz sürelim.” dimiş. Mu‘âhede kılmışdık. ‘Acûze çıkup gitdi. Yine ahşâm olıcak hind-kârî ‘imâme bir dîbâ-yı zîbâ-yı rengîn ve bir kemer-i ra‘nâ zerrîn bu melbûsât ile mezkûrât ile müzeyyen olup ‘işâ zamânında gelmişler. ‘Acuze anı babü’s-sırdan içerü koyup gitmiş. Tâye kadın bezzâzı yine ol hücreye koyup tedbîr itmiş ki “Sakin gitme, melikenüñ mâderi bundadır. Sen otur gitme haberi te‘hîr eyle” dimiş. Ve dahı gitmesün diyü kapuyı üstüne muhkem bend idüp baña gelüp haber virdi. Lîkin bezzâz oturduğı hücrede benüm bir şîşe-i misk ü ‘anber ü gül-âb ile terkîb

olunmuş mürekkebin var idi. Bezzâz otururken karañuda elin dīvāre çalar. Ol şîşe [136a] eline gelür. Alup burnı ile kokar gül-âb sanup. Ol bir şîşe mürekkebi tamâmet yüzine, gözine ve bedenine ve gerek libāsına dökününce sürüp yine baña muntazır oturmuş. Ben dahı hücrenün kapısı üzerine bağıu olduğın bilüp hayli vakt eglendim. Meger ol gün bezzâz acıkmayam diyü nihâyetsiz ta‘âm itmiş. Ve ta‘âma şöyle koyulmuş ki kusmalu olmuş. Hiç kazâ-i hâcet dahı itmemiş. Hemân-dem imtilâ olup efşânî gelüp andan kapu tarafına gider. Kapu açılmaz ‘âciz kalur. Sabr idegörür olmaz. Fikr ider ki hücrenün içine tegâyüz idersem. Ol mâh gelicek bed-râyhâ zâhir olup istikrâh ider. Baña nazar kütâh birle baka diyü ta‘akkul eylemiş. Ve bir zamân dahı ârâm u te‘emmül eylemiş. Âhar şiddet anı bî-sabr-ı tahammül idicek hemân pābūcınun birin alup içine tebevül idüp aña sığmayup ikisin dahı necâsetle toldurup eline almış. Meger hücrenün penceresinden ay aydını duhül idüp karşısındaki dīvāra karâr itmiş idi. Ol mâh-tâb çār-ı kûşeyi pencere sanup elindeki necâsetle memlû olan pābūcı atmış. Dīvāra urup girü kendünün üstüne perîşân olur. Bezzâz bu hâlini göricek gayetle ğam-nāk ve işine pişmân olur. [136b] Andan ider ki pencere küçük imiş rāst getüremedim diyü ol bir pābūcı dahı eline alur, dīvāre dahı yakın varup pencere diyü mâh-tābı nişānlayup ğazab ile dīvāre urmuş. Yine girü sıçrayup yüzine, gözine, bedenine, libāsına ve tamām hücrenün içine sıçrayup cümle mülevves olmuş. Andan soñra gördüğü pencere degil mâh-tâb imiş. Gayetle ğam u ğussaya batmış. Çıkup kaçacak yer dahı yok. Hicābından hücrenün kûşesin tokuz dolanup endüh-ı ğam cānına ulaşup başından ayağa mühmelâta bulaşup hacâletden melâletden yer yarılşa yere girer idi. Ben dahı bu yañadan cemā‘ati uyudup kalkup tâye kadın ile envā‘ dürlü me’külât ve âlât bezm ü hulviyyât ve kâfūrî ve ‘anberî şem‘alar yakup hücreye geldim. Kapuyı açup gördüm ki ortalık mülevves hücre bed-râyhâ ile tolmuş, temâmet esbâb ve gerek hücre necâset ve mühmelât olmuş. Bir nādān kabihü’ş-şekl, bed-sıfât, bed-hüy ve kerih-büy ve siyâh-rüy; yüzi, gözi, simâsı, destârı, dībâsı siyâh ile şerm-sar oturur. Bu hâli böyle göricek ta‘accüb itdim. Üzerime hayret ü dehşet müstevlî oldu. Göñlüm korkdı ve cānım ürkdi. Tāye kadına ğazab itdim. “Bu dīvāneyi [137a] bunda kim getürdi?” didim. Andan elimize birer degnek alup döge döge hücreden taşra sürdük. Ğam-nāk nā-tuvān göñli perîşân çıkup gitdi. Âheste âheste ben dahı yerime varup yatdım. ‘Ale’s-sabâh ‘acûze geldi, didiler. Def’ itdürdim ne kadar selâm getürdiyse mukayyed olmadım. Sebeb-i hādise muttali’ oldum. Ammā anuñ cānibinden mutlakā meyl-i muhabbetim münkatı’ oldu. Birkaç günden soñra hasret

ü iftirāk muhabbet ü iştiyāk, bezzāzuñ tākātini tāk eylemiş. İttifāk bir gice bir dırāz u muhkem, kemend ve bir nerdibān-ı ser-bülend götürüp bir gulām berāberinde olup nīm-i şebde benim kasdına revāne olmuşlar. Kasra irüp nerdübāna el urup dīvāre tayamışlar. Kemend irişür yire kadar anuñla çıkup andan burca kemend atup yukaru çıkmış ve gulām aşağıda kaldı. İçerüsünde yer alcak idi. Bezzāz kendüsini aşağı pertāb atmış. Ol mahalde benüm birkaç dikine dikilmiş bal arusu kovanlarım var idi. Karañuda kendüyi aşağı bırağıcak bir kovanuñ üstine düşüp bir ayağı intihāsına dek kovanuñ içine gidüp be-gāyet şikeste hāl olup kovan ile berāber yıkılup bir nā-muvāfık yere tıklup tekerlenüp başı aşağı düşmüş. [137b] Zenbūr-ı pür-şūr başına üşmiş. Yüzi gözi şişmiş ve dahı hādimler sedāyı güş idüp uykudan uyanmışlar. Bezzāzı görüp uğrı sanup tutup bağlamışlar. Şikence ve ‘azābla cigerin tağlamışlar. Baña hayret geldi. Meş‘aleler yakdılar. Vardum, gördüm. Bir şahs bağılu durur. Bedeni ve başı, yüzi, gözi ve kaşı düşmek zahmetinden arularuñ sokmasından ve püşt muşta yimeden şişüp ğarık-i hūn olmuş, katı fermānde zebūn kalmış. Ben eyitdim: “Ey ahmak-ı bī-fehm! Bunda ne taraftan girdüñ? Ve kankı cānla geldüñ?” didim. Karına ahvāli bildirüp tekellüm eyledi. Benden iltimās-ı terahhum eyledi. Çün ne kişi oldığın bildim. Emr itdüm şol deñlü dögdiler ki āvāzı çıkmaz oldu. Andan buyurdum kapudan taşra bırakdılar. Anuñ ile gelen gulām ahvāle muttali‘ olup kaçmış idi. Bezzāz biraz tefekkür idüp andan sürünü sürünü sabāha dek hānesine varmış. Cerāhetlerin sardurup tīmār eylemiş. Birkaç gün içinde hoş olmuş. Göñlinden baña kīn tutup ve kasd-ı intikām kılup bir gün yine ol sehhāre-i mezkūre varmış. Sergüzeştini takrīr eylemiş ve andan dermān ve teshīr taleb eylemiş. Ol şerīr-i pür-tezvīr bir tılsım tahrīr idüp virmiş. Halk yatdıktan soñra tütsü ile ma‘şukuñı yanıñda [138a] hāzır bulasın, dimiş. Ol dahı alup mekānına gelüp ta‘rīf itdüğü ‘ameli eylemiş. Nāgāh bir gice sarāyımda yatup uyurdum. Uyanup kendümi bir yād mekānda gördüm. Ve dahı ta‘accüp itdim. ‘Acabā düş mi hayāl mi ola didim. Kalkup oturdum. Hicāb ğafletini gözden götürdüm. Gördüm ki bu nādān hemçü şeytān karşumda oturup turur. Tağayyūr-i dehşet tahayyūr-i heybet ğālib olup hālden hāle geldim. Nāgāh bu ebter-i bed-güher yanıma gelüp baña eyitdi: “Ne havf idersin? Beni bildüñ mi? Ben ol kişiyem ki nice kerre beni ağaç zahmıyla helāke yakın eyledüñ. Hālā hezār belāñ ve cefāñ çeküp dururam. Şimdi demidir ki anlaruñ ‘ivazın idesin. Benüm vefāma itā‘at kılasın. İşte hālünü gördüñ” didi. Ben dahı bu kelimāti işidicek ne vākı‘aya uğradığımı bildim. Ve cānumdan ümīd kesüp eyitdim: “Ey mel‘ūn-ı ebleh-ter ve ey

hā'in-i bed-peyker! Benüm kapumda hezār senden hūb-rū ve gulāmlarım vardır. Beni sen kendi akrānuñ bir nādān-ı bed-nām mı sanduñ ki saña rām olup hizmetüñe bel bağlayam. Nice kerre ölüm haddine gelduñ. Seni halās eyledim, öldürmedim. Dahı bu fāsıd endişeyi dimāguñdan çıkarmadın mı ve eger her pāremi kulağımca idesin yine saña yār ü rām olmayam. Sen ne kelbsin ki saña muti‘ olam?” didim.[138b] Benden bu kelimāti işiddicek bildi ki gayrı benden iltifāt gelmek muhāldir. Kalkup taşra gitdi ve bir gulām ile berāber içerü girdi. Elllerinde hançer-i āb-dār gelüp bir nice yerden beni urdılar ve çok kanım akup ‘aklım gitmiş idi beni öldi diyü sanduğa koyup defn eylemiş hod ecel dahı gelmemiş. Hakk Te‘ālā seni baña meded irgürdi. Zīrā ben bu hāle gelmek bir dahı ihtimāli yoğ idi. Līkin sen dahı ne kişisin baña bunuñ gibi demde Hızır oldun, imdādıma irişdüñ” didi. Şehzāde ‘Abdu’s-selām bu hikāyeti işitdi. Bir zamān hayrette kaldı. Andan ol dahı kendü kıssasın ve ne kişi olduğın bi’t-tamām duhtere i‘lām itdi. Ve dahı hamd idüp eyitdi ki: “Düşmānuñ helāk ü merkadı hāk oldı. Şimdi māder ve gerek peder senden ümīd kesmişlerdir. Maslahat oldur ki kendüñi baña tezvīclige vir. Seni alup kendi vilāyetime gidem. Anañ ve gerek atañ bu ahvālden haber-dār olmayalar ve anlara görünmeyesin.” didi. Duhter bu söze āgāh olup eyitdi: “Ey peser-i şāh! Sen benüm dünyevī ve uhrevī karındaşım ol ve dahı benden ol ārzūyı itme. Ammā benüm vezīrimüñ bir mu‘allā vü müntehā vü meh-likā ve müstesnā cemīle kızı vardır. Anuñ gibi mergūbe vü mahbūbe sanemdir ki [139a] kadd ü kāmette sīrette sūrette tal‘atda behcetde nūzhetde ve tarāvetde, letāfetde zerāfetde, fesāhatde, belāgatde, dirāsetde firāsetde, melāhatde halāvetde devr-i eflāk döneli misli cihāna gelmemişdir. Ve dahı hūblukda, mahbūblukda bī-‘uyūblukda etrāf-ı ‘ālemde mānendi nazīri görülmüş ve işidilmiş degildir. Hūblukda hezār derece benden a‘lādır ve ismi dahı Şemsü’n-nisā’dır. Bī-misl [ü] bī-hemtādır. İmdi beni atama götür ahvāli hikāyet ve ihsānuñ rivāyet ideyim” diyü Şemsü’n-nisā husūsını akrābayla meşveret ve müvāzebet ü müsadākat idüp sa‘y-i belīg ile bir maslahat ideyim. Her ne eyler isem eyleyüp atasına söyleyüp sehl müddetde anı saña alıvireyem. Göresin bu fenā devrānda ne güzeller olur imiş.” didi. Ol kızı ol kadar medh eyledi ki diñler iken şehzādenüñ ussı gideyazdı. Ve ağzınuñ yarı dizin ıslatdı. Kulakdan ‘āşıkı ve āşuftesi oldı. Şehzāde eyitdi: “Ey bānū-yı kamer-rūy! Bu sözler ki söyledüñ sahīh midir? Yohsa mūrāca‘at içün sarīh midir?” Duhter pākīze yemīn itdi ki her sözümde rāst ve sādıkam, zerrece hilāfım yokdur. Andan şehzāde eyitdi: “Ey duhter-i bülend-peyker! Çün beni dām-ı ‘aşka düşürdüñ. Her ne

eylerseñ eyle, işi başa çıkarmak ardınca ol.” didi. Duhter-i bülend aña [139b] istimâletler ve va‘deler eyledi. Hayr ola inşâ‘allâh atamuñ katına varıcak iş tamâm olur, didi. Çün duhterden buncılayın ahbâr sâdır olup bu nev‘a musâhabetle ol gün âhir oldu. Eser-i leyl zâhir oldukda ‘âlem-i ağıyardan hâlî olıcak şehzâde ‘Abdusselâm bezzâzuñ meyyitin götürüp duhteri defn ittüğü kabre defn idüp zîr-i zemînde nihân idüp işin bitürdi. Andan yine hücreye gelüp oturdu. Çîn seher oldukda şehzâde yerinden kalkup pâzârdan bir katır tutup duhteri süvâr eyleyüp licâmın eline alup ‘azm-i sarây-ı şehriyâr eyleyüp yakın geldikde bevvâblara haber virüp bevvâblar dahı Fağfûr şâha muştuladılar. Fağfûr Şâh kızından ümîd kesmiş idi. Gam u gussa ve nuhûsetiyle gün geçürür idi. Haber-i kudümü işidüp ğamdan âzâd olup buyurdu, tabl-ı beşâret çaldılar. Mecmû‘-ı erbâb-ı dîvân ekâbir-i a‘yân gelüp istikbâl eylediler. Andan vâlidesi ve kenîzekleri katına irsâl eylediler. Kenîze-gân yalın ayak karşı gelüp görüşdiler ve ahvâlden soruşdılar. Bî-hadd nakl ü mâcerâ ve cevâb [u] su‘âl eylediler. Şâdıllıktan şehzâde ‘Abdusselâm’ı unutup ihmâl eylediler. Hurrem ü şâdân olup ‘ıyş u ‘işrete bünyâd kılup ferahların ziyâde kıldılar. Şöyle oldu kim [140a] şehzâde unudulup kaldı. Hiçbir kimesne yoklamadı. İkinci vaktine gelince kapuda bekledi. Gördi ki kimse gelüp gitmez. Gücenüp dil-teng oldu ve eyitti kim: “Bunuñ gibi zen-i bî-vefâya ayluk idenüñ cezâsı budur.” diyü nâ-ümîd turup gitti. Andan hücreye gelüp cümle esbâbın alup miyân-ı şehre gelüp bir müfferih mevzi‘de bir cây-gâh-ı dil-güşâda bir hücre tutup anda sâkin oldu. Lîkin duhter-i pâkîze ‘Abdüsselâm’ı içerü sarâya getirüp kondurdılar tasavvur iderdi. Ahvâle muttali’ olup ğam-nâk ü bî-huzûr oldu. Derhâl Fağfûr Şâh serhenglere ve dahı bevvâblara ğazab idüp: “Tîz ol yigidi buluñ, getirüñ.” didi. Çok aradılar, bulamadılar. Ğulâmlara ve derbânlara düşnâm itdiler. Ahşâm dahı irişdi. Ol gice te’hîr idüp ‘ale’s-seher ol hücreye adamlar saldılar. Hayli aradılar bir yerde bulmadılar, ta‘ccübde kaldılar. Ammâ bu cânibden Şehzâde ‘Abdusselâm günden güne vezirüñ kızı Şemsünnisâ’ya ‘aşkı gâlib olup tahammül itmege kâri kalmadı. Her kimden anuñ ahvâlin tefahhus kılssa kamusu güzelligin ve letâfetin ve hüsni melâhatin medh iderdi. Ve dahı hüsni hulk ile cihânda meşhûr olmuş idi. Her-gâh Şemsünnisâ’yı müstesnânuñ visâl-i hayâlî ve cemâlî eyyâm-ı firkatiniñ sabr idecek hâlî [140b] ve şiddet-i muhabbetle tahammüle mecâlî kalmadı. Her gice sabâha dek âh [u] fîğân ile cigerin biryân çeşmini giryân idüp gözleri yaşın seyl [ü] revân eyledi. Ve dahı ol civân bir iki gün içinde şiddet-i ‘aşkla ıztırâba mütehammil olmayup şarâba ve kebâba koyuldu. Şeb

ü rüz meyhāneden çıkmaz oldu. Her bār keyfiyyet-i şarābla ve germiyyet-i bāde ile bī-hūş lā-ya‘kıl olup mestlik ‘āşıklık aña eser-i göñli şehrin zîr ü zeber eylerdi. Bunuñ gibi hāletde ve sehl müddetde elinde olan sîm ü zeri ve dürr-i gevheri şarāba ve ālet-i bezme ve kebāba sarf idüp ba‘zısın mestlik deminde ve ba‘zısın hayrānlık ‘āleminde zāyi‘ idüp elden çıkardı. Gitdikçe derd-mend müflis ü mend-būr fakîr vardıkça müstemend ü zelîl ve hor [u] hakîr olup be-ğāyet za‘îf [ü] nā-tüvān aç olup fülüs-ı ahmere muhtāc oldu. Āhirü’l-emr libāsın ve kemerin ve destār-ı mükevverin dahı satup yeyüp āhir bir şāl-ı kühene sālîk içinde kaldı. Bu esnālarda kış faslı irişüp ‘ālemüñ ahvālî mübeddel ve zevk [ü] safāsı mu‘attal oldu. Hāne-i kâ’ināt-ı bî-sebātdan hen-gām-ı tābistān hurūc idüp şehzādenüñ tālî‘i nahs-i ekber ve şüm-ı ahter olup hayret ü ğayret cānına kār ve ğam-ğîn giryān hazîn nālān olup āh u āh iderdi. Ve görenler [141a] istikrāh iderdi. Günlerde bir gün mesken mekāndan cübbe destārdan el yuyup egninde bir eski nemed başında bir kiçe takyā ditreyü bir külhana irişdi. Gördi kim külhancı anda yok. Hemān āteş kenārına geçüp oturdı. Yasdınup biraz rāhat oldu. Bir vaktten soñra bir civān-ı siyāh-müy içerü girdi. Pākîze beyāz ‘abālar geyer. Ol yerüñ külhancısı imiş. Gelüp ‘Abdüsselām’a selām virdi. ‘Abdüsselām kalkup aña ikrām kıldı. Ve eyitdi kim: “Bir mihnet-zāde ğarîbim. Sovukdan ölüyordum. Beni kovma, biraz āteşte ısınayım.” didi. Āteş-tāb çeşm-i firāsetle ‘Abdüsselām’a nazar eyledi. Gördi kim sûretā sāhib cemāl bir civāndır. Cānı acıyup eyitdi: “Ey derd-mend, otur huzūr eyle. Dilerseñ yaz irişince bunda ol. Andan soñra bir mesken bulasın.” didi. ‘Abdüsselām şād olup āteş-tāba du‘ā kıldı. Oturup rahāt-ı kalble bir nice zamān anda ārām eyledi. Āteş-tāb her dā’im lezîz ta‘āmlar ve büryānlar ve nefāyisler halvālar getürür idi. ‘Abdüsselām ile tenāvül iderdi. ‘Abdüsselām iki üç ay bahār faslı olunca anda karār eyledi. Hicr-i dilber-cān-ı şîrînine eser kılup her şeb-tā-seher olunca āh [u] figān kılup ol nigārı nār-ı şevk-ile [] bu şi’re āġāz idüp okudukça girye vü nāle iderdi. Şî’r:

‘Aşkuñla düşeli dile bu muhabbet zelev⁷⁴

Oldum cihānda ‘āşık-ı rüsvā-yı mübtezel

Üstād sun‘ı öğredeli ‘aşk pîşesin

⁷⁴⁷⁴ Bu mısranın vezni bozuktur.

Oldı baña hemîşe bu peykârlık ‘amel

Taksîm olurken illere idrâk-ı ‘akl [u] fikr

Olmış cünûn-ı ‘aşk baña kismet-i ezel

Göstermedi felek baña vech-i sabîhiñi

İtdi kamu kabâyihi güzel amâ güzel

Kaldım cüdâ Hevâyî vefâyı kim eylesün

Yok çâre benden olmağa âgâh ü bî-bedel

Nesr: Bu vechle âh [u] zâr iderken bir gün Āteş-tâb ‘Abdüsselâm’ı yanına çağırıp eyitdi: “Ey civân-ı nâzenîn dâ’im seni melûl u mahzûn u ğam-gîn gördüm. Sebeb nedir ve hem çehreñde melik-zâdelik ferî var, hâlûñ nedir ve dâ’im göñlini niçün nuhûsetle geçürürsin.” didi. ‘Abdüsselâm ağlayup “Mâcerâ-yı derd ü belâ uzundur. Söyleyicek derdim tâzelenür ve dahı saña melâlet ‘arız olur.” didi. Āteş-tâb eyitdi: “Üşenme ve ğam-ı endîşeyi göñlünden çıkar. Kıssa-yı hâlûñi ve melâlûñi beyân it işidelim. Şâyed derdiñe dermân idüp işûñi bitürem. Ve elimden gelürse seni göñlûñ murâdına ırgürem.” didi. ‘Abdüsselâm dahı bi’t-tamâm râst ü dürüst ser-güzeştin hikâyet idüp tâli’-i nahsinden hayli şikâyet eyledi. Āteş-tâb bu cevâblara ta‘accüb idüp bir zamân fikr [141b] bahrine taldı. Andan baş kaldırıp eyitdi: “Eger saña vezîrûñ kızı Şemsünnisâ’nuñ yüzini göstercek olursam baña ne virürdûñ?” ‘Abdüsselâm eyitdi: “Takyamı ve kepenegimi virirdim.” didi. Āteş-tâb eyitdi: “Anlarûñ mecmû’ı iki pul itmez benim bir işime yaramaz.” didi. ‘Abdüsselâm eyitdi: “Andan artuk fülûs-ı ahmere mâlik degülem.” Āteş-tâb güldi ve eyitdi ki: “Düşünme ben senden bir nesne dilemezem. Hemân baña du‘ân kâfidir.” ‘Abdüsselâm eyitdi: “ Ben merhûm olunca çâkerûñ olam.” didi. Āteş-tâb yeñinden bir sîmîn hokka çıkardı. İçinde sürme gibi bir nesne var. ‘Abdüsselâm’ı yanına çağırıp bir altun mendîl ile ol sürmeden sağ gözine çekdi. Kudret-i Hudâ şehzâdenûñ sağ yanı görünmez oldu. Andan eyitdi: “Durma imdi, Şemsünnisâ’nuñ sarâyı kurbına var, ‘acâyib göresin.” didi. ‘Abdüsselâm’uñ bu

ahvâlden haberi yok. Kalkup taşra çıkdı gitdi. Bâzâr içine gelicek kamu ahâli dükkân başına üşdiler. İrağ u yakın, işiden er ü ‘avret gelüp cem’ oldılar. Şehzâde bu ne vâkı‘a ola diyüp ğussaya batdı. Bir yarım âdem gelmiş diyü şehr içine âvâze düşdi. Bir demde hezâr bendeler ve âzâd hurremler ve nâ-şâd şerîf ‘ulemâ vü sulehâ gürûh gürûh biribirin basarak ‘Abdüsselâm’ı [142a] temâşâyâ geldiler. Kat ender kat saf çeküp temâşâyâ turdılar. Bir ‘acâyib [ü] ğarâyib hengâme peydâ oldı ki kalem ile tahrîre ve dil ile takrîre kâbil degil. Süre süre ‘Abdüsselâm’ı taht-el kal‘aya götürdiler. Vardıkça kesret ziyâde ve hengâme endâzededen çıkdı. Nice sıbyân u zu‘afâ vü mesâkîn ayağ altında basılıp helâk oldı. Nâgâh Fağfûr Şâh’a haber virdiler. Tahta kal‘a da bir yarusı yok âdem var. Hiçbir kimesne görmüş degildir. Temâşâyâ şâyestedir didiler. Fi’l-hâl çavuşlar ve kapucılar gönderüp varup hengâme içinden ‘Abdüsselâm’ı çıkarup Fağfur Şâh’uñ huzûrına getürdiler. Temâmet hademe-i devlet seyrine gelüp ‘Abdüsselâm’a nazar itdiler ve hayrân kalup su‘âl itdiler ki “Anadan böyle mi toğduñ?” Şehzâde başıyla işâret itdi. Tañrı’nuñ sun‘ına hayrân kaldılar. Fağfûr şâh ‘Abdüsselâm’ı içerü hareme gönderdi. Hemân-dem duhter ve mâderi ve tavâ’if-i kenîze-gân ve duhterân gelüp ‘Abdüsselâm’ı te ferrüc kıldılar. Şehzâde hiç söylemez idi. Ğussadan, hacâletden baş aşâğa salup durur idi. Nâgâh vezîrûñ kızı Şemsünnisâ geliyor didiler. Şehzâde baş kaldırup nazar kıldı. Gördi ki bir dil-rübâ-yı serv-i kâmet u nâzik-miyân kıyâmet [142b] bir şîve-i âfet yâr-ı nâzenîn ve nigâr-ı meh-cebîn dūrri gelüp yer teklif itdiler. Serv-i hırâmân ve tâvus-ı ra’nâlar gibi cevelânla gelüp geçüp oturdı ve yüzinden nikâbın götürdi. ‘Abdüsselâm nazar idüp seyrân kıldı. Hemân ‘Abdüsselâm vâlih [ü] hayrân olup ‘aklın perîşân kıldı. Ve dahı cân gözin açup Şemsünnisâ’ya dikkat ile nazar kıldı. Bir görüş gördi ki mihr-cemâl-i cihân ebrû-yı hilâl âsumân-gîsû, câvidân zülfler, gül-i gülîstân hâl, kadd-nihâl, serv-i revân, leb-i zülâl, bâğ-ı cinân bu feşân ğamzeler bî-amân, hüsn-i letâfetle ârâste vü müselsel tarâvetle pîrâste bir cemâl-i bâ-kemâl seyr eyledi ki vâsf itdiklerinden hezâr-hüb mergûb bî-hem-tâdır. Ol meclisde olanlar gördiler ki şehzâde ‘Abdüsselâm bir gözin Şemsünnisâ’nuñ yüzine dikdi kaldı. Nazarın ayırmaz oldı. Nâgâh karârı gidüp derûn-ı dilden bir bülend âh-ı dūr ile felek âyînesin siyâh eyledi. Nevha kılup yıkılıp bir hoş oldı. Kızlar ve kenîzekler korkup kaçdılar. ‘Abdüsselâm ‘aklın başına cem’ idüp oturdı. Hâdimler anı taşra çıkarup salıvirdiler. ‘Abdüsselâm dahı ahşâm olunca bir yerde karâr idüp gice karañu oldıkda külhan yolın tutup gitti. Külhana gelince Âteş-tâb gülerek geldi, kapuyı açdı içerü girdi. [143a]

Andan Āteş-tāba eyitdi: “Behey cānım, sen ne kişisin baña bu itdüğüñ iş ne işdir? Yohsa sihrbāz mısın? Beni āgāh eyle.” didi. Āteş-tāb eyitdi: “Bil ve āgāh ol ki bu Çin vilāyetinüñ yakınında bir küçük şehir vardır. Ben ol şehrlüyem. Benim ismim Mansūr’dur. Atam bir mün‘im kimesne idi ve aḡniyādan idi. Dār-ı fenādan dār-ı bekāya intikāl eyledi. Ben dahı bilmezlik ile cemī‘ mālın telef eyledim. Ol esnāda bir gün bir köye buğday almağa vardım. Hāneme gelürken bir sahrāda ‘azīm yağmura tutuldum. Beraberce bir buğday kilesi var idi. Fi’l-hāl ıslanmazdan evvel soyunup kaftanlarım kilenüñ içine koyup üstine oturdum. Bir vaktiden soñra yağmur sākin oldu. Kaftanlarımı kurı giydım. Yola revāne oldım. Nāgāh karşudan bir ‘acībū’l-şekl şahs göründi. Kabīh-sūret bir gözi yok. Sakalı yerinde yeddi dāne kıl bitmiş. Yağmurdan ıslanmış, balçığa düşmüş. Cühūd çerçisine dönmiş. Bu şahsı göricek havf itdim. ‘Acabā ne ola didim. Meger şeytān ‘aleyhü’l-la‘ne imiş. Çünkü yanıma gelüp baña nazar idüp gördi ki libāsımda zerre kadar yaş yok. Bakup ta‘accüb eyitdi: “Ey kişi, ne şekl ādemsin? Bu yağmurda kande saklandın?” didi. Ben dahı eyitdim ki: “Bir du‘a bilürem. Ol [143b] du‘āyı okıyup kendüye üfüren kişi āteşden ve sudan halās olur. Ol du‘āyı okudım ıslanmadım didim. Gerçek sanup eyitdi: “Ben ki şeytānım bu kadar ‘ulūm-ıla kendümi bu yağmurdan koryamadım. Senüñ okuduğuñ du‘ā nice du‘ādır? Elbetde baña ta‘līm eyle.” didi. Ben dahı eytdim: “Sen baña efsūnlaruñdan ta‘līm idersüñ. Ben dahı saña ögredirem.” didim. Ol dahı rāzı oldu. Hemān hāneme gelüp bir hücre ta‘yın eyledim. Bir kimesne haber-dār olmayup bir yıl baña efsūnlar ve sihrler ögredüp beni ol ‘alemden āgāh eyledi. “Sen dahı ol du‘āyı baña ögret.” didi. Gördüm ki kurtuluş yok nice vākı‘ oldu ise söyledim. Ġazab-nāk olup eyitti: “Cānuñ elümden kande iletessin.” didi. Bildim ki yavuz kasdı var. E‘üzü Āyete’l-Kürsī mu‘avvizeteyn okudım ḡayb oldu. Şerrinden emīn olup ahd eyledim ki hācet-mendleri murādına irişdürem. Bir müddet şehrimde turdum. Andan iş bu vilāyete geldim. Üzerime lāzım oldu ki seni dahı murādına irişdürem. Ol bezzāza dahı tılsım viren ben idim” didi. ‘Abdusselām bu kıssayı işidüp Āteş-tāba alkış eyledi. Ol gice sabāha dek musāhabat itdiler. [144a] Çün seher irişdi. Āteş-tāb ‘Abdusselām’ı katına çağırup ol tūtyādan sol gözine dahı çekdi. Şehzāde hīç görünmez oldu. Āteş-tāb eyitdi: “Var imdi kande dilerseñ git. Seni hīç kimesne görmez.” didi. ‘Abdusselām taşra çıkdı gördi ki iki kişi gider. Biri tanbūr çalar biri sadāsına münāsib ırlar. Bunlaruñ yanına gelüp önce giden herifüñ ayağın çalup depesi üzerine mu‘allak yıkıldı. Kendüzin düşürüp yanındaki arkadaşın sanup suratına bir tanbüre çaldı

ki tanbüre pāre pāre oldu. Birbiriyle ğavġā vü hengāme kıldılar. Şehzāde bunları seyr idüp bildi ki ‘amel-i dürüstdür. Hemān Şemsünnisā’nuñ sarāyına toġruldu. Gördi ki kapuda kapucılar çevġānlar tutup dururlar. Anlara selām virdi. Etrāfa nazar kıldılar kimesneyi görmediler. Selām viren kankıñuz diyü birbirine bakışdılar. ‘Abdüsselām birinüñ omuzın tutup sıkdı. Kapucu feryād eyledi. Cema‘āt gelüp n’olduñ?” didiler. Kapucu eyitdi: “Bilmezem cinn midir perī midir bir nesne omuzım sıkdı. Ağzım egilmiş mi görüñ.” didi. Levni dahı müteġayyir oldu. Andan şehzāde geçüp Şemsünnisā’nuñ hücre-i hāsına geldi, [144b] duhter-i şems-ahteri görüp hayrān kaldı. Çün ahşām irişdi. Şemsünnisā’nuñ öñine ta‘ām kodılar. ‘Abdüsselām dahı sofranuñ kenārına geçüp birkaç lokma yidi. Vakt-i menām irişecek zerrīn cāme-hāb döşediler. Duhter-i ‘ālī-cenāb soyunup döşeğe girdi. Ve dahı hāb ‘ālemine vardı. Başı ucında ve ayağı ucında iki şem‘a-i kāfūrī pür-ziyā iderdi. Duhter hāba vardıkda ‘Abdüsselām Şemsünnisā’nuñ koynına girdi. Cān gibi kenāra çeküp sükker leblerin emmeğe başladı. Nāġāh duhter uykudan uyandı. Ve bir kimesne kendüyi der-āġüş eylemiş. Katı katı kovcup leb ruhsārların ağzına alup emüp ısıtır. Hemān beliñleyüp turıgeldi. Ve yorġanı üstinden giderdi. Ve hiçbir kimesne görmedi. Gāyet havf idüp feryād eyledi. Tāyesi taşradan fiġānı işidüp tiz kapuya geldi. Duhtere “n’olduñ” diyü çağırdı. ‘Abdüsselām duhtere öyle sarıldı ki kapuyu açmağa vakti kalmadı. Tāye kadın taşradan kapuyu bıçak ile açup içerü girdi. ‘Abdüsselām kalkup bir bucağa varup oturdu. Tāye kadın duhtere “n’olduñ” didi. Duhter ahvāli beyān eyledi. Tāye kalkup mūm ile sarāyı aradılar. Bir kimesne yok. Eyittiler: “Sen beliñlemişsin.[145a] Yohsa anuñ gibi ādem bunda ne sadd var ki gelsün.” didi. Andan tāye yine taşra çıkdı. Duhter dahı döşeğe girdi. ‘Abdüsselām yine Şemsünnisā’yı pehlūya çekdi. Şemsünnisā girü feryād eyledi. Tāye kadın ve kenīzekler cümlesi yine geldiler. Tekrār sarāyuñ için temām aradılar. Bir kimesne bulamadılar. Ve ‘āciz kaldılar. Duhtere tarılup eyittiler: “Sen māl-ı hulyāya düşmişsin. Saña ‘ilāc gerek.” didiler. Duhter ağladı andan nazik vücūdın tāye kadına gösterdi. Tāye, dahı bakup gördi ki Şemsünnisā’nuñ şekker-bārı ve gül ruhsārı ısırılmadan ve emilmeden gül gül olmuş. Havf eyleyüp her biri bir dürlü havfa zāhib oldılar. Ve mahalleden pīrenler ve ebeler getürüp leb-i şīrinine ve leb-i mecruhına merhem eylediler. Ve heykeller yazup boynına bağladılar. Ve sabāha dek duhtere mūnis oldılar. ‘Abdüsselām fırsat bulmadı. Subh-ı sādık oldukda Şemsünnisā’nuñ atası vezīr-i a‘zama gelüp hāli haber virdi. Cān başına sıçrayup kalkup duhterüñ yanına geldi. Leb-i handānına ve gerdān-ı bistānına nazar

kıldı. Diş zahmından lāle-renk olmuş. Vezīr-i a‘zam tahayyūr dehşetle kalkup Fağfūr Şāh’a gelüp āhvāli hikāyet eyledi [145b] ve ağladı. Ve niyāz idüp eyitti: “Ey şāh-ı ‘ālem bugün benim kızıma ise yarın senüñ evlāduñızadır. Bu husūsda ihmāl itmeyüp çāre tedbīr itmek gerekdir.” Şāh dahı bu sözden müşevveşü’l-hāl olup bu husūs içün ol gün nice ki meşveret ü fikr [ü] maslahat kıldılar ise hīçbir vechle bu işe tedbīr ve dermān bulmayup ‘āciz u ser-gerdān kaldılar. Çün yine ahşām oldu. ‘Abdusselām kat‘ā Şemsünnisā’nuñ yanından ayrılmaz oldu. Murād üzre öpüp kucup sīnesine sarar idi. Ammā aşağı hareket itmek istedikçe dühter el virmez idi. Bu hāl ile iki gün dahı geçdi. Üçünci gün olıcak ‘ale’s-seher Fağfūr Şāh cemī‘-i ümerāyı ve saltanat-ı küberāyı memleketi hāzır kılup ahvāli beglere ‘arz idüp “Ne tedbīr ve ne çāre kılalım.” didi. Cemī‘ begler bu hāle mütefekkir olup eyittiler: “Ey şehriyār, bizim aña ne dermānımız olıcaktır? Cinn midir, perī midir, bilmeziz. Līkin gözümüz görüp elümüz irüşse iş āsāndır. Ne çāre idelüm?” didiler. Nāgāh bir kişi meclisden kalkup şāha du‘ālar kılup eyitdi: “Bu şehirde bir mekkāre pīrezen bilürem. Gāyet hīle-bāz ‘acūzedir. Ekseri bunuñ gibi müşkil işlerin hālın ol bilür, fülān yerededir.” didükde Fağfūr Şāh derhāl haber gönderüp getürdiler. Bu ‘acūze ol ‘acūzedir ki Fağfūr Şāh’uñ [146a] kızını bezzāza kılavuzlayup ‘ākıbet belā-yı ‘azīme uğramış idi. Çünki Fağfūr Şāh ‘acūze-i mekkārı gördi. Huzūrına getürüp ahvāli söyleyivirdi. Ve māllar u hil‘atlar va‘d idüp çāre taleb eyledi. ‘Acūze dahı tefekkür deryāsına müstağrak oldu. Andan eyitdi: “Ey şāh! Bilgil ki bu diyārda bir sehār kişi vardır. Bu işi iden oldur. Ammā bu gice duhter tenhāca hücrede kalsun. İçerüde kendüden gayrı kimesne kalmasun. Yine ol şahs gelür ise mülāyemet göstere sin ve kapuyı taşradan muhkem-bend itdürsin. Ol şahs içerüde kalduğı bilinsin. Andan soñra aña göre tedārük kılınsun.” didi. ‘Abdusselām bu tertībden āgāh degül idi. Ve hücrenün küşesinde intizār üzre otururken gice oldu. Şemsünnisā hücreyi tenhā kılup ‘uryān-ı bī- kabā döşege girdi. ‘Akabince ‘Abdusselām dahı koynına girüp rüh-ı revān gibi sīneye çekdi. Şevkle ol vücūd-ı mübāreki bağına basup leb-i sükker-bārını pālūde gibi emmege başladı. Ve yüzün ol iki rümmānī memelerün arasına koyup zevke şürü‘ itmek istedi. Şemsünnisā meded-efşānım var diyu ‘Abdusselāmuñ elinden kurtulup kapuya geldi. Ğulāmlara çağırıp haber virdi. Gelüp kapuları muhkem kapadılar. [146b] Pencerelelere perde çeküp vezīre haber gönderdiler. ‘Abdusselām ol hücrede tenhā kalup nice kim taşra çıkmak istedi yol bulamadı. ‘Āciz kalup sabāh çıkam derken nāgāh vezīr ve pīrezen tezvīr gelüp irişdiler. Ğulāmlaruñ her biri ellerinde birer

bal mūmları yakup geldiler. ‘Acūzenūñ ta‘rīfiyle tam üzerinde olan baca deliklerin her ne kadar delikler var ise tı kayup içerüsüne kibrit ve kükürt ve eski bezler yakup içerü sokdılar. Hücrenūñ içi dūd-ı siyāh ile toldı. Şehzāde ‘Abdusselāmuñ ağzına ve burnına ol tütün girdi. Ve ‘āciz kalup gözleri yaşardı. Eliyle sağ gözin ovdı. Ānīde tūtyā çıkdı. Hemān şehzādenūñ sağ yanı peydā oldı. Gördiler ki bir kūşede bir nīm şahs āşikār oldı. Hemān kapuyı açup içerü girdiler. Şehzādeyi gördükde eyitdiler ki “Fülān günde gördüğimiz yarım ādemdir” didiler. Tutup görinen bir elin ip ile muhkem sardılar. Çeküp taşra çıkardılar. Üzerine bī-hadd müvekkeller kodılar. Çün sabāh oldı. ‘Abdusselām’ı ipinden çeküp toğrı Fağfūr’uñ katına getürdiler. Şehzāde ‘Abdusselām kendünden ümīdi kat’ idüp gözin sildi. Ol bir gözinden dahı sürme [147a] döküldi. Vücūdı bütün oldı. Fağfūr Şāh korkup Bismillāh savul didi. Ve cümle halkı yanından tār [u] mār oldı. ‘Acūze bunları görüp “Hāy korkmañ ādemdir. Zinhār salıvirmeñ.” didi. Fağfūr ve cümle begler yüreklenüp yerlü yerine karār kıldılar. Şehzādeyi kayd-ı bend ile yine Fağfūr’uñ nazarına getürdiler. Fağfūr hışm-ı ‘ikāb ile şehzādeye hitāb kılup eyitdi: “Ey bedbaht! Dīv misin, perī misin? Benim vezīrimūñ sarāyına kanden girdüñ ve ne işüñ var idi?” didi. ‘Abdusselām cevāba kādır olımadı. İkinci kez düşnāmıyla haber sorıcak şehzāde ‘Abdusselām ‘aklın divşirüp eyitdi: “Ey Şāh! Sözüñ toğrısı budur ki ‘aşk-ı muhabbet beni bu hāle getürdi. Līkin fülān yerde benim bir külhancı üstādım vardır. Baña ne itdiyse ol itdi.” didi. Fağfūr vezīrine eyitdi: “Bir kişinūñ san‘atı külhancılık ola anuñ elinden ne iş gele.” Vezīr dahı eyitdi: “Başı korkusından herze söyler.” didi. Pādişāhım buyuruñ berdār etsünler. Şerrini cihāndan götürsünler.” didi. Fağfūr Şāh dahı emr eyledi “Varuñ berdār idüñ.” diyü buyurdi. Mevzi‘-i salb şehrdan taşra idi. Serhengler ‘Abdusselām’ı ipinden çeküp siyāset yerine salb itmege getürdiler. Halk başına üşüp yanınca [147b] giderler idi. Meger ‘Abdusselām’uñ arkadaşlarından ya‘ni Rūm yolında hem-rāh olan dervişlerūñ birisi bu hengāmeye rāst gelüp gördi ki Melik-zāde ‘Abdusselām’uñ boynında resen ve pürhazen asmağa giderler. Gāyet cānı acıdı ve hengāmeyi söküüp ‘Abdusselām’uñ yanına geldi, hālinden sordı. Şehzāde ‘Abdusselām ağlayup “Takrīr-i mācerā vakti degil. Ben bī-çāreye dermānuñ var ise fülān külhāna yetişüp külhāncıya haber idegör.” diyince derviş hemān-dem cān atup sora sora külhānı buldı. Külhāncısın sordı. Hammāmdadır, didiler. Derhāl segirdüp hammāma gelüp Mansūr’a buluşdı. Olan mācerāyı söyledi. Mansūr’uñ cān başına sıçradı. Ol anda dellāk başın tırāş ider idi. Nısfı kazmadan kalkup

taşra çıkup ‘acele ile kaftânların arkasına giyüp külhâna geldi. Dîvâr başından bir sandık indirüp kilîdin açdı. Bir efsûn okudı ve ürdi. Sanduğuñ içinden birer karış mikdârı âdemler ve küçük atlar çıkmaya başladı. Şol kadar çıkdı ki külhân tûmalu oldu. Andan soñra büyüdiler. Göz yumup açınca bayağı âdem gibi ve bayağı atlar gibi oldılar. Ve sanduğuñ hücrelerinden bir beyâz toprak çıkardı. [148a] İki eliyle ol toprakdan alup yüzine sürdi. Kudret-i Hudâ vezîr-i a‘zam süretine girdi. Bir hoş rahşa süvâr olup tılsımâtlar dahı birer ata süvâr olup Mansûr’uñ yanına düşüp beyâbân tarafından sürüp Şehzâde ‘Abdusselâm’a irişdiler. Şol mahallde geldiler ki ipini dâra atmışlar. Çekmek kasdında iken karşuya bakdılar. Gördiler ki vezîr-i a‘zam geliyor. Karşu vardılar. Eyitdiler: “Biz bunı pâdişâh yanında bırakduk idi. Ne zamân geldi?” dirken Mansûr irişüp çağırdı “Hây Asmañ! Ol yigidin günâhı yok imiş salıvirüñ.” diyü buyurdi. ‘Abdusselâm’uñ ipin kesdiler. ‘Aklı gitmiş idi. Yüzine su sepdiler. Gözin açup oturdi. Mansûr’ı görüp vezîr sandı. ‘Abdusselâm dahı hizmet eyledi. Ve dahı Mansûr, cellâdlara ve serhenglere eyitdi: “Siz gidüñ şâh hizmetine varuñ. Benim bu cânibde biraz maslahatım var.” diyüp ‘Abdusselâm’ı alup geldüğü cânibe revâne oldu. Bir sâ‘atde külhâna gelüp indiler. Mansûr girü bir efsûn okudı. Ol ‘asâkir evvelki gibi tılsımât olup sandığa girüp gâ’ib oldılar. Yine ol toprakdan yüzine sürdi. [148b] Evvelki şekline girüp ‘Abdusselâm’uñ hâtırın sordı. ‘Abdusselâm dahı ne serencâm vâki‘ oldıysa hikâyet eyledi. Şâd-ı handân mâcerâyı beyân idüp ârâm kılmada; ammâ bu taraftan çünki serhengler ve cellâdlar ‘Abdusselâm’ı âzâd kılup dönüp şâh huzûrına geldiler. Gördiler ki vezîr yine şâh yanında oturur. Hemân vezîr bunları göricek çağırup eyitdi kim: “Ol müfsidi ne itdiñüz?” Anlar eyitdiler ki: “Emriñüz üzere salıvirdik.” didiler. Şâhuñ gerek vezîrüñ cân başına sıçradı. Rûşen cihân gözlerine karañu oldu. Eyitdiler: “Ey bed-baht ahmaklar! Anı size kim salıvir didi? Ben size varuñ asuñ dimedik mi?” Eyitdiler: “Didüñüz ve likin asarken vezîriñüz çıkageldi. Ol yigidüñ suçı yoğımış koyuvirüñ diyüp elimizden alup yürüyüvirdi. Şimdi yanunuzda oturur.” didiler. Şâh bu kelimâtı işidicek cânına od düşdi. Ve dönüp hışmla eyitdi: “Ey mel‘ûnlar! Siz gideli benim vezîrim yanımda oturuyor. Bu ne kelimâtdır ki söylersiñüz ve ne herzevâtdır ki yirsiñüz. Şimdi sizi cihâna gelmemiş gibi iderem. Bir dahı benim emrime muhâlefet itmeyesiz.” didi. Serhengler bu ğazabı görüp varup dâra hâzır olan âdemleri [149a] getürüp Fağfûr’uñ huzûrında şöyle şehâdet itdiler ki “Bunlar ol müfsid-i mücrimi salb iderken vezîr-i a‘zamiñüz gelüp kurtardı.” didiler. Fağfûr Şâh ve gerek vüzerâ bu işe müte’essif

müteğayyir olup tefekkürde kaldılar. Andan vezîr-i a‘zam eyitdi: “ Ey bizim pâdişâhımız! Ol vâcibü’s-salb müfsid eyitdi idi ki benim bir Āteş-tâb mürşid üstâdim vardır, bu yola reh-nümâ olup bâ‘is-i derd ü belâ ol olmuş idi, diyü söylemiş idi. Anı tashîh idelim. Zîrâ ol Āteş-tâb sihr ile benim şeklimde görünüp hîle ile gelüp ol müfsidi bunların elinden almıştır. Bundan gayrı hayâlîme bir nesne hutûr itmez. Emr idin külhânlar teftîş olunsun. Şâyed ele gire.” didi. Fağfûr Şâh bu sözi ma‘kûl görüp üç vezîri var idi. Küçük vezîrine emr eyledi. Fermânı mücebince kalkup bir nice hizmetkâr gûlâm ile atlara süvâr olup külhânları gezüp teftîş itdiler. Nâgâh Mansûr’uñ külhânına irişdiler. Gûlâmlar taşrada turup vezîr piyâde olup içeri girdi. Mansûr dahı vezîri görüp bildi. Derhâl bir efsûn okudı külhân vasi‘ bir sarây oldu. Dikkat ile nazar kılup gördi ki bir gülşen-i rûşendir ki [149b] hergiz nazîri görülmüş degil. Rengârenk menekşeler müferrah nihâlîler zerrîn sîmîn serîrler cây-gâh-ı bî-nazîrler vaz‘ olunmuş görüp hayrân kaldı. Anları seyrân iderken ‘Abdüsselâm ile Mansûr’ı gördi. Hemân kılıca el urup gâzabıyla Mansûr’uñ üzerine gelüp eyitdi: “Bre herîf! Bu müfsid senüñ külhânında ne durur? Başuñdan korkmadan bunu bunda nice getürdüñ?” diyicek Mansûr gelüp vezîre hizmet idüp eyitdi: “Ey Hudâvend! Ben bunu bu külhânda başım korkusından koydum.” Vezîr niçün didükde Mansûr eyitdi: “Bu kişi gâyet bahâdır kimesnedir. Her kime bir fiske ursa başı gövdesinden ayrılır. Bunuñ bu bed-a‘mâlinden korkup bunda aldım.” didi. Vezîr gerçek sandı külhâna korku düşdi. Tefekkür idüp düşündi. Mansûr eyitdi: “Yoldan geldiñüz bir mikdâr istirahat idüñ yol zahmetin üzeriñüzden götürüñ. Ba‘dehu mesâlihi göresiz.” didi. Hemân vezîr serîr-i bî-nazîrüñ üzerine çıkup oturdu. Hevânuñ ipsisinden câmesin ve ‘imâmesin çıkarup ‘araku-çîn ve pîrehenle kaldı. Safâ vü kesb ü hevâya meşgûl oldu. Andan Mansûr taşra çıkdı. Girü geldi. Ardınca bî-hadd serv-kadd lâlê hûb-sûret, nîk-sîret gûlâmlar ile gelüp vezîrüñ öñine zîbâ-[y1] zerrîn-bisât ve sîmât-ı inbisâtlar ve harîr [150a] peşkîrler bast idüp çün ta‘âm çekdiler. Gûlâmlar dahı oturup vezîr ile bilece ta‘âm yediler. Vezîr bu sarây-ı dil-güşânuñ zînetine ve letâfetine ve gûlamların sîretine ve melâhatine ve ta‘âmın lezzetine ve halâvetine hayretde ve fikretde iken nâgâh bir zelzele-i ‘azîm ve zulumât belürdi. Gözin açup bakup gördi ki ne külhân ve ne külhâncı var. Kendüyi bir kesret yerde gördi. Dikkat ile nazar kılup gördi ki Bezzâzistân’dır. Kendü ile ta‘âm iden gûlamların her biri bir uyuz murdâr kelbdır. Öñünde olan ta‘âm u nefâyis ile tolu sîmîn tepsiler ve fağfûrî tabaklar cümle cîfe vü mühmelât ile tolu müstekreh kelb yalakları olmuş. Cümle ‘âlem dahı gördiler ki bir

şahs-ı bed-hisāl birkaç kelb ile bir şikeste çanak içinde ta‘ām-ı murdār ve nevāl-ı mekrūhāt ekl iderler. Cümle la‘net okuyup sögdiler. Ve dahı vezīr hālī böyle görüp ‘aklın başına cem‘ idüp bī-iẖtiyār kalkup hacīl şerm-sār ve hakīr yola revāne oldu. Bī-kıyās eşirrrā-yı nās ardınca taş atup ururlar idi. Bī-çāre vezīr turmaz kaçır idi. Ve şaşduğından bilmez ki kande gider. Nāgāh erbāb-ı dīvāndan bir kişi vezīri bilüp ve ol hengāmdan çıkarup kendü evine götürdi. Başına gelen felāketi sordı. [150b] Vezīr dahı ahvālī beyān eyledi. Andan kaftānlar giydürüp sarāyına götürdü. Pākīze elbiseler geyüp dīvāna revāne oldu. Yolda kendü kendüye eyitdi ki: “Şimdi ben bu vākı‘ay olduğu gibi dirsem lā-büdd baña gülüşürler. Vūzerā arasında hacīl düşmeden ise dimemek yegdür. Sā’ir vezīrlər dahı varsunlar benim ile berāber olsunlar.” diyü bu fikr ile Fağfūr’uñ huzūrına gelüp selām virdi. Geçüp yerine karār eyledi. Fağfūr Şāh eyitdi: “Nice itdūñ?” Vezīr eyitdi: “Şāh-ı devletinde buldum. Fülān külhānda olurlar līkin yalnız içerü girüp tutup bağlamağa cesāret idemedim. Havf itdim.” didi. Vezīr-i sālī ilerü gelüp eyitdi: “Ne var imiş anlardan korkacak? Şāh buyursun varup ikisin dahı kayd-ı bend ile huzūra getüreyim.” didi. Fağfūr aña dahı destūr virdi. Derhāl vezīr-i sālī kalkup birkaç hizmetkār u maslahat-güzār ile süvār olup zikr olan külhāna irişdiler. Vezīr-i sālī piyāde olup içerü girdi. Ol külhān aña dahı bir sarāy şeklinde göründi. Vezīr nazar kıldı ve gördi ki bu külhān bir müretteb müzeyyen sarāydır ki bāğ-ı cināndan nişān virür. Kamer yüzlü, şeker sözlü gulāmlar ve kenīzekler ‘izzet-i tām ve hürmet ikrām birle karşı gelüp bir taht-ı zerrīn üzerine [151a] teklīf kıldılar. Hemān-dem vezīr dīvāne bī-iẖtiyār geçüp ol tahta şāhāne oturdu. Līkin bu vezīr ziyāde ehl-i livāta kāfir idi. Ve kande mahbūb sohbeti olsa anda hāzır idi. Çün bu gül yüzlü civānları ve gulāmānı o gönçe-dehānları gördi. Hayrān kaldı. Her birinūñ leb-i handānına bakar idi. İhtiyārı gidüp bir civān-ı latīf nihāda cümleden ziyāde imrenüp mā’il ve ‘aklı zālī oldu. Her bār gözin gözinden ayırmaz idi. Ol demde karārı kalmayup kadem-hāneyi bahāne idüp kalkdı. Gulām-ı mezkūre āb-hāne yolın sordı. Fi’l-hāl gulām eline sīmīn āfītābe-i zerrīn alup vezīrūñ önüne düşdi. Bir mahfī kūşede mahfūz yere irişdiler. Hemān vezīrūñ iştihāsı germ olup gulāmuñ elinden ibriği alup yire kodı. Dest-dırāz idüp civānı cānı gibi der-āgūş eyleyüp birkaç būsēsini aldı. Gördi ki gulām da mülāyemet nihāyetde. Hemān soyunup ‘üryān olup kadem-hāne içine düşdi. Civānı dahı soyup miyānından kucup yüzi üzre yaturdı. Civānuñ işine mübāşeret idince nāgāh bir sālīka ve zulumāt peydā oldu. Vezīr nedür diyü gözin açdı. Kendüyi bir kesret gördi ve ol zerrīn dībālār bir eski

hasır olmuş. [151b] Altındaki civân-ı sîm-beden bir uyuz murdâr kelb olmuş. Etrâfa nazar kıldı. Gördi ki tahte'l- kal'adır. İkinci vakti idi. Halâyıkuñ kesreti taht-ı kal'anuñ germiyyeti zamânı halk dahı gördiler ki bir çıplak şahs bir uyuz kelb ile çiftleşmiş. Her biri nefret idüp söğmege başladılar. Ve kimi taş ve toprak ve odun pâreleriyle döğmege başladılar. Vezîr-i hacîl ve 'akl-ı perîşân olup dîv gibi 'üryân halk içinden sürüp gider idi. Sad-hezâr oğlan uşak ardına düşüp hakâret ve ihânet ile urup gülüşüp envâ'-ı necâset ü mühmelât ü ahcâr [ü] eşcâr [ü] muhtelifâtı başına yağdururlar idi. Vezîr-i hacîl şermende kaçarken kendi hizmetkârlarından birisi bâzârda imiş. Vezîri bilüp yanına geldi. Ğalebeyi üzerinden def' idüp hânesine götürdü. Fâhir harîrden libâslar geyüp Fağfûr'uñ hizmetine revâne oldu. Ol dahı tefekküre düşüp “Hiç degil bu iş küçük vezîrûñ başına dahı gelmiştir. Beni dahı kendü ile berâber olsun diyü mukayyed olmamıştır. Zerâfet oldur ki ben dahı zâhire viremem. Vezîr-i a'zamı göndermek ardınca olayım. Tâ cümle berâber oluruz.” diyü bu fîkr ile Fağfûr Şâh'uñ divânına geldi. Yire baş koyup du'âlar kıldı. Eyitdi: “Ey Şâh! Benim ol [152a] külhâna anlaruñ üzerine varmağa elimden gelmedi. Bilmezem ne sihr itdiler. Külhân başına varmış iken gönlime havf gelüp içerü girmeye cesâret idemedim. Meger bu maslahatı yine vezîr-i a'zamıñuz varup anlaruñ işin bitüre.” didi. Şâh bu sözden vezîre gazab-nâk olup bî-huzûr oldu. Lîkin küçük vezîr fîrâset ile başına ne geldüğün bildi. Gönlinden tınmadı. Vezîr-i a'zam gücenüp vüzerâya eyitdi: “Hayf sizûñ yidigüniz etmege. Ğayret idüp şol işi görmege sa'y u Ğayret itmediñüz. Ahşâm oldu yohsa varup anları nice hakâretle ve 'ukûbetle şâhuñ huzûrına götürürdüm. Hele sabâh olsun anları nice getürem seyr idesiz.” didi. Çün sabâh oldu. Tamâm-ı erkân-ı devlet ve a'yân Fağfûr Şâh'uñ huzûrına cem' olup yerlü yerinde karâr itdiler. Hemân-dem vezîr-i a'zam Fağfûr'dan destûr alup bir nice seheng ve ğulâm ile atlara süvâr olup külhân-ı mezkûre müteveccih oldılar. Vezîr mütefekkir-i melûl külhân yanına vusûl bulup sağ cânibe nigâh kıldı. Bir hurrem müferrah ğülistân-ı cân-fezâ gördi. Etrâfına beyâz mermerden dîvâr çekmişler. Külhânûñ kapusına karşı 'üddan iki [152b] kanatlu bir kapusu var. Gümüş kilid ile mücellâ vü musaykaldır. Şöyle ki üzerine şa'sa'a-i şems dokunmuş gevher-i şeb-çerâğ gibi pâr pâr yanar. Bakmağa gözler kamaşur. Ve dahı vezîr bu bâğçeyi göricek ta'accüb idüp “ ‘Acabâ bu bâğ-ı dil-ğüşâ kimûñ ola?” dirken nâgâh Mansûr külhândan taşra gelüp vezîre 'izzet eyledi. Vezîr eyitdi: “Bre Külhâncı! Bu bâğ kimiñdür?” Mansûr eyitdi: “Bizim külhânımızuñ bâğçesidir.” Vezîr eyitdi: “Ne herze söylersin? Hiç

külhānuñ buncılayın gül-i gülistān bāğı olur mı? Mansūr eyitdi: “Emr buyurursañuz kapusın açalım. İçerüsin teferrüc kılın.” didi. “Aç imdi biraz temāşā idelim.” didi. Meger bu bāğ bir vīrān bostān idi. Kavun, karpuz ve hıyār ekerler idi. El-kıssa Mansūr feth-i bāb kasdına gelüp bir altun miftāh ile kapunuñ kilidin açdı. Vezīr dahı içerü girüp nazar kıldı. Bu bāğ bir mu’attar gülistān-ı cān-fezādır ki hergiz cihānda misli görülmüş ve işidilmiş degildir. Çimeni za’ferān, her küşede bī-sadd serv-i hırāmān ve lāle reyhān ve şakāyık-ı nu’mān, gül-i nesrīn, fūlfūl nergis, süsen-i yāsemīn, kamusı kemākān mevsiminde ve kemālinde bī-noksān ve nefis rāhiyālar cümlesi mevcūd... Vezīr-i a’zam sergerdān kalup mütehayyir ve medhūs ve ne içün geldüğü hātırdan [153a] ferāmūş oldu. Andan Mansūr ilerü gelüp havzuñ kenārında bir müntehā-[y1] dırāht sāyesinde bisāt-ı zerrīn saldı. Vezīr geçüp oturdı. Mansūr eyitdi: “Buyurursañuz bir dest-māl getürelüm, havza girüñ. Fevāyid-i menfa’atden vü rāhatdan hālī degildir.” didi. Vezīr dahı hoş olur diyü rāzı oldu. Mansūr kalkup bir hūb fūte getürdi. Vezīr eline alup seyr itdi. Bir hūb harīr fūte ser-te-ser zīnet ile murassa’. Hemān-dem soyunup fūteyi beline tutunup havza girdi. Bir zamān yüzivirdi. Ve başın suya baturup girü çıkardı. Gördi ki ne bāğ ne havz ve ne külhāncı var. Kendüyi bit bāzārında gördi. Başdan ayağı ıslanup balçık olmuş. Ve belindeki fūte pāre pāre eski hasīr olmuş. Üzerinde olan zīn gevherler ve yākūt ahmerler bostān kelekleri ve hıyār pāreleri olmuş. Temām-ı ‘avret yeri keşf olup balçık ve ‘üryān olmuş. Dört taraftan gülüşüp hāy urdılar. Ve muştalar kakup tahtalar çaldılar. Vezīr-i a’zam, rüsvā-yı ‘ālem ellere melāmet olup fezāhatla kaçmağa başladı. Ve şehre bi dīvāne gelmiş diyü görenler üstine üşüp başına nice hāller getürdiler. Vezīr ol kıyāfetle kaça kaça halk arasından çıkup [153b] bī-mecāl kalup sür‘at ile sarāyına düşdi. Gülāmlar ve derbānlar, vezīri bilmeyüp ālet-i darb ile üzerine yürüyüp urmak isteyince vezīr çağırıp feryād eyledi. Ve kendüyi āşikāre idüp bildirdi. Ta‘accüb itdiler. “Bu ne kıyāfet ve felāketdir?” diyü fāhir libāslar hāzır itdiler. Vezīr-i bī-çāre ‘aklın başına cem‘ idüp ol libāsları geyinüp tahayyür-i tab‘la Fağfūr Şāh’uñ huzūrına gelüp başından dülbendin yire urup Āteş-tāb’dan vākī‘ olan ahvālī hikāyet ve şikāyet eyledi. Ol sā‘at ol iki vezīr dahı yir öpüp rāst u dürüst kendü ser-güzeştlerin takrīr ve hikāyet eylediler. Fağfūr Şāh işidüp bī-ihtiyār hem güldi ve hem parmağın ısırup hayret deryāsına müstağrak oldu. Ol anda başın kaldurup ol iki vezīre hitāb idüp eyitdi ki: “Niçün vākī‘ayı hālī toğrı dimediñüz?” Anlar eyitdiler kim: “Anuñ-çün dimedik ki cümlemiz berāber olalım ve söz açılıcak birbirimize ta’n itmeyelim.” diyü tınmaduñ didiler. Şāh

eyitdi: “Anuñ size sihrle gösterdügi hayālâtdır. Mukayyed olmayup becîd ya’nî ‘acele anuñ hakkından gelmek gerek idi. Hamâkat itmişsiz. Şimdi iş büyüdi. Ben kendü nefsim ile varup görmeyince [154a] olmaz.” diyüp hemân emr eyledi. Hâzır olan ‘asker, atlara süvâr olup kendü dahı erbâb-ı dīvân ve ceys ü firāvân ile yürüyüp külhâna geldiler. ‘Asker kapuda durup ve kendüsi atdan inüp üç vezîri dahı berâber alup piyâde içerü girdiler. ‘Abdüsselâm ile Mansûr’ı görüp hemân bî-tereddüd hışm-nâk el kılıca urup Mansûr’uñ üzerine gelüp eyitdi: “Ey kendüyi bilmez bî-haber nādân! Bu müfsid-i nâ-pâk bunda ne işler? Ve yanıña niçün alduñ benden korkmaduñ mı ve sizüñ itdigüñüz ne işdür?” didi. Mansûr kalkup şâha hizmet gösterdi ve eyitdi: “Ey Şehâ! Ben bunu kendü irâdetim ile getürmedim. Bunda bir ‘acâyib hâlet var. Her kime bir fiske ursa başı gövdesinden ayrılır.” didi. Fağfûr Şâh eyitdi: “Bunuñ gibi âdemüñ ne fiske olur? Evvel bunuñ hakkından geleyim. Soñra saña ne işler ideyim göresin.” didi. Ğazab ile ‘Abdüsselâm’uñ üzerine geldi ki kılınc ile çalup iki biçe. Hemân Mansûr bir sihr okıyup Fağfûr’a üf didi. Fağfûr Şâh kılıç ile elin yukarı kaldırmış iken kılıç eline yapışup kaldı. Ve kolını dahı aşağı indiremedi. Sol eliyle yapışdı ki [154b] sağ elin çeküp aşağı ala. Ol dahı sağ eline yapışa kaldı. Nice kim cehd eyledi, hareket itdiremedi. Vezîrûñ yüzine bakdı. Vezîr-i a‘zam şâhuñ bu hâlin görüp yanına geldi. Kolına yapışdı ki çeküp indüre. Anuñ dahı eli şâha yapışdı. Şâh, vezîre “Elümi salıvir diyü tarıldı. Vezîr dahı çekindi. Şâhı bile sürüdi. Şâh, püşt [ü] pâyla vezîri urmağa başladı. Vezîrûñ biri dahı ilerü geldi. Bunlaruñ ellerine yapışdı ki birbirinden ayıra. Anuñ elleri dahı anlara yapışıkaldı. Vezîr-i sâlis bu ahvâli görüp bunlaruñ yanına varmağa korkdı. Ve bunlar birbirine bend olup ‘âciz fûrû-mânde oldılar. Dönüp Mansûr’a yalvarmağa başladılar. Mansûr eyitdi: “Ne olduñuz? Vezîr-i sâlisi çağruñ gelsün. Vezîr-i a‘zamuñ ardından belin kucaklayup çeksün ve ayırsın.” didi. Ve’l-hâsıl ol dahı geldi. Anuñ kolları dahı vezîr-i a‘zamuñ belinde yapuşup kaldı. Girü ağlaşup tazarru‘a başladılar. Mansûr eyitdi: “Ne zârî kılursız? Hâcibe çağruñ gelsün. Vezîr-i sâlisüñ iki incüginden yapışup çeksün ayrılurlar.” didi. Şâh, hâcibi çağırdı. Ol dahı gelüp vezîr-i sâlisüñ incüglerine yapışdı. Anuñ dahı elleri bend oldu. Bî-huzûr u nâ-tüvân [155a] kaldı. Fağfûr Şâh giryân u mehcûr, Mansûr’ı mezkûre-i tazarru‘ ve tevâzu‘ ile eyitdi: “Billâhi’l-‘azîm bizi bu bend-i belâdan renc-i gınâdan halâs eyle. Ceddîm rûhı-çün her ne dilerseñ başım üzerine.” didi. “Ve dahı size yaramaz kasd itmeyelim.” diyü yalvarıcak Mansûr eyitdi: “Size necât matlûb ise baş kapucıyı çağruñ gelsün. Hâcibüñ tonın sıyurup hayâsından

yapışup çeksün. Hemân tılsım bozılır” dedi. Şâh kapucıya haber idüp hâcibe yapışmak isticek râzı olmadı. Hacâlet vâki‘ oldu. Şâh hışm idicek nâ-çâr ebsem oldu. Kapucı el urup hâcibüñ tonın çözdü. Hâye-i nâ-pâkine yapışup çekdi. Anuñ dahı eli yapışukaldı. Çekeğördi kâbil olup kopmadı. Hâcib hacâletden kapucınuñ çeñesine, sûretine depmeler urdı. Yüzin gözün kan bulamış kelbe döndürdi ol dahı girü çekmeden hâcibüñ hâyeleri karış uzadı. Tâkatleri tâk olup bî-çâre bî-dermân ‘âciz ü ser-gerdân kaldılar. Hemân ‘Abdusselâm ve Mansûr ellerine birer degnek alup “Çıkuñ taşra” diyü bunları kovmağa başladılar. Anlaruñ cümlesi feryâd idüp “Bizi bu hâl ile taşra çıkarup rûsvâ-yı ‘âmm itmeden bu arada helâk eyleñ. Kanımız size helâl olsun.” didiler. Andan Mansûr insâf idüp ve eyitdi ki: “Dilerseñüz [155b] bu belâdan halâs olasız. Ve cânıñuz elimden kurtarmak isterseñüz evvelâ vezîrüñ kızını bu yigide virmege râzı olasız. Ve hem ol ‘acûze kim benim ahvâlim size haber virmişdir. Katlini boynuñuza alasız. Yohsa ‘ömriñüz oldukça bu hâl ile kalursız.” dedi. Fağfûr Şâh eyitdi: “Her nice kim dilerseñüz öyle olsun. Hazâ’inim ve emlâkim dahı sizden dirîğ itmem. Lîkin bizi bu ‘azâbdan kurtar!” dedi. Andan soñra Mansûr bir efsûn okuyup cümle bendler çözüldi. Çıkup atlarına süvâr oldılar. ‘Abdusselâm’ı ve Mansûr’ı dahı atlara süvâr itdürüp ‘izzet-i tâmm hurmet-i ikrâm birle götürüp kendü sarâyına kondurdi. İstirâhat-ârâm kılup ve musâhabet açılup ibtidâ ‘Abdusselâm’uñ aslın ve neslin su’âl itdi. Şehzâde ‘Abdusselâm dahı evvelâ Rum padişâhınuñ oğlu olduğunu ve hammâm idüp dervîşler ile Çîn bilâdında mezâristâna gelüp sandık ile duheri bulduğu bir vakt yaralarına tîmâr idüp sıhhat buldukda mezkûr duheruñ düşmândan intikâm aldığını ve duher-i Şemsünnisâ’yı medh idüp beni babama götür, saña Şemsünnisâ’yı alıvirürüm diyü ‘âşık itdüğünü ve duheri babasına getirüp, duher içeri girüp, kendüsi anda unudulup [156a] kaldığını “yüri hey bî-vefâ” diyüp hasret ve nedâmetle bir hubbeye muhtâc olup zelîl-i sergerdân külhâna düşüp Âteş-tâb’a ahvâli hikâyet itdüğünü, Âteş-tâb dahı bir iki kerre gözlerine sürme çekdüğün vezîrüñ sarâyına varup geldüğün, ‘acûze sebebiyle ele girdüğün, külhâncı Mansûr vezîrüñ şeklinde varup yine kurtardığın bi’t-tamâm hikâyet eyledi. Fağfûr Şâh bu kıssayı işidüp hayrân olup ve ‘Abdusselâm’uñ pâdişâh-zâde idüğüne handân olup derhâl şâhuñ duherine haber oldu. Zîrâ ‘Abusselâm, gâib olduğına gâyet hazîn ü gam-gîn idi. Ol dahı şâdlık ile gelüp ‘Abdusselâm ile görüşüp ahvâl soruşdı. Andan Fağfûr Şâh ve dahı vezîr-i a‘zam, ‘Abdusselâm’a ve Mansûr’a ‘izzetler ve ri‘âyetler ve ziyâfetler eyleyüp a‘lâ libâslar ve hil‘atlar giydürüp vezîr-i a‘zam dahı

‘Abdusselām’uñ şehzāde oldıgın bilüp ‘özrlr diledi. Andan ‘acūze-i mekkāreyi getürüp parmak kapuda saçından ber-dār idüp ‘ālem-i nās belāsından kurtuldı. Andan soñra rüz u şeb, ‘ıyş u ‘işret ve bezm-i sohbet idüp dügün tedārikin görüp yeddi gün dügünler ve şādliklar kılup [156b] Şemsünnisā’yı rızā-i mübāhla ve ‘akd-ı nikāhla şehzāde ‘Abdusselām’a virdiler. Ve Mansūr’uñ dahı itdügi işlere Fağfūr Şāh hayrān olup ve tefekkür itdigi Ebū ‘Alī Sīnā’dan nişān virür. Bundan a‘lā ādem olmaz diyüp kendi kızı Melike’yi dahı Mansūr’a hātūnluğa virdi. Ol dahı kabül eyledi. Kūşe-i halvetde ‘ālem-i vuslatda, ‘ıyş u ‘işretde olup dil-şād u ber-murād maksūdları hāsıl oldı ve murādlarına vāsıl oldılar. Şemsünnisā’nuñ şehzāde ‘Abdusselām’a bir mertebe muhabbeti ve şefkati düşdi ki bir sa‘āt yüzün görmese karārı kalmazdı. Hāsıl-ı kelām ‘Abdusselām ber-murād u kām-kār bir yıl mikdārı ol diyārda karār itdikden soñra bir gün göñlüne ārzū-yı peder ü māder-i mihribān heves sefer-i vatan [ü] hānmān gālib olup Fağfūr Şāh’dan ve dahı vezīr-i rūşen-zamīrden gitmege destūr diledi. Anlar dahı gördiler ki şehzāde ‘Abdusselām’uñ göñline hasret-i peder ü māder eser eylemiş. ‘Azm-i sefer itmesi mukarrer çāre yok. İztırārı yol tedārikin ihzār idüp māl ü menāl-i bī-şümār ü bisyār ‘asker ve bī-hizmetkār ile ve Şemsünnisā’ya dahı muvāfık refikler ve cāriyeler ve maslahat-güzār hādimler koşup bir seher ‘Abdusselām ile ikisin kenār-ı Deryā-yı Kulzüm’e dek götürüp [157a] nice üstüvār ve müretteb āletlü, sīretde sür‘atlı sefineler tedārük eylediler. Andan şehzāde ‘Abdusselām ve Şemsünnisā Fağfūr Şāh ile vezīr-i ‘adālet-penāh ile Mansūr-ı dānā-yı bī-iştibāh ile vesāir vüzerā ve sipāh ile görüşüp vedā‘laşup bī-hadd hem-rāh ile muvāfık refik hem-tarīkler ile gemilere girüp vilāyet-i Rūm’a ‘azīmet ve hücūma ibtidā kılup revāne oldılar. Nice müddetler muvāfık hevā ile ve zevk u safā ile yiyüp içerek konup göçerek deryā seyrin iderek gitdiler. Ve dahı diñle bir yüzden hikāyet rāviyān nakl ‘akldan böyle beyān ü āyān kılırlar ki ‘Abdusselām ile Şemsünnisā deryāda giderler iken āsumān ile bahr-i revāndan gayrı nesne görünmez idi. Şād u hurrem giderler iken nāgehān bir ‘acāyib bād-ı sarsar u kasırğa zuhūr itdi. Gitdikçe şiddetlenüp kuvvetlenüp deryāya āfet birağup gemileri birbirinden perīşān eyledi. Şehzāde ile Şemsünnisā’nuñ süvār olduğı sefine tağlar gibi mevcūñ mudārebe ve muhārebesinde kalup şiddet-i rüzgārdan sefinenüñ ipleri üzilüp helāke yakın oldı. Şehzāde bu ahvālī görüp ‘aklın başına cem’ itdi. Şemsünnisā’yı alup cāriyeler ile zevraka düşdi. Rüzgār oynadup zevrakı gemiden cüdā eyledi ve alup bir cānibe gitdi. Bir gün bir gice ol hāl üzre kaldılar. Ol cāriyelerüñ dahı kimi deñize düşüp [157b] helāk

oldı. Ve kiminüñ korkudan zehresi çāk oldu. Şehzāde gördi ki bu kadar firāk u ihtināk oldu. Gāyet ğussa-nāk olup ve Şemsünnisā ile ikisi zevrak içinde kalup cānlarından ümīdlerin kesdiler. Şehzāde-i dil-figār, cefāyı ve çarh-ı ğaddārı görüp hayli zamān ağladı. Ol deryā-yı bī-pāyān içinde āvāre vü ser-gerdān vü bī-çāre kalup gözlerinden yaş akar idi. Ol gice hasret ve nedāmet ile geçüp irtesi gün rūzgār bir mikdār sākin oldu. Dahve-i kübrā zamānında bir kenāra çıkdılar. Hakk Te‘ālā’ya şükrler itdiler. Ve bir cānibe toğrulup gitdiler. Likin bilmezler ki ne yerdür. Öyle zamānına dek gitdiler. Hevā güzel olup bir müferrih sahrāya irişdiler. Bir müntehā serv-bülend sāyesinde diñlenmege oturdılar. Öñlerine mā-hazarca ta‘ām getürdiler. Ekl idüp şükrin itdiler. Oturup tururken Şemsünnisā’nuñ gözine uyku ğalebe eyledi. Başını ‘Abdüsselām’uñ dizine koyup uyhuya vardı. ‘Abdüsselām dahı elin Şemsünnisā’nuñ koynuna sokup sīne-i sīmīnin ve rümmānī memelerin sıkup ohşarken eline bir nesne tokundu. Bakup gördi ki bir kırmızı vāle sarılı bir nesne. ‘Abdusselām āhestelik ile Şemsünnisā duymadan vāleyi çözüp eline aldı. Ačup gördi kim [158a] içinde on dāne gevheri çepçerāk-ı efrüz-ı bī-nazīrdır. Şu‘lesi řa‘řa‘a-i şemsi hīre kılur. Ve sīretine bakmağa gözler kamaşur. Şehzāde bir zamān bunları teferrüc idüp yine dest-māle sardı. Diledi ki Şemsünnisā duymadan yine memesine bağlaya. Nāğāh bir mūzī zeğan hevāda uçarken ol cevāhir bağlu olan harīr-i ahmere gözi dokundu. Gāyet acıkmış idi. Et sanup āfet-i semāvī gibi sür‘at ile süzilüp hāy diyince řehzādenüñ elinden dest-māli kapup çengelini geçürüp ber-hevā oldu. Şemsünnisā uykusuz idi. Katı uyumuş idi. Şehzāde dülbendin Şemsünnisā’nuñ başı altına koyup dizin çeküp aldı. Kalkup çaylağın ardına düşdi. Ol yukarudan bu aşağıdan řol deñlü segirttiğim kan derelere ğark oldu. Giderek deryā kenārına vardı. Zeğan pervāz urup karşu tarafda bir ıssuz cezīrede bir āğaca kondı. Şehzāde ‘Abdüsselām bir zevrak bulup içine girüp ol cezīreye irişdi. Zevrakdan çıkup gördi ki çaylak bir āğaç budağında durur ve harīr-i ahmer dahı pençesinde řehzādeyi göricek uçup gitdi. Ve dahı görünmez oldu. Şehzādenüñ sabr sükūnı kesilüp, cevāhirden kat‘-ı ümīd idüp, ğam-nāk-ı periřān zevraka binüp, geldüği cānibe [158b] revān oldu. Meger yakın yerde bir kāfir halkı var idi. Ğayet azğun kavm idiler. Gemi ile deryāda gezerken řehzādeye rāst gelüp üzerine geldiler. Şehzāde anları müselmān sanup haber soram didi. İrişüp řehzādeyi sandaldan çıkarup gemilerine aldılar. Şehzādenüñ müselmān olduğın bilüp řehzādelerine götürüp esīr ve hakīr idüp kullukların itdürüp ğüç hizmetler buyurup hakāret ile ihānet ile dutarlar idi. Ol pādiřāh-zāde meh-cebīn

vücūd-ı nāzenīn ağır hizmetle cefā-yı mihnet belā-[y1] mezelletde pāy-māl olup hayāl ü cemāl-i yār, hasret-i dil-dār, endūh rūzgār ile gözleri yaşın nisār kılup bu şi‘r-i yadigār iderdi. Şi‘r:

Belā-keş derd-mend oldum kalup bu dār-ı hasretde

Pür-âteş müste-mend oldum dirīgā nār-ı mihnetde

Gelüp ahvālīm istifsār ider bir āşinā yokdur

Kime hālīm diyem yāran ki kaldım işbu hāletde

Dirīgā āh [u] zārımdan kaçır oldı benim halk⁷⁵

Fiğānımdan kime feryād idem bu künc-i ğurbetde

‘Aceb cevvrār [u] cānīdir bu dehr-i dūn ü künc-reftār

Komaz bir şahsı bir sâ‘at huzūr-ı zevk [ü] ‘işretde

Hevāyī çün cüdāyım ol re’is-i şeh-r-i rif‘atde

‘Acebdır keştī-i dil kalsa girdāb-ı felāketde

Nesr: Sermāye-i sabrı karārı kalmayup Hūdā’nuñ kazāsına rāzı oldı. Ol kāfirler, birkaç ay mikdārı kullandıktan soñra bir pīr-i nūrānī, şehzāde-i civānī anlardan satun aldı. Şehzāde-i üftādenüñ hālīn [159a] hātırın sordı. Şehzāde dahı cemī‘-i ser-güzeştini pīre hikāyet eyledi. Pīr dahı işidüp hayli ta‘accüb eyledi ve merhametle şehzādeye iltifāt idüp eyitdi: “Bilgil ki benim saña ağır ve güç hizmetim ve maslahatım yokdur. Līkin bir cemīle ve mahbūbe kızım vardır. Bir yıl aña hizmet eyle, andan soñra seni āzād ideyim ve pederiñe göndereyim. Ammā şol şart ile ki aña hıyānet nazarın itmeyesin ve

⁷⁵ Bu mısranın vezni bozuktur.

sadâkatle hizmet idesin.” didi. ‘Abdusselâm pîre du‘âlar idüp ve cân [u] gönülden bu va‘d-i kerîmi kabûl eyledi. Andan pîr, duhterini ‘Abdüsselâm’a teslîm eyleyüp ol dahı hizmetine meşğûl oldu. Ve pîr dahı kendü işine gitdi. Şehzâde ‘Abdusselâm hayli zamân ol kıza hizmet eyledi. Ammâ her bâr bu duhter-i kamer-peykerin cemâline hüsn-i hulk [u] hısâline rûy-ı mûy-ı bî-misâline nazar itdikçe göñli hoş olup tâzelenürdi. Ammâ ‘ahdi bozmağa korkar idi. Yıl tamâm olıcağa yakın bir gün duhterîn ediklerin çekdi. Ol sîmîn, billûr tenîn ve mevzûn topukların ve ayakların nazar idüp kararı kalmayup bî-ihtiyâr topukların ohşamağa başladı. Alışdırdım sanup yukarı el idince duhter çekinüp ne işlersin, didi. Şehzâde tevazzu‘ ve tazarru‘ kılup duhterden [159b] vefâ-dârlık taleb eyledi. Duhter be-gâyet gâzaba gelüp eyitdi: “Ey bed-ahter ü bed-baht! Bu ne nâ-şâyeste ahvâldir ve ne kelimât-ı muhâldir? Seni emîn diyü beni saña ısmarladılar. Sen bunuñ gibi bed-endîşe itmenüñ ne münâsebeti vardır.” didi. Şehzâde vâkı‘â kızuñ cevâbın işüdüp itdügi hareketden şermende olup eyitdi: “Ey duhter fi‘l-vâki‘ hatâda bulunduk. Lutf eyle incinme. Bir dahı incindüğüñ yerde olmayam.” diyü her ne kadar yalvarup ‘özü dilediyse nâfi‘ düşmedi. Hatâsına soñ peşimânlık fâ‘ide itmedi. Duhterüñ âteşi sâkin olmayup kalkup gitdi. Varup atasına ahvâli didi. Pîr-i dil-teng rûh-ı bî-reng şehzâdenüñ katına geldi. Gâzab yüzünden eyitdi: “Ey nâ-civân-merd! Müselmân geçinürsin, hiç kitâb-ı dîn-i Muhammedî’de ve şerî‘at-ı âyîn-i Ahmedî’de bu var mıdır ki emânete hıyânet ideler ve destûrsuz kimsenüñ bâğına girmezler.” didi. Şehzâde bu kelâmları işidüp ziyâde melûl olup eyitdi: “Sahîh buyurduñuz. Ammâ şeytân-ı racîm aradadır. Sehv-ile bir hatâdır itdim. Estağfiru’llâhi’l-‘azîm bundan soñra emânete hıyânet itmeyem ve böyle şey’e mübâreşet itmeyem.” didi. Nice kim niyâz idüp söyledi. Makbûl olmadı. [160a] Hemân-dem duhterüñ yanından şehzâdeyi çıkardı. Eline bir kazma virdi, bir bâğçeye getürdi. Ol bâğçenüñ içinde yarusı yıkılmış kadîmden kalmış kâfir hisârı var idi. Ve gâyet kâr-gîr üstüvâr idi. Şehzâdeye eyitdi: “Bu kazma ile bu dîvârı yıkup yire berâber eyle.” didi. “Ve şimden girü senüñ işüñ bu işlerdir.” diyüp gitdi. Şehzâde ‘Abdusselâm bu itdügi fi‘l-i kabîha, gâyet peşimân u gâ-m-nâk ve perişân olup tîşeyi eline alup dîvârı yıkmağa ibtidâ kıldı. Şehzâde iken üftâde olup bir yaña mihnet [ü] iftirâk ve hasret-i iştiyâk cânına kâr eyledi. Ve’l-hâsıl bir haftadan ziyâde anda işleyüp dîvârı yıkup yire berâber eyledi. Nâgâh bir cânibden dîvâr nihâyet bulıcak ‘Abdüsselâm’uñ tîşesi bir nesneye ilişdi. Çekdi, çıkmadı. Elin urup gördi ki pûlâd halka bir büyük çâr kûşe mermer taşa perkinmiş. Ne ola, diyü kuvvet eyledi. Mermeri

yerinden kaldırdı. Bir büyük zîr-i zemîn peydâ oldu. Nerdübânı yine mermerden. ‘Abdüsselâm âheste âheste mûm yakup aşğa indi. Görür ki bir zîr-i zemîndir. Temâmet ferşî ve çâr dîvârı ve kubbesi yek-pâre mermerden mükemmel ü musaykal içinde altı ‘aded şâhâne ulu Hüsrevân’a küpler düzilmiş kamusunuñ içi memlû [160b] altun. ‘Abdüsselâm bu gencîneyi görüp gâyet şâd oldu. Girü taşra çıkdı. Mermer kefengi yerine koyup üstin örttdi. Âhir bir cānibden işlemege başladı. Ğaraz buña bu hâlden kimesneyi āgāh itmeye. Ahşām oldu gelüp hücresinde karār eyledi. Ol gice nihāyet bulup yine subh-ı sa‘âdet zāhir olıcak. ‘Abdüsselâm yine gelüp tîşesin eline alıp diledi kim işleye. Nāgāh pîr çıkageldi. ‘Abdüsselâm’a selām virdi ve eyitdi kim: “Ol bulduğuñ matlabı ne itdûñ? Kanı, temāşā idelim.” didi. ‘Abdüsselâm ta‘accüb idüp eyitdi: “Nice matlab, benim haberim yokdur.” didi. Pîr eyitdi: “Niçün inkār idersin? Kanı itdigüñ tevbe vü istiğfār. ‘Ahd u yemîni bozduñ mı diyecek şehzāde eyitdi: “Ey pîr! Benim genc bulduğum saña kim didi. Hiç bir kimesnenüñ bu hâlden āgāhı yok idi. Pîr eyitdi: “Bil ve āgāh ol ki ben dîn-i Muhammed Mustafâ ‘aleyhisselām mücebince mü’min müselmānım. Bu küffārdan benim sırrıma vākıf bir kimesne yokdur. Ve bu ahvālî baña bu gice Hızr Nebî ‘aleyhisselām haber virdi. Gel gidelim bulduğuñ gencüñ nısfı senüñ ve nısfı benim olsun.” didi. Şehzāde, pîrūñ hāl ü ahvālın ta‘accüb idüp parmağın ısırdı. Yine tekrār elin tutup tevbe vü istiğfār kıldı. Bundan soñra emānete hıyānet itmeye. [161a] Andan kalkup ol cānibe revāne oldılar. Kefengi kaldurup içerü girüp küpleri teferrüc kıldılar. Andan pîr eyitdi: “Bu üç küp senüñdür. Ne eylerseñ eyle.” didi. “Bu yakınlarda ol tarafa bir gemi gidecekdir. Seni ol gemi ile vatanuña göndereyim.” didi. Andan soñra Şehzāde ‘Abdüsselām’uñ endūh ğamı ser-nigūn olup pîre du‘ālar eyledi. Varup şehirden altı ‘aded küp alup üç küpde olan altunı ol altı küpe taksîm eyledi. Küplerüñ boğazlarına kadar altun ile toldurup andan yukarusına tolnca tuz koydı. Kimesne muttali‘ olup tama‘ itmeye görenler tuz sana. Ve dahı lāzım olan yol kaydın görüp hāzır müheyyā oldu. Bir gün gemi gider olup pîr, şehzādeye haber virdi. Şehzāde dahı varup ol altı küpi gemiye koydı. Ve dahı Rûm’a gidecek tācirler cümle esbābların getürüp gemiye koydılar. Bir muvāfık rûzgār gözlerler idi. Şehzāde ‘Abdüsselām hergün seher vakti gelüp gemiyi yoklar idi. Nāgāh bir gün ahşām zamānı bād-ı muvāfık peydâ olup cümle tācirler hāzır olup şehzādenüñ haberi yok. Ol nādānlar şādlığ-ıla şehzādeyi unuttılar. Temür alup yelken açup Rûm cānibine revāne oldılar. İrtesi gün şehzāde gemiyi yoklamağa geldi. Gördi ki gemi yok gitmiş. Bir āh idüp eyitdi: [161b]

“Bu dahı tālī‘ nahsımdandır. Gemi gitmiş, māl dahı gitmiş, ne ‘acāyib vākī‘alara düş oldum.” diyü nā-çār pīrūñ katına gelüp ahvālī didi. Pīr, melūl olup eyitdi: “Elden ne gelür altı ay dahı bunda durmak gereksin. Bu vilāyetden gemi Rūm tarafına altı ayda bir gider. Māl-i hod gitmiş. Başuñ sağ olsun.” didi. Şehzāde, nā-çār tekrār pīrūñ hizmetine ilticā eyledi. Hakk Te‘ālā’ya tevekkül olup altı ay tamām olmağa muntazır oldu. Biz şehzāde ‘Abdusselām’ı bu hāl üzre koyalım. Ol cānibden duhter Şemsünnisā-i nāzenīn ol sahrāda uykudan uyanup kalkup oturdu. ‘Abdusselām’ı görmeyicek o yaña bu yaña gezüp āvāz eyledi. Kimesne belürmeyicek katı havf u ihtirāz eyledi. ‘Acabā ne vākī‘ oldu diyü hayli zamān fikret bahrine taldı. Andan koynuna el saldı. Gördi ki cevāhir yerinde degil. Āh eyledi. Ve dahı öyle tasavvur eyledi ki şehzāde cevāhiri görüp tama‘ itmişdir. Yāhūd Rūm pādīşāhınuñ oğlıyam didügi hilāf ola. Cevāhiri dahı görüp tama‘-ı hām-ıla alup bir cānibe kaçup gitmiş ola. Yakını bunuñ üzerine olup eyitdi: “Hāy zālīm dīvāne yigit! Ben senūñ olıcak cevāhir kimūñ olur. Ve benim saña bu kadar muhabbetim var iken [162a] bu fikri ne ‘aklla itdūñ ” diyüp ve şehzādenūñ firākına gāyet melūl olup, bir zamān perīşān kendü hālīn fīkr idüp zāri zāri ağladı. Gördi kim ağlamak ile iş bitmez. Hemān kalkup sefil ser-gerdān yola düşdi. Kible cānibine toğrı deryā kenārın tutup giryān u nālān revān olup gitdi. Līkin bilmez ki kande gider. İttifāk üçünci gün bir mu‘azzam şehre yetişdi. Bir mahallde oturup cevheri tācın ve müzehheb libāsların çıkarup ġarībe-i pīrezen şekl olup şehre girdi. Bir hātūn kişinūñ hānesine müsāfir oldu. Ne kişisin, diyü su’āl itdiler. Ol eyitti: “Bir ġarīb za‘īfa ‘avratım. Pūr-ġam u mihnetem. Yol azdım bu diyāra düşdüm. Ve bu şehir ne şehrdir ve ne makāmdır.” didi. Sāhib-i hāne ol şeh-i hūbāna eyitdi: “Buña Şehr-i ‘Ummān dirler. Rūm bilādınuñ iskelesidir. Zīrā Çīn ü Maçīn Hıtā vü Hoten'den gelen gemiler bunda gelürler.” didi. Ve’l-hāsıl Şemsünnisā birkaç gün ol hātūnuñ yanında sākine oldu. Andan fīkr itdi ki “Oturmadan nesne hāsıl olmaz.” diyüp boynından altun zencīrin, kulaklarından küpelerin çıkarup ol hatun ile bāzāra gönderüp bahā-yı ‘azīme beya’ itdürdi. Kulağı delügin kāfūrī mūm ile belürsüz idüp şehzādenūñ destārını [162b] başına sarup bir hūb yigit oldu ve taşra çıkup şehrūñ içinde gezüp ‘Abdusselām’ı taleb-kārlığa meşġūl olup gezerken aşçılar bāzārına irişüp gördi ki cümle dükkānlardan gün-ā-gün ni‘metler alup ekl iderler. Līkin bir pīr-i fakīr, köhne libāslar geymiş. Ta‘ām pişermiş ammā dükkānı önüne kimse uğramaz ve ta‘āmdan alup yemezler. Şemsünnisā ol pīr kişinūñ katına gelüp selām virdi ve eyitdi: “Ey baba, saña şākird lāzım mı?” Pīr eyitdi: “Benim gibi

fakîre kim şâkird olur?” Şemsünnisâ eyitdi: “Beni kabûl iderseñ saña şâkird olayım.” didi. Pîr eyitdi: “Oğul sen ne kişisin?” Duhter eyitdi: “Bir ġarîb kişiyim. Bu şehre geldim. Hiç kimsem yokdur.” didi. Pîr eyitdi: “İmdi sen benim dünyâ ve âhiret oğlum ol. Baña âteş yakup su getür. İnşâ’allâh bizden ziyân görmeyesin.” didi. İkisi dahı râzı olup duhter ol pîre şâkird oldı. Her gün nefîs ni‘metler, lezîz ta‘âmlar pişürür idi. Halk-ı ‘âlem birbirini basarak alurlar idi. Evvel ol pîrûñ pişürdüğü ta‘âm bir haftada satulmaz iken şimdi iki kişi her gün halka ta‘âm yetiştiremez oldılar. Ve dahı bir mahbûb aşçı yigit gelmiş diyü şehre ġalgale düşdi. Halâyık şöyle [163a] hücûm iderler idi ki dükkânda oturacak yer bulunmaz idi. Bir akçelik ta‘âmın ekl iden iki akçe virirdi. Az vaktde duhter ve gerek pîr çok akçe cem‘ itdiler. Bir gün şehre bir ulu tâcir sefinesi geldi diyü söylendi. Sefine, kenâre yanaşup cümle tâcirler malların ve esbâbların aldılar. Sefinenüñ içinde altı ‘aded tuz küpi kaldı. Sâhibi çıkmadı. Bildiler ki sâhibi girüde kalmışdır. “Bu tuzı bu şehride fûrûht idelim. Girü memleketimize vardıkda sâhibi çıkarsa akçesin virrüz.” diyü böyle karâr virdiler. Sefineden çıkup ol şehre temâşâya meşġûl iken aşçılar bâzârına gelüp duhterüñ dükkânına geldiler. Hüsnine ve letâfetine nazar idüp “Ne ġüzel hûb yigit olur.” didiler. Hemân dükkânda oturup birkaç akçelik ta‘âmın yediler. Ve her dâ’im gelür gider oldılar. Bir gün birbirine eyitdiler ki: “Evvel âhir şol tuzı fûrûht ideriz. Bârî bu aşçı civâna fûrûht idelim. Zîrâ birkaç def’a ta‘âmın dahı yedik.” didiler. Her biri ma’kûl görüp duhtere söylediler. N’ola alalım, diyüp gemiye varup küplerüñ bahâsın virüp dükkâna getürdi. Şemsünnisâ anları tuz sanurdi. Hâzır dökülmiş dursun, bir vakt lâzım olur dir idi. Bu hâl üzre kaldılar. [163b] El-kıssa bu cânibde Şehzâde ‘Abdusselâm sefine gitdikte ġussa ile ve zâr-ı mihnet ile eyyâm geçürüp ve dahı altı ay tamâm olup Rûm tarafına yine bir sefine gider oldı. Bâzir-ġânlar ve tâcirler içine doldılar. Ve dahı şehzâde pîrden destûr diledi. Pîr dahı mümkün oldıkça şehzâdeye yol tedârûkin görüp sefineye götürüp vedâ‘ kılup vatanına gönderdi. Bir mübârek sa‘âtde muvâfık hevâ ile yelken açup Vilâyet-i Rûm’a ‘azîmet itdiler. Ahşâm zamânı bir cezîreye çıkdılar. Ol gice anda ârâm kılup ‘ale’s-seher cezîre temâşâsına çıkdılar. Şehzâde dahı gezerken gördi ki bir şecer-i muntehâ üzerinde vâfir engür. Hemân yukarı çıkup devşirmege başladı. Nâġâh gördi ki bir kûşesinde bir çaylak yuvası var. Hemân şehzâde ġazaba gelüp eyitdi: “‘Ahdım vardır ki bulduğum yerde sizüñ yuvañuzı taġıdam, yavruñızı helâk idem.” diyüp şecere çıkdı. Gördi kim yuvanuñ içinde bir kırmızı bez yatur. Ve dahı içinde baġlu bir nesne var. Eline aldı, gördi ki

Şemsünnisâ'nun koynından çıkan harîr-i ahmerdir. Derhâl çözüp cevâhiri saydı. Gördi ki tamâmdır. Koynına koyup handân oldu. “İnşâ'allâh tâli'-i nahsım, sa'âdete mübeddel oldu.” diyüp matlûbum olan [164a] Şemsünnisâ dahı elime gire mi diyü aşğa inüp gelüp sefineye girdiler. Ve yollarına revâne olup bir nice müddetden soñra günlerden bir gün ‘Ummân şehrinün iskelesine irdiler. Kenâra temür bıraktılar. Tâcirler ve müsâfirler rahtların alup gittiler. Şehzâde ‘Abdusselâm dahı taşra çıkup şehr içinde gezerken aşçılar bâzârına geldi ve Şemsünnisâ'ya gözi tuş geldi. Gördi ki bir hûb-civân aşçılık ider. Mukâbelesinde dîvâre dayanup çehre-i bî-nazîrine nazar kıldı. Şemsünnisâ dahı fakîre ve ğurebâya ta'âm ihsân ider idi. Ve gördi ki karşusunda tersâ tonların giymiş bir hûb yigit turur. Yanına çağırup yer teklîf eyledi ve öñine ta'âm koyup eyitdi: “Sen ne yigitsin?” Şehzâde eyitdi: “Bir ğarîb kişiyim. Bugün geldim, kimsem yokdur.” Duhter eyitdi: “Mukaddemâ kankı diyârdansın ve ne işe geldün?” Şehzâde eyitdi: “Aslım Rûm'dandır. Başımdan çok serencâmlar geçmiştir. Beyânı tahrîre kâbil degildir.” didi. Şemsünnisâ şehzâdenün kelâmın güş idüp şekl-i endâmına dikkatle nazar kılup beñzedir gibi oldu. Ve eyitdi kim: “Bu gice benim konuğum ol. Ser-güzeştini hikâyet eyle ve dahı soracak nesnem vardır.” didi. Şehzâde oturdu. Şeb-hengâm duhter dükkânı divşürüp şehzâdenün elin aldı. Kendü sâkin olduğu halvet-hânesine götürdi. Andan lezîz ta'âmlar hâzır idüp murâd üzre [164b] ta'âm idüp şükrin didiler. Andan Şemsünnisâ gelüp ‘Abdusselâm’uñ yanına oturdu. Yalnız kaldılar. Şem‘alar yanup hücreyi rûşen kılup şehzâdenün sergüzeştin sordı. ‘Abdusselâm ibtidâ kılup cemî‘ kıssa vekâyi‘in evvelden âhire varınca takrîr eyledi. Şemsünnisâ ‘Abdusselâm’uñ ne kişi olduğın bilicek karârı kalmayup eyitdi ki: “Şimdi ol duhteri görsen bilür misin?” Şehzâde, bilürüm, didi. Şemsünnisâ düğmesin çözmege sabrı kalmayup çeküp ğirîbânın çāk itdi. Ve dülbendin çıkarup kendüsin şehzâdeye bildürdi. Şehzâde dahı na‘ra urup ‘aklı başından gitdi. Andan ‘akılları başlarına gelüp ağlaşup sarmaşup görüşüp sorışdılar. Ve birbirine mâcerâların hikâyet ve cemî‘ ser-güzeştlerin rivâyet ve çarh-ı sitemkârıñ cefâsından şikâyet itdiler. ‘Abdusselâm altun ile tolu küplerin hikâyetin Şemsünnisâ'ya söylice duhter bir zamân fikre vardı. Ve andan şehzâdeyi tuz küplerinün yanına götürdi. Bu küplere beñzer mi? didi. Küplerün ağzından tuzı çıkarup gördiler ki pür-zerdir. Şehzâde, cevâhiri harîri ile çıkarup Şemsünnisâ'ya virdi. Şâd u handân olup Hakk te‘âlâya bî-hadd şükrler eylediler. Andan ‘Abdusselâm eyitdi: “Şimden girü bize turmak olmaz. Yol tedârikin görüp vilâyetimize gidelim.” didi. Sabâh olunca Şehzâde ve Şemsünnisâ

kalkup [165a] vāfir altun alup bāzāra vardılar. Libāslar ve kemerler, tüvānā hizmetkārlar ve kenīzekler, atlar, develer, katırlar, müretteb ve müheyyā idüp irtesi seher-gāh esbābları gūlāmlar develere yükledüp ve kendüleri dahi at arkasına geldiler. Şemsünnisā dahi aşçı pīre vāfir māl bağışlayup pīri vedā' idüp yola revāne oldılar. Müddet-i medīd günlerde bir gün 'Abdüsselām'ıñ vatan ikāmetine geldiler. Atası şāh ol zamān 'Abdüsselām hasretinden ve pīrlik şiddetinden nahīf [ü] haste olup döşege düşmiş idi. 'Abdüsselām'ıñ haberin aña müjde itdiler. Şükr-i Yezdān eyledi. Temām-ı saltanat ve memleketi ā'yānı şehzādeyi istikbāle gönderdi. Şehzādeyi ta'zīmātla tekrīmātla atası yanına getürdiler. Şāh 'Abdüsselām'ıñ yüzün görüp ve hikāyetin işidüp ferahından merhūm oldu. Hakkına koyup yedi gün yas gāzāsın tutdılar. Andan mātem tonların çıkarup 'Abdüsselām'ıñ başına devlet tācın urup egnine sa'ādet libāsın geydürüp saltanat tahtına geçürdiler. Vücūd sehā ile pādīşāhlık eyledi. Ve Şemsünnisā'dan çok şehzādeleri dünyāya geldi. Nice müddet saltanat sürüp devrān geçürdiler. 'Ākībet cümlesi dār-ı fenādan intikāl idüp dār-ı bekāya irtihāl eylediler. Bu hikāyet-i 'acībeyi yādigār kodılar. Hakk sübhāne te'ālā bu kitābuñ rāvisine vü mü'ellifine vü kātibine vü diñleyene vü yazana vü okuyana rahmet eyleye. Āmīn. Yā Mu'īn.

SONUÇ

Hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlı olan Hevâyî XVI. yüzyılda yaşamış olup, Bursa'da Abdülmümin Cami'inde hatiplik yapmış ve burada 1608/1609 yılında vefat etmiştir. Kaynaklarda Bostan ve Gülistan'a şerh yaptığını, bazı şerhleri de tenkit ettiği yer almaktadır. Fakat zikredilen eserlerin hiçbirisi günümüze ulaşamamıştır. Tezkirelerde kendisinden “Sad-hezârân âferin üstâdına”, “Mutassarıf-ı cihet-i hitabet idi.” gibi övgülerle bahsedilmiştir. Edebî gücü, hitap, ifade kabiliyeti, ilim ve faziletlerinin derinliğine rağmen akranlarının gerisinde kalıp değerinin gizli kalmasına hayretler edilmiştir.

Bu bilgilerden ve incelediğimiz hikâyeden hareketle Hevâyî'nin medrese eğitimi aldığını, Arapça ve Farsça'yı iyi bildiği, ediplik kudreti olduğu anlaşılmaktadır.

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları koleksiyonunda (Yz. A 142/7) kayıtlı söz konusu yazmadaki manzum bölümlerin mahlasından ve Hevâyî'nin müstakil bir eserinin bulunmasından hareketle bu nüshanın Hevâyî'ye ait olduğu bilinmektedir. Fakat müellifi, ne zaman yazıldığıyla ilgili bir kayıt düşülmemiştir. Bununla ilgili ne yazık ki mevcut bir bilgi yoktur. İncelediğimiz nüshada öncelikli gayemiz metnin transkripsiyonlu metnini, mümkün mertebe hatasız ve eksiksiz şekilde çevirmek olmuştur. Metinde okunamayan ya da yanlış yazılan kelimeler cümlelerin bağlamından yola çıkılarak düzeltilerek yazılmıştır. Metni çevirdikten sonra anlatmaya bağlı bir eserlerde yapılan inceleme yöntemi kullanılarak metnin muhtevası, dil ve üslup özellikleri incelenmiş; tahkiye unsurları tespit edilmiştir. Daha sonra hikâyenin olay halkaları belirlenmiş, hikâyenin epizotlarına göre motifleri bulunup izah edilmiştir. Hikâyenin şiir kısımlarının vezin taktisi yapılmış temasından bahsedilmiştir. Bu incelemelere göre şu sonuçlara varılmıştır:

Hevâyî eserinde halk diline biraz yakın olmakla birlikte ağır bir dil kullanmamıştır. Betimleme (tasvir) bölümlerindeki ifadeler, Arapça-Farsça terkip, tamlama ve edebî sanatların olduğu kısımlarda dil süslüdür. Anlatımda secilerin kullanılması metni yeknasaklıktan kurtarmıştır. Arkaik kelimeler yok denecek kadar azdır. Kelime hazinesi, deyimler, atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler, dili renkli ve zengin hale getirmiştir. Vakaların anlatımındaki diyalog, özetleme, iç çözümleme, geriye dönüş gibi anlatım teknikleri hikâyenin serüven dolu yapısına uygun olarak olay örgüsünü

canlandırmıştır. Özellikle klasik Doğu anlatımlarda gördüğümüz çerçeve hikâye tekniği metnin çatısını oluşturmaktadır. İç içe geçen olay halkalarıyla beraber müellif, daha fazla hikâye anlatma imkânı bulmuş, aynı zamanda dinleyicide bir sonraki hikâye için merak unsurunu canlı tutmuş, anlatımda sürekliliği de sağlama imkanına kavuşmuştur. Tüm bu vasıfları sebebiyle hikâye; olay örgüsü, kurgusu ve dili bakımından başarılıdır.

Hikâyede yer alan başkahramanların fiziksel ve ruhsal özellikleri derinlemesine ele alınmamıştır. Kahramanların olaylar ve durumlar karşısındaki düşünceleri ve hisleri yer yer iç çözümleme ve iç konuşma tekniklerine izah edilmiştir. Şahıs kadrosu padişah, şehzade, vezir gibi üst düzey katmanlardan bezzaz, cariye, külhancı, dilenci, korsan, aşçı gibi halk tabakasının da olduğu hem olağanüstü özelliği olan hem de olmayan kişilerin de olduğu geniş bir yelpaze sunar.

Hikâyede mekânlar ütöpiktir müellif tarafında kurgusal olarak tasarlanmıştır. Çin, Diyar- Rum, Umman gibi kurmaca metinlerde sıklıkla efsane, masal, halk hikâyeleri gibi anlatı türlerinde gördüğümüz hayalî mekânlardır. Deniz, iskele, pazar, külhan, imarethane gibi yerler gerçekçidir ve dekor olarak kullanılmıştır.

Zaman unsuru hikâyede belirsizdir. Günlerden bir gün, nice müddetler, akşam zamanı gibi ortalama ifadeler pek çok yerde geçmektedir.

Halk hikâyelerinde görülen çocuksuzluk, gurbete çıkma, tebdili kıyafet, âşık olma, evlilik, şans ve kaderin değişmesi, formülistik sayılar hikâyeye realistlik özellikler katarken masallarda daha çok karşımıza çıkan büyü, tılsım, sihirli nesneler, görünmezlik, yasak, hazine gibi motiflerin olması anlatıda olağanüstüklerin bulunduğunu da göstermektedir.

Yazar hikâyede nasihat dinlemek, yasağa dokunmamak, emanete hiyanet etmemek, sabırlı olmak, aldatmacaya başvurmamak, peşin hüküm vermemek gibi öğüt verici telkinleri metnin geneline yaymış açıkça mesaj verme kaygısına gitmemiştir. Bunlar hikâyenin alt metinle yayılarak, kahramanların tutumunun ödül-ceza karşılığında yansması şeklinde olmuştur. Hikâyenin manzum bölümü çok azdır. Burda yer alan şiirlerin bazı bölümlerinde vezin kusurları vardır. Şiirlerde edebî gücün yüksek olduğu söylenemez. İmgeler ve mazmunlar klasik Türk şiirindeki gibidir. Dönemine göre yaratıcı ve özgün bir ifade arz etmemektedir.

Hikâye, müellifinin okuduğu/dinlediği Arap kaynaklı mensur bir hikâyeyi telif

tercüme yoluyla, içine hem masal hem halk hikâyesi motifleri dahil ederek yazdığı izlenimini uyandırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akalın, Haluk Şükrü, Toparlı Recep. *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK, 2005.
- Aktaş, Şerif. *Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.
- Alptekin, Ali Berat. *Hikâye Araştırmaları I, Kirmanşah Hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.
- Alptekin, Ali Berat. *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.
- Altınışik, M. Emin. *Hikâye-i Cihân Şâh*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2023.
- Armutlu, Sadık. “Zâtî’nin Şem’ ü Pervâne Mesnevisi’nde Sosyal Hayat ve Motifler”. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 5/22 (2018): 370.
- Arslan, Ensar. *Çıldırli Âşık Şenlik*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1992.
- Atalay, Besim. *Divanü Lügai’t-Türk Tercümesi, C.III*. Ankara: TDK Yayınları, 1941.
- Ayan, Gönül. *Lâmi’î Vâmık u Azrâ*. Ankara: AKMB Yayınları, 1998.
- Bali, Muhan. *Ercişli Emrah ve Selvi Han Hikâyesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1973.
- Bekki, Selahaddin. “Türk Mitolojisi’nde Kurban”. *Akademik Araştırmalar*. 1/3(1996): 16-28.
- Boratav, Pertev Naili. *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2002.
- Buran, Ahmet. “Yunus’ta Hayvan Adları Ve Fonksiyonları”. *Fırat Üniversitesi Dergisi*. 5/2 (1991): 117-131.
- Çetin, İsmet. *Türk Halk Hikâyeciliği*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020.
- Dağ, Serna. “Fahrî’nin Hüsrev ü Şîrîn’i, Giriş-İnceleme Metin-Dizin”. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Daşdemir, Özkan, Yusuf Babür. *Cihân Şah ile Şemsiyye Hikâyesi*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2015.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2013.
- Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK, 2009.
- Dilçin, Cem. *Mes’ud Bin Ahmed Süheyl ü Nev-bahâr*. Ankara: AKMB Yayınları, 2016.
- Direkçi, Bekir. *Tutinâme*. Konya: Palet Yayıncılık, 2019.
- Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Erciş, Pakize Aytaç. “Asuman ile Zeycan Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme” Yayımlanmamış Doçentlik Takdim Tezi, Gazi Üniversitesi, 1997.
- Firdevsî, *Şehnâme*. (Çeviren, Necati Lugal), İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2009.
- Güncel Türkçe Sözlük, Çevrim içi. <https://sozluk.gov.tr>
- Gündüz, Oğuzhan. “Mustafa Hevâyî’ni Bilinmeyen Mensur İki Hikâyesi”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.
- Güzel, Bilal. “Gülstan Şerhi, Hevâyî, Mustafa Hevâyî Efendi”, (Erişim Tarihi 20.08.2022), <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulistan-serhi-hevayi>

- Kavruk, Hasan. *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*. Ankara: MEB Yayınları, 2016.
- Kubbealtı Lügati. Çevrim içi. <https://lugatim.com>
- Nişanyan Sözlük, “Fağfur”, (Erişim Tarihi 15.11.2019), <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/fa%C4%9Ffur>
- Oğuz, M. Öcal vd., *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2010.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi Cilt:II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- Öztürk, Erdem Can.”Divan Şiirinde Kulakla İlgili Deyimler ve Anlam Çerçevesi”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 66 (2019): 42.
- Sami, Şemsettin. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Dersaadet Matbaası, 1317
- Sarıoğlu, Leyla Alptekin. “Çerâğı Görmeden Pervâne Olmak: Klasik Türk Şiirinde Kulaktan Âşık”lık”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. 52 (2024): 224.
- Sömen, Onur. “Dede Korkut Boylarında Geçen Formulistik Sayıların İzleri”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 121/238 (2019): 29-50.
- Spies, Otto. *Türkische Volksbücher*. Leipzig: 1929.
- Sungurhan, Aysun. *Beyânî Tezkiretü’ş-şu’arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017.
- Sungurhan, Aysun. *Kınalızâde Hasan Çelebi,Tezkiretü’ş-şu’arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017.
- Tahir, Bursalı Mehmet. *Osmanlı Müellifleri*. Ankara: TÜBA, 2016.
- Tarama Sözlüğü. Çevrim içi. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.
- Tezcan, Semih. *Dede Korkut Kitabında Boy Boylamak, Soy Soylamak*. Ankara: TDK Yayınları 1978.
- Tezcan, Semih, Hendrik Boeschoten. *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Timurtaş, Faruk Kadri.*Yunus Emre Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Yastı, Mehmet, Hidayet Duyar. Fağfûr-Nâme” Adlı Eserde Geçen Kültürel Motifler Ve Olağanüstü Unsurlar”. *Selçuk Türkiyat*. Nisan/54(2022): 235-263.
- Zavotçu, Gencay. *Rızâ Tezkiresi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017.

EKLER
EK-1.: Sözlük⁷⁶

⁷⁶ Sözlükteki kelimeler metin içerisindeki bağlamına göre yazılmıştır. Kelimelerin anlamları için çevrim içi Güncel Türkçe Sözlük, Tarama Sözlük, Kubbealtı Lügat esas alınmıştır.

A

āb: (<F.) Su

‘abā: (<Ar.) Yünden dokunmuş, bol ve kaba hırka.

‘aceb: (<Ar.) Tuhaf, şaşırtıcı, garip.

‘aciz: (<Ar.) Gücü bir işe yetmez olan, güçsüz, zavallı kişi.

‘acūze: (<Ar.) Kocakarı, yaşlı, huysuz ihtiyar.

ādem: (<Ar.) 1. İnsan, kişi, kişiöğlü, adam.

2. Dünya üzerindeki ilk insan, Hz. Âdem.

‘ādet: (<Ar.) Görenek, alışılmış.

āfitāb: (<F.) Güneş.

āgāh: (<F.) 1. Bilen, bilgili olan (kimse). 2. Haberli.

āgāz: (<F.) Başlama, başlangıç.

‘ahd: (<Ar.) 1. Yemin, ant. 2. Söz verme.

aḥmer: (<Ar.) Kıızıl, kırmızı. **aḥvāl:** (<Ar.) Hâller, durumlar.

‘ākıbet: (<Ar.) Sonunda, nihayet, netice.

‘ākıl: (<Ar.) Akıllı (kimse).

‘aql: (<Ar.) 1. Us, düşünme ve kavrama yetisi. 2. Bellek.

a‘lā: (<Ar.) En yüce, en ulu, en yüksek.

ālāt: (<Ar.) 1. Aletler, makineler. 2. Bir sanatın icrasına mahsus araç gereçler.

‘aleyh: (<Ar.) 1. Üzere, üzerine. 2.

‘aleyhi: onun üzerine.

ammā: (<Ar.) Ama, ancak, fakat, lakin.

anda: (<T.) 1. Orada. 2. Onda, o Hususta, o mevzuda. 3. Oraya. 4. O zaman.

andan: (<T.) andan 1. Ondan. 2.

Ona. 3. Sonra, ondan sonra. 4.

Ondan Ötürü. 5. Oradan. 6. Onunla.

anı: (<T.) Onu.

anıñ: (<T.) Onun.

ārām: (<F.) 1. Durma, dinlenme. 2. Rahat, huzur, sükûn, istirahat. 3. Bir yerde kalma, karar kılma. 4. bî-

āşikār: (<F.) Belli, açık, görünür vaziyette.

‘avn: (<Ar.) Yardım.

āvāz: (<Ar.) Ses, seda.

‘ayān: (<Ar.) Açık, görünür, belli, aşikâr.

āzād: (<F.) Serbest bırakma, serbestlik.

āzāde: (<F.) Hür olma durumu, serbestlik.

‘azm: (<Ar.) 1. Bir işi yapmaya kesin karar verme. 2. Yola çıkma, kesin karar vererek bir yere yönelme.

B

bāb: (<Ar.) 1. Kapı. 2. Mesele, konu, bölüm.

bād: (<F.) Rüzgâr, yel, hava.

bāğ: (<F.) Bahçe, yeşillik, ağaçlık alan.

bahā: (<F.) Paha, kıymet, değer, fiyat.

baḥr: (<Ar.) Deniz, derya.

baḥt: (<F.) 1. Nasip, kısmet, talih. 2. Devlet, büyüklük, yücelik, ululuk.

bāri: (<F.) 1. Hiç olmazsa, en azından. 2. Keşke.

bāzār: (<F.) 1. Pazar. 2. Alışveriş.

bed: (<F.) 1. Kötü, çirkin. 2. **bed-baḥt:** Kötü talihli, bahtsız, talihsiz.

3. **bed-ḥūy:** Kötü huylu.. 4. **bed-nām:** Kötü şöhretli. 5. **bed-peyker:** Kötü yüzlü, çirkin. 6. **bed-rāyihā:** Kötü koku. 7. **bed-şifāt:** Kötü sıfatlı, kötü yüzlü.

beliñle-: (<T.) Birden uyanarak çevresine korku ile şaşkın şaşkın bakmak, irkilmek.

bend: (<F.) Bağ, ip. **bende:** (<) Köle, tutsak.

bevvāb: (<Ar.) Kapıcı.

bey‘: (<Ar.) 1. Satış, satın alma. 2.

bey‘ ü şirā: Alışveriş.

beyābān: (<F.) Çöl.

bezm: (<Ar.) İçki, eğlence meclisi, dost toplantısı.

bilece: (<T.) Birlikte, beraber.

birle: (<T.) 1. Beraber, birlikte. 2. İle.

bisāt: (<Ar.) Halı, kilim, döşek, minder.

bostān: (<F.) Çiçek bahçesi, bağ.

bū(y): (<F.) Koku.

buncılayın: (<T.) Bunun gibi, böyle.

bülend: (<F.) Yüksek, yüce, ulu.

bünyād: (<F.) 1. Esas, temel. 2. Bina, yapı. 3. Soy, sop.

C

cām: (<Ar.) İçki, kadeh.

cān: (<F.) 1. İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık. 2. Dirim, hayat. 3. Kişi. 4. Gönül. 5. İçten, şirin, sevimli. 5. **cān-fezā:** can artıran, gönle ferahlık veren.

cāriye: (<Ar.) Para ile satın alınan, sahibinin üzerinde hakkı bulunan kız, halayık. 2. Savaşta esir alınan kız veya kadın.

cāvidān: (<F.) Ebedî, bengi, kalımlı.

cāy-gāh: (<F.) Yer, makam, mevki.

cefā: (<Ar.) Eziyet, sıkıntı, zulüm.

cehd: (<Ar.) Çalışıp çabalama, mücadele etme, gayret.

cem‘: (<Ar.) 1. Toplama, derleme.

ceyš: (<Ar.) Asker, ordu. **cezīre:** (<Ar.) Ada.

civān: (<F.) Genç erkek, yiğit.

cuhūd: (<Ar.) Yahudi.

Ç

çāk: (<F.) Yırtık, yarık.

çar: (<F.) Dört.

çāre: 1. Çıkar yol. 2. Deva, ilaç. 3. bī-

çāre: çaresiz, çıkar yolu bulunmayan.

çerāğ: (<F.) Mum, meşale, ışık veren alet.

çerçi: (<T.) Köyleri dolaşarak ufak tefek satan ayak satıcısı.

çü: (<F.) 1. Madem ki, ne vakit ki, çünkü, o hâlde. 2. Gibi.

çün: (<F.) 1. Şu sebeple, şundan dolayı, çünkü. 2. Ne zaman ki.

D

dām: (<F.) Tuzak, aldatma, hile.

dānā: (<F.) Bilge, bilen kimse, âlim.

dāne: (<F.) Tohum.

dār: (<Ar.) Ev, konak.

dāye: (<F.) Dadı.

def‘: (<Ar.) Savma, kovma.

dehr: (<Ar.) 1. Dünya, alem. 2. Zaman, devir.

dest: (<F.) 1. El.

destūr: (<F.) 1. İzin, müsaade.

devr: (<Ar.) 1. Zaman, çağ, devir. 2. Dönme, dönüş. 3. Sürekli ve düzenli değişme.

dībā: (<F.) Altın ve gümüş işlemeli bir tür ipek kumaş.

dırāz: (<F.) Uzun

dil: (<F.) 1. Gönül, yürek.

dimāğ: (<Ar.) Beyin, zihin, şuur.

dīvār: (<F.) Duvar.

duḥter: (<F.) Kız, kız çocuğu.

dūlbend: (<F.) Baş örtüsü.

dürr: (<Ar.) İnci, mercan.

düşnām: (<F.) Sövmeye, sayma.

E

ebter: (<Ar.) 1. Kötü. 2. Soyu kesik olan kimse.

ecil: (Ar.) Sebep, neden.

efkār: (<Ar.) Düşünceler, fikirler.

ebleh: (<Ar.) Bön, alık, budala, ahmak.

efsün: (<Ar.) Büyü.

eğle-: (<T.) Vakit geçirmek, oyalanmak, kalmak.

eğlen-: (<T.) Hoşça vakit geçirmek.

ekābir: (<Ar.) Büyükler, ileri gelenler.

ekl: (<Ar.) Yeme.

emānet: (<Ar.) Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişiye korunması gereken şey.

emr: (<Ar.) Buyruk, komut, ferman.

endişe: (<F.) 1. Düşünce, fikir. 2. Kaygı, tasa.

endüh: (<F.) Keder, tasa, kaygı.

engür: (<F.) Üzüm.

erkān: (<Ar.) 1. Rükünler. 2. Bir topluluğun başlıca kimseleri, ileri gelenler, devletin, ordunun sayılı kimseleri, üstler.

esle-: (T.) Dinlemek, kulak asmak, dediklerini önemle dinlemek, tabii olmak.

eşcār: (<Ar.) Ağaçlar. **etmek:** (<T.) Ekmek.

evsāf: (<Ar.) Vasıflar, özellikler. **evvel**

āhır: (<Ar.) Önü sonu.

eyit-: (<T.) Söylemek, demek.

eyyām: (<Ar.) Günler.

F

fağfür: (<F.) Önceden Çin padişahlarına verilen unvan.

fāriğ: (<Ar.) Rahat, dingin. 2. Vazgeçmiş, terk etmiş. 3. **fāriğu'l- bāl:** Dertsiz, sıkıntısız, tasasız.

fāsīd: (<Ar.) Kötü, fesada uğramış kişi.

fāş: (<Ar.) Gizli olanı açığa çıkarmak, duyurmak ve ortaya dökmek.

fehm: (<Ar.) 1. Anlama, anlayış. 2.

bī-fehm: (F.+Ar.) Anlayıssız.

felek: (<Ar.) 1. Gök, gökyüzü. 2. Talih.

fen: (<Ar.) Bilim, bilgi.

ferāğ: (<Ar.) 1. Rahata erme, dinlenme. 2. Vazgeçme, el çekme.

ferāmūş: (<F.) Unutma, hatırdan çıkarma.

ferş: (<Ar.) 1. Yayma, döşeme. 2. Kilim, halı, şilte, yere döşenen şey.

ferzend: (<F.) Evlat.

feth: (<Ar.) 1. Fetih, bir yeri ele geçirme. 2. Açma.

fettāne: (<Ar.) Fitne ve fesada teşvik eden, ortalığı karıştıran anlamlarına gelen fettan kelimesinin müennes şekli.

fevāyid: (<Ar.) Faydalar, yararlar.

fevt: (<Ar.) 1. Elden
kaçırma, kaybetme. 2.

Ölüm.

fīgān: (<Ar.) Feryat ile bağırma,
inleme.

firāvān: (<F.) Bol, çok.

fūte: (<F.) Hamamda örtünmek için
kullanılan ince dokuma.

fūls: (<Ar.) 1. Düşük değerde bakır
sikke, düşük miktarda para. 2. **fūls-i**
aḥmer: Kırmızı para, yani bakır para.

fünūn: (<Ar.) 1. Fenler, bilim dalları.

fūrkat: (<Ar.) Ayrılık.

fūrū-mande: (<F.) Ezilmiş, aciz,
zayıf.

fūrūht: (<F.) Satma, satım, satış.

G

ḡāfil: (<Ar.) Etrafında gerçekleşen
olaylardan habersiz olan kişi.

ḡaflet: (<Ar.) 1. Dikkatsizlik,
uyuşukluk, aymazlık. 2. Hakk'tan
habersizlik durumu.

ḡāh: (<F.) 1. Vakit, zaman. 2. Ara sıra,
bazen.

ḡālib: (<Ar.) Üstün gelen, yenen,
başaran, güçlü.

ḡam: (<Ar.) 1. Keder, kaygı, tasa. 2.

ḡam-ḡīn: Kederli, tasalı. 3. **ḡam- nāk:**
Kederli, tasalı.

ḡarḡ: (<Ar.) Batma, boğulma.

ḡaraḡ: (<Ar.) Gye, amaç, arzu.

ḡāyet: (<Ar.) 1. Çok. 2.
Son,

nihayet. 3. Amaç. 4. **be-ḡāyet:** (<
F.+Ar.) Son derece, fazlasıyla.

gedā: (<F.) Dilenci, yoksul; miskin,
derviş.

genc: (<F.) Hazine.

gerdān: (<Ar.) 1. Dönmek. 2. **ser-**

gerdān: Başı dönmüş, ne yapacağını
bilmeyen, şaşırان kimse.

germ: (<F.) Sıcak.

germiyyet: (<F.) Sıcak olma durumu,
sıcaklık, harareti.

gešt: (<F.) Gezme, seyretme.

gevher: (<F.) 1. Cevher, mücevher.

2. Bir şeyin özü, esası. 3. [Mecazen]
Nitelikli söz.

ḡmā: (<Ar.) 1. Zenginlik. 2. Bıkkınlık,
usanç.

giryān: (<F.) Ağlayan, gözyaşı dökten.

girye: (<F.) Ağlama, ağlayış.

ḡūḡ: (<F.) Kulak.

gūşe: (<F.) 1. Köşe, uç.

gūft: (<F.) Söz, lakırdı. **gūftār:** (<F.) Söz, kelim.

gūher: (<F.) 1. Cevher, mücevher.

2. Nitelikli, derinlikli söz.

gūl: (<F.) Gül ağacının güzel kokulu çiçeği.

gūl- āb : (<F.) Gül suyu

gūşā: (<F.) Sonuna geldiği kelimelere “açan, açıcı” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

H

haber: (<Ar.) 1. Olmuş veya olmakta olan bir şeye dair orada bulunmayanlara erişen bilgi. 2. Söz; hikâye, rivayet, kıssa.

hacālet: (<Ar.) Utanma, mahcup olma.

hacīl: (<Ar.) Utanmış, mahcup olmuş (kimse).

hadd: (<Ar.) 1. Sınır, derece. 2. **bī-hadd:** Hadsiz, sınırsız.

hak: (<Ar.) 1. Doğru, gerçek. 2. Allah. 3. Bir kimsenin sorumluluk yüklenerek yaptığı işin karşılığı. 4. Hisse, pay. 5. Bir kimseye sarfedilen ve ancak ona lâayık olmakla ödenebilecek büyük emek ve gayret.

hāl: (<Ar.) 1. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet.

2. Tutum, tavır. 3. Şu anki zaman. 4. Güç, kuvvet, takat.

harīr: (<Ar.) İpek.

havz: (<Ar.) 1. Su biriktirme, yüzme, çevreyi güzelleştirme vb. amaçlarla altı ve yanları mermer, beton benzeri şeylerden yapılarak içine su doldurulan, genellikle üstü açık yer.

hayf: (<Ar.) Yazık.

haylī: (<F.) Pek çok, fazlasıyla

hayret: (<Ar.) Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma.

heman: (<F.) Hemrın kelimesinin eski metşnlerde geçen asıl şekli.1. Derhal, çabucak, vakit geçirmeden. **heman-dem:** Derhal, o anda, hemen.

hemcū: (<F.) Gibi.

hengāme: (<F.) Gürültü, patırtı, şamata.

hezār: (<F.) (Sayı olan) bin.

hışm: (<F.) Öfke, kızgınlık, gazap.

Hızr: (<Ar.) Âbıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdâdına yettiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.

hicāb: (<Ar.) Utanma, sıkılma, mahcubiyet.

hicr: (<Ar.) 1. Ayrılık

hiç: (<F) 1. Katiyen, asla. 2. Yokluk.

hikāyet: (<Ar.) Bir olayı sırasıyla anlatma işi.

hilāf: (<Ar.) 1. Zıt olma, karşı olma, ihtilaf. 2. Yalan.

hod: (<F.) 1. Kendi, bizzat. 2. Dahi, bile.

hor: (<F) Değersiz, hakir.

hüb: (<F.) 1. Güzel.

hürrem: (<F.) Sevinçli, şen.

hurūc: (<Ar.) Dışarı çıkma, çıkış.

hürmet: (<Ar.) Bir şeye veya bir kimseye saygı göstermek.

hüsn: (<Ar.) Güzellik.

I

ışmarla-: (<T.) Emanet etmek.

İ

ibtidā: (<Ar.) 1. Başlangıç. 2. Bir işe başlama. 3. En önce, ilk önce.

icāzet: (<Ar.) İzin, müsaade, onaylama.

idügi: (<T.) Olduğu.

ihsān: (<Ar.) Bağışlama, bağışta bulunma.

ihtiyār: (<Ar.) 1. Seçme, tercih etme. 2. Kendi iradesiyle hareket etme.

ikrām: (<Ar.) Kıymet vererek ağırlama, bağışta bulunma; ihsan.

i‘lām: (<Ar.) Bildirme, anlatma.

‘imāret: (<Ar.) Bir yeri bayındır hâle getirme, mamur, bayındırlık.

imdi: (<T.) Şimdi.

‘ināyet: (<Ar.) Lütuf, ihsan, iyilik.

intiḳāl: (<Ar.) Geçme, göçme.

intiḳām: (<Ar.) Öç alma.

intizār: (<Ar.) Beklemek, yolunu gözlemek.

irgür-: (<T.) Ulaştırmak.

iriş-: (<T.) Yetişmek, ulaşmak.

irtesi: (<T.) Yarın, gelecek.

issi: (<T.) Sahip, iye, malik.

isti‘cāb: (<Ar.) Şaşma, hayrette kalma.

istifsār: (<Ar.) Bir şey hakkında ayrıntılı bilgi öğrenmek isteme, sorma, soruşturma.

istihbār: (<Ar.) Haber alma, duyma.

istiḡfār: (<Ar.) Allah’tan günahlarının bağışlanmasını dileme, tövbe etme.

istikbāl: (<Ar.) Gelecek, gelecek zaman.

istirāḫāt: (<Ar.) Dinlenme.

işbu: (<T.) Bu; işte bu.

iştîyâk: (<Ar.) Büyük arzu duyma, özleme, özleyiş

‘ivaz: (<Ar.) Bedel ödeme, karşılık.

‘izz: (<Ar.) Yücelik, ululuk, şerefliklik.

‘izzet: (<Ar.) 1. Hürmet, saygı, ikram. 2. Yücelik, ululuk.

J

jâle: (<F.) Sabahları yaprak ve çiçeklerde görülen su damlaları, çiğ, şebnem

K

ķabā: (<Ar.) Üste giyilen elbise, kaftan, cübbe.

ķabîh: (<Ar.) Çirkin.

ķadd: (<Ar.) Uzun boy.

ķadem: (<Ar.) 1. Ayak. 2. Adım

ķamu: (<T.) Bütün, herkes, cümle.

ķande: (<T.) Nerede, nereye.

ķanı: (<T.) Hani, nerede.

ķanķı: (<T.) Hangi.

ķār: (<F.) 1. İş, eylem, amel.

ķaravaş: (<T.) Cariye, hizmetli.

ķatı: (<T.) Çok fazla, aşırı, şiddetli, sert.

ķayd: (<T.) Alaka, merak, endişe.

ķefenk: (<T.) Yumuşak, çabuk kırılabilen taş.

ķelb: (<Ar.) Köpek.

ķemākān: (<Ar.) Eskisi gibi, eskiden olduğu gibi.

ķemāl: (<Ar.) Bir kimsenin bilgi ve erdem bakımından olgunluğa erişmesi.

2. **bā-ķemāl:** Kusursuz, eksiksiz. 3. **ehl-i ķemāl:** Kemāl ehli olan kimse.

ķemend: (<F.) 1. Uzaktaki bir kimseyi veya şeyi çekip yakına getirmek için atılan ucu ilmikli ip 2. Eskiden îdamlarda kullanılan ilmikli yağı kayış.

ķenār: (<F.) Kıyı, sahil.

ķendü: (<T.) Kişinin kendisi.

ķenīzek: (<F.) Küçük cariye, halayık.

ķepenek: (<?) Çoban üstlüğü. **ķerre:** (<Ar.) Kere, defa, kez. **ķeştī:** (<F.) Gemi.

ķışsa: (<Ar.) Kısa hikâye, ibret veren anlatı.

ķimesne: (<T.) Kimse.

ķişver: (<F.) Memleket, il, diyar, ülke.

ķo-: (<T.) 1. Bırakmak, yerleştirmek. 2. Terk etmek. 3. Ekleme, katmak.

ķubbe: (<Ar.) 1. Yarım küre şeklinde olan bina, dam. 2. Gökyüzü.

ķuc-: (<T.) Kucaklamak, sarılmak.

kūh: (<F.) Dağ.

ķurb: (<Ar.) Yakınlık.

ķurbān: (<Ar.) 1. Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan.

ķurı: (<T.) 1. Islak olmayan. 2.

kūberā: (<Ar.) Büyükler, ulular.

kūffār: (<Ar.) Kafirler.

kūhen: (<F.) Köhne, eski

kūkūrd: (<F.) 1. Mavi bir alevle yanarak nefes almaya engel olan keskin kokulu bir gaz yayan element.

2. Kibrit.

kūlķan: (<F.) Hamamlarda döşeme altında bulunan ve ısınmaya yarayan büyük ocak.

kūnc: (<F.) Köşe, bucak.

L

la‘īn: (<Ar.) Lanetlenmiş, lanetli (kimse).

la‘l: (<Ar.) Kırmızı renkte, parlak, kıymetli bir taş.

la‘īf: (<Ar.) Yumuşak, hoş, ince güzelliğı bulunan (kimse).

leķker: (<F.) Asker, ordu.

levn: (<Ar.) Renk. 2. Yüzün rengi, beniz.

leyl: (<Ar.) Gece.

libās: (<Ar.) Elbise, giyecek şey

livāta: (<Ar.) Oğlancılık, lûtılık.

lu‘f: (<Ar.) 1. İyilik, hoşluk. 2. Bağış, ihsan.

M

mācerā: (<Ar.) Baştan geçen ilginç olay veya olaylar zinciri, serüven, sergüzeşt.

mağbūn: (<Ar.) Bir şeyin iç yüzünü, gerçeğini bilmediğı için aldanmış olan.

māh: (<F.) 1. Gökteki ay, kamer. 2. Bir takvim yılının on ikide biri, ay, şehir.

mağbūb: (<Ar.) 1. Sevilen kimse (erkek için). 2. **mağbūbe:** (<Ar.) Sevilen kadın.

mağfı: (<Ar.) Gizlenmiş, saklanmış, saklı.

mağām: (<Ar.) 1. Durulacak yer, durak, mekân, mahal. 2. Devlet kademesinde yüksek mevki, yüksek ve önemli memûriyet, mansıp, cāh

maksūd: (<Ar.) 1. Söylenilmek, belirtilmek istenilen, kastedilen 2. İstenilen şey, amaç, gāye, maksat.

mālik: (<Ar.) Sahip, iye.

mānend: (<F.) Benzer, eş.

maşlahat: (<Ar.) İş, önemli iş, mesele.

maṭar: (<Ar.) Yağmur.

mātem: (<Ar.) Yas.

maṭlab: (<Ar.)

maṭlūb: (<Ar.) İstenilen, arzu edilen şey. (maṭlab)

mecāl: (<Ar.) 1. Güç, güvvet, takat.

2. **bī-mecāl:** güçsüz, kuvvetsiz, takatsiz.

meclis: (<Ar.) Sohbet etmek, eğlenmek maksayıdıyla bir araya gelen dostlar toplantısı.

meded: (<Ar.) Yardım.

medḥ: (<Ar.) Bir kimse veya bir şeyin iyiliklerini, üstün niteliklerini söyleyerek değerini yüceltme, övme, övgü, sena.

medhūṣ: (<Ar.) Ürkmüş, şaşkınlık ve korku içinde kalmış, dehşete düşmüş.

meh: (<F.) 1. Gökteki ay, kamer. 2.

meh-cebīn: Ay alınlı. 3. **meh-liḫa:** Ay yüzlü. 4. **meh-peyker:** Ay yüzlü.

mehcūr: (<Ar.) 1. Uzaklaşmış, uzakta kalmış, ayrı düşmüş. 2. Bırakılmış, unutulmuş, terkedilmiş, metruk

mekrūhāt: (<Ar.) Pis, kerih şeyler.

melāl: (<Ar.) 1. Can sıkıntısı, usanç,

2. Hüzün, keder, dert. (melūl)

melāmet: (<Ar.) 1. Kınama. 2. Azarlama, çıkışma.

melbūsāt: (<Ar.) Giyilecek şeyler, elbiseler, kıyafetler.

melik: (<Ar.) 1. Hükümdar, padişah, hakan. 2. **melikzāde:** Hükümdarın çocuğu.

memāt: (<Ar.) Ölüm.

memnū: (<Ar.) Menedilmiş, yasaklanmış, yasak.

miḥnet: (<Ar.) Sıkıntı, zorluk.

mihr: (<F.) 1. Güneş. 2. Sevgi, dostluk.

mihribān: (<F.) Şefkatli, muhabbetli.

miḫdār: (<Ar.) 1. Bir şeyin ölçülebilir durumu, nicelik. 2. Ölçü.

miṣāl: (<Ar.) Örnek, numune.

miṣl: (<Ar.) Eş, benzer.

misk: (<Ar.) Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde

mu‘ātebe: (<Ar.) Azarlama, paylama.

muḥāl: (<Ar.) Gerçekleşmesi olanaksız, olmaz.

muḥālif: (<Ar.) Aykırı, zıt, karşı koyan (kimse).

muḥkem: (<Ar.) Dayanıklı, sağlam, kuvvetli.

muhlise: (<Ar.) Muhlis kelimesinin kadını ifâde eden, kadın ismi olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

muḥtasar: (<Ar.) Ayrıntılı olmayacak şekilde, derli toplu, öz.

muhtāle: (<Ar.) Muhtal kelimesinin kadını ifâde eden veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

muḥtelif: (<Ar.) Farklı, çeşit çeşit, türlü türlü.

muḥterem: (<Ar.) Saygıdeğer.

muḥassî: (<Ar.) Sıkıcılık veren, bunaltılı, kasvetli.

mukaddemā: Bundan önce, evvelce, eskiden:

mukadder: (<Ar.) Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen, alın yazısında bulunan (şey)

mukarrer: (<Ar.) 1.Hakkında karar alınmış, karar verilmiş, kararlaştırılmış. 2. Olacağı veya yapılacağı şüpheye yer bırakmayacak şekilde kesinleşmiş, kesin, şüphesiz, muhakkak:

muḥayyed: (<Ar.) Bağlı.

mūnis: (<Ar.) Cana yakın, uysal, sıcakkanlı.

muntazır: (<Ar.) Bekleyen, gözleyen.

murād: (<Ar.) 1. Ulaşılmak istenen şey, dilek, arzu. 2. **ber-murād:** Dileğine kavuşan.

muraşşa: (<Ar.) Kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherlerle bezenmiş.

murdār: (<F.) Kirli, pis, iğrenç.

murğ: (<F.) Kuş.

muşayḳal: (<Ar.) Cilatılmış, parlatılmış.

mušta: (<F.) Yumruk.

muşt ur-: (<F. +T.) Yumruk vurmak

muttali‘: (<Ar.) Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkıf ve haberdar olan.

mübārız: (<Ar.) Eski savaşlarda meydana çıkarak hasmıyla teke tek dövüşen, mübâreze eden kimse.

mübāşeret: (<Ar.) Bir işe başlama, yapmaya girişme.

mübeddel: (<Ar.) Başka bir şekle konulmuş, değiştirilmiş.

müberra: (<Ar.) İlgisi alakası kalmamış, arındırılmış.

mübtezel: (<Ar.) Değersiz, bayağı.

mücellā: (<Ar.) Cilalanmış, parlatılmış

mücrim: (<Ar.) Suçlu, töhmetli, kabahatli.

mühmelât: (<Ar.) Boş, anlamsız şeyler.

mühr: (<F.) Damga.

mülebbes: (<Ar.) (Elbise için) giyilmiş.

mümteni': (<Ar.) 1. Çekinen, geri duran, kabûle yanaşmayan. 2. Olması veya gerçekleşmesi imkânsız, mümkün olmayan, gayrimümkün.

münakkaş: (<Ar.) Nakışlı, süslü, işlemeli.

münkâd: (<Ar.) Boyun eğmiş, itaat etmiş.

munka'fi': (<Ar.) 1. Kesilen, kesilmiş, kesik, aralıklı, fâsılalı. 2. Arkası kesilen, devam etmeyen, son bulan, sona eren.

muntefi': (<Ar.) Faydalanan, yararlanan, kazanç sağlayan.

müntehâ: (<Ar.) Son, sona ermiş, nihayet, nihayete ermiş.

müsta'cel: (<Ar.) Acele, aciliyet, ivedi.

müstağrak: (<Ar.) Batmış, dalmış, içine gömülmüş, garkolmuş.

müstemend: (<F.) Gamlı, dertli, zavallı.

müstemi': (<F.) Dinleyen, kulak veren (kimse):

müstesnâ: 1. Genel kurallara uymayan, kural dışı, kâide hârici (şey):

2. Başkalarından farklı olan, seçilmiş, seçkin, üstün (kimse veya şey)

müşekkel: (Ar.) Bir şekle konulmuş, şekil, sûret verilmiş.

müşevveş: (Ar.) Dağınık, karışık.

müşkil: (<Ar.) Güç, zor.

mütâla'a: (<Ar.) Herhangi bir konu üzerinde ayrıntılıca düşünme, inceleme.

müte'essif: (<Ar.) 1. Üzüntülü, kederli,üzgün. 2.Duygulanmış, içlenmiş.

mütefekkir: (<Ar.) 1. Düşünen, tefekkür eden, tefekküre dalmış:

mütehassir: (<Ar.) Özleyen, özlem duyan, hasret çeken:

mütehammil: (<Ar.) Tahammül eden, katlanan, dayanan, dayanıklı.

mütehayyir: (<Ar.) Şaşmış, şaşırmış, hayrete düşmüş:

müteğayyir: (<Ar.) 1. Başka bir şekle giren, başka bir hal alan, değişen, başkalaşan. 2. Bozulmuş, bozuk.

müzâyaka: (<Ar.) Darlık, zorluk, sıkıntı.

müzehheb: (<Ar.) 1. Altın suyuna batırılmış. 2. Yıldızlanmış.

müzeyyen: (<Ar.) Süslenmiş, bezenmiş.

N

nāgāh: (<F.) Aniden, apansızın, birdenbire.

nāgehān: (<F.) Aniden, apansızın, birdenbire.

naql: (<Ar.) Aktarma, taşıma. 2. Anlatma, hikâye etme.

nālān: (<F.) İnleyen, sızlayan.

nāle: (<F.) İnilti.

nām: (<F.) 1. İsim, şöhret. 2. **nām-dār:** Namlı, ünlü, meşhur. 3. **nām-ver:** Namlı, ünlü, meşhur.

necāset: (<Ar.) Pislik, murdarlık.

necāt: (<Ar.) Kurtulma, kurtuluş.

nedāmet: (<Ar.) Pişmanlık.

nefs: (<Ar.) Kulun benliğine ait beğenilmeyen ve bayağı arzuları, bu arzuların zaaf merkezi.

nehār: (<Ar.) Gün, gündüz.

nesrīn: (<F.) Yaban gülü, ağustos gülü, Mısır gülü gibi isimler alan bir tür gül.

nev': (<Ar.) Tür, çeşit.

nevāl: (<Ar.) Bağış, ihsan.

nevha: (<Ar.) Ölünün arkasından sesle ağlama, matemle feryat etme.

nısf: (<Ar.) Yarı, yarım.

nigār: (<F.) Resim, nakış, resim gibi güzel sevgili.

nihān: (<F.) Saklı, gizli kalmış. **niķāb:** (<Ar.) Peçe, yüz örtüsü.

nişān: (<F.) 1. İz, işaret, alamet.

2. Vurulmak istenen hedef.

noķşān: (<Ar.) 1. Eksik. 2. Eksiklik, kusur.

nuķūset: (<Ar.) Uğursuzluk.

nūş: (<F.) İçme.

O

ocaķ: (<T.) Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer.

oķı-: (<T.) 1. Sesli olarak söylemek.

2. Çağırma, davet etmek.

ol: (<T.) Üçüncü teklik şahıs zamiri, o.

Ö

‘ömr: (<T.) Yaşam, dirim, hayat.

öyle zamānı: (<T.) Öğle vakti, süresi.

‘özr: (<Ar.) 1. Mazeret. 2. Sakatlık, bozukluk, kusur.

P

pādişāh: (<F.) Hakan, hükümdar.

pāk: (<F.) 1. Temiz, saf. 2. **nā-pāk:**

Temiz olmayan, kirli.

pākīze: (<F.) Temiz, pak.

pāre: (<F.) Parça.

pāy: (<F.) Ayak.

pāyidār: (<F.) Kalıcı, sürekli.

pāymāl: (<F.) Ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş, hakir.

peder: (<F.) Ata, baba.

pehlū: (<F.) Yan, yan taraf

penāh: (<F.) Sığınak.

-penāh: (<F.) Sonuna gelen kelimelere “sığınacağı, koruyucusu” anlamını vererek Farsça birleşik kelimeler yapan ek.
‘adālet- penāh: Adaletin koruyucusu.
cihan- penāh: Cihanın koruyucusu.

pend: (<F.) Öğüt.

pervāz: (<F.) Uçma, uçuş.

perverdigār: (<F.) Besleyen, terbiye eden, Allah.

pes: (<F.) Şu hâlde, öyleyse, şimdi.

peydā: (<F.) Açıkta, meydanda olan, aşikâr. 2. **nā-peydā:** Görünmeyen, belirsiz. 3. **nev-peydā:** Yeni ortaya çıkma, yeni görünme.

peyker: (<F.) Yüz.

peykār: Cenk, cidal, savaş, harp

pinhān: (<F.) Saklı, gizli.

pīr: (<F.) Yaşlı, ihtiyar kimse.

pīrezen: (<F.) Yaşlı, ihtiyar kadın.

pul: (<F.) Akçeden küçük metal para.

pūr: (<F.) Dolu.

püş: (<F.) Bel, kuşak yeri. 2. Arka, sırt.

R

rağbet: (<Ar.) 1. İtibar. 2. İlgi, alaka.

rāh: (<F.) Yol.

racīm: (<Ar.) Taşlanmış, taşlanarak cezalandırılmış. (Şeytan için) Allah’ın huzurundan kovulmuş.

rahm: (<Ar.) Merhamet, acıma.

raht: (<F.) 1. Yola çıkarken yanına alınacak eşya. 2. Tedarik, savaş aletleri.

rām: (<F.) Boyun eğen, itaat eden.

rāst: (<F.) 1. Gerçek, doğru. 2. Münasip, uygun.

rāviyān: (<Ar.) Rivayet edenler, aktaranlar, hikâye edenler.

rāz: (<F.) Gizlenen şey, sır.

rāzı: (<Ar.) Kabul edip rıza gösteren, hoşnut olan.

reh (<F.) Yol (rah)

renc: (<F.) Sıkıntı.

reng: (<F.) Görünüş, tarz, şekil, sûret

rengīn: (<F.) 1. Parlak renkli:

resen: (<F.) Urgan, ip.

resm: (<Ar.) Âdet, usul, merasim.

revān: (<F.) 1.Yürüyen, giden. 2. .Akan

reyhān: (<Ar.) Fesleğen.

rivāyet: (<Ar.) Bir olay, bir sözü nakletme.

rubā'ī: (<Ar.) Klasik edebiyatta dört dizeden oluşan ve belirli aruz kalıpları ile yazılan şiir, dördül.

ruh: (<F.) Yanak.

rūh: (<Ar.) İnsanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul edilen şey, öz, tin, can kuşu.

ruhsār: (<F.) Yanak, yüz.

Rūm: (<Ar.) Anadolu.

rūmī: (<Ar.) Anadolu halkına mensup.

rūşen: (<F.) 1. Parlak, aydınlık. 2.

rūşen-i zamīr: (<Ar.) Gerçekleri bilen, gönlü aydın kimse.

rūy: (<F.) Yüz.

rūz: (<F.) Gündüz.

rūzigār: (<F.) 1. Devir, vakit, zaman.

2. Esinti, yel.

rūmmān: (<Ar.) Nar.

rūmmānī: (<Ar.) Nar gibi, nara benzer.

rūsvāy: (<F.) Rezil, kepaze.

S

sa'âdet: (<Ar.) 1. Mutluluk. 2. **bā-sa'âdet:** Mutluluk ile.

sākit: (<Ar.) Susan, susmuş, sessiz.

şalb: (<A.) Asarak idam etme, darağacına asılma.

şanem: (<Ar.) Put. [Mecazen] Put gibi güzel.

şānī: (<Ar.) İkinci.

şavt: (<Ar.) Ses, seda. 2. **bī-şavt:** (<Ar.) Sessiz, sedasız.

şavul-: (<T.) Çekilmek, uzaklaşmak.

şayd: (<Ar.) Avlanma.

sāye: (<F.) Gölge.

segirdim: (<T.) Koşma, koşuş.

segirt-: (<T.) Sıçrayarak yakın bir yere doğru koşmak.

semāvī: (<Ar.) 1. Göğe ait, gökyüzü ile ilgili. 2. İlahi.

serāy: (<F.) Saray.

ser: (<F.) 1. Baş. 2. **serāser:** baştan başa. 3. **sertāser:** Baştan başa. 4. **serteser:** baştan başa.

ser-encām: (<F.) 1. Son, nihayet. 2. Başa gelen bir durum veya olay.

ser-güzeşt: (<F.) Macera, serüven.

sermāye: (<Ar.) Varlık, servet.

server: (<F.) Önde gelen, seçkin.

seyl: (<Ar.) Taşkın, sel.

seyr: (<Ar.) Gezip dolaşma.

seyrān: (<Ar.) 1. Gezme, dolaşma. 2. Bakıp seyretme.

seyyāh: (<Ar.) Seyahat eden, gezici.

şı-: (<T.) 1. Bozmak. 2. Hiç saymak.

sır: (<Ar.) Gizli tutulan şey, gizem.

simāt: (<Ar.) Sofra.

sīm: (<F.) Gümüş.

sīmīn: (<F.) Gümüşten yapılmış, gümüşü andıran, gümüş gibi.

şohbet: (<Ar.) Dostça konuşarak vakit geçirme.

sög-: (<T.) Sövmek, kötü söz söylemek.

su‘āl: (<Ar.) Soru.

şubḥ: (<Ar.) Sabah, sabah vakti.

şun‘: (<Ar.) Yapma, meydana getirme.

sūzān: (<F.) Yakıcı, [mecazen] etkileyici.

sükker: (<F.) Şeker.

sūvār: (<Ar.) Binek hayvanına (özellikle ata) binmiş; atlı, atlanmış kimse.

şād: (<F.) 1. Sevinçli, neşeli. 2. **nā-şād:** mutsuz.

şādān: (<F.) Sevinçli, mutlu.

şāh: (<F.) Han, hakan, hükümdar.

şākird: (<F.) Öğrenci, çırak, yamak.

şarāb: (<Ar.) Alkollü içki, mey. **şāyed:** (<F.) Eğer.

şāyeste: (<F.) Lâyük, yaraşır, uygun, şâyan

şeb: (<Ar.) 1. Gece. 2. Şeb ü ruz: Gece gündüz, her zaman, dâima. 3. Şebçerāğ: Gece parlayan kıymetli taş.

şehir: (<F.) Şehir, il.

şehriyār: (<F.) Han, hakan, hükümdar, sultan.

şehzāde: (<F.) Hükümdarın oğlu veya ailesinden erkek.

şekker: (<F.) Şeker.

şekl: (<Ar.) Dış görünüş, şekil.

şem‘: (<Ar.) Mum.

şemle: (<Ar.) Sarık.

şems: (<F.) Güneş.

şer: (<Ar.) Kötülük, fenalık.

şerīf: (<Ar.) Kutsal, şerefli, soylu.

şerīr: (<Ar.) Kötü işler işleyen (kimse), kötü (kimse)

şermende: (<F.) Mahcup düşmüş olan.

şikār: (<F.) Av.

şimden girü: (<T.) Bundan sonra, bundan böyle.

şi‘r: (<Ar.) Manzume, nazım, şiir.

şol: (<T.) Şu.

T

ta‘accüb: (<Ar.) Şaşıрма. **ta‘ām:** (<Ar.) Yemek, aş. **tāb:** (<F.) Sonuna geldiği kelimelere “parlayan, parlatan, aydınlatan” anlamları katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

tāc: (<F.) Soyluluk, iktidar veya hükümdarlık sembolü olan süslü başlık.

tācir: (<Ar.) Ticaretle uğraşan kimse.

taḥrīr: (<Ar.) Yazı yazma.

taḫrīr: (<Ar.) Sözle anlatma, ifāde ve beyan etme, anlatış:

ṭaleb: (<Ar.) İstek, dilek, arzu.

ṭālī‘: (<Ar.) Talih.

ṭama‘: (<Ar.) Aç gözlülük, tamah.

tamām: (<Ar.) Bitmiş, tamamlanmış.

ta‘rīf: (<Ar.) Bir şey veya kavramı, ne olduğunu ve ne olmadığını gösterecek şekilde temel unsurlarını, özelliklerini belirterek eksiksiz olarak tanıtmak, tanımlama.

ṭāya: (<F.) Dadı. (bkz. dāye).

teẓarru‘: (<Ar.) Yalvarma, yakarma:

tebdil: (<Ar.) Değişme, başka şekle girme.

tedbīr: (<Ar.) Önlem.

tefaḥḥus: (<Ar.) İyice, etraflıca araştırma.

tefek্কür: (<Ar.) Düşünme.

teferrüc: (<Ar.) 1. Gezme, dolaşma.

teftiṣ: (<Ar.) Bir şeyin aslını anlamak veya bir işin gereğince yapılıp yapılmadığını öğrenmek maksadıyla her yönden inceden inceye yapılan araştırma.

te‘hīr: (<Ar.) Erteleme, sonraya bırakma:

tekellüfāt: (<Ar.) Tekellüfler, zahmet işe katlanma.

tekellüm: (<Ar.) Söyleme, lakırdı etme, konuşma.

tekye: (<Ar.) Dayanma, güvenme, îtimat etme:

telef: (<Ar.) 1. Yok etme. 2. Boş yere harcama.

temāṣā: (<Ar.) İzleme, seyretme.

ten: (<F.) Cilt, vücut.

tenāḳus: (<Ar.) Azalma, eksilme.

tenāvül: (<Ar.) Yeme içme.

teng: (<F.) 1. Dar. 2. **dil-teng:** Gönllü darda, sıkıntılı.

tenhā: (<F.) 1. Issız. 2. Yalnız.

terahhūm: (<Ar.) Acıma, merhamet etme.

tertibāt: (<Ar.) Düzenlemeler, hazırlıklar.

tevazzu': (<Ar.) Abdest alma.

tevekkül: (<Ar.) Herhangi bir iş hakkında elden geleni yapıp sonrasını Allah'a bırakma.

tezvīr: (<Ar.) Yalan dolan, dedikodu.

2. **bī-tezvīr:** yalansız.

tın-: (<T.) Önemsemek, dikkate almak.

tīše: (<F.) Balta, nacak.

toğrı: (<T.) ...e yönelmiş, ...e tarafa.

toğrıl-: (<T.) Yönelmek.

toķın-: (<T.) Dokunmak, değmek, temas etmek, el sürmek.

toķuz: (<T.) Dokuz rakamı.

tol-: (<T.) Dolmak, dolu duruma gelmek.

tolu: (<T.) İçi boş olmayab, dolmuş, boş karşıtı.

ton: (<T.) Kıyafet.

tur-: (<T.) 1. Durmak; hareketsiz, kımıldamadan beklemek. 2. Ayağa kalkmak. 3. Yerleşmek, kalmak.

tuyūr: (<Ar.) Kuşlar.

tuy-: (<T.) 1. İşitmek, duymak. 2. Haberdar olmak.

tüvān: (<F.) 1. Güç, kuvvet. 2. **Nā-**

tüvān: (<F.) Güçsüz, kuvvetsiz.

U

u: (<F.) Sessiz ve kalın harfle biten kelimelerden sonra gelen "ve" bağlacı.

ūd: (<Ar.) Odun, ağaç.

ulu: (<T.) 1. Büyük, yüce, itibarlı. 2. Çok yüksek, çok büyük olan (şey).

ur-: (<T.) 1. Vurmak. 2. Hedefe nişan olarak atmak. 3. Yaralamak. 4. [Na're kelimesiyle birlikte] Haykırmak.

uryān: (<Ar.) Çıplak.

uş: (<T.) 1. İşte, şimdi. 2. Çünkü.

uşanmak: (<T.) Kırılmak, parçalanmak.

uşda: (<T.) İşte.

uşağ: (<T.) 1. Ufak. 2. Çocuk, yavru.

uyhu: (<T.) Uyku.

Ü

ü: (<F.) Bkz. u

ümīd: (<Ar.) Umut, beklenti.

üstād: (<F.) Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse.

üstüvār: (<F.) Sağlam, dayanıklı.

üş-: (<T.) Bir araya gelmek, toplanmak, üşüşmek.

V

va‘de: (<Ar.) 1. Söz verme. 2. [yit- fiili ile beraber kullanıldığında] eceli gelmek, ölmek.

vāfir: (<Ar.) Çok.

vāḳı‘a: (<Ar.) Olmuş olan şey, baştan geçen olay.

vāḳi‘: (<Ar.) Olan, olmuş. **vaḳt:** (<Ar.) Vakit, zaman, an. **vālā:** (<F.) Bir çeşit kumaş.

vālide: (<Ar.) Anne.

vālih: (<Ar.) Şaşırmış, hayrete düşmüş.

vaṣiyyet: (<Ar.) Nasihat, öğüt. **vech:** (<Ar.) 1. Tarz, yol. 2. Sebep.

vedā‘: (<Ar.) Ayrılırken birbirine esenlik dileme.

vefā: (<Ar.) Sevgi, dostluk bağlılığı.

2. **bī-vefā:** Vefasız, dostluğuna bağlı olmayan kimse. 3. **vefa-dār:**

Dostluğuna bağlı kimse.

vefāt: (<Ar.) Ölüm.

vilāyet: (<Ar.) 1. Vilayet, il, diyar, ülke. 2. Otorite, yetki.

viṣāl: (<Ar.) Kavuşma.

vuṣlāt: (<Ar.) Sevgiliye kavuşma.

vü: (<Ar. <F.) “ve” bağlacının ünlü ile biten kelimelerden sonraki okunuşu.

vücūd: (<Ar.) Var olma.

Y

yād: (<F.) Anma, hatırlama.

yādigār: (<F.) Bir kimseyi, bir olayı hatırlatan nesne veya kişi, andaç.

yāḳūt: (<Ar.) 1. Koyu kırmızı renkte olan değerli taş. 2. Bu taştan yapılmış veya süslenmiş.

ya‘nī: (<Ar.) “Demek oluyor ki” ve “sözün kısası” gibi anlamlara gelen söz.

yār: (<F.) 1. Arkada, dost. 2. Sevgili.

yarağ: (<T.) Hazırlık.

yārān: (<F.) Arkadaşlar, dostlar.

yavuz: (<T.) Kötü, fena.

yeg : (<T.) Daha iyi, yeğ.

yek: (<F.) Tek, bir:

yelken: (<F.) Teknenin direğini bağlanan ve rüzgâr gücünden yararlanarak onu hareket ettiren şerit veya kumaş.

yeñ: (<T.) Giysi kolunun el üzerine gelen kısmı.

Z

ẓāhir: (<Ar.) Açıkta olan, meydan olan, görünür olan (şey).

zahīre: (<Ar.) Erzak.

zaḥm: (<Ar.) Yara, yarık.

zaḥmet: (<Ar.) Güçlük.

ẓāhir: (<Ar.) Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey)

zār: (<F.) İnleyen, ağlayan.

zebān: (<F.) 1.Dil. 2. Lisan, konuşma.

zeber: (<F.) Üst (**zîr ü zeber** “alt üst” şeklinde kullanılır]

zehre: (<F.) Öd, safra.

zelîl: (<Ar.) Aşağılanan, hor görülen.

zelzele: (<Ar.) Deprem, yer sarsıntısı.

zemîn: (<Ar.) Yer, mahal.

zencîr: (<F.) Birbirine geçmiş metal halkadan oluşan bağ, zincir.

zer: (<F.) Altın.

zerre: (Ar.) Çok küçük parça.

zerrîn: (<Ar.) Altından yapılmış.

zevraḥ: (<Ar.) Kayık

zîkr: (<Ar.) Söz etme, anma.

zîr ü zeber: (<Ar.) Altüst, darmadağın.

ẓuhur: (<Ar.) Meydana çıkma, baş gösterme, görünme:

ẓulumāt: (<Ar.) Karanlıklar.

EK-2.: Tıpkıbasım

[illegible]

وارا پے

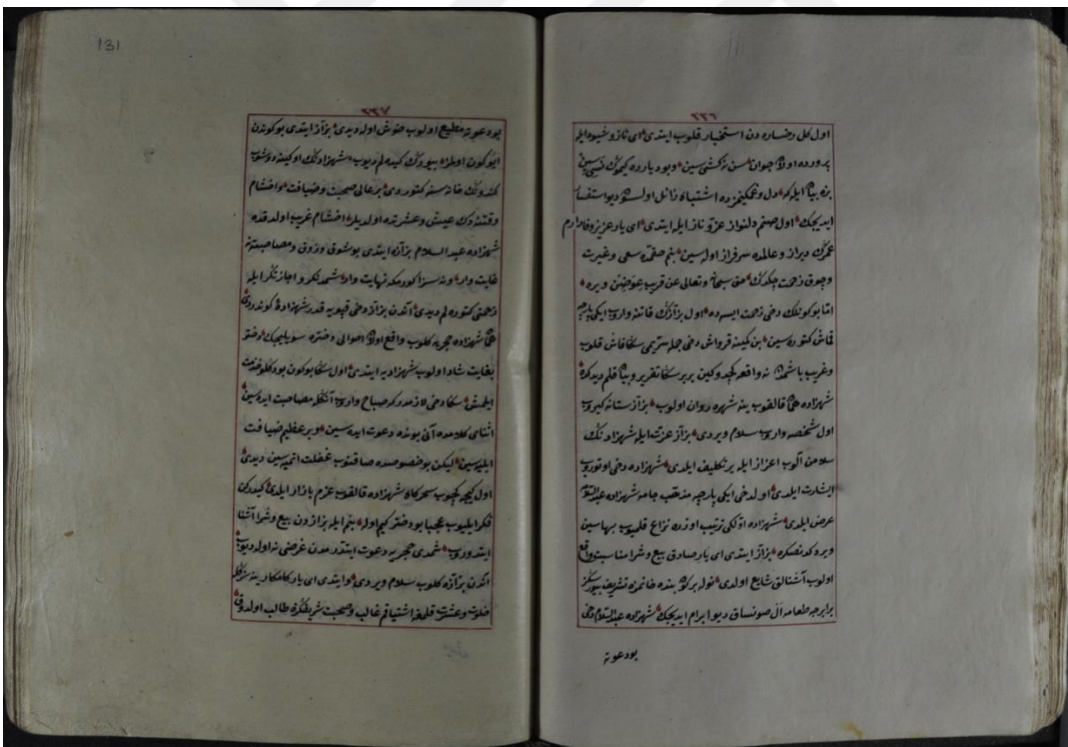
و او را سه تاج و قبا و باری ترک اربوبه بر جلین بر عیالی کویب پشلا
 بادی و اینک او و سینه شاق و اولولن و حسن کولکند و میگویند
 قلندرشکل اولوب بنم اولوب کورکسین و سیدلر بیشره
 عبدالمطعم و صوبار مطیع و رام اولوب و دوشدرلمر زین
 قیام قلوب و پاشا شک کلوب قلوب قدیمه قلوب سلام و دوش
 آدن قلع ایلد و احوالی شاه ارام قلی و شاه ایتدی
 ای پسر کینک نام غریبه کولکند و رضام بقدره زینلمر غرم
 تمام اولطه ادر قلمشدره قورقوبم برکون و دوزلار قیانات
 بیانات ابرکوب و قلات ایدم ایلطنت رعت و اقلت بیجانر الیز
 دوش و بوشلی نصیحت ایلدی و شزده هجده آسکی چاره بقدر
 ایتدی و درم و نیرمعت سیاحت قیلینچ جانمتر بقدر و دوش
 پاشا و کوردیک نصیحت ایتدی و حقیقت لیکر بطور مکرر
 کولکین کولری تخمین اضطرابی کول قیدین کولکوشق
 اولدی و ایتدی ای بیگ کونم چو کورکین ایتدی کیدرین
 ایدی نظار قیام نصیحت و ایدر اول کورکسین و شزده ایل
 نصیحتین بری بودور کول قلدن ایتک و ایلکند و دوشدره
 کیرمیسین و دوشی بولور کینک جماد و دوشک و ایتک و ایتک

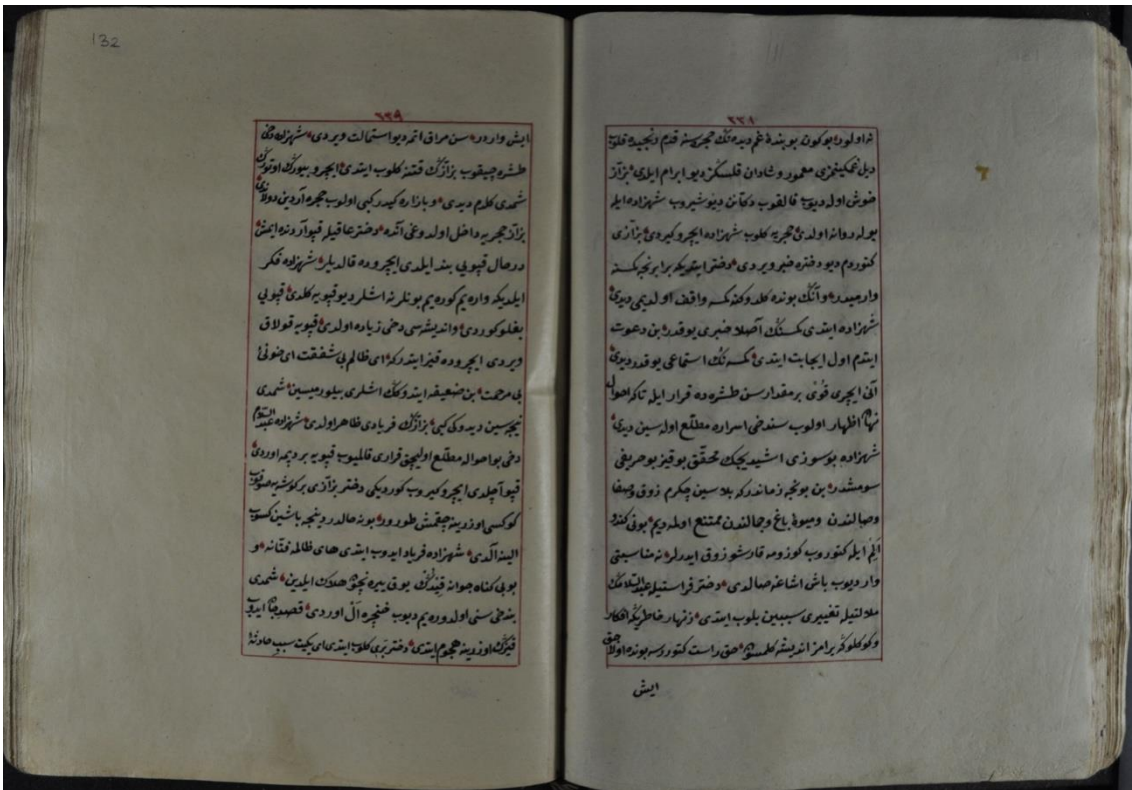
تایسین ویدیه عبد السلام ^{۱۶۸} این حرکت بود و بر امرای
باشم اوست؛ هر که بود و نیز هم راه و وجوه نصیب کند
قد قلا غره کوشوار اولی و یلب آندن که لغیر عشق
کردی و برشله جدید و عالی سفید اولی ملبس اولی آتش
اغری با هوای قشود انواع و در اولی با وقت و مجاهد و
و مدد با پای کند و مدد جهان ایستادن و در مبارک ساعته
بدی هر چه ای دل و ادع ایستاد طریق غریب روان اولی و رفت
بود و بشیر بر پیرش و در قلیله که عجیب شمرده و قد کشید
نورس و وقتی افغنی سیرا شد و در کوه اولی این چنین
و بدست کوه و در معقل و بار و ادع با کاهلری و در غایت
دار و دوی و موهوبی معقول و بود و در این زمان
مهر خیز و بدست چین ایستاد و بار و ادع و در
قطع مسائل ایستاد و در زمانه و در ادع و در ادع
و در غرض سفید و داخل اول و موافق روز که ایستاد
در این سرین قلوب کتیر و کوندر و کر که چین بود و معقل
شمره و اصل اول و سفید و در جیب شمره و در طریقه
شمره ایستادی و در لغت و در وضع و در کوه و در کوه

ایچہلم

[illegible]

کتاب مشهوره سولک لاکر قهریه به زن اولسک هوارده
ایستیکر تین اولسک ایسی کوره ایست سکنیلریم دیت اولسک
قادرین دفع ایتم بوند نصکله بوسرای کلمه بدم کندی اولسک
دارتک بزانده مایه رای حکایت ایست و فاشه یوق دیو جواب ایست
دیو یازده رسا حشر شخص وارده کدشکله یورده برکسک حالیش
خبردار کلدر و خجونه آئی بلور کشف بزانده تعریف ایدت اولسک آئی کشف
بولمش اولسک خجونه ایلم کورده وکی و سائی نظره قوش کشف اسرار
دوما استشف اولسک هر برسنس بزانده بریکه یوق اوچا کورم
اولسک کشف خازنده بولعی دیر کلمه ایست ایست بوجانیم قلم
ایست بوق قاتله یا شلی بزانده کشف جانور قلم شولر و کورمال
ایلم دیوانه اولم اصلو طرمدن کتر اولسک

اولسک خجونه بولر دانه اولسک خجونه
چان اولسک چانیم تلغ قاتله اولم
قلم سوزنن صباک برکسک
کشف بولر عیقل دیر هر کور
کشف قورچسکله و دزنن تاکیم
کشف خجونه کورده جانور کلمه ایست بولر کشف اولسک

بوتک

بوتک اوزینه معاهده اولسک لاکر قهریه بزانده کورده یا بولسک
بجور قهریه بولوشوب نقدی حکایت اید و بولر قهریه بولر کورده
بجور قهریه بولوشوب حکایت بزانده ستر اید و بولر قهریه بولر کورده
اما کور اولسک عشق بتر جانور اید و بولر قهریه بولر کورده
دیزیم انشام اولسک طایه باب اسره کجی قورم اولسک و انشام
بجور کورم کشف بتر جانور اید بولر قهریه بولر کورده
چاره سزده حبس مشغول اولم بر زمانه کشف طایه کلوب
ایست اید ایلم کشف و جندم ایست اولسک بولر قهریه بولر کورده
قورچسکله اولسک بولر قهریه بولر کورده
او بولر کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
بجور کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
دیزیم اولسک قورچسکله بولر قهریه بولر کورده
اولسک کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
کجی کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
اولسک کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
بی حال اولم و جندم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده

بوتک

بوتک

بوتک کورم کلوب بولر قهریه بولر کورده
مرکبیم تیات بولر قهریه بولر کورده
سوروب بولر قهریه بولر کورده
باشلور اولسک بولر قهریه بولر کورده
بزانده آیتیم بولر قهریه بولر کورده
قورچسکله اولسک بولر قهریه بولر کورده
اولسک کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
قالور صبر اید کورم کلوب بولر قهریه بولر کورده
ایدرسم اولسک کلوب بولر قهریه بولر کورده
بزانده کورم کلوب بولر قهریه بولر کورده
ایلم کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
اولسک کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
طولور و کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
دخول اید بولر قهریه بولر کورده
ما هتاب چار کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
بجور کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
اولسک بزانده کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده

ایلم

ایلم کورم کلوب بولر قهریه بولر کورده
مرکبیم تیات بولر قهریه بولر کورده
سوروب بولر قهریه بولر کورده
باشلور اولسک بولر قهریه بولر کورده
بزانده آیتیم بولر قهریه بولر کورده
قورچسکله اولسک بولر قهریه بولر کورده
اولسک کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
قالور صبر اید کورم کلوب بولر قهریه بولر کورده
ایدرسم اولسک کلوب بولر قهریه بولر کورده
بزانده کورم کلوب بولر قهریه بولر کورده
ایلم کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
اولسک کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
طولور و کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
دخول اید بولر قهریه بولر کورده
ما هتاب چار کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
بجور کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده
اولسک بزانده کورم کشف و جندم اولسک بولر قهریه بولر کورده

ایلم

آهنگن ایدر که چندی کویک ایستد دست کتوره صدمه دیوه اول
 بر باغی دخی الینه الوده دیواره دخی یقین واروب پیچیده دیوه
 ماهستانی نشانی لیرب غنوب ایر دیواره اوردمش یز که پیچیده
 یوزی کوزی بدنه لیا سینه و قلم چو دنگ ایچیده پیچیده دیوه
 ملوک اولمش اکتفکوره کور دخی پیچیده دکل ماهستانی ایستد قلم
 غم و غنیمت با تشنه پیچوب قاجا چن بر دخی یوقی چا سندن چو دنگ
 کوشن سینه طهوز دولا نوب اندوه غم چانه اولمش با سندن
 ایازمه هلا تر یوشوب نهجا ایستد معدا سندن بر یارلسر بر کور
 ایچی بندخی یونکان جماعتی اوبودوب قالمقوب طایه قادی
 ایلا افواج دورلو مولات و لالت نرم و جلیوات و کافوریه
 و غنیری شمه ر یاقوب چمر کلیمه چوبی ایچوب کور دنگ
 اورتاق ملوک چمر بزار ییلا طولمش نهامت اسبته دنگ
 چمر نهامت و مهملات اولمش بر نادان قیغ اشکل بد صفا
 و بد خوی کور بوی و سیاه روی یوزی کوزی سیاهی
 دستاری و بیاسی سیاه ایلا شرمسار اوتورده یو حال یول
 کور دنگ قیچ ایستد اوزر بر حیرت و دهشت مستولی اولده
 کولم قورقدی و جام اورک دخی طایه قادی و پیچیده ایستد بودوب

یوزنه

یوزنه کیم کوردی دیم آهنگن الیزه بر دنگ الیزه دودوک
 مجر دنگ طشره سور دنگ غنک ناناوان کوللی ریش پیچوب
 کندی آهسته آهسته بندخی بریم واروب یا ندم علی القبول
 مجر دنگ کدی دیر باره دفع ایستد و نقد رسد کتور و لیر
 مقید اولدم سبب حاشیه و قطع اولدم اما آنک جانمندن
 مطلقا میل و محبت منقطع اولدی بر قیاح کوزن کور و صبر
 و افتراق محبت و اشتیاق بزارک طاقن طاق اولمش قفا
 بر کیم بر داز و حکم کند و بر نوبان سر بلند کتور و بر غم
 بر بر نه اولوب نیم شیده نیم قصه نیم روان اولمش و صبر
 ایروب نوبان آل اوروب دیواره طیاره کند ایستد
 بیه قدر آنک پیچوب آهنگن برجه کند آتوب یوقا و چمنش
 و غم آشنایه قادی ایچر و سینه بر آلی قادی بزار
 کور سینه آشنایه بر تاب آشنایه اول محله نیم بر قیاح و کیم
 و کیمیش بال آروسی قوایم وار ایچی قور کور کند و قی
 بزارشیک بر قوایم اوستد و شوب بر آغی انقباسیند
 قوایم ایچیده کیدوب بغایت شکسته حال اولوب قوایم ایلا
 برابر یقیان بر بر منافق بیه طیاره پیچوب باغی افشا و کیم

آهنگن ایدر که چندی کویک ایستد دست کتوره صدمه دیوه اول
 بر باغی دخی الینه الوده دیواره دخی یقین واروب پیچیده دیوه
 ماهستانی نشانی لیرب غنوب ایر دیواره اوردمش یز که پیچیده
 یوزی کوزی بدنه لیا سینه و قلم چو دنگ ایچیده پیچیده دیوه
 ملوک اولمش اکتفکوره کور دخی پیچیده دکل ماهستانی ایستد قلم
 غم و غنیمت با تشنه پیچوب قاجا چن بر دخی یوقی چا سندن چو دنگ
 کوشن سینه طهوز دولا نوب اندوه غم چانه اولمش با سندن
 ایازمه هلا تر یوشوب نهجا ایستد معدا سندن بر یارلسر بر کور
 ایچی بندخی یونکان جماعتی اوبودوب قالمقوب طایه قادی
 ایلا افواج دورلو مولات و لالت نرم و جلیوات و کافوریه
 و غنیری شمه ر یاقوب چمر کلیمه چوبی ایچوب کور دنگ
 اورتاق ملوک چمر بزار ییلا طولمش نهامت اسبته دنگ
 چمر نهامت و مهملات اولمش بر نادان قیغ اشکل بد صفا
 و بد خوی کور بوی و سیاه روی یوزی کوزی سیاهی
 دستاری و بیاسی سیاه ایلا شرمسار اوتورده یو حال یول
 کور دنگ قیچ ایستد اوزر بر حیرت و دهشت مستولی اولده
 کولم قورقدی و جام اورک دخی طایه قادی و پیچیده ایستد بودوب

عاشق

عاشق یوزنه کیم کوردی دیم آهنگن الیزه بر دنگ الیزه دودوک
 مجر دنگ طشره سور دنگ غنک ناناوان کوللی ریش پیچوب
 کندی آهسته آهسته بندخی بریم واروب یا ندم علی القبول
 مجر دنگ کدی دیر باره دفع ایستد و نقد رسد کتور و لیر
 مقید اولدم سبب حاشیه و قطع اولدم اما آنک جانمندن
 مطلقا میل و محبت منقطع اولدی بر قیاح کوزن کور و صبر
 و افتراق محبت و اشتیاق بزارک طاقن طاق اولمش قفا
 بر کیم بر داز و حکم کند و بر نوبان سر بلند کتور و بر غم
 بر بر نه اولوب نیم شیده نیم قصه نیم روان اولمش و صبر
 ایروب نوبان آل اوروب دیواره طیاره کند ایستد
 بیه قدر آنک پیچوب آهنگن برجه کند آتوب یوقا و چمنش
 و غم آشنایه قادی ایچر و سینه بر آلی قادی بزار
 کور سینه آشنایه بر تاب آشنایه اول محله نیم بر قیاح و کیم
 و کیمیش بال آروسی قوایم وار ایچی قور کور کند و قی
 بزارشیک بر قوایم اوستد و شوب بر آغی انقباسیند
 قوایم ایچیده کیدوب بغایت شکسته حال اولوب قوایم ایلا
 برابر یقیان بر بر منافق بیه طیاره پیچوب باغی افشا و کیم

و شدت محبتش چنانچه حال قالدی هر چه صیاد است آه فغا ایلیکون
برای چشمی که با این کوزلی باشین سیل روی ایلیکون
اول چیه؟ برای ایلیکون که شدت عشقش از نظر این فغلی اولیوب
شراب و کباب و قویله شرب و روزیخانه زن چنان زاولی هر بار
کیفیت شرب و گرمیت با ده بلر پیوسته و بهقل اولوب مستلک
عاشقش آقا انیکولی شهرین دیروز زایل روی بوئنک من حالته
و سهل صدمه الله اولی سیم و زوی و زکوهی شرب و آلت
و کباب و صدفه ایوب به غنیمتین مستلک و صدمه و به غنیمت
هیرانلق حالته ضایع ایوب الدن چیه روی کندیک در صدمه
مفلس و صدمه یور فقیر و آرد قهر مستند و ذلیل و مشور صفر
اولوب با طاعت ضعیف تا توان ایچ اولوب فلوس احمد و محتاج
اولی اقرالام لباسین و کمرین و دستار کورین و دخی ساموت
بیویب اقر برشال که نرساک ایچیزه قالدی بو انا لاره قیض
فصلی بریشوب حالک احوالی مبتدل و ذوق صفاسی مهقل
اولی ها حالک انا لارات بد نباشن هشام تابستان خرچ ایلیک
شهر زاده نک طالعی نفس کبر و غم افتر اولوب صبر و غیرت
جانکار و عجب کرب حزن نا آقا اولوب آو آه ایرونی و کونلر

استکاره

استکاره ایرونی و کونلر و برکون مستلک مکاندن چیه و شاربون
ال یوبیوب آکنده براسکی خد باشنده برکیم تقیای زره بر کلخته
ایرشدن کوردیک کلخته آتیه یوقی هلی آتش کشا وید کچیک اوور
یا صدمه نوب براز دامت اولی ها بروقت نصیله بر جیوان سیاه می
ایچیزه کیردی با کیره بیاض عیار کیر اول برک کلخته سیاه می
کلوب عید استقام و بریدی عید استقام قالدی آقا کلام
قلدی و ایندیگم بر جنت زاده غریم صوفدن اولی و زدم غم
براز آکنده ایضی نام ویدی آتش تاب چشم فراستلر
عید استقام نظر ایلیک کوردیک صورتا صاحب جمال
بر جود اندر جان آجیوب ایندی ای در صدمه او نور صدمه
ایلیک و ارسلک با بریشیخه یوزده اول آتیه صدمه بر شکر یوزده
ویدی عید استقام شاد اولوب آتش تاب ده قلدی اوور
راحت قلبلر بر جیم آتیه آرام ایلیک آتش تاب هر دایم
لذت دله طالع و بر یا نلر و نفایس صلوات کشر ایلیک عید
ایلیک و اول ایرونی عید استقام ایلیک آتیه بر بار فغلی
اولی آتیه قرا و ایلیک عید و لیر جان شیرین اثر قلوب
هر شب تا سحر و لیر آه فغا قلوب اول نکا بری نار شوقیلر

بهر شعله آقا زایدوب او قور قیر کیر و نا لایرونی شهره
عشقش و خلق دل بو حقیقت ذل اولدم بهانه عاشق و صوب مبتزل
اوستا و صبی قورلی عشق پیشین اولی بکا عید بر بیکار خلق عمل
تقسیم اولور کن اقله اداک عقل اولی جنون عشق بکا حقیقت ذل
کوستری فکله بکا و جیهی ایلیک قوی قیای کوزل انا کوزل
قلیچ چاه و لای قیای کیم ایلیک یوق چاه بندن اوغل انا اولی
نور بو و جملر آه زار ایدر کن برکون آتیه تاب عید استقامی یا نلر
چاغروب ایلیک ای جهان نازنین دایم نفسی ملول و مهر و عجب
کوردوم سبب ندوه و هم چهره ملک زاده لک فری و ارسالک
و دایم کولانی نهو خوشتر کور رسین ویدی عید استقام آغلی وید
ماجرای درد و جو اوزون سو یلیچیک در دیم تازه لیره و دخی
سکاموات عارض اولور ویدی آتیه تاب ایلیک و شرب و غم
ایرشدن کولکلندن چقار قفسه حالکی و ملولکی بیایت اشیدلم
شاید در دیکه دور ایوب ایلیک و تورم و ایلدین کلور سر
سوی کولکل مرادینه ایز کوم ویدی عید استقام دخی بالتمام
داست و در و کت سرگزشتین حکایت ایوب طالع نکلندن
ضیق نکبات ایلیک آتش تاب یوب و ایلر عجب ایلیک بر دایم فکر

بحرین

بحرین طالع ای آتیه باش قالدی ویدی ایلیک و ارسلک و زریک
قری غمناک ایلیک یوزین کورستریک اولور و بکا نور و زریک
عید استقام ایلیک تقیای و کچیک و برودم ویدی آتش تاب
ایلیک آتیه جمعی ایلیک اول اقر غم برایشیخه بر لیر ویدی
عید استقام ایلیک آتیه آرق فلوس احمد مالک و کلیم آتیه
کولدی و ایندیگم و شرب رسدن بر شکر و لیر ویدی بکا و لیر
کافیر عید استقام ایلیک بن مرحوم اولیچ کلام اولام ویدی
آتش تاب بکندن بر رسین صدمه قاردی ۱۳ بکندن و سوره بر بکندن
قار عید استقامی یا نلر چاغروب بر لیر منسل ایلیک اولور
صالح کوزید چکدی قدرت خدا شرب زاده لک صباغ یا کوزل زاولی
آتیه ایلیک دوربر امدی شمس ایلیک سربای قرین و ده عجب
کوردین ویدی عید استقام بو احوال غیری یوق قالدی
طشو و جیدی کندی بازار ایچیند کلچیک قوا هالی و کان باشنده
اوشدیلر ایل و یقین اشیدن از و صوب کلوب جمع اولدیلر
شرب زاده یوز و اقر اولاد یوب غصیه باندی بر یا بر آدم کلندن
شرب ایچیند آقار و دوشدی بر دمه هزار بنه ل و ازار و صدمه
و نا شاد و شرب علی و صلی کورد کوره بری بری بصبارانی عید استقام

بر شویو آفت یارن تین و نکار مبین دسی کلوب بر تکلیف آید
 سزوی خردان و طاس و عشار کی جولا کلوب بچیز او تود
 ویزدن نقابن کشوری عبداللوم نظر ایست سیرا فلک
 حق عبداللوم و آلر حیران اولوب عقلم پریشان قلایه و حق
 جان کوزین آهوب شمس انسا به وقت ایله نظر قلایه بر کوز
 کوزیکو مهر جمال جهان ابرو و همدل اسان کیسه چا و با نظر
 کل کستان حال قدر نبال سرور و ان لب زلال باغ مشان بوقشان
 غزل ای امان حسن لعل قلایه آکسته و مسلسل طراوت کبر است
 بر جمال با کمال سیرا ایلیک و وصف آید کلرندن هزار خیز و خیز
 بی حقا و اول جلمسته اولان کوز و دیگر شهراده عبداللوم
 بر کوزین شمس انسا که یوز دیکدی قادری نظیرن آید اولی
 ناکاه قاری کسید و دون دلدن و دود ایله فلک آید
 سیاه ایلیک نوره قلوب یقیلوب بر طرش اولدی قیر و کین
 قورقوب قاصد یلد عبداللوم عقلم باش جمع آید او تود
 شاه و مرانی طرشه چیقاروب حالی و بر دیل و کلان بولین
 اولغیر بریده قرارید کجه قره کول اولد که کلان بولین
 کتری کلان نظیر آتش تاب کوزن کلایه قوی آیدی اچر و کوز

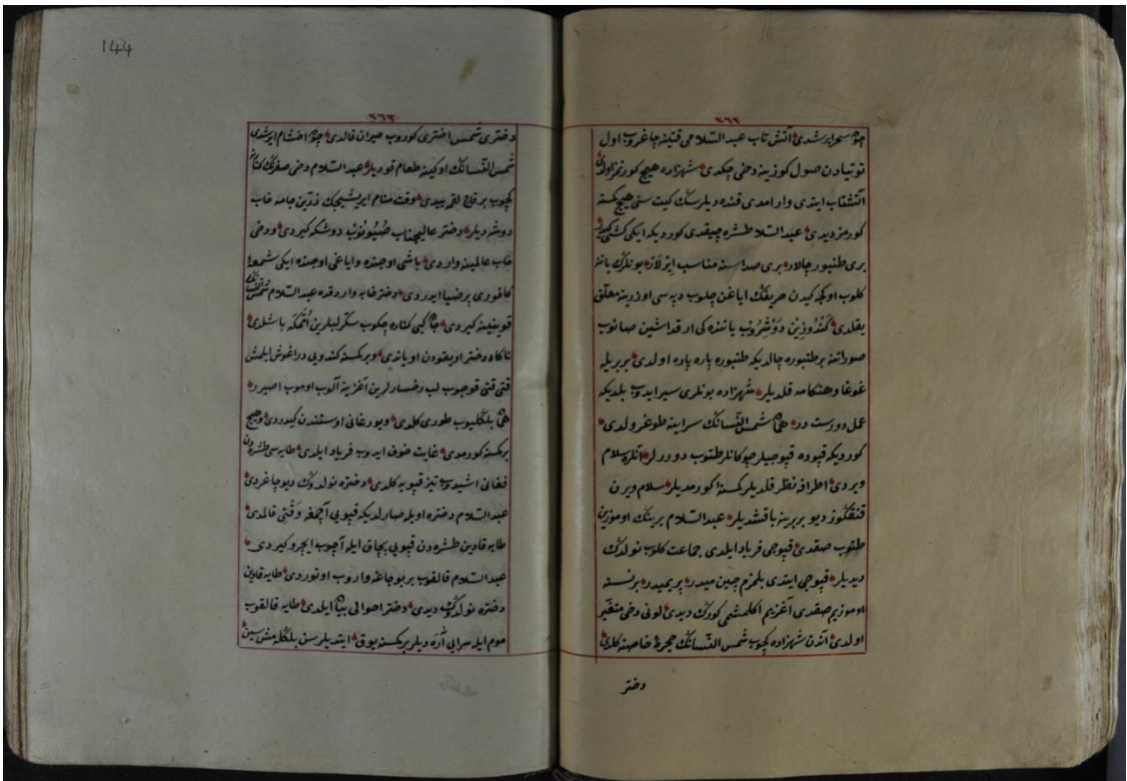
نما شایه کلایه بافت اندر قات صفت کلوب نما شایه طور و یلای
 غرضیه هشکاره بنیا اولر کوز قلم ایلر تحریه و دیل ایلر قیرده قایل کل
 سوره سوره عبداللوی تحت قلایه کوز و یلد و اردق کشت زاید
 و هشکاره اندانه دن چقدی نیجه بیجا و شفق و مسکن ایلیغ
 آتینه یا صلوب هلاک اولدی ناکاه فغفور شاهه ضیرو و یلد
 تحت قله و ده بر یاروسی بوق آدم و ان هیچ بر کس کوزش و کلایه
 نما شایه شایسته و و یلد فی الحال چا و شرو قیو کوز و کوز
 و اربو هشکاره اچیزن عبداللوی چقاروب فغفور کلایه
 حصور دین کوز و یلد نما است خدمت دولت سیریه کلوب کلایه
 نظر آید یلد و حیران فالوب سوال آید یلد که انان بولدی
 طوغور کوز و شهراده باشیلر اشارت آیدی کلر کلک صنف
 حیران قلد یلد فغفور شاه عبداللوی اچر و خیز کوز و یلد
 جانم و خیز و ما و دی و طوغور کوز کوز کان و دقتان کلایه
 عبداللوی تفریح قلایه شهراده هیچ سولایه ای غصه دن
 خجالتن باغش اضا طر صلوب و وری آیدی ناکاه و یلد
 قری کس انسا کلایه و یلد شهراده باغش فالور و یلد
 نظر قلایه کوز و یلد و لای سر و قامت و ناکه میان حیاست

بر شویو

دعای او قیوس کشور او قورون کشت آکشتن و صومون فغفور
 اولد اول و عالی او قوروم اصد ترم دیدم کوز کلک صلوب
 آیدی بکوشی غلام بوقدر علومیل کشوری بویقورون قور و یلد
 سکت او قور و غلام و عا و عا و الیقه بکوشی غلام و یلد
 بشقی ایلم سن بکوشی غلام و عا و الیقه بکوشی غلام و یلد
 او کوز و یلد و اولدی راضی اولدی حق قلم کلوب بر مجر
 تعین ایلم بر کس خیز دارا و یلد بر ییل بکوشی غلام
 و سحر لایله و یلد و یلد اول علدن آکا و ایلی سن سنی اول
 دعای بکوشی غلام و یلد کوز و یلد کوز و یلد بوق و یلد و یلد
 اولدی ایلم سولایم غصبتن ک اولوب آیدی جانک الو
 قنده ایلم سولایم دیدی بکوشی غلام و یلد و یلد و یلد و یلد
 معهود تین او قوروم غایب اولدی شرتن امین اولوب غلام
 ایلم کوز حاجت منداری مراد و یلد و یلد بر یلد و یلد
 طور و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 سنی و یلد مراد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 بن ایلم دیدی عبداللوم بوقصد استید و یلد آتیه
 القیشت ایلم اول کجه صیاد و ک معصیت استید یلد

آیدن آتش تاب آیدی بوی جان سن کشتی سین بکوشی غلام
 ایش نایستد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 آتش تاب آیدی بیل و آکا و اولد و یلد و یلد و یلد و یلد
 بر کوشی غلام و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 آتیم بر منم کس آیدی و اغنیان آیدی و یلد و یلد و یلد و یلد
 انشالی ایلم آیدی بشقی بکوشی غلام و یلد و یلد و یلد و یلد
 بکوشی غلام و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 یغوره طوغور لیم بر یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 اصد قورون اول صوب و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 او ستن او تود و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 قوری کیم یولر و ناولیم ناکاه قور و یلد و یلد و یلد و یلد
 شخص کوز و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 قیل و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 کز و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 لیا صمد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد
 بوقور و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد و یلد

دعای

ایکی ایله اول طبراقدن اولوب یوزین سوروی قریته خدا
 وزیر اعظم صورتی کیدی برغوب و حشر سوار اولوب
 طلمس کیدی دخی بررا کت سوار اولوب منصورک بانه دخت
 بیانه طرفدن سوروت شهزاده عبدالسلام ارشدیلر
 شول جمله طبریکه ایمن واده آتشلر چیک قصدنه ایکن
 قوشون باقدیر کوردیلر وزیر اعظم کلیمور قوشون وادیلر
 ایشیلر یونی پادشاه بانه برادق ایله نرما طبریکه
 منصوره ایشیلر چاغردی های اشمک اول بکیمین کانی
 یوق ایشیلر صالیورک دیو سوروی عبدالسلام ایکن
 کسیدیلر عقل کشتی ایله یوزین صوسیدیلر کوزین آفت
 اوتوروی منصوره کوردی وزیر صندی عبدالسلام
 خدمت ایله دی دخی منصوره قودلره و سرشکلر ایشیلر
 سرکیرک شاه خدمت واکر بتم یوجا نیر برلا مصلحت
 وار دیو عبدالسلامی الوب کدی جانیر وانه اولدک
 بر ساعت کله کلوب اندیلر منصوره کیر و بر آفتون
 اوقوی اول عساکر اولکی کس ولسی اولوب صند غم
 کیرت غائب اولدیلر اول طبراقدن یوزین سوروی

اولکی

اولکی شکله کیرت عبدالسلامک خاطرین سوروی طبریکه
 دخی نرسیم واقع اولد سحرک بیت ایله شاد و خدا مایه
 بیت ایله آدام قلعه آما بو طرقدن چونک سرشکلر و جلودر
 عبدالسلامی آزاد قیلوب دونوب شاه حشورین کلدیلر
 کوردیلر وزیر شاه بانه اوتوروی طبریکه وزیر یونلر
 چاغردی ایشیلر اول مفسدی نه ایشیلر ایلر ایشیلر
 اوزره صالیورک دیدیلر شاه کلک کرک وزیرک جان بانه
 صحرادی روشن جم کوزلر قره کوالدی ایشیلر ایشیلر
 اشمک آت سینه کیم صالی ویردی ن سینه وارک اشمک
 دیمدی ایشیلر دیدک افسارک وزیر و کیمین کلک
 اول بکیمین صومین یوشمیش قیورک دیو پان دن اولوب
 یوزو یوز ویردی شمدی بانه اوزره اوتور ویدیلر شاه بولک
 ایشیلر کیم جاننر اود ووشدی و دونوب حشیلر ایشیلر
 ای مله کتر سکر کیملی بتم ویرم بانه اوتور یوزو بولک
 سولر سکر و نه هرزه و اندر کر بر سکر شمدی سزیمه
 کلیمین کیم ایدم رم دخی بتم ایشیلر ایشیلر ایشیلر
 سرشکلر یوشمیش کوردی وادق داره حاضر اولد املری

کتور و فغفورک حشور نه شولر شاپوت ایشیلر کیرت
 اول مفسد مجرمی صلب ایدرکن وزیر اعظم کلک قوتیلر
 دیدیلر فغفورک وکرک وذا بوایشر متاسف متغیر اولوب
 فغفورک قالدیلر آدن وزیر اعظم ایشیلر بتم پادشاه
 اول واجب الصلب مفسد ایشیلر ایشیلر بتم بر آفتون
 مرشد اوستام وادیر بولر هشی اولوب باعث ورو واد
 اول اولمش ایدی دیو سولیمین ایدی آت نصیح ایدم مزرا
 اول آفتون بتم ایشیلر کوردیلر کوردیلر کوردیلر اول
 مفسدی بولرک الشد الشد بولرک غیری قیا لیم
 برنسش شطور اتزه امر ایدین کلیمین تقیقش اولد شول
 اکر کیردی فغفورک شاه بوسوزی معقول کوردی ایشیلر
 واد ایدی کیمین وزیر شاپوت ایشیلر فغانی متغیر قالدیلر
 خدمتکار غلام ایلر ایشیلر سوار اولوب کلیمین کوردیلر
 ایشیلر ناکاه منصوره کلیمین ارشدیلر غلام طبریکه
 طورک وزیر پاده اولوب ایشیلر کوردی منصوره دخی وزیر
 کوردی ایدی در حال بر آفتون اوتوروی کلیمین و اسع بر صلی
 اولدی وقت ایلر نظر قیلوب کوردیلر برکشتی روشن و کوردی

هرگز

هرگز نظیری کولیش وکلر ناکاه متغیر متغیر شاپوت ایشیلر
 زدن سیمین سرور کیم ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر
 قالدی ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر
 ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر
 بومفسد کلک کلیمین نه وادیر بولرک کوردیلر بولرک
 کوردیلر ویکیم منصوره کلوب وزیر خدمت ایشیلر ایشیلر
 بتم بولرک کلیمین بتم قورقوسدن قوریم وزیر بولرک
 ایشیلر بولرک غایت باده و کسکه و هر کیم بر فکس اورد
 آریلور بولرک بولرک ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر
 کولیمین صاندی کولیمین قورقود و شمدی کلیمین ایشیلر
 منصوره ایشیلر بولرک کلیمین بر مقدار استقامت ایشیلر
 اوزریندن کوردیلر ایشیلر مصلحتی کوردیلر ایشیلر
 سر برینشکلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر
 چامسین و حاشیه سیمین بولرک و بومفسد کلیمین ایشیلر
 و کسب و هوا بولرک اولدی ایشیلر منصوره طبریکه کوردی
 کلیمین ایشیلر حشر و قورقود و طبریکه صورت کلیمین
 ایشیلر کلیمین وزیرک ایشیلر ایشیلر ایشیلر ایشیلر

اوله دیوبه همان امرا بلدی حاضر اولون عسکر اکثره سوار
 اولوب کندوخی ارباب دیوان و جیش و فرادان ایل یوزیک
 کلکله کلکله عسکر قیوده دوروب و کندوسی آتشدن انبوسه
 اوج و زری دخی برابر اولوب پیاده اچرو کیر و یلیر عیدالتلام
 منصوری کوروب هجی فی ترده خشمناک ال قلیچ اوروپ
 منصورک اوزرین کلوب ایته ای کنده لی بلر فی خیر نادان
 بومغسد ناپاک بونه نایشره و یانکله ییچو آتکشدن قورصدوی
 و سیزک ایته و کورک نر اشد و دیدی منصور قالیقوب
 شاه شمت کورسری و ایته ای شهابن بوی کندو
 ارا قاتم ایل کتور مدیم بوشه بر عجبایب حالت واره هر کیم
 بر شمسک اوسر باشی کوزه سندن آیریلور ویدی قفقور
 ایته یو تک کی اومک نر فکسکی اولوره اول یو تک حقدن
 کلیم کسکسک نر اشد ایدیم کورسین دیدی غضیب ایلر
 عیدالتلام اوزرین کلکله قلیچ ایلر چالوب ایکی ییچه هان
 منصور بر سحر اقیوب قفقوره اوف دیدی قفقور
 شاه قلیچ ایلر الین یو قارو قالدیش ایکن قلیچ ایلرنا یشتو
 قالدی و قوین دخی اشته اشره مدی وصول ایلر با یشتیک

صاغ

صاغ الین چکوب اشته اوله صاغ الیش با بدیش قالدی
 ییچکم چسایلدی حرکت ایته مدی کوزرک یوزرین با قدی
 وزیر اعظم شاهک یو هان کوروب یانکله ییچو قوین با یشتیک
 چکوب اشته اشره اکتک دخی اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 اکتک صا ایور دیو طارلی ووزر دخی چکدی شاهی بیلر
 سوروی شاه بهشت پایله وزیر اوره با شکی ووزرک
 بری دخی ایلر و کلدی یونلرک القرین با یشتیک بررین آیره
 اکتک اکتک دخی اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 یونلرک یانکله واره قورقوی ووزرک بررین بند اولوب عاجز
 فرمانده اولدی و ووزرک منصور ووزرک با شکی یلر منصور
 ایته نر اولور ووزرک یانکله ییچو قلیچ ایلر ووزرک اکتک
 یلین قوچ قلیوب چکسک و آرسین دیدی والی اصل اولدی
 کلدی اکتک قوکلر دخی وزیر اعظمک بلنده با یشت قالدی
 کیر و اکتک ییچو قلیوب با شکی یلر منصور ایته نر زاری قور
 حاجیه چاکرک کلدی ووزرک اکتک ایکن اچو کندن با یشت چکین
 آیریلور لر دیدی شاه حاجیه چاکرک اولدی کلوب وزیر اکتک
 اچکلیک با یشتی اکتک دخی اکتک یلر اولدی چفقور و نوان

قالی قفقور شاه کرمان و چقور منصوری مکرور قفقور
 و قاضی ایلر ایته ییچو اعظم بری ییچو ییچو رنج غنادن
 شلوس ایلر ییچو و چقور هر نر دیرسک با شتم اوزرین دیدی و کوه
 سینه پرامر قسید ایلر دیو ایلر ییچو منصور ایته سیزه قلیچ
 ایسه با شکی ییچو چاکرک کلدی حاجیک طون صیروبه حیا سندن
 با یشت چکسک هجی طلسم ووزرک دیدی شاه قیوبه چقور
 حاجیه با یشتی ق استیجک دانی ایلر ایته و اقع اولدی شاه
 خشم ایلر ییچو ناچار ایلر ایته و اقع اولدی ووزرک طون
 چوزی حاجیه با یشت با یشت چکدی اکتک دخی اکتک اکتک
 چک کوروی قابل اولوب قوریدی حاجیه هانلر قیوبلرک چک
 صورت و دهر اوردی یوزرک کوزرک قان ییچو کلدی ووزرک
 اولدی کیر و چکدن حاجیکه حایلر ایکی قاریش اولادی قلیق
 طاق اولوب بچاره بی دوری عاجز و سرگردان قالدیلر هجی عید
 و منصور اکتک برر و کتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 قو مطر با شکی یلر اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 طاق و چقور دسوی عام اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 حلاله اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک

یوزرین

یوزرین خدوس اوله سیزه و چاکرک اکتک اکتک اکتک
 اوله ووزرک قیوبی ییچو و ییچو و ییچو و ییچو و ییچو
 اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 هر ییچو کیر و ییچو اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 ووزرک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 بر اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 اولدی عیدالتلامی و منصوری دخی اکتک اکتک اکتک
 حرکت تام حرکت اکرام بر کتور و کتور سرازین قونور دی
 استراحت اکرام قلیوب و مصاحبت آچیلوب اکتک اکتک اکتک
 اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 اوله دوم پادشاهک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 چین بودنه مزارستان کلوب صندیق ایلر دخی یولری
 بروقت یاره لرین تیمار ایدوب صحت بولده مکرور دختک
 دختک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 بی با به کتور کتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک
 و دخی با به کتور کتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک اکتک

۶۹۶
هماندم دخترک یانندن شهادت داده چندی از ایشان را قتل نمودند
برای تفتیش کتوروی اول با تفتیش چندی باریوسی بقتلش قتل
قالش کافر جسدی وادی و غایت کار کیم او ستور این
شهراده به ایندی بوقاضا بیدواری بقوبه بیه برارای
دید و شکر و سگ اینست بود شرف دیوب کتوروی شکر
عبدستوم بواندی فعلی قبیله شایسته شکر و غنائک و شکر
اولوب شکر الیبتا اوب دیواری بقهر اینست قلعه شکر
افتاده اولوب بریکانحت افراق و حسرت اشتیاق جان کمار
ایلدی و الفاصل برهفترون زیاده آینه اشلیقه دیواری
بقوبه بیه برارای ایلر ناکاه برجانیدن دیوار نهایت بریکان
عبدستوم شکر شکر برشتی ایلر شکر چندی چندی
الین اوروب کوریکر بره و دغلق بریکان چار کور مرصع کتور
برکشتن ناولا دیو قوت ایلدی عمری برندن قالدوری
بریکان کتور زمین پیدا اولدی نوبانی برمرود تا بکشتن
تحت قرشی و چار دیواری و قیدی یکبار مرود کتور و شکر
یکباره اقی عود شادان اولوسر و کوریکر و شکر و شکر و شکر

آلتون

۶۹۵
آلتون عبد السلام بونکیمینا کوریکر شایسته شادان اولدی
کیر و طشهره بقدری مرمر کتوروی بریز قیوب او ستون اورودی
آق برجانیدن اشکر با شکر افرش بود کوریکر اولدی
آقا و آتیه ۱۰ ششم اولدی کلوب جهره شکر خوار ایلر اولدی
نهایت بولوب ۱۰ صبح سعادت ظاهر اولوب عبد السلام
کلوب شکر الیبتا اوب دیوب یکم اشلیقه ناکاه و بریکان
عبد السلام ۱۰ دیو ۱۰ بندیکم اول بولد و کتور و مطلب شکر
قنی قنایا ایدم دیدی عبد السلام بقوب ایدم ایدم
مطلب بتر کیم بود دیدی ۱۰ بندیکم ایدم ایدم ایدم
توب و ستغفار عیدم کتوروی ۱۰ بندیکم ایدم ایدم ایدم
دوشن بیکم بولد و شکر یکم ایدم ۱۰ بندیکم ایدم ایدم
یوق ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
موج کتور مؤمن مسلم ۱۰ بندیکم ایدم ایدم ایدم ایدم
یوق و ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
کل کتور ۱۰ بندیکم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
دیدن شکر ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
بیکبار الین طوطی توب و شکر ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم

۶۹۷
آلتون قالدوب اول جانیر دوا اولدی کتوروی قالدوب
اچیر کتور کتور قلدیر آلتون پیر ایدم ایدم ایدم ایدم
سکندر نالیر کتور ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
سئی اولدی ایلر و طشهره کتور ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
اندوه غی سرکون اولوب بیه دعال ایلر ۱۰ بندیکم ایدم ایدم
آلتون عبد کوب اوب ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
کوب کتور بوزان کتور ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
کست مطلق اولوب طبع ایدم کوریکر و دوش لازم اوزون
یول قیدم کوریکر حاتم مینا اولدی ۱۰ بندیکم ایدم ایدم ایدم
شهراده شکر و دیو شکر ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
قوبدی ۱۰ دوش کتور چک تاجر ایلر اسباب بیکم کتور کتور
کیتور کتور بیه بر موافق روزگار کتور ایدم ایدم ایدم ایدم
هر کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
یاد موافق پیدا اولوب چلنا چلنا حاتم ایلر ایلر ایلر ایلر
شهری یوق ۱۰ اول نالیر شکر ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
آلب بیکم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور

بودی

۶۹۷
بودی طالع کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
له دوش اولدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
پیر مایل اولوب ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
دوش کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
مال حنود کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
قام اولور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
قوب ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
اوبانوب قالدوب اوتوروی شیدا ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
یونک کتور ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
عجبیا زواقع اولدی دیو ضلی زما کتور کتور کتور کتور
قوبش ایل صالری کوریکر جوهر برنه دکل آه ایلدی دوش
اولر کتور ایلر کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
یا حنود کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
دوش کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور
بوتک ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم ایدم
اولوب کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور کتور

بوفکرى نه عقلی اشکات دیوبه و شریزه نیک فو قیض غایت معلول
اولوب برزق بریض کنه عا لن فکر ایوب زاری زاری آتدودن
کودیکم اعلی ایله ایشی بیره هه قاقوب سفیل سرکون یوله
دوشندی قیل جانیه طوغری دریا کنه دین طوب کیر و نالود
اولوب کندی لیکن بلرکه قشقه کیر و اتفاقا چچی کور بره غلغله
یشندی برهله او توروپ جههری تاجن و مزه هیت لباسیر یه
غریب بیره دن شکلا اولوب شهرد کیره ی بره غلغله کیشیک خا دین
مسا فر اولدی زکشی بین دیوسال ایشیلره اول ایشیه برغریب
ضعیفه عورت بر غی غنتم یول آدیم بو یاره دوشدم یوبور
یشهره و دوشما و دیدی صاحب خانه اول شیه غولانه
ایشی بکره شریح دیرلر دوم بدو نیک اسکله سیدن را
چین و ماچین خطا و هتدن کنه کیر بونه کورلر دیدی
واله اصل شمس آتسار قیچ کون اول خاتونک یاشه ساد او
آند فکرا یشیریک او توروپ شسته حاصل اولر دیوبه یی
آنتون نجیرین قولا قلندن کوب لرین چیتروپ اول خانه
ایله بازا ره کوشه روپ بهای عظیم بیج ایشود دی خولا خانی
دلوکین کافوری موم ایله بلورس ایدوبه شریزه نیک رستارین

باشینه

باشینه جهار روپ بره روپ بیکت اولدی مویشره چیتروپ شریک
ایچینه کزوب عبداللای طلبکار طر مشغول اولوب کزکن
آنجیلر بازا رینه ایدوب کور و دیکر چله کاندون کوناقو نعلت کور
اکل ایدر لری لیکن برچر فقیر کهنه لباسر کینش لهما مینش
اتما و کانی او کینه کسه او غره مزه و لهما مینش الوب ییتر
شقیشا اول پر کیشیک قشقه کلوب سلام و بری وایتلای
با سکا شکر و لازمی چیا یشی بکم قشیره کیر شکر اولوب
شقیشا ایشی یی قبول ایدرکن سکا شکر اولوب دیدی
پیر ایشی او حول سن نه کیشین و شتر ایشی برغریب شیم
بو شیره کلام هج کسم بو قدر دیدی پیر ایشی امدی سن
بیم دنیا و آخرت او شلم اول بکا ایشی یا قوب سونکوران
یزدن زچ کور یی بین دیدی یکیمی دخی واضی و شتر
اول بیره شکر اولدی هر کور نفیس نعلت لر ز لهما ملر
پیشیر و ایدی شفق عالم برین باصا راق آلودر ایدی اول
اول پیرک یشردی طهام بره غلغله صا لیکن ایشی
ایک کشی هر کور خلاق طهام یشنده مز اولدیرا و دخی
آنجی بیکت کیشی دیو شیره غلغله ووشی غلغله شولیر

هجوم ایدر ایدیک دکانه او توروپ بر بولور تایی بر ایشیک
طعامین اکل ایدن ایکی قلم بر بری و آد و قشقه و شتر و کون
پیر چوق آچم جمع ایشیلر برکوشه بر اولو تا بر سفینه کور
سولینش سفینه کور بئاشی چله تا بر ایدر لری و اسباب
الیر سفینه نیک ایچنه ایشی عدد طوز کوبی قادی صاحب
چیتروپ بلدیله کصاحب کیروده قالمشده بو طوزی بو شیره و
فرشت اینه لم کیر و مکتور و وار و قده صاحب چیتروپ آچم سین
فر و دوز و یوبولر قرار و بریلر سفینه دن چیتروپ اول شریک
تماشا یه مشغول ایدن آنجیلر بازا رینه کلوب و شترک دکانه
کلرله حسن و لهما قشقه نظر ایدوب ناکوزل صوب بیکت
اولور ویدیلر هه دکانه او توروپ بر قیچ آچم نیک طعامین
بیلر و هر و اتم کلور کیر اولدیله برکوشه بر برین ایشیلر
اول آخر شول طوزی فرشت اینه رزه باری یو آچی حوا
فرشت اینه لم زرا بر قیچ دفع طعام دخی بیکت دیدیلر هر
معقول کور و شقه سولیلر نوله آتکم دیوبه کینه و ایدوب کور
بهاسین و برکوشه کور و شقیشا ایشی طوز صا نوری صا
دو کیشی و برکوشه بروت لازم اولور و ایدی بو حال اوزره قالیله

القصه

القصه یو جانیه دن شریزه عیدالام سفینه کور عقیقه ایله
وزا کشت ایله ایشی کور و و دخی ایشی تم اولوب و ایشی
یش بر سفینه کیر اولدی بازا کاتر و تا برلر ایچنده و لیلر و کون
شیره ره پیر دن دستور دیدی پیر دخی کن اولد قشقه شریزه
یول تارکین کور و سفینه بر کور و و دخی قیلوب و طننه
کوندری برما راک ساعته موافق هوا ایله بیکن آچوب
و بیوت و و عزمیت ایشیلر افشا زمانی بر جزیره ی چیتروپ
اول کچیرا آتده آرام قلوب علی الشریزه قشقه قشقه
شکر و دخی کزکن کور و کور بر شیره شفا اوزرته وافر انکور
هه یو قاری چیتروپ دوشر نیکه باشیله انا کور و کور برکوشه
بر چیتروپ یواسی و ایشی شریزه غنیه کلوب ایشی عهم
وار و کور و بولور و بده سزک یو کزکی طغیم یا و برکوشه
هتک ایدم دیوبه شیره چیتروپ کور و کور یو کزک ایچنده برکوشه
یز یا توره و دخی ایچنده با غلغله بر ستره و ایدن آتدی کوریک
شقیشا نیک تویندن چقا هر راجره و دخی ایدوب
جوهری صا یشی کور و کور تاده قشقه قشقه قشقه ایدوب
ان شاقا طالع کسم سعادتمند اولدی و دخی معلوم اولد

[illegible]

طعام

42

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Figen DİLBER	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler (Varsa)	